

Den stora sammansvärjningen mot Sovjetunionen

av Michael Sayers och Albert E. Kahn

Stockholm 1951
Arbetarkulturs förlag

Originalets titel: The great conspiracy against Russia
Översättning: Arthur Magnusson
Stockholm 1951
Arbetarkulturs förlag
Andra upplagan

Länk till denna fil finns på Damaskus Bokeri:

<http://damaskus.nm.ru/bokeri.html>

Avskriften senast rättad 21 februari 2014

Av händelserna och samtalen i »Den stora sammansvärjningen mot Sovjetunionen« är ingenting uppdiktat av författarna. Materialet har hämtats ur skilda dokumentariska källor, som finns angivna i texten eller i det bibliografiska tillägget.

FÖRORD

s. 5

Jag känner inte till något värdefullare bidrag till att gagna världsfredens sak genom bättre internationell förståelse av Sovjetunionen — dagens Sovjetunion sådan den vuxit fram ur sitt förflutna — än det som Albert E. Kahn och Michael Sayers har gett med sin betydelsefulla bok »Den stora sammansvärjningen mot Sovjetunionen«.

Om det kan skapas en verklig förståelse mellan å ena sidan Sovjetunionen och å den andra Storbritannien och Förenta staterna, så kan det också bli en sann och varaktig fred. Vi i väster känner vårt eget förflutna och betraktar det givetvis i ljuset av våra erfarenheter. Men det är så få av oss som känner till det ryska folkets erfarenheter, och därför kan de flesta av oss inte förstå varför ryssarna har den syn på tingen som de har.

Författarna till denna bok har tagit upp den period, som börjar med den ryska revolutionen, och låtit oss i någon mån se världen utifrån ryska erfarenheter. De har visat sig besitta den sällsynta gåva, som diktaren Burns strävade efter, i det de låter oss se oss själva sådana som ryssarna med sina erfarenheter ser oss.

Fortsättandet av den olycksaliga politik av sovjetfientligt intrigspel, som så livfullt skildras i denna bok, leder oundvikligen till ett tredje världskrig. Därför bör boken läsas och begrundas av alla som trängtar efter att få se en varaktig fred upprättad i världen. Detta arbete bör nog läsas av varje amerikansk och brittisk statsman och för övrigt av varje medborgare i de båda länderna.

Om jordens stora nationer och folk kan se på varandra med sympati och verklig förståelse, kan vi med all säkerhet hysa de ljusaste förhoppningar om den bestående fred, som mänskligheten alltid har längtat efter.

Vi står alla i skuld till herrar Kahn och Sayers för att de gett oss detta verk, så fyllt av patos och tragedi.

Claude Pepper
Senator för Florida

Innehåll

I	REVOLUTION OCH KONTRAREVOLUTION	1
1	Sovjetmaktens uppkomst	2
2	Kontrapunkt	21
3	Mästerspionen	33
4	Det sibiriska äventyret	52
5	Fred och krig	64
6	Interventionskriget	81
7	Ett bokslut	103
II	CORDON SANITAIRES HEMLIGHETER	112
8	Det vita korståget	113
9	En terrorists sällsamma karriär	125
10	Till finska gränsen	144
11	Uvertyr med krigstrummor	158
12	Miljonärer och sabotörer	163
13	Tre processer	174

14 En era går i graven	183
III FEMTE KOLONNEN I SOVJETUNIONEN	187
15 Förräderiets väg	188
16 En femte kolonns tillkomst	216
17 Förräderi och terror	240
18 Mord i Kreml	262
19 Avgörande dagar	278
20 Slutet	301
21 Mord i Mexico	325
IV FRÅN MÜNCHEN TILL SAN FRANCISCO	335
22 Andra världskriget	336
23 Den amerikanska Antikomintern	355
24 De sexton polackerna	396
25 Förenta nationerna	408
Bibliografi	417
Personförteckning	422
Pappersbokens innehållsförteckning	433

Del I

REVOLUTION OCH KONTRAREVOLUTION

Kapitel 1

Sovjetmaktens uppkomst

s. 9

På uppdrag i Petrograd

Vid midsommartiden det ödesmättade året 1917, när det sjöd och mullrade i den ryska revolutionära vulkanen, anlände en amerikan, major Raymond Robins, till Petrograd — såsom Leningrad, det forna S:t Petersburg, då kallades — i ett hemligt uppdrag av största betydelse. Officiellt reste han som biträdande chef för den amerikanska rödakors-expeditionen. Inofficiellt var han i tjänst hos den amerikanska arméns underrättelseväsen. Hans hemliga mission var att söka hålla Ryssland kvar i kriget mot Tyskland.

Läget på östfronten var förtvivlat. Den illa ledda, uruselt utrustade ryska armén hade rivits upp av tyskarna. Skakad av krigets slag, och uppmurknad inifrån hade den feodala tsarregimen vacklat och fallit. I mars hade tsar Nikolaj II tvingats abdikera och en provisorisk regering hade upprättats. Det revolutionära ropet på *fred, bröd och jord* ljöd över landsbygden och uttryckte de krigströtta, utsvultna och jordlösa ryska folkmiljonernas omedelbara behov och urgamla önskningar.

Rysslands allierade — England, Frankrike och Förenta staterna — fruktade att den ryska arméns sammanbrott var omedelbart förestående. Vilket ögonblick som helst kunde en miljon tyska soldater bli lösgjorda från östfronten och sättas in mot de trötta allierade styrkorna i väster. Lika skrämmande var utsikten att Ukrainas vete, Donets' kol, Kaukasiens olja och det ryska rikets övriga obegränsade resurser skulle hamna i det kejsrerliga Tysklands glupska gap.

De allierade ansträngde sig förtvivlat för att hålla Ryssland kvar i kriget — åtminstone tills de amerikanska förstärkningarna hunnit fram till västfronten. Major Robins var en av de talrika diplomater, militärer och speciella underrättelseagenter, som i all hast skickades till Petrograd för att göra vad de kunde för Rysslands fortsatta deltagande i kriget. s. 10

Med sina fyrtyotre år, sin ohämmade energi och sin stora personliga dragningskraft, var Raymond Robins en framträdande figur i Förenta staternas offentliga liv. Han hade övergett en framgångsrik affärsmannabana i Chicago för att ägna sig åt välgörenhet och socialt arbete. Politiskt var han »Rooseveltman«. Han hade spelat en ledande roll i den beryktade »Bull-Moose-kampanjen« 1912, då hans hjälte Theodore Roosevelt försökte komma in i Vita huset utan hjälp av storkapitalet eller det politiska maskineriet. Robins var en stridbar liberal, en outtröttlig och färgstark banerförare för allt som kunde utmana de reaktionära krafterna.

— Vad? Raymond Robins? Den uppvigglaren? Den Roosevelt-agitatoren? Hur har han kunnat få ett sådant uppdrag? utbrast överste William Boyce Thompson, chef för det amerikanska röda korset i Ryssland, när han fick höra att Robins utnämnts till hans chefsassistent.

Överste Thompson var orubblig republikan. Han hade betydande personliga intressen i Ryssland — i mangan- och koppargruvor. Men överste Thompson var också realistisk och klarsynt. Han hade redan blivit övertygad om att ingenting kunde uppnås med de officiella amerikanska myndigheternas konservativa ställningstagande till det oroliga Ryssland.

David Francis, som detta år var amerikansk ambassadör i Ryssland, var en äldre, förstockad, pokerspelande bankir från St. Louis, förutvarande guvernör i Missouri. Med sitt silvergrå hår, sin gammaldags höga stjärkrage och sin svarta jackett var han en underlig figur i det krigshärjade, revolutionära Petrograds hektiska atmosfär.

— Gamle Francis, anmärkte en brittisk diplomat, tycks inte kunna skilja en socialistrevolutionär från en potatis.

Men vad som brast hos ambassadör Francis ifråga om insikt i rysk politik uppvägdes av självsäkerheten i hans åsikter. Dessa hade han mestadels insupit ur det skumma skvallret bland de tsaristiska generaler och miljonärer, som skockade sig kring den amerikanska ambassaden i Petrograd. Francis var övertygad om att hela den ryska resningen hade tillkommit genom en tysk komplott och att alla ryska revolutionärer var utländska agenter. Och han var säker på att det hela snart skulle vara över.

Den 21 april 1917 hade ambassadör Francis konfidentiellt telegraferat till Förenta staternas utrikesminister Robert Lansing: s. 11

»En extrem socialist eller anarkist vid namn Lenin håller upphetsande tal och stärker därmed regeringen, som avsiktligt låter honom hållas men vid tillfälle kommer att deportera honom.«

Men långt ifrån att ebba ut efter tsarens fall hade den ryska revolutionen först nu tagit sin början. Den ryska armén var i en upplösning, som ingen i Ryssland syntes i stånd att hejda. Alexander Kerenskij, den provisoriska regeringens äregirige statsminister, reste längs östfronten, höll frasrika tal till trupperna och försäkrade dem att seger, demokrati och fred var inom räckhåll. De utsvultna, upproriska ryska soldaterna brydde sig inte om Kerenskij utan fortsatte att desertera i tusental. I sina trasiga, smutsiga uniformer strömmade de oupphörligt från fronten, över de regndränkta markerna och längs de sönderkörda vägarna in i byar, samhällen och städer.

I tre år hade de ryska soldaterna med stor tapperhet och duglighet kämpat mot en övermäktig motståndare. Under de första krigsmånaderna, när det tyska angreppet nådde sin höjdpunkt, hade ryssarna trängt in i Östpreussen och därmed bundit två tyska armékåror och en kavalleridivision och gett Joffre tillfälle att täppa till luckan vid Marne och rädda Paris. Bakom fronten måste den ryska armén kämpa mot förrädare i tysk sold. Vid tsarhovet vimlade det av tyska agenter och notoriska tyskvänner med tsaritsan och hennes rådgivare, den obskyre prästen Rasputin, i spetsen. De ryska trupperna var uselt utrustade. Fram till år 1917 hade den ryska armén lidit svårare förluster än Storbritannien, Frankrike och Italien tillsammans. Den totala förlusten var 2.762.064 döda, 4.950.000 sårade och 2.500.000 saknade.

De hemvändande ryska soldaterna stötte bakom fronten samman med de revolutionära arbetarna och bönderna. Överallt upprättade soldater, arbetare och bönder spontant sina egna revolutionära kommittéer eller sovjeter, som de kallade dem, och valde representanter, som skulle framföra deras krav på fred, bröd och jord inför regeringen i Petrograd.

När major Raymond Robins kom till Petrograd, välldes hungriga, desperata folkhopar fram över landet som en stor, mörk flodvåg. I huvudstaden vimlade det av soldatdelegationer, som kom direkt från frontens gytjtjiga skyttegravar för att kräva slut på kriget. Hungerkravaller inträffade nästan dagligen. Lenins bolsjevikparti, de ryska kommunisternas organisation, som förklarats olagligt och drivits i illegalitet av Kerenskij, växte snabbt i styrka och anseende. s. 12

Raymond Robins vägrade godta ambassadör Francis' och hans tsaristiska vänners åsikter om Ryssland. Han förlösade inte mycket tid i Petrograds salonger, utan gick »ut på fältet«, som han uttryckte det, för att betrakta det ryska skådespelet med egna ögon. Robins var en lidelsefull anhängare av vad han kallade »utomhusandan — den anda som i Amerika är så vanlig bland framgångsrika affärsmän, en anda som inte tar hänsyn till prat utan ständigt går ut för att finna fakta«. Han reste omkring i landet och besökte fabriker, fackföreningslokaler, militärförläggningar och till och med de lusinpyrda skyttegravarna vid fronten. För att få veta vad som skedde i Ryssland gick Robins ut till det ryska folket.

Hela Ryssland var detta år som ett enda väldigt, hetsigt diskuterande massmöte. Efter århundraden av påtvingad tystnad hade folket äntligen fått mål i mun. Möten hölls överallt. Alla hade någonting att säga. Regeringsförespråkare, västmaktspropagandister, bolsjeviker, anarkister, socialistrevolutionärer och mensjeviker, alla talade de på en och samma gång. Bolsjevikerna var de populäraste talarna. Soldater, arbetare och bönder upprepade ständigt vad de sagt.

— Visa mej vad jag slåss för! krävde en soldat på ett av dessa hektiska massmöten. — Är det för Konstantinopel eller för ett fritt Ryssland? För demokrati eller för kapitalistisk utplundring? Om ni kan bevisa för mej att jag försvarar revolutionen, så ska jag gå ut och slåss utan hot om dödsstraff. När jorden tillhör bönderna, fabriker, arbetarna och mak-

ten sovjeterna, då vet vi att vi har nånting att slåss för och då kommer vi att slåss!

I denna diskussionsatmosfär var Robins i sitt esse. Hemma i Stater-
na var han en välkänd figur på talarstolarna och hade ofta diskuterat
med amerikanska marxister, så varför inte nu diskutera med ryska
bolsjeviker? Han begärde ofta ordet för att replikera någon av de bol-
sjevikiska talarna. I överfyllda fabriker och skyttegravar kunde den
bredaxlade, mörkögde amerikanen stiga upp och hålla tal. Genom sin
egen tolk berättade Robins för de ryska åhörarna om amerikansk de-
mokrati och om hotet från den preussiska militarismen. Hans ord häl-
sades ständigt med stormande applåder.

s. 13

Robins försummade därvid inte sina rödakorsplikter. Hans uppgift
var att skaffa livsmedel till de hungrande städerna. Neröver Volga
fann han väldiga lager av spannmål, som ruttnade i magasinen. Denna
spannmål kunde inte förflyttas därför att det saknades transportme-
del. Under den hopplöst oföretagsamma tsarregimen hade hela trans-
portväsendet brutit samman, och Kerenskij hade ingenting gjort för
att reda upp situationen. Robins begärde att få en pråmflotta till ned-
re Volga för spannmålstransport. Kerenskijregeringens representanter
sade honom att detta inte lät sig göra. Men en bonde sökte upp Robins
och presenterade sig. Han var ordförande i böndernas lokala sovjet.
Han meddelade Robins att pråmar kunde anskaffas. Nästa morgon var
spannmålen på väg uppför floden i riktning mot Moskva och Petrograd.

Överallt såg Robins dylika bevis på Kerenskijregimens rådvillhet
och hjälplöshet i motsats till de revolutionära sovjeternas organisa-
tionsförmåga och beslutsamhet. När en sovjetordförande sagt att någon-
ting skulle göras, så blev det också gjort.

När Robins för första gången kom till en rysk by och begärde att få
träffa representanten för den kommunala myndigheten, hade bönder-
na flinat åt honom.

- Det är bättre att få tag på sovjetordföranden, sade de.
- Vad är den där sovjeten för någonting? frågade Robins.
- Arbetarnas, soldaternas och böndernas representation.
- Men det är ju ett slags revolutionär sammanslutning, pro-
testerade Robins. Jag vill träffa den lagliga myndigheten,
den officiella administrationsmyndigheten.

— Åh den! skrattade bönderna. Den har ingenting att säga till om. Det är bättre ni talar med sovjetordföranden.

När Robins efter sin inspektionsresa kom tillbaka till Petrograd avlade han en preliminär rapport till överste Thompson. Kerenskijns provisoriska regering, sade Robins, var »en självbelåten papperskvarn, som placerats på toppen och upprätthölls av bajonetter i Petrograd, Moskva och vissa andra orter«. Den verkliga regeringsmakten i landet utövades av sovjeterna. Men Kerenskij representerade det fortsatta kriget mot Tyskland, och därför trodde Robins att han skulle behålla sin ställning. Om de allierade var intresserade av att Ryssland inte s. 14
sjönk ner i fullständigt kaos och kom under tyskt herravälde, måste de använda allt sitt inflytande för att få Kerenskij att erkänna sovjeterna och träffa överenskommelse med dem. Förenta staternas regering måste göras fullt underkunnig om det faktiska läget innan det var för sent.

Robins gjorde ett djärvt förslag: att man genast och för högtryck skulle sätta igång med en väldig propagandakampanj för att övertyga det ryska folket om att Tyskland utgjorde det verkliga hotet mot dess revolution.

Till Robins förvåning instämde överste Thompson oreserverat i såväl rapporten som förslaget. Han sade att han skulle telegrafera till Washington och skissera upp propagandaplanen samt anhålla om befogenhet och medel att genomföra den. Och eftersom tiden var dyrbar skulle Robins genast sätta igång utan att invänta svaret.

— Men var ska vi få pengar ifrån? frågade Robins.

— Jag ställer en miljon av mina egna medel till förfogande, sade överste Thompson.

Robins fick fullmakt att kvittera upp till denna summa i överstens bank i Petrograd.

Huvudsaken, sade överste Thompson, var att hålla ryska armén kvar på östfronten och Tyskland borta från Ryssland.

Samtidigt var översten klar över risken att så aktivt och personligt ingripa i ryska angelägenheter.

— Förstår ni vad detta betyder, Robins? sade han.

Detta samtal mellan major Robins och överste Thompson är liksom alla övriga samtal i boken direkt citerat från dokumentariska källor, som finns angivna i det bibliografiska tillägget.

— Jag tror, överste, att det är enda möjligheten att rädda situationen, svarade Robins.

— Nej, jag menar vad det betyder för er.

— Vad betyder det då?

— Det betyder, att om vi misslyckas, så blir ni skjutna.

Robins ryckte på axlarna:

— Bättre män, yngre män blir varje dag skjutna på västfronten. Och han tillade efter en paus: — Om jag blir skjutna, överste, så blir ni hängd.

— Det skulle inte förvåna mej om ni hade alldeles rätt, sade överste Thompson.

Kontrarevolution

När de kalla, fuktiga höstvindarna svepte in från Östersjön och lågtgående, regnladdade moln olycksbådande hängde över staden, rusade händelserna i Petrograd fram mot sin historiska klimax.

Blek och nervös, i sin vanliga enkla, högknäppta, bruna uniform, med ögonen utstående och högra armen hållen på Napoleons vis, gick den provisoriska regeringens statsminister Alexander Kerenskij av och an i sitt rum i Vinterpalatset.

— Vad vill de att jag ska göra? skrek han åt Raymond Robins. — Halva min tid måste jag prata västeuropeisk liberalism för att tillfredsställa de allierade och andra halvan rysk-slavisk socialism för att klara mitt eget liv.

Kerenskij hade skäl att vara orolig. Bakom hans rygg hade hans förnämsta gynnare, de ryska miljonärerna och hans engelska och franska allierade, redan börjat konspirera för att avlägsna honom från makten.

De ryska miljonärerna hotade öppet med att anropa tyskarna om hjälp, därest England och Frankrike underlät att aktivt ingripa för att stoppa revolutionen.

— Revolutionen är en sjukdom, sade »Rysslands Rockefeller«, Stepan Georgevitj Ljazanov, till den amerikanske korrespondenten John Reed. — Förr eller senare måste främmande makter ingripa här, alldeles som man måste ingripa för att bota ett sjukt barn och lära det gå.

En annan rysk miljonär, Rjabusjinskij, förklarade att den enda lösningen på hungersnöden och masseländets problem var att gripa folkets falska vänner i de demokratiska sovjeterna och kommittéerna, om strupen.

Chefen för brittiska diplomatiska underrättelseväsendet i Ryssland, sir Samuel Hoare, hade talat med dessa ryska miljonärer och sedan återvänt till London, där han rapporterade att en militärdiktatur var den bästa lösningen på det ryska problemet. Enligt Hoare var de lämpligaste kandidaterna till posten som rysk diktator amiral Koltjak — Hoare sade att Koltjak mer än någon annan ryss liknade en engelsk gentleman — samt general Lavr Kornilov, den senige kosacken med det svarta bockskägget som var den ryska arméns överbefälhavare.

De brittiska och franska regeringarna beslöt sig för att köra fram general Kornilov. Han var den starke mannen, som skulle kunna hålla Ryssland kvar i kriget, undertrycka revolutionen och beskydda de engelsk-franska ekonomiska intressena i landet. s. 16

När Raymond Robins fick kännedom om detta beslut förstod han att de allierade hade gjort ett allvarligt missgrepp. De begrep inte det ryska folkets kynne. De spelade bara bolsjevikerna i händerna, då dessa redan från början hade förutsagt att Kerenskijregimen skulle komma att visa sig vara en mask, bakom vilken kontrarevolutionen i hemlighet laddade upp. Men generalmajor Alfred Knox, brittisk militärattaché och chef för den brittiska militärdelegationen i Petrograd, bad helt bryskt Robins hålla mun.

Kuppförsöket ägde rum på morgonen den 8 september 1917. Det började med att Kornilov i sin egenskap av arméns överbefälhavare utfärdade en proklamation, vari han manade till störtande av den provisoriska regeringen och upprättande av »disciplin och ordning«. Tusentals flygblad med titeln »Kornilov, Rysslands hjälte« dök helt plötsligt upp på gatorna i Moskva och Petrograd. Många år senare avslöjade Kerenskij i sin bok »Katastrofen«, att »dessa flygblad hade tryckts på bekostnad av den brittiska militärdelegationen och från den brittiska

ambassaden i Petrograd förts till Moskva i brittiske militärattachén general Knox' järnvägsvagn«. Kornilov beordrade tjugotusen man att marschera mot Petrograd. Franska och brittiska officerare i ryska uniformer åtföljde Kornilovs trupper.

Kerenskij stod skräckslagen inför förräderiet. Han hyllades alltjämt i London och Paris som en »stor demokrat« och »de ryska folkmassornas hjälte«. Och nu försökte de allierades representanter här i Ryssland störta honom! Kerenskij grubblade hjälplöst över vad han skulle göra — och gjorde ingenting.

Den av bolsjevikerna behärskade Petrogradsovjeten utfärdade på eget initiativ order om omedelbar mobilisering. Till de beväpnade arbetarna slöt sig revolutionära matrosar från Östersjöflottan och soldater från fronten. Barrikader och taggtrådshinder slogs upp på stadens gator. Artilleripjäser och kulsprutor fördes snabbt i ställning. Röda gardener — arbetare i skärmössor och skinntröjor, beväpnade med gevär och handgranater — patrullerade på de sörjiga, träknubbsbelagda huvudstråken.

På fyra dagar var Kornilovs armé söndermulad. Generalen själv blev arresterad av den soldatkommitté, som i hemlighet hade organiserats inom hans egen armé. Ett fyrtiotal av den gamla regimens generaler, som var inblandade i Kornilovs sammansvärjning, togs första eftermiddagen på hotell Astoria i Petrograd, där de satt och väntade på nyheten om Kornilovs seger. Folkets påtryckning tvingade Kerenskij vice krigsminister Boris Savinkov att avgå för att han varit delaktig i komplotten. Den provisoriska regeringen vacklade. s. 17

Kuppen hade resulterat i just det som den avsåg att förhindra: en triumf för bolsjevikerna och en demonstration av sovjeternas styrka.

Det var sovjeterna och inte Kerenskij som hade den verkliga makten i Petrograd.

— Tack vare sovjeternas framträdande, sade Raymond Robins, avlöpte det hela smärtfritt. De var den kraft som besegrade Kornilov.

Ambassadör Francis å sin sida telegraferade till amerikanska utrikesdepartementet:

»Kornilovs misslyckande får tillskrivas dålig rådgivning, felaktiga informationer, oriktiga metoder och otjänligt vald tid-

punkt. God soldat, patriot, i övrigt oerfaren. Regeringen mycket uppskrämd och torde dra lärdom av det skedda.«

Revolution

Händelserna utvecklade sig nu med blixstens hastighet. Lenin, som alltjämt var under jorden, hade utgett en ny paroll för revolutionen: *All makt åt sovjeterna! Ned med den provisoriska regeringen!*

Den 7 oktober telegraferade överste Thompson ängsligt till Washington:

»Maximalisterna (bolsjevikerna) arbetar nu intensivt på att få kontroll över arbetar- och soldatdeputerades allryska kongress som äger rum här denna månad. Om de lyckas betyder det ny regering med olyckliga följder, sannolikt separatfred. Vi utnyttjar alla resurser men måste ha omedelbart understöd om inte alla ansträngningar skall bli förgäves.«

Den 3 november hölls en hemlig konferens med de allierade militära ledarna i Ryssland på överste Thompsons kontor. Vad kunde göras för att hejda bolsjevikerna? Den franska militärdelegationens ledare general Niessel anklagade argt den provisoriska regeringen för dess ineffektivitet och kallade de ryska soldaterna för »gula hundar«. En rysk general lämnade därvid rummet med ansiktet rött av ilska. s. 18

General Knox förebrådde amerikanerna för att de inte ställt sig bakom Kornilov.

— Jag är inte intresserad av att stabilisera Kerenskij och hans regering! skrek Knox till Robins. Den är oföretagsam, oduglig och värdelös. Ni borde ha varit med Kornilov.

— Men ni, general, genmälde Robins, ni var ju med Kornilov.

Den brittiske generalen blev blodröd.

— Det enda som duger i Ryssland just nu är militärdiktatur, sade han. Det här folket måste ha en piska över sej.

— General, sade Robins, det är fara för att ni får en diktatur av helt annat slag.

— Ni menar det där Trotskij-Lenin-bolsjevik-patrasket — de där skrävelmakarna?

— Just det, ja.

— Robins, sade general Knox, ni är ingen militär och ni begriper er inte på militära saker. En militär vet hur sådana där herrar ska tas. Det är bara att ställa opp dem och skjuta dem.

— Om ni kan få tag i dem, ja, replikerade Robins. General, jag medger att jag inte begriper mej på militära saker, men jag begriper mej en hel del på människor i allmänhet, för det är bland sådana jag arbetat i hela mitt liv. Jag har varit vida omkring i Ryssland och jag skulle tro att det är folkets massa ni har att göra med nu.

Den 7 november 1917, fyra dagar efter denna konferens på överste Thompsons kontor, tog bolsjevikerna makten i Ryssland.

Den världsomskakande bolsjevikrevolutionen genomfördes på ett egenartat sätt, nästan omärkligt i början. Det var den fredligaste revolutionen i historien. Små grupper av soldater och matrosar tågade då och då genom huvudstaden. Det hördes några få sporadiska, spridda skott. Män och kvinnor kom samman på de kyliga gatorna, diskuterade, gestikulerade och läste de sista appellerna och proklamationerna. De sedvanliga motsägande ryktena cirkulerade. Spårvagnarna rasslade fram och tillbaka över Nevskij. Husmödrarna gick ut och in i butikerna. Petrograds konservativa tidningar, som även denna dag utkom som vanligt, omnämnde inte ens att en revolution ägt rum.

Utan att möta något nämnvärt motstånd besatte bolsjevikerna telefontcentralen, telegrafstationen, statsbanken och departementsbyggnaderna. Vinterpalatset, sätet för Kerenskij's provisoriska regering, blev omringat och belägrat. s. 19

Kerenskij själv flydde på eftermiddagen i en bil, som han lånat på amerikanska ambassaden och som förde amerikansk flagg. När han gav sig av, sände han i hast ett bud till ambassadör Francis att han skulle komma tillbaka med trupper från fronten och »inom fem dagar göra slut på den här situationen«.

Klockan sex på aftonen telegraferade ambassadör Francis till utrikesminister Lansing:

»Bolsjevikerna tycks ha fått kontroll över allting här. Kan inte komma i förbindelse med någon av ministrarna.«

Sent denna råkalla kväll dundrade lastbilar fram över de sörjiga gatorna och saktade farten vid de brasor, som med vissa mellanrum tänts på gatorna, där vaktposter var utplacerade. Från bilarna kastades vita packar ut. Dessa innehöll följande proklamation:

»TILL ALLA RYSKA MEDBORGARE!

Den provisoriska regeringen är avsatt. Regeringsmakten har övertagits av Militära Revolutionskommittén, som är organ för Petrograds sovjet av arbetar- och soldatdeputerade och som står i spetsen för Petrograds arbetarklass och garnison.

Den sak som folket kämpat för: omedelbart framläggande av förslag till en demokratisk fred, upphävande av godsägarnas äganderätt till jorden, arbetarkontroll av produktionen samt skapande av en sovjetregering — denna sak har nu förts säkert i hamn.

Leve arbetarnas, soldaternas och böndernas revolution!

MILITÄRA REVOLUTIONSKOMMITTÉN

Petrograds sovjet av arbetar- och soldatdeputerade.«

Hundratals rödgardister och soldater hade samlats i en mörk massa kring det strålande upplysta Vinterpalatset, den sista skansen för medlemmarna av den inte längre existerande provisoriska regeringen. Så på en gång satte sig massan i rörelse, strömmade över borggården, klättrade över barriaderna och trängde in i Vinterpalatset. Kerenskijs uttjänta ministrar blev arresterade i det stora, rikt utsmyckade rum, där de hela dagen hade suttit kring ett långt bord. Bordet var bestrött med hopskrynklade pappersark, lämningar efter proklamationer, som aldrig blivit färdigskrivna. En av dem började: »Den provisoriska regeringen vädjar till alla samhällsklasser att stödja den provisoriska regeringen. . . « s. 20

Klockan 10.45 på kvällen den 7 november öppnades arbetar- och soldatsovjeterernas allryska kongress i balsalen på Smolnyj-institutet,

som förut hade varit en förnäm internatskola för den tsaristiska aristokratins döttrar. Den väldiga, rökfyllda balsalen med sina marmorkolonner, sina vita ljuskronor och sitt parkettgolv hyste nu de valda representanterna för Rysslands soldater och arbetare. Dessa sovjetdelegater var smutsiga, orakade, trötta — soldater med skyttegravarnas gyttja alltjämt klibbade vid uniformerna, arbetare i skärmmössor och svarta, skrynkliga kostymer, flottister i randiga tröjor och små runda, bandprydda mössor. De lyssnade spänt, när centrala exekutivkommitténs ledamöter, den ene efter den andre, reste sig för att tala från tribunen.

Kongressen pågick i två dagar. På aftonen den andra dagen utbröt ett våldsamt jubel och oväsen, när en kort, kraftigt byggd man i opresad, påsig kostym steg upp på estraden med en bunt papper i handen.

Oväsendet varade i flera minuter. Så lutade sig talaren lätt framåt och sade:

— Vi skall nu börja bygga upp vår socialistiska ordning!

Talaren var Lenin.

Kongressen fortsatte med att tillsätta den första sovjetregeringen, Folkkommisariernas råd, med Vladimir Iljitj Lenin i spetsen.

Icke erkänd

Morgonen efter det sovjetregeringen bildats sände ambassadör Francis ett meddelande till sin vän Maddin Summers, amerikansk generalkonsul i Moskva.

»Det har meddelats«, skriver ambassadör Francis, »att Petrograds arbetar- och soldatråd har utnämnt en regering med Lenin som stats- och Trotskij som utrikesminister samt en viss fru eller fröken Kollontay som undervisningsminister. Avskyvärt! Men jag hoppas att åtgärder vidtas så att situationen blir löjligare och desto snarare avhjälpt.«

Till Washington telegraferade ambassadören sin åsikt, att den nya sovjetregimens fall endast var en fråga om dagar. Han rådde utrikes- s. 21

departementet att inte erkänna någon rysk regering, förrän bolsjevikerna blivit störtade och ersatta med »patriotiska ryssar«.

Samma morgon infann sig Raymond Robins på överste Thompsons kontor i amerikanska Röda korsets högkvarter i Petrograd.

— Ja, chefen, sade Robins, nu gäller det för oss att raska på. Det där pratet om att Kerenskij ska sätta upp en armé någonstans, att kosackerna ska komma hit upp från Don och att vitgardisterna från Finland ska komma hit, det är bara nonsens. De kommer aldrig hit. Det är för många bönder med gevär emellan. Nej, det där gänget som sköter ruljansen i Smolnyj kommer att hålla på med det ett bra tag än.

Robins ville ha sin chefs tillåtelse att gå raka vägen till Smolnyj och få ett samtal med Lenin.

— De där människorna är i regel hyggligt, respektabelt folk sade Robins om bolsjevikerna. En del av oss har varit med i politiken och haft att göra med amerikanska politiska pappar, och om det finns någon i Smolnyj som är mera korrumpad och inpiskad än vissa av våra skälmar därhemma, så måste han sannerligen vara något till slipad.

Som svar visade överste Thompson de order, som han just erhållit från Washington. Han skulle omedelbart återvända för information. Personligen höll han med Robins om att bolsjevikerna representerade den stora massan av ryska folket, och när han kom hem till Amerika skulle han försöka övertyga utrikesdepartementet om den saken. Under tiden skulle Robins, som befordrats till överste, överta chefskapet för den amerikanska rödakorsdelegationen i Ryssland. Överste Thompson skakade hand med sin hittillsvarande assistent och önskade honom lycka till.

Robins spillde ingen tid. Han åkte ut till Smolnyj och bad att få träffa Lenin.

— Jag har varit för Kerenskij, sade Robins rättframt. Men jag vet hur ett lik ser ut, och jag betraktar den provisoriska regeringen som död. Och nu skulle jag vilja veta, om

det amerikanska Röda korset kan fortsätta att tjäna det ryska folket utan att våra nationella intressen kränkes. Jag är emot ert inhemska program, men Rysslands inre angelägenheter har jag ingenting att göra med. Om det vore Kornilov, tsaren eller någon annan som hade makten, skulle jag söka komma till tals med honom.

Lenin fick genast sympati för den dynamiske, frispråkige amerikanen. Han försökte förklara den nya regimens karaktär för Robins. s. 22

— Det påstås att jag är en diktator, förklarade Lenin. Det är jag också just nu. Jag är diktator, därför att jag representerar viljan hos den stora massan av bönder och arbetare. I det ögonblick då jag inte längre utför deras vilja, kommer de att ta makten ifrån mej och jag blir lika hjälplös som tsaren.

Beträffande sovjetregimens ekonomiska perspektiv yttrade Lenin:

— Vi tänker utmana världen med en det skapande folkets republik. I våra sovjeter kommer vi inte att släppa in någon därför att han förfogar över aktier eller andra ägodelar. Vi släpper endast in producenterna. Donets' koldistrikt kommer att representeras av dem som bryter kol, järnvägarna av dem som håller transporterna i gång, postväsendet av dem som verkställer postbefordran och så vidare.

Lenin skildrade för Robins en annan väsentlig del av bolsjevikernas program, nämligen lösningen av den nationella frågan. Under tsaren hade de mångfaldiga nationella grupperna i Ryssland blivit hänsynslöst förtryckta och underkuvade. Allt det där, sade Lenin, skall nu bli annorlunda. Antisemitism och andra liknande primitiva fördomar, som utnyttjats av tsarismen, skulle rensas bort. Varje nationalitet och nationell minoritet i Ryssland skulle få sin fullständiga frihet, lika rättigheter samt territoriell och kulturell självstyrelse. Lenin anförtrodde Robins, att den man som skulle ta itu med detta komplicerade och ytterst betydelsefulla problem var bolsjevikernas ledande auktoritet i den nationella frågan, Josef Stalin.

»Första gången jag hörde talas om Stalin«, skrev överste Raymond Robins till författarna av denna bok i november 1943, »var när Lenin talade med mig om sina planer på en federativ socialistisk sovjetrepublik. Han redogjorde för sina och Stalins planer på att i allmän samverkan förena alla skilda folkgrupper i Sovjetryssland och meddelade att Stalin just hade valts till folkkommissarie för nationaliteterna. Stalins största historiska insats för sovjetfolkens enhet och styrka var måhända det oförlikneliga arbete han utförde som folkkommissarie för nationaliteterna. Hans politik har i största utsträckning gjort slut på ras-, religions-, nationalitets- och klassmotsättningarna och av Sovjetunionens olika nationaliteter skapat en harmonisk enhet, så att de kunnat kämpa till döden för att försvara Leningrad, Stalingrad och det ryska landet.« — Med dessa sista ord syftade överste Robins givetvis på den historiska roll sovjetfolken spelade när det gällde att slå tillbaka och krossa de nazistiska inkräktarna under andra världskriget.

s. 23

Robins frågade Lenin, om det fanns några utsikter till att Ryssland skulle fortsätta kriget mot Tyskland.

Lenin svarade fullt öppenhjärtigt. Ryssland hade redan utträtt ur kriget. Ryssland kunde inte bjuda motstånd mot tyskarna förrän en ny, en röd armé hade skapats. Detta komme att ta tid. Rysslands helt försumpade industri och transportväsen måste reorganiseras uppifrån och ned.

Sovjetregeringen, fortsatte Lenin, önskade erkännande och vänskap från Förenta staternas sida. Han var dock medveten om de officiella fördomarna mot den nya regimen. Han framlade för Robins ett praktiskt minimiprogram för samarbete. I gengäld för teknisk hjälp från Amerika skulle sovjetregeringen åtaga sig att evakuera alla krigsförnödenheter från östfronten, där de annars skulle falla i tyskarnas händer.

Robins underrättade general William Judson, amerikansk militärattaché och chef för den amerikanska militärdelegationen i Ryssland, om Lenins förslag, och general Judson begav sig till Smolnyj för att utarbeta detaljerna i den föreslagna överenskommelsen. Judson hade ett tilläggsförslag att göra, nämligen att de hundratusentals tyska krigs-

fångarna i Ryssland inte skulle hemsändas förrän efter kriget. Lenin gick med på detta.

General Judson framhöll ofördröjligen för ambassadör Francis, att det skulle ligga i Förenta staternas intresse att erkänna sovjetregeringen.

— Den är de facto Rysslands regering och förbindelser med den bör upprättas, sade general Judson.

Men den amerikanske ambassadören var av en annan mening och den hade han redan meddelat Washington.

Några dagar senare kom ett telegram från utrikesminister Lansing, vari ambassadör Francis underrättades om att de amerikanska representanterna skulle »avhålla sig från alla direkta förbindelser med bolsjevikregeringen«. Telegrammet hade det uttryckliga tillägget: »Informera Judson om detta.«

Ett andra telegram, avsänt strax efteråt, hemkallade general Judson till Förenta staterna.

Robins tänkte begära avsked som protest mot utrikesdepartementets politik. Men till hans förvåning bad ambassadör Francis honom stå kvar på sin post och upprätthålla sina förbindelser med Smolnyj. s. 24

— Jag anser det vara oklokt av er att avbryta era förbindelser alltför tvärt och fullständigt — att sluta upp med era besök hos dem, menar jag, sade ambassadör Francis till Robins. Jag behöver förresten få veta vad de har för sej, och jag ska se till att ni inte får något obehag för det.

Robins visste inte, att ambassadör Francis för sina egna speciella syften behövde alla de informationer han kunde få om sovjetregeringen.

Hemlig diplomati

Den 2 december 1917 sände ambassadör Francis till Washington sin första konfidentiella rapport om den verksamhet som utövades av Donkosackernas ataman, general Alexej Kaledin. Francis presenterade generalen som »Kaledin, högste befälhavare över 200.000 kosacker«. Ge-

neral Kaledin hade organiserat en kontrarevolutionär armé bland kosackerna i södra Ryssland, hade proklamerat »Donlandets oberoende« och förberedde en marsch mot Moskva för att stöta sovjetregeringen. Hemliga grupper av tsaristiska officerare i Petrograd och Moskva arbetade som spioner åt Kaledin och stod i förbindelse med ambassadör Francis.

På anmodan av Francis sände amerikanske generalkonsuln i Moskva, Maddin Summers, några dagar senare en utförlig rapport om general Kaledins stridskrafter till utrikesdepartementet. Summers, som var gift med dottern till en rik tsaristisk adelsman, hyste ett ännu starkare hat mot sovjetregimen än ambassadören själv. Enligt Summers' rapport till utrikesdepartementet hade Kaledin kring sin person redan samlat alla »laglydiga och hederliga« element i södra Ryssland.

Utrikesminister Lansing telegraferade till amerikanska ambassaden i London och anbefalldes ett hemligt lån för att finansiera Kaledins företag. Detta lån, sade utrikesministern, borde förmedlas av den brittiska eller den franska regeringen.

»Jag behöver inte särskilt framhålla för er«, tillfogade utrikesminister Lansing, »nödvändigheten av att handla snabbt och att inpränta i dem, som ni får att göra med, hur nödvändigt de är att det inte blir känt att Förenta staterna sympatiserar med Kaledins rörelse, än mindre att vi ordnar med ekonomisk hjälp åt den.«

s. 25

Ambassadör Francis tillråddes att vara ytterst försiktig i sina förbindelser med Kaledins agenter i Petrograd, så att bolsjevikerna inte blev misstänksamma.

Trots alla omsorgsfulla försiktighetsmått blev komplotten uppdagad av sovjetregeringen, som vaksamt räknade med möjligheten av en västmaktsintervention i Ryssland. I mitten av december anklagade sovjetpressen den amerikanske ambassadören för att spela under täcke med Kaledin. Francis förnekade med oskyldig min att han över huvud taget visste något om kosackhövdingen.

»Jag avger nu en förklaring till pressen«, telegraferade Francis den 22 december till utrikesminister Lansing, »vari jag på det bestämdaste förnekar all förbindelse med och kännedom om Kaledins rörelse, förklarar att edra instruktioner

om att icke ingripa i de inre angelägenheterna är eftertryckliga och slutgiltiga, samt att jag noggrant sökt följa dem.«

Sovjetregeringen, som var isolerad genom de allierades fientliga hållning och för svag för att hålla stånd mot den massiva tyska krigsmaskinen, fick nu klara sig själv så gott den kunde. Det mest övervägande hotet var Tyskland.

För att rädda det nya Ryssland och vinna tid för en genomgripande reorganisation och skapandet av en röd armé föreslog Lenin att man omedelbart skulle sluta fred på östfronten.

— Vi måste under alla omständigheter sluta fred, sade Lenin till sina anhängare, sedan man ingående granskat det fruktansvärda tillstånd, vari Rysslands transportväsen, industri och armé befann sig. Vi måste bli starka och därtill behöver vi tid. Om tyskarna börjar rycka fram igen, blir vi tvungna att sluta fred på vilka villkor som helst, och en sådan fred blir ännu värre.

På Lenins yrkande sände sovjetregeringen i all hast en fredsdelegation till Brest-Litovsk, högkvarteret för den tyska östarmén, för att göra sig underrättad om de tyska fredsvillkoren.

Den 23 december 1917, dagen efter den förberedande fredskonferensens första sammanträde i Brest-Litovsk, möttes representanter för Storbritannien och Frankrike i Paris och träffade en hemlig överenskommelse om att dela upp Sovjetryssland. Överenskommelsen var betitlad »L'accord Français-Anglais du 23 Décembre 1917, définissant les zones d'action françaises et anglaises« (Fransk-engelska överenskommelsen av den 23 december 1917 om fastställande av franska och engelska operationsområden). Enligt denna skulle engelsmännen erhålla en rysk »inflytelsesfär«, som gav dem Kaukasien olja och kontroll över Östersjöprovinserna, medan fransmännen fick en »sfär« som tillförsäkrade dem järn och kol från Donetsområdet samt kontroll över Krim.

s. 26

Detta hemliga engelsk-franska avtal gav den definitiva utformningen av den politik, som dessa båda nationer kom att föra gentemot Ryssland under de närmast följande åren.

Kapitel 2

Kontrapunkt

s. 27

En brittisk agent

Framemot midnatt den frostklara 18 januari 1918 trevade sig en stilig, pälsklädd ung skotte med hjälp av en ficklampa fram över en delvis uppriven bro mellan Finland och Ryssland. Inbördeskriget rasade i Finland och järnvägstrafiken över bron var avbruten. Den röda finska regeringen hade försett den unge skotten med en eskort, som skulle ledsaga honom och hans bagage över på sovjetsidan, där ett tåg väntade för att föra honom till Petrograd. Den resande var Bruce Lockhart, det brittiska krigskabinettets speciella sändebud.

Som en produkt av det exklusiva engelska »public-school«-systemet hade Bruce Lockhart vid tjugofyra års ålder inträtt i diplomatisk tjänst. Han var både trevlig och intelligent, och på kort tid hade han fått namn om sig att vara en av de mest talangfulla och lovande unga männen inom det brittiska utrikesdepartementet. Vid trettio år var han brittisk vicekonsul i Moskva. Han talade ryska flytande och var väl insatt i den politik och det intrigspel som bedrevs i Ryssland. Han hade blivit hemkallad till London sex veckor innan bolsjevikrevolutionen ägde rum.

På premiärminister Lloyd Georges personliga önskan sändes Lockhart tillbaka till Ryssland. Lloyd George hade tagit starkt intryck av det som han fått höra om Ryssland av överste Thompson vid dennes hemresa till Amerika. Robins' förutvarande chef hade skarpt fördömt de allierades vägran att erkänna sovjetregimen. Som en följd av överste Thompsons samtal med Lloyd George hade Lockhart blivit utsedd

att fara till Ryssland och upprätta någon sorts aktiv förbindelse med sovjetregimen, utan att man behövde sträcka sig så långt som till ett verkligt erkännande.

Men den stilige unge skotten var också agent för det brittiska diplomatiska underrättelseväsendet. Hans inofficiella uppdrag var att i brittiskt intresse utnyttja den opposition, som redan hade uppstått inom sovjetregeringen. s. 28

Oppositionen mot Lenin leddes av den ärelystne utrikeskommissarien Trotskij, vilken betraktade sig som Lenins ende tänkbare efterträdare. I fjorton år hade Trotskij stått i skarp motsättning till bolsjevikerna, men i augusti 1917, ett par månader före bolsjevikrevolutionen, hade han anslutit sig till Lenins parti och kommit till makten tillsammans med detta. Inom bolsjevikpartiet var Trotskij i färd med att organisera en vänsteropposition mot Lenin.

När Lockhart kom till Petrograd i början av 1918, var utrikeskommissarie Trotskij i Brest-Litovsk som ledare för sovjetregeringens fredsdelegation.

Trotskij hade sänts till Brest-Litovsk med kategoriska instruktioner från Lenin att sluta fred. I stället för att följa Lenins instruktioner sände Trotskij ut flammande appeller till det europeiska proletariatet om att det skulle resa sig och störta sina regeringar. Han förklarade sovjetregeringen under inga omständigheter kom att sluta fred med en kapitalistisk regim. Varken fred eller krig! ropade Trotskij. Han talade om för tyskarna att den ryska armén inte längre kunde föra krig, att den skulle fortsätta sin demobilisering men inte sluta fred.

Lenin brännmärkte med skärpa Trotskijs uppträdande i Brest-Litovsk, och Trotskijs förslag — avbrytande av kriget, vägran att sluta fred och demobilisering av armén — betecknade Lenin som »vansinne eller något ännu värre«.

Brittiska utrikesdepartementet var, som Lockhart sedermera avslöjade i sin memoarbok »Som politisk agent«, ytterst intresserat av dessa »motsättningar mellan Lenin och Trotskij — motsättningar som vår regering väntade sig mycket av«.

I Brest-Litovsk vägrade Trotskij som »världsrevolutionär«, trots att han medgav att den ryska armén inte längre kunde kämpa, att sluta fred med Tyskland under motivering att en dylik fred skulle betyda ett förräderi mot den internationella revolutionen. Av detta skäl vägrade Trotskij att hålla sig till Lenins fredsinstruktioner. Sedermera medgav

Trotsky att han handlat utifrån en felaktig slutledning. På ett bolsjevikiskt partimöte den 3 oktober 1918, sedan tyskarna gått till anfall mot Sovjetryssland och varit nära att ta Petrograd och krossa sovjetregimen, förklarade Trotsky:

— Jag anser det vara min plikt att inför denna auktoritativa församling erkänna, att den gången, då många av oss, inte minst jag själv, tvivlade på att vi borde sluta fred i Brest-Litovsk, var det endast kamrat Lenin som hårdnackat, med otrolig framsynthet och vår opposition till trots hävdade att vi måste göra det. Och nu måste vi medge att det var vi som hade fel. . .

s. 29

Trotskyjs uppträdande i Brest-Litovsk var ingen isolerad företeelse. Medan Trotsky drev sitt spel i Brest-Litovsk, gick hans främste personlige representant i Moskva, Nikolaj Krestinskij, till offentligt angrepp på Lenin och talade om att föra »ett revolutionärt krig mot den tyska imperialismen, den ryska borgarklassen och den del av proletariatet, som ledes av Lenin«. Trotskyjs kumpan i denna oppositionsrörelse, Bucharin, stod som författare till en resolution, som blev antagen på en speciell konferens med den s.k. vänsterkommunistiska gruppen i Moskva och i vilken det hette: »Vi anser det vara i den internationella revolutionens intresse att ställa sovjetmakten på avskrivning, då denna numer har blivit rent formell«. År 1923 avslöjade Bucharin att det bakom kulisserna under Brest-Litovsk-krisen bland oppositionsmännen cirkulerade en färdig plan på att splittra bolsjevikpartiet, störta Lenin och upprätta en ny rysk regering.

Till följd av Trotskyjs uppträdande bröt fredsförhandlingarna i Brest-Litovsk samman. Det tyska överkommandot hade aldrig haft någon lust att inleda förhandlingar med bolsjevikerna. Enligt Lenin spelade Trotsky tyskarna i händerna och »hjälpste direkt de tyska imperialisterna«. Mitt i ett av Trotskyjs tal i Brest-Litovsk lade den tyske generalen Max Hoffmann upp stövlarna på konferensbordet och bad sovjetdelegaterna fara hem till sig. Trotsky kom tillbaka till Petrograd och avfärdade Lenins klander med utropet:

— Tyskarna vågar inte rycka fram.

Tio dagar efter att fredsförhandlingarna i Brest-Litovsk avbrutits satte det tyska överkommandot igång en allmän offensiv på hela östfronten från Östersjön till Svarta havet. I söder strömmade de tyska horderna in över det ukrainska slättlandet. I centrum vältrade offensiven fram genom Polen i riktning mot Moskva. I norr föll Narva, och Petrograd var hotat. Överallt längs fronten bröt resterna av den gamla ryska armén samman och skingrades.

Ofärdsmolnen hopade sig över det nya Ryssland.

Beväpnade arbetare och rödgardister, mobiliserade av sina bolsjevikiska ledare, strömmade till från storstäderna och formerade sig till regementen för att hejda den tyska framryckningen. De första enheterna av den nya Röda armén trädde i aktion. Den 23 februari 1918 — den dag som sedan kom att firas som Röda arméns födelsedag — stoppades tyskarna vid Pskov. Petrograd var tills vidare räddat. s. 30

En andra sovjetdelegation, denna gång utan Trotskij, skyndade till Brest-Litovsk.

Som pris för freden krävde tyskarna nu att få överhögheten över Ukraina, Finland, Polen och Kaukasien samt enorma skadestånd i form av guld, vete, olja, kol och mineraler från Ryssland.

En våg av förbittring mot »de tyska imperialistiska stråtrövarna« svepte fram över Sovjetryssland, när dessa fredsvillkor blev bekanta. Det tyska överkommandot, förklarade Lenin, hoppades med denna rövarfred kunna stycka sönder Sovjetryssland och krossa sovjetregimen.

Det enda förnuftiga, som de allierade enligt Bruce Lockharts åsikt hade att göra var att understödja Ryssland mot Tyskland. Sovjetregeringen gjorde intet försök att dölja sin motvilja mot att ratificera Brest-Litovsk-freden. Så långt Lockhart kunde se ställde bolsjevikerna sig följande frågor: Vad tänker de allierade göra? Erkänner de sovjetregeringen och kommer de till dess hjälp, eller låter de tyskarna pracka på Ryssland denna rövarfred?

I början var Lockhart böjd att tro, att britternas intressen i Ryssland skulle bestämma dem för att söka nå en överenskommelse med Trotskij mot Lenin. Trotskij och hans anhängare gick nu till angrepp mot Lenin under motivering att hans fredspolitik hade lett till ett förräderi mot revolutionen. Trotskij sökte inom bolsjevikpartiet skapa något som Lockhart kallade »samling till heligt krig« med ändamål att vinna de allierades stöd och driva bort Lenin från hans maktställning.

Lockhart hade, enligt vad han berättar i »Som hemlig agent«, trätt i personlig förbindelse med Trotskij, så snart utrikeskommissarien hade kommit tillbaka från Brest-Litovsk. Trotskij beviljade honom ett två timmars samtal på sitt privata kontor i Smolnyj. Samma kväll sammanfattade Lockhart i sin dagbok sina personliga intryck av Trotskij: »Han förefaller mig att vara en man som gärna skulle dö stridande för Ryssland, om han bara vore säker om att det fanns tillräckligt stor publik att bevittna det«.

s. 31

Den brittiske agenten och Sovjetrysslands utrikeskommissarie kom snart på förtrolig fot med varandra. Lockhart tilltalade Trotskij helt familjärt som »Leo Davidovitj« och drömde om att, som han senare sade, »få sätta i scen en större kupp tillsammans med Trotskij«. Men mot sin vilja kom Lockhart till den slutsatsen, att Trotskij helt enkelt inte var stark nog att axla Lenins kapp. Eller som Lockhart uttrycker det i »Som politisk agent«:

»Trotskij var en stor organisatör och hade ett obegränsat fysiskt mod. Men moraliskt var han lika oförmögen att hävda sig mot Lenin som en loppa mot en elefant. I Folkkommisariernas råd fanns det inte en som inte betraktade sig som jämbördig med Trotskij. Men det fanns inte en kommissarie som inte betraktade Lenin som en halvgud, vars beslut måste godtas utan invändning.«

Om någonting skulle kunna uträttas i Ryssland måste det ske genom Lenin. Denna uppfattning, som Lockhart kommit fram till, delades av Raymond Robins.

— För min personliga del har jag alltid satt ett frågetecken för Trotskij, ty på grund av hans omåttliga egenkärlek kan man aldrig veta var man har honom i de olika situationerna — och så denna hans egenkära framfusighet, om man så får säga, yttrade Robins.

Lockhart hade träffat Robins kort efter sin ankomst till Petrograd. Han tog genast intryck av amerikanens rättframma sätt att behandla de ryska problemen. Robins tyckte inte om de allierades argument mot erkännandet. Han hade bara hån till övers för den absurda, av tsaristiska agenter uppammade teorin att bolsjevikerna önskade en tysk

seger. Han beskrev mycket värtaligt för Lockhart de fruktansvärda förhållandena i det gamla Ryssland och de förtryckta miljonmassornas fantastiska uppryckning under bolsjevikernas ledning.

För att göra bilden fullständig tog Robins med sig Lockhart till Smolnyj, så att han skulle få se den nya regimen i full verksamhet. När de for tillbaka i det mjuka snöfallet förklarade Robins med bitterhet att de allierades beskickningar med sina hemliga konspirationer mot sovjetregeringen endast gick tyskarna tillhanda i Ryssland.

Sovjetregeringen hade kommit för att stanna kvar, och ju förr de allierade erkände detta faktum, desto bättre för dem. s. 32

Robins sade rent ut, att Lockhart komme att få höra helt andra omdömen från andra allierade representanter och hemliga agenter i Ryssland och att dessa personer komme att framlägga allehanda dokumentariska bevis för sina påståenden.

— Det finns mer falska papper av alla slag i Ryssland än någonsin förut i mänsklighetens historia, sade Robins.

Där fanns även dokument som skulle bevisa att Robins själv var bolsjevik och samtidigt hemligt intresserad av att förvärva handelskoncessioner i Ryssland för Wall Streets räkning.

De båda männen blev snart intima, nästan oskiljaktiga vänner. De började äta frukost tillsammans varje morgon och rådgöra med varandra vid uppläggningsen av sina dagsprogram. Deras gemensamma syfte var att förmå sina respektive regeringar att erkänna Sovjetryssland och därmed lägga hinder i vägen för en tysk seger på östfronten.

Lockhart och Robins fann en värdefull bundsförvant i en fransk officer, kapten Jean Sadoul, tidigare framgångsrik advokat och socialistisk parlamentsledamot i Paris. Kapten Sadoul verkade som inofficiell förbindelseman mellan Frankrike och sovjetregeringen. Han hade kommit till precis samma slutsatser som Robins och Lockhart. Hans öppet uttalade kritik av de allierades hållning mot Ryssland hade ådragit honom ett våldsamt hat från den franske ambassadören Noulens, vilken utspred ryktet att både Sadoul, Robins och Lockhart hade blivit bolsjevik. Noulens, som var en inbiten reaktionär och hade inhämtat sina politiska åsikter hos de franska »tvåhundra familjerna« och Parisbankernas aktieägare, hatade sovjetregimen. Han berövade Sadoul rätten att stå i direkt förbindelse med franska regeringen och lade även beslag

på Sadouls privata brev och meddelanden. Bruce Lockhart berättar i »Som politisk agent«, att ambassadör Noulens för att hindra Robins att öva inflytande på den amerikanske ambassadören David Francis satte igång en viskningskampanj mot honom. Noulens fick en av sina sekreterare att i Francis' närvaro spydigt fråga:

— Vem är det som är amerikansk ambassadör i Ryssland, Francis eller Robins?

Dessa manövrer hade en viss effekt. Francis började misstro Robins och frukta att denne traktade efter att få överta hans plats. Han misstänkte även Robins för att ha informerat bolsjevikerna om hans hemliga förbindelser med Kaledin.

Vid en nollpunkt

På förvåren 1918 befann sig sovjetregeringen i följande situation: tyskarna beredde sig att störta sovjetregimen med våld om ryssarna vägrade ratificera Brest-Litovsk-freden; England och Frankrike understödde i hemlighet kontrarevolutionära styrkor som sammandrogs i Archangelsk och Murmansk samt vid Don, och japanerna planerade med de allierades gillande att besätta Vladivostok och rycka in i Sibirien.

I ett samtal med Lockhart meddelade Lenin, att sovjetregeringen skulle flytta till Moskva inför risken av ett tyskt anfall mot Petrograd. Bolsjevikerna skulle fortsätta kampen, om så blev nödvändigt, även om de måste dra sig tillbaka till Volga och Ural. Men de skulle själva bestämma villkoren för sin kamp. De var inte villiga att krasa några kastanjer ur elden åt de allierade. Om de allierade förstod detta, sade Lenin till Lockhart, så förelåg utomordentliga möjligheter för samarbete. Sovjetryssland var i trängande behov av hjälp för att kunna motstå tyskarna.

— Men samtidigt, sade Lenin bistert, är jag fullkomligt övertygad om att er regering aldrig kommer att se saken på det sättet. Den är reaktionär. Den kommer att samarbeta med de ryska reaktionärerna.

Lockhart telegraferade huvudinnehållet i detta samtal till brittiska utrikesdepartementet. Några dagar senare erhöll han ett chiffermeddelande från London. Han skyndade sig att dechiffrera och läsa det. Meddelandet återgav en »militärexperts« åsikt: allt som behövdes i Ryssland var »en liten men handlingskraftig kärna av brittiska officerare« som ledare för »de laglydiga ryssarna«, vilka snart skulle göra slut på bolsjevismen.

Ambassadör Francis hade den 23 februari skrivit i ett brev till sin son:

»Jag ämnar stanna i Ryssland så länge jag kan. om det nu sluts separatfred — vilket jag tror kommer att ske — så är det ju ingen fara för att jag blir tagen av tyskarna. En sådan separatfred skulle emellertid bli ett allvarligt slag för de allierade, och om någon del av Ryssland vägrar att erkänna bolsjevikregeringens befogenhet att sluta en dylik fred, kommer jag att söka slå mig ned i den landsdelen och stödja upprorsrörelsen.«

Efter att ha skrivit detta brev för ambassadör Francis till den lilla staden Vologda på järnvägen Moskva–Archangelsk och slog sig ner där tillsammans med franske ambassadören Noulens och andra allierade diplomater. Det stod klart att de allierade regeringarna redan hade beslutat att inte på något sätt samarbeta med sovjetregimen. s. 34

Robins diskuterade krisen med Trotskij, som efter att offentligt ha medgett sitt »misstag« vid desavueringen av Lenin i Brest-Litovsk nu försökte rehabilitera sig i Lenins ögon.

— Önskar ni förhindra att Brest-fördraget blir ratificerat? frågade Trotskij.

— Naturligtvis! svarade Robins. Men Lenin är för det, och uppriktigt sagt, herr kommissarie, så är det Lenins vilja som är avgörande här.

— Ni tar fel, svarade Trotskij. Lenin anser hotet från den tyska framryckningen vara så stor, att han — om han kan få till stånd samarbete med och stöd av de allierade — kommer att avvisa Brestfreden, om så erfordras dra sig tillbaka från både Moskva och Petrograd till Jekaterinburg, återupprätta fronten i Ural och med allierat stöd kämpa mot tyskarna.

På Robins' enträgna begäran gick Lenin med på att för formens skulla avge en not till Förenta staternas regering. Han hade föga hopp om ett gynnsamt svar, men var villig att göra försöket.

Noten blev vederbörligen överlämnad till Robins för vidare befordran till Förenta staternas regering. Den innehöll bland annat:

»För den händelse

a att allryska sovjetkongressen vägrar ratificera fredsfördraget med Tyskland, eller

b att tyska regeringen bryter ingånget fredsfördrag och återupptar offensiven för att fortsätta rövartåget. . .

1. Kan sovjetregeringen då förlita sig på Förenta staternas, Storbritanniens och Frankrikes stöd i kampen mot Tyskland?
2. Vilket slag av stöd kan lämnas under närmaste framtiden, och på vilka villkor — militärutrustning, transportmaterial, livsmedel?
3. Vilket slag av stöd kan lämnas enbart och speciellt av Förenta staterna?«

Allryska sovjetkongressen skulle sammanträda den 12 mars för att diskutera ratificeringen av fredsfördraget i Brest-Litovsk.

På Robins' önskan gick Lenin med på att uppskjuta allryska kongressens öppnande till den 14 mars, så att Robins och Lockhart skulle få ytterligare två dagar på sig för att övertala sina regeringar att handla. s. 35

Den 5 mars 1918 avsände Lockhart ett sista bevekande telegram till brittiska utrikesdepartementet och yrkade på erkännande av sovjetregeringen: »Om de allierade någonsin har haft en chans i Ryssland efter revolutionen, så är det tyskarna som har gett den med de orimliga fredsvillkor de förelagt ryssarna. Om Hans Majestäts regering inte önskar se Tyskland ta herraväldet över Ryssland, får jag på det allvarligaste hemställa att detta tillfälle inte försittes.«

Det kom inget svar från London, endast ett brev från Lockharts hustru, som bad honom vara försiktig och varskodde honom att det inom utrikesdepartementet spreds ett rykte att han blivit »röd«.

Den 14 mars öppnades den allryska sovjetkongressen i Moskva. I två dygn debatterade delegaterna frågan om ratificeringen av Brest-Litovsk-fördraget. Trotskij's opposition var i full aktion och sökte politiskt slå mynt av det impopulära fredsfördraget, men Trotskij själv satt, som Robins uttryckte det, och »tjurade i Petrograd och vägrade infinna sig«.

En timme före midnatt på kongressens andra kväll vinkade Lenin på Robins, som satt på trappan till estraden.

— Vad har ni hört från er regering?

— Ingenting.

— Vad har Lockhart hört?

— Ingenting.

Lenin ryckte på axlarna.

— Jag går nu upp i talarstolen, sade han till Robins. Och jag talar för ratificering av fördraget. Det kommer att bli ratificerat.

Lenin talade en timme. Han gjorde intet försök att framställa freden som någonting annat än en katastrof för Ryssland. Med tålmodig logik påvisade han nödvändigheten för sovjetregeringen, isolerad och hotad från alla håll som den var, att till varje pris skaffa sig en andhämtningspaus.

Och Brest-Litovsk-fördraget ratificerades.

I en av kongressen antagen resolution förklarades:

»Under nuvarande förhållanden är den ryska republikens sovjetregering, som hänvisats till att lita på sina egna styrkor, ur stånd att motstå den tyska imperialismens väpnade anstorm.

För att kunna rädda det revolutionära Ryssland är den nödsakad att acceptera de villkor som förelagts den.« s. 36

Slutfört uppdrag

Ambassadör Francis telegraferade till utrikesdepartementet den 2 maj 1918: »Robins och sannolikt även Lockhart har varit för erkännande

av sovjetregeringen, men ni och samtliga allierade har alltid varit där-
emot, och jag har följaktligen vägrat rekommendera ett erkännande,
vilket jag heller inte tror vara något misstag av mig«.

Några veckor senare fick Robins ett telegram från utrikesminister
Lansing: »Under alla omständigheter önskvärt att ni kommer hem för
konsultation.«

Medan han reste genom Ryssland på den transsibiriska järnvägen
för att sedan ta fartyg från Vladivostok, erhöll Robins tre meddelan-
den från utrikesdepartementet. De innehöll alla samma instruktion,
nämligen att han inte fick göra några offentliga uttalanden av något
slag.

Återkommen till Washington lade Robins fram en rapport för utri-
kesminister Lansing och fördömde på det skarpaste tanken på en al-
lierad intervention mot Sovjetryssland. Robins fogade till sin rapport
ett detaljerat program för utvecklandet av rysk-amerikanska handels-
förbindelser. Lenin hade personligen lämnat detta program till Robins
strax innan denne for från Moskva. Det skulle vidarebefordras till pre-
sident Wilson.

Lenins program kom aldrig fram till Wilson.

Robins försökte själv få träffa presidenten men förgäves. Han blev
hindrad vid varje steg han tog. Han försökte få in sina synpunkter
i pressen. Men tidningarna antingen refuserade eller förvrängde vad
han hade att säga.

Han tvingades att försvara sig inför en kommission, som av senaten
tillsatts för att utreda »bolsjevism« och »tysk propaganda«.

— Om jag säger sanningen och inte ljuger, inte baktalar folk
och inte säger att de är tyska agenter, tjuvar, mördare och
oförbätterliga förbrytare, då är jag en bolsjevik! förklarade
Robins. Men jag har haft bättre möjligheter att se mig om-
kring än någon av de allierades representanter i Ryssland
någonsin haft, och jag har försökt hålla mig på verklighe-
tens fasta mark. Jag föredrar att säga sanningen om män-
niskor och folkrörelser, utan förbittring eller illvilja, även
om jag inte delar deras åsikter. Det är min bestämda upp-
fattning, att det ryska folket bör få ha den sorts regering det
önskar, antingen den passar mig och överensstämmer med
mina principer eller inte. Jag anser att det är av yttersta

s. 37

vikt att veta vad som verkligen har hänt i Ryssland, och att vi och vårt land bör bemöta det på ett hederligt och rättvist sätt, inte i vredesmod och på grundval av osanningar. Jag är inte för att man skall utrota idéer med bajonetter. Det enda svaret på kravet om bättre levnadsförhållanden är just bättre levnadsförhållanden.

Men Robins' ärliga stämna drunknade i den stigande flodvågen av osanningar och fördomar.

Trots att Förenta staterna på sommaren 1918 var i krig med Tyskland och inte med Ryssland, beskrev tidningen New York Times redan då bolsjevikerna som »våra argaste fiender« och som »glupande rovdjur«. Sovjetledarna blev i den amerikanska pressen överlag stämplade som »betalda tyska agenter«, »Slaktare«, »lönmördare och galningar«, »bloddruckna förbrytare« och »mänskligt avskum« var några av de typiska glosor, varmed de amerikanska tidningarna omnämnde Lenin och hans meningsfränder. I parlamentet blev de kallade för »vidriga odjur«.

Ambassadör Francis stannade kvar i Ryssland till juli 1918. Allt emellanåt släppte han ut proklamationer och upprop, som manade det ryska folket att störta sovjetregeringen. Just som Francis stod i begrepp att bege sig hem till Förenta staterna, erhöll han från Tjitjerin, sovjetregeringens nye utrikeskommissarie, ett telegram med hälsningar till det amerikanska folket. Francis berättade sedermera vad han gjorde med Tjitjerins budskap. »Det telegrammet var tydligen avsett för amerikanska pacifister«, skrev exambassadören i sin bok »Ryssland sett från den amerikanska ambassaden«. »Inför risken att utrikesdepartementet skulle släppa ut det till amerikanska folket struntade jag i att vidarebefordra det.«

Bruce Lockhart stannade tills vidare i Ryssland.

— Jag borde ha dragit mej tillbaka och rest hem, sade han sedermera. I stället stannade han kvar på sin post.

»Nästan innan jag hunnit få det klart för mig själv«, bekände Lockhart senare i »Som politisk agent«, »hade jag anslutit mig till en rörelse som, vilket dess ursprungliga syfte än var, nu riktade sig inte mot Tyskland utan mot Rysslands faktiska regering«.

Kapitel 3

Mästerspionen

s. 38

Herr Massino gör entré

Det revolutionära Petrograd, utifrån belägrat av utländska fiender och inifrån hotat av kontrarevolutionära sammansvärjningar, var 1918 en fruktansvärd stad. Där var ont om mat, inget bränsle och inga kommunikationer. Trasklädda män och kvinnor huttrade i ändlösa matköer på de dystra, smutsiga gatorna. De långa grå nätterna ackompanjerades av kanondunder. Förbrytarband strövade omkring i staden, trotsade öppet sovjetregimen, plundrade och terroriserade befolkningen. (Raymond Robins och Bruce Lockhart hade tillsammans gjort en undersökning av denna brottslighet och fastställt, att många av dessa antisovjetiska gangsterledare, av vilka en del kallade sig anarkister, i själva verket finansierades av den tyska militära underrättelsetjänsten för att provocera oordning och kravaller som skulle tjäna som förvägning för tysk intervention i Ryssland.) Avdelningar av beväpnade arbetare gick från hus till hus för att snoka upp livsmedelsjobbarnas hemliga lager samt infånga marodörer och terrorister.

Sovjetregeringen hade ännu inte fått full kontroll över det hela. Kvarlevor av tsardömet lyx stod i kuslig kontrast till masseländet. Antisovjetiska tidningar fortsatte att utkomma och spådde dagligen sovjetregimens snara fall. Dyra restauranger och hotell hölls alltjämt öppna och frekventerades till trängsel av välklädda herrar och damer. På kvällarna var det fullpackat på guldkrogarna. Där var dryckjom och dans, och vid de dignande borden satt tsarofficerare, balettdansöser

och beryktade svartabörsjobbare med damer och viskade upphetsande rykten: — Tyskarna marscherar mot Moskva! Trotskij har arresterat Lenin! Lenin har blivit galen! Vilda förhoppningar och lögner flödade lika ymnigt som vodka. Intrigspelet frodades.

En viss herr Massino dök denna vår upp i Petrograd. Själv upp- s. 39
gav han sig vara »turkisk och orientalisk köpman«. Han var en blek man i fyrtioårsåldern med långt ansikte, svårmodig min, hög, sluttande panna, flackande, mörka ögon och sinnliga läppar. Han rörde sig med rak, nästan militärisk hållning och snabba, påfallande tysta steg. Han syntes ha det gott ställt. Kvinnor fann honom tilldragande. I den temporära sovjet huvudstadens oroliga atmosfär drev han sina affärer med anmärkningsvärd säkerhet.

På kvällarna var herr Massino en ofta sedd gäst på det lilla, rökiga kafé Balkov, ett favorittillhåll för sovjetfientliga element i Petrograd. Innehavaren, Sergej Balkov, hälsade mycket vördnadsfullt på honom. I ett privat rum bakom kaféet träffade herr Massino samman med hemlighetsfulla män och kvinnor, som talade till honom med låg röst. En del av dem tilltalade honom på ryska, andra på franska eller engelska. Herr Massino kunde många språk.

Den unga sovjetregeringen förde en hård kamp för att skapa ordning ur kaos. Dess väldiga organisatoriska uppgifter komplicerades ytterligare genom det ständigt överhängande hotet från kontrarevolutionen. »Bourgeoisin, godsägarna och alla de besuttna klasserna gör desperata ansträngningar att underminera revolutionen«, skrev Lenin. Sovjetregimen skapade på Lenins rekommendation en särskild institution för bekämpande av inhemska och utländska fiender. Den fick namnet »Utomordentliga kommissionen för bekämpande av kontrarevolution och sabotage«. De ryska begynnelsebokstäverna gav ordet tjeka. (Den avskaffades 1922 och ersattes med Statspolitiska Förvaltningen, GPU, som i sin tur 1934 ersattes med avdelningen för allmänna säkerheten under inrikeskommissariatet, NKVD.)

När sovjetregeringen på sommaren 1918 inför risken av ett tyskt anfall flyttade till Moskva, följde herr Massino med. Men den belevade, förmögne levantinens utseende undergick i Moskva en märklig förvandling. Där gick han klädd som en arbetare i skinnjacka och skärmössa. Han besökte Kreml. När han hejdades vid porten av en av de unga lettiska kommunister, av vika man bildat ett elitgarde till sovjetregeringens skydd, drog den förutvarande herr Massino fram ett of-

ficiellt sovjetdokument. Detta identifierade honom som Sidney Georgevitj Relinskij, representant för Petrogradtjekans kriminalavdelning.

— Passera, kamrat Relinskij! sade den lettiske vaktposten.

s. 40

I en annan del av Moskva, i den populära balettdansösen Dagmaras luxuösa våning, var herr Massino, alias kamrat Relinskij från tjekan, känd som monsieur Constantine, agent för det brittiska hemliga underrättelseväsendet.

Men på brittiska ambassaden visste Bruce Lockhart vem han i verkligheten var: »Sidney Reilly, det brittiska hemliga underrättelseväsendets mystiske man, känd som Storbritanniens mästerspion«.

Sidney Reilly

Av alla de äventyrare, som under första världskriget dök upp ur Tsarrysslands politiska undre värld för att leda det stora korståget mot bolsjevismen, fanns ingen mera färgstark och säregen än kapten Sidney George Reilly vid brittiska underrättelseväsendet. — En man stöpt i napoleonsk form! utropade Bruce Lockhart, som av Reilly skulle komma att dras in i ett av de farligaste och mest fantastiska äventyren i europeisk historia.

Hur Reilly ursprungligen kommit med i brittiska underrättelseväsendet förblir en av de många hemligheter, som kringgärdar denna ytterst hemlighetsfulla och mäktiga spionageapparat. Sidney Reilly var född i Tsarryssland. Han var son av en irländsk sjökaptan och en ryska och hade vuxit upp i Svartahavshamnen Odessa. Före krigsutbrottet var han anställd vid Mandrotjovitjs och greve Tjuberskijs¹ stora örlogsvarv i Petersburg. Även då var hans arbete av ytterst konfidentiell natur. Han tjänade som förbindelseman mellan den ryska firman och vissa tyska industri- och finanskretsar, däribland det beryktade Hamburgvarvet Blohm & Voss. Strax före första världskrigets utbrott började värdefulla informationer om det tyska ubåts- och fartygsbyggnadsprogrammet regelbundet inkomma till brittiska amiralitetet i London. Källan för dessa informationer var Sidney Reilly.

¹*Tjuberskij*: Namnet skrives i denna översättning *Tjuberskij*, men i tyska och ryska texten står *Schuberski* respektive *Sjuberskij*; så vi det kan tänkas, att namnet var *Sjuberskij* och icke *Tjuberskij*. Anm. vid avskrift år 2006.

År 1914 dök Reilly upp i Japan som »konfidentiell representant« för Banque Russo-Asiatique. Från Japan for han till Förenta staterna, där han konfererade med amerikanska bankmän och vapenfabrikanter. Redan då var Sidney Reilly enrollerad i britternas hemliga underrättelseväsen under täcknamnet I. Esti och känd som en synnerligen djärv och förslagen hemlig agent.

Reilly ägde ett utpräglat språksinne, han behärskade sju olika språk, s. 41 blev snart hemkallad från Förenta staterna till betydelsefulla uppdrag i Europa. År 1916 kom han över schweiziska gränsen in i Tyskland. I en tysk marinofficers skepnad beredde han sig tillträde till det tyska amiralitetet. Där försäkrade han sig om en kopia av den gällande tyska sjökrigskoden och förde den med sig tillbaka till London. Detta var sannolikt underrättelseväsendets stoltaste kupp under första världskriget.

I början av 1918 sändes kapten Reilly till Ryssland som chef för det brittiska hemliga underrättelseväsendets verksamhet i detta land. Hans många personliga vänner och vidsträckta affärsförbindelser där jämte hans intima kännedom om den ryska kontrarevolutionens inre cirklar gjorde honom till den idealiske mannen för detta uppdrag. Men det ryska uppdraget hade också stor personlig betydelse för Reilly. Han var uppfylld av ett bittert hat mot bolsjevikerna och mot den ryska revolutionen över huvud taget. Han bekände helt öppenlydande sin kontrarevolutionära inställning:

»Tyskarna är människor. Vi kan uthärda till och med att bli slagna av dem. Men här i Moskva växer sig mänsklighetens ärkefiende stark. Om civilisationen inte slår till först och krossar vidundret, kommer vidundret att till sist uppsluka civilisationen.«

I sina rapporter till brittiska underrättelseväsendets högkvarter i London pläderade Reilly gång på gång för en omedelbar fred med Tyskland och ett förbund med kaisern mot det bolsjevikiska hotet.

»Till varje pris«, förklarade han, »måste denna stinkande vidrighet, som kommit till världen i Ryssland, sopas bort från jordens yta. Fred med Tyskland, ja, fred just med Tyskland, fred med vem som helst! Vi har bara en fiende. Mänsk-

ligheten måste enas i en helig allians mot detta mörksens skräckvälde!«

Och så fort Reilly anlant till Ryssland kastade han sig in i det sovjetfientliga konspirerandet.

Han tillstod öppet att hans mål var att störta sovjetregeringen.

Vi har i detta kapitel liksom på andra ställen i denna bok använt kapten Sidney Reillys pittoreska historia som symbolisk för aktiviteten från den sovjetfientliga sammansvärjning i väster, som vid denna tid leddes av brittiska torymän och franska reaktionärer. Om än de åsikter och handlingar, som tillskrivs Reilly, är hans personliga, så står det fullt klart att Reilly själv inte var i stånd att utforma någon politik, utan att han vid denna tid liksom senare rätt och slätt var det mest energiska och oförvägna verktyget för den sovjetfientliga sammansvärjning som dirigerades från utlandet.

s. 42

Pengar och mord

Det numerärt starkaste av de antibolsjevnikiska partierna i Ryssland 1918 var det socialistrevolutionära partiet, som förfäktade ett slags agrarsocialism. Under ledning av Boris Savinkov, som hade varit Kerenskij's krigsminister och deltagit i den misslyckade Kornilovkuppen, hade de stridbara socialistrevolutionärerna blivit själva drivaxeln för alla antibolsjevnikiska stämplingar i landet. Deras extrema metoder och propaganda hade tillförsäkrat dem ett vidsträckt stöd från de många anarkistiska element, som generationer av tsaristiskt förtryck hade alstrat i Ryssland. Socialistrevolutionärerna hade länge praktiserat terrorismen som ett vapen mot tsaren. Nu beredde de sig att vända samma vapen mot bolsjevikerna.

Socialistrevolutionärerna fick ekonomisk hjälp från franska underrättelseväsendet. Med medel, som han personligen fått av franske ambassadören Noulens, hade Boris Savinkov återupprättat den gamla socialistrevolutionära terroristcentralen i Moskva under namn av »Förbundet för Rysslands pånyttfödelse«. Dess syftemål var att arrangera lönnmord på Lenin och andra sovjetledare. På Sidney Reillys rekommendation började även det brittiska underrättelseväsendet förse Savinkov med pengar till utbildning och beväpning av hans terrorister.

Men Reilly, som var en hängiven anhängare av tsarismen, hyste inget förtroende för socialistrevolutionärerna, när det gällde att utse den nya ryska regering som skulle träda i sovjetregimens ställe. Med undantag för Savinkov, vilken han betraktade som fullt pålitlig, kände Reilly att socialistrevolutionärernas vänsterflygel representerade en farlig radikal kraft. En del av dem var kända för att stå i maskopi med de oppositionella bolsjeviker som följde Trotskij. Reilly var inställd på att utnyttja dessa människor för sina egna syften, men han var också besluten att utrota varje form av radikalism i Ryssland. Han ville ha en militärdiktatur som det första steget till tsarismens återupprättande. Medan den brittiska spionen sålunda fortsatte att finansiera och uppmuntra de socialistrevolutionära terroristerna och andra radikala antisovjetgrupper, ägnade han sig på samma gång åt att omsorgsfullt bygga upp en egen konspirativ apparat. Reilly avslöjade sedermera själv i sina memoarer hur denna fungerade:

s. 43

»Det var av grundläggande betydelse att min ryska organisation inte fick veta för mycket och att ingen del av den fick bli i stånd att förråda en annan del. Den var därför uppbyggd enligt femmannasystemet, så att varje medlem endast kände fyra av de andra. Jag själv, som var på toppen av pyramiden, kände dem alla, inte personligen, men väl till namn och adress, och denna kännedom blev mig sedermera till stor nytta. Om sålunda någonting blev förrått, kunde inte alla avslöjas, och avslöjandet kunde begränsas.«

I förbund med den tsaristiska officersföreningen, med resterna av tsarens gamla hemliga polis, den bloddrypande ochranan, med Savinkovs terrorister och liknande kontrarevolutionära element hade Reillys organisation snart spänt sitt nät över hela Moskva och Petrograd. Många av Reillys gamla vänner och bekanta från tsartiden slöt sig till honom och visade sig vara till stor nytta. Bland dessa vänner var greve Tjuberskij, örlogsvarvsmagnaten som en gång anställt Reilly som förbindelseman med de tyska varven, tsargeneralen Judenitj, kaféägaren Sergej Balkov i Petrograd, balettdansösen Dagmara i vars våning Reilly inrättat sitt högkvarter för Moskva, den förmögne advokaten Grammatikov, som varit hemlig ochranaagent och nu blivit Reillys förnämsta kontakt med socialistrevolutionära partiet, samt Veneslav Or-

lovskij,² en annan förutvarande ochranaagent, som lyckats få anställning vid tjekan i Petrograd och som försett Reilly med det falska tjekapass på namnet Sidney Georgevitj Relinskij, vilket gav denne möjlighet att obehindrat resa vart som helst inom Sovjetryssland.

Dessa och andra agenter, som till och med skaffade sig tillträde till Kreml och Röda Arméns generalstab, höll Reilly fullständigt informerad om alla sovjetregeringens åtgärder. Den brittiske spionen kunde skryta med att förseglade Röda-armé-order »lästes i London innan de ännu hunnit öppnas i Moskva«.

Väldiga penningssummor till finansiering av Reillys operationer — det rörde sig om åtskilliga miljoner rubel — hölls dolda i balettdansösen Dagmaras moskvavåning. Vid anskaffandet av dessa pengar använde sig Reilly av brittiska ambassadens resurser. Pengarna uppbringades av Bruce Lockhart och överlämnades till Reilly av kapten Hicks från brittiska underrättelseväsendet. Lockhart, som av Reilly blev indragen i dessa transaktioner, avslöjade sedan i sin bok »Som politisk agent« hur pengarna anskaffades:

s. 44

»Det fanns talrika ryssar med undangömda förråd av rubler. De var överförtjusta att få byta ut dem mot anvisningar på Londonbankerna. För att undgå alla misstankar samlade vi in rublerna genom en engelsk firma i Moskva. Den förhandlade med ryssarna, bestämde växelkursen och skrev ut anvisningarna. För varje transaktion lämnade vi den engelska firman en officiell garanti för att det fanns täckning för beloppet i London. Pengarna överfördes till amerikanska generalkonsulatet, där de överlämnades till Hicks, som vidarebefordrade dem till den slutlige mottagaren.«

Utan att förbise en enda detalj gjorde den brittiske spionen upp en utförlig plan för den regering, som skulle överta makten så snart sovjetregeringen var störtad. Reillys personliga vänner skulle spela en betydelsefull roll i den nya regimen:

»Alla anstalter hade vidtagits för bildandet av en provisorisk regering. Min gode vän och medkämpe Grammatikov

²Veneslav Orlovskij: Det skall nog vara Vjatjeslav Orlovskij. I tyska texten står Wjatscheslaw och i den ryska Vjatjeslav. Anm. vid avskrift år 2006.

skulle bli inrikesminister och få alla polis- och finansärenden under sin domvärjo. Min gamle vän och affärsförbundne Tjuberskij, som lett ett av de största industriföretagen i Ryssland, skulle bli kommunikationsminister. Judenitj, Tjuberskij och Grammatikov skulle utgöra en provisorisk regering för undertryckandet av den anarisk, som med största säkerhet skulle uppstå vid en dylik omvälvning.«

Det var Savinkovs terrorister som slog de första slagen i fälttåget mot sovjetmakten.

När sovjetregeringens presskommissarie Volodarskij den 21 juni 1918 kom ut från ett arbetarmöte på Obuchovfabriken³ i Petrograd blev han lönnmördad av en socialistrevolutionär terrorist. Två veckor senare, den 6 juli, följde mordet på den tyske ambassadören Mirbach i Moskva. Socialistrevolutionärerna syftade till att sprida skräck bland bolsjevikerna och samtidigt påskynda ett tyskt angrepp, som de trodde skulle betyda bolsjevismens undergång.

Mirbachs mördare var en socialistrevolutionär terrorist vid namn Blumkin. Han skaffade sig tillträde till tyska ambassaden förklädd till tjekaofficer och under förevändning att varna Mirbach för en komplott mot hans liv. Den tyske ambassadören frågade Blumkin hur mördaren ämnade gå till väga. — Så här! ropade Blumkin, ryckte fram en pistol och sköt ambassadören. Blumkin undkom genom att hoppa ut genom fönstret och försvinna i en bil som stod och väntade på honom. Någon tid senare blev han Trotskijs personlige livdrabant.

s. 45

Den dag då den tyske ambassadören blev mördad sammanträdde femte allryska sovjetkongressen i Stora Operan i Moskva. Allierade observatörer satt i de förgyllda logerna och lyssnade till sovjetdelegaternas tal. Det låg spänning i luften inför vad som skulle hända. Bruce Lockhart, som satt i en loge tillsammans med några andra allierade representanter och diplomater, förstod att någonting betydelsefullt hade inträffat, när Sidney Reilly inträdde. Den brittiske spionen såg blek

³*Obuchov-fabriken* har i den svenska pappersboken från 1951 stavats »*Obutjov-fabriken*«, antagligen därför att »ch« har uppfattats som engelskans beteckning för tje-ljud. Vi antar emellertid att »ch« i »Obuchov« står för ach-ljud och inte tje-ljud, så att vi har rättat stavningen av detta namn i avskriften år 2006. Enligt ryska texten förövades vidare mordet på Volodarskij inte den 21 utan den 20 juni 1918 samt inte på Obuchovfabriken utan vid ett möte med järnvägsarbetare på en godsstation, så att namnet Obuchov inte förekommer på motsvarande ställe där.

och upprörd ut. I hastiga viskningar berättade han för Lockhart vad som hade hänt.

Det skott som dödade Mirbach var avsett som signal till en allmän socialistrevolutionär resning över hela landet, stödd av fronderande bolsjevikiska element. Beväpnade socialistrevolutionärer skulle ha besatt Operan och arresterat sovjetdelegaterna. Men det hade kommit något streck i räkningen. Operan var nu omringad av rödarmister. Det hördes skottlossning på gatorna, men det var tydligt att sovjetregeringen hade situationen i sin hand.

Medan Reilly talade letade han i sina fickor efter komprometterande papper. Han hittade ett, rev sönder det och svalde bitarna. En fransk hemlig agent, som satt bredvid Lockhart, gjorde likadant.

Några timmar senare steg en talare upp på Operans scen och meddelade, att en sovjetfientlig kupp i syfte att med vapenmakt störta sovjetregeringen snabbt hade slagits ner av Röda armén och tjekan. Kuppmakarna hade inte fått något som helst stöd från befolkningens sida. Några tjog socialistrevolutionära terrorister, beväpnade med bomber, gevär och kulsprutor, hade infångats och arresterats. Många av dem hade blivit dödade. Ledarna hade antingen dödats, gömt sig eller flytt.

De allierade representanterna i Operan underrättades om att de nu tryggt kunde återvända till sina respektive beskickningar. Gatorna var säkra.

Senare kom nyheten om att en resning i Jaroslavl, avsedd att sammanfalla med Moskvakuppen, likaledes hade slagits ner av Röda armén. Den socialistrevolutionäre ledaren Boris Savinkov, som personligen ledde Jaroslavlresningen, hade med knapp nöd undgått att bli infångad av sovjettrupperna.

s. 46

Reilly var förbittrad och djupt besviken. Socialistrevolutionärerna hade gått till verket med sin sedvanliga otålighet och kortsynthet. Han fann emellertid ingenting oriktigt i deras grundläggande tanke: att sätta igång med en kupp i det ögonblick då de flesta av sovjetledarna var samlade på ett och samma ställe för att övervara någon kongress eller församling. Idén om att fånga in alla de ledande bolsjevikerna i ett enda svep tilltalade Reillys napoleonska fantasi.

Han började på fullt allvar planera dess förverkligande.

Den lettiska komplotten

Den kritiska augustimånaden 1918 genomförde de allierade sina hemliga planer på intervention i Ryssland fullt öppet. Den 2 augusti landsteg brittiska trupper i Archangelsk i det föregivna syftet att »förhindra att krigsförnödenheter föll i tyskarnas händer«. Den 4 augusti intog britterna oljestaden Baku i Kaukasien. Några dagar senare landsteg brittiska och franska styrkor i Vladivostok. De följdes den 12 augusti av en japansk division och den 15 och 16 av två amerikanska regementen, som i hast förts över från Filippinerna.

Stora delar av Sibirien var redan i händer på sovjetfientliga styrkor. I Ukraina hade den tsaristiske generalen Krasnov satt igång med ett blodigt fälttåg mot sovjetmakten. I Kiev anställde den tyske marionetten hetman Skoropadskij massakrer i stor skala på judar och kommunister.

Från norr, söder, öster och väster beredde sig det nya Rysslands fiender på att mötas i Moskva.

De allierades få kvarvarande representanter i Moskva började förbereda sin avresa. Men de informerade inte sovjetregeringen därom. Bruce Lockhart skrev därom i »Som politisk agent«: »Det var en högst egendomlig situation. Ingen krigsförklaring var utfärdad, men striderna var i full gång på en front som sträckte sig från Dvina till Kaukasus«. Och han tillade: »Jag hade flera samtal med Reilly, som hade beslutat att stanna kvar i Moskva efter vår avresa«.

Den 15 augusti, samma dag som amerikanerna landsteg i Vladivostok, fick Bruce Lockhart ett betydelsefullt besök. Han skildrade sedermera händelsen i sina memoarer. Han var som bäst i färd med att äta lunch⁴ i sin bostad nära brittiska ambassaden, då det ringde på dörren och betjänten anmälde att »två lettiska herrar« önskade träffa honom. Den ene var en liten, blek ung man vid namn Schmidchen. Den andre, en högre, kraftigt byggd man med skarpa drag och hårda stålgrå ögon, presenterade sig som överste Berzin, chef för det lettiska Kremlgardet.

s. 47

⁴*Lunch*: detta engelska uttryck torde bättre översättas med det såväl goda som välsmakande svenska ordet *middag*. Middag är nämligen den måltid, man intar *mitt på dagen*, såsom ordet genom sina sammansättningsled i sig själv antyder, vid *mid-dagstid* (och inte »*lunchtid*«). Anm. vid avskrift år 2006.

Besökarna lämnade Lockhart ett brev från kapten Cromie, den brittiske marinattachén i Petrograd, vilken tog ytterst aktiv del i det sovjetfientliga ränkspelet. »Då jag alltid var på min vakt mot provokatörer«, berättade Lockhart, »undersökte jag brevet mycket noga. Det var otvivelaktigt från Cromie.«

Lockhart frågade besökarna vad de önskade.

Överste Berzin, som hade presenterat sig som chef för Kremlgardet, berättade för Lockhart, att letterna visserligen hade understött bolsjevikrevolutionen, men de hade ingen lust att slåss mot de brittiska styrkor under general Poole, som nyss hade landstigit i Archangelsk. Och nu ville de komma till tals med den brittiske agenten.

Lockhart gav dem inget besked, utan diskuterade först saken med franske generalkonsuln Grenard, vilken, enligt Lockharts skildring, rådde honom att träffa en överenskommelse med överste Berzin, men samtidigt »akta sig för att på något sätt kompromettera oss själva«. Nästa dag träffade Lockhart överste Berzin igen och gav honom en skrivelse, så lydande: »Var god och släpp bäraren av detta igenom de engelska linjerna, då han har ett viktigt meddelande till general Poole«. Lockhart satte sedan överste Berzin i förbindelse med Sidney Reilly.

»Två dagar senare«, berättar Lockhart, »anmälde Reilly för mig att underhandlingarna med letterna förlöpte utan svårigheter och att letterna ingalunda tänkte låta sig dras med i bolsjevikernas sammanbrott. Han framlade ett förslag om att han med letternas hjälp kanske skulle kunna sätta i gång en kontrarevolution i Moskva.«

Mot slutet av augusti 1918 samlades en liten grupp av de allierades representanter till en konfidentiell överläggning i ett rum på amerikanska generalkonsulatet i Moskva. Man valde det amerikanska konsulatet, därför att alla övriga utländska samlingspunkter stod under noggrann uppsikt från sovjetmyndigheternas sida. Trots de amerikanska landstigningarna i Sibirien intog sovjetregeringen alltjämt en vänskaplig hållning gentemot Förenta staterna. Över hela Moskva hade plakat, som presenterade Woodrow Wilsons fjorton punkter, slagits upp på framträdande platser. En ledare i Izvestija hade förklarat, att »endast amerikanerna förstod att bemöta bolsjevikerna anständigt«. Raymond Robins' verk hade ännu inte gått helt till spillo.

Vid sammankomsten på amerikanska konsulatet presiderade franske konsuln Grenard. Britterna var representerade av Reilly och kapten George Hill, en officer vid brittiska underrättelseväsendet, vilken sänts ut för att samarbeta med Reilly. Ett antal andra allierade diplomater och hemliga agenter var närvarande, däribland den franske journalisten René Marchand som var Paristidningen Figaros Moskva-korrespondent.

Det var Sidney Reilly som sammankallat mötet, enligt vad han själv berättat i sina memoarer, för att rapportera om framgången med sin antibolsjevikiska verksamhet. Han meddelade de allierade representanterna, att han »köpt chefen för Kremlogardet överste Berzin«. Överstens pris hade varit två miljoner rubel. Ett förskott på 500.000 rubel i ryska pengar hade utbetalats till överste Berzin genom Reilly, resten av summan skulle erläggas i engelska pund, när översten hade presterat vissa tjänster och undkommit till de brittiska linjerna vid Archangelsk.

— Vår organisation är nu oerhört stark, förklarade Reilly. Letterna är på vår sida och folket kommer att vara med oss så fort vi slår det första slaget.

Reilly meddelade vidare, att ett viktigt möte med den bolsjevikiska centralkommittén skulle hållas på Moskvas Stora Teater den 28 augusti. Där skulle sovjetstatens alla mera betydande ledare samlas inom en och samma byggnad. Reillys plan var djärv, men enkel.

Som ett led i sin ordinarie tjänst skulle de lettiska vakterna utposterats vid teaterns alla in- och utgångar under det bolsjevikiska mötet. Överste Berzin skulle till företaget utvälja män som var »absolut pålitliga och hängivna vår sak«. På given signal skulle Berzins vakter stänga alla dörrar och hålla de i salen församlade i schack med sina gevär. Därpå skulle en »specialavdelning«, bestående av Reilly själv och hans »inre krets av sammansvurna«, springa upp på scenen och arrestera bolsjevikpartiets centralkommitté.

Lenin och de övriga sovjetledarna skulle skjutas. Före avrättningen skulle de emellertid förevisas offentligt på Moskvas gator, »så att alla skulle få se att Rysslands tyranner var fångar«.

När Lenin och hans kumpaner var undanröjda, skulle sovjetregimen ramla ihop som ett korthus. Det fanns »60.000 officerare« i Moskva, sade Reilly, »vilka var redo att inställa sig så snart signalen ljöd« s. 49

och formera en armé, som skulle slå till inom staden medan de allierade styrkorna angrep utifrån. Den man som skulle stå i spetsen för denna hemliga antibolsjevikiska armé under »general« Savinkov skulle dras samman i norra Ryssland och »vad som fanns kvar av bolsjevikerna skulle malas sönder mellan en övre och en undre kvarnsten«.

Detta var Reillys plan. Den understöddes av såväl det brittiska som det franska underrättelseväsendet. Britterna stod i intim kontakt med general Judenitj och var redo att förse honom med vapen och annan utrustning. Fransmännen understödde Savinkov.

De på amerikanska generalkonsulatet församlade allierade representanterna fick veta vad de kunde göra för att bistå de sammansvurna med spionage och propaganda och med att organisera sprängning av livsviktiga järnvägsbroar kring Moskva och Petrograd, så att sovjetregeringen avskars från varje hjälp som Röda armén kunde försöka få fram från andra delar av landet.

När dagen för den väpnade kuppen nalkades, träffade Reilly regelbundet samman med överste Berzin, utarbetade omsorgsfullt varenda liten detalj i den slutgiltiga planen och träffade förberedelser för alla tänkbara eventualiteter. De höll på att lägga sista hand vid verket, när de fick veta att mötet med den bolsjevikiska centralkommittén hade uppskjutits från 28 augusti till 6 september.

— Det gör ingenting, sade Reilly till Berzin. Det ger mej bara mera tid för mina slutliga förberedelser.

Reilly beslöt fara till Petrograd och ta en allra sista översyn av sin organisation i denna stad.

Några dagar senare for Reilly från Moskva till Petrograd. Han reste med tåget på sitt falska pass.

Sidney Reilly gör sorti

I Petrograd gick Reilly raka vägen till brittiska ambassaden för att avge rapport inför marinattachén, kapten Cromie. Reilly gav en hastig översikt över läget i Moskva och redogjorde för revoltplanen.

— Moskva är i våra händer, sade han.

s. 50

Cromie var förtjust. Reilly lovade att skriva en fullständig rapport, som hemligt skulle sändas till London.

Påföljande morgon började Reilly sätta sig i förbindelse med ledarna för sin Petrogradorganisation. Vid middagstiden telefonerade han till den förutvarande ochranaagenten Grammatikov.

— Vem är det? frågade Grammatikov; hans röst lät hes och onaturlig.

— Det är jag, Relinskij, sade Reilly.

— Vem? frågade Grammatikov.

Reilly upprepade sin pseudonym.

— Jag har just nu besök av en som kommer med dåliga nyheter, sade Grammatikov tvärhugget. Doktorerna har opererat för tidigt. Patientens tillstånd är allvarligt. Kom genast, om ni önskar träffa mej.

Reilly skyndade sig hem till Grammatikov. Han fann Grammatikov i färd med att febrilt tömma sina skrivbordslådor och bränna upp papper i spisen.

— De idioterna har slagit till för tidigt! bröt Grammatikov ut, så fort Reilly kommit in i rummet. Uritskij är död, mördad på sitt kontor klockan elva nu på morgonen.

Han fortsatte att riva sönder papper och bränna upp bitarna medan han talade: — Det är en fruktansvärd risk för oss att stanna kvar här. Jag är naturligtvis redan misstänkt. Om någonting blir uppdagat före allting annat, så är det ert och mitt namn.

Reilly ringde upp kaptan Cromie på brittiska ambassaden och fick veta att denne redan kände till mordet. Uritskij, tjekans chef i Petrograd, hade blivit skjuten av en socialistrevolutionär terrorist. Allting var emellertid i bästa ordning för Cromies vidkommande. Reilly föreslog dock försiktigtvis att de skulle träffas »på det vanliga stället«. Cromie förstod. »Det vanliga stället« var Balkovs kafé.

Reilly fördrev väntetiden med att förstöra diverse komprometterande och onödiga dokument och att omsorgsfullt gömma undan sina koder och andra papper.

Cromie kom inte till kaféet. Reilly beslöt ta risken av ett besök på brittiska ambassaden. När han gick viskade han en varning till Balkov:

— Någonting måste ha gått galet. Gör er beredd på att lämna Petrograd och sticka över gränsen till Finland.

På Vladimirovskijgatan såg Reilly människor komma springande. De dök in i portgångar och sidogator. Det mullrade av kraftiga motorer. En bil kom susande, fullpackad med rödarmister, så en till och ännu en. . . s. 51

Reilly skyndade på sina steg. Han nästan sprang, när han svängde om hörnet in på den gata, där brittiska ambassaden låg. Så tvärstannade han. Framför ambassaden låg flera lik. Det var döda sovjetpoliser. Fyra bilar hade kört upp mittemot ambassaden, och tvärs över gatan stod en dubbel kedja rödarmister. Dörren till ambassaden var lössliten från sina gångjärn.

— Jaså, kamrat Relinskij, har du kommit för att titta på vår karneval?

Reilly snodde helt om och såg en ung, flinande rödarmist, som han stött på åtskilliga gånger i sin roll som kamrat Relinskij från tjeikan.

— Säg mej, kamrat, vad är det som har hänt? frågade Reilly hastigt.

— Tjeikan letar efter någon som heter Sidney Reilly, svarade soldaten.

Senare fick Reilly reda på vad som hänt. Som en följd av mordet på Uritskij hade sovjetmyndigheterna i Petrograd sänt en tjekaavdelning för att stänga brittiska ambassaden. En trappa upp var ambassadpersonalen under kapten Cromies ledning i färd med att bränna upp komprometterande papper. Kapten Cromie rusade ner och riglade dörren mitt för näsan på sovjetpolisen. Denna bröt upp dörren, och den desperata brittiske agenten spärrade trappuppgången med en automatbrowning i vardera handen. Cromie öppnade eld och dödade en kommissarie och flera andra funktionärer. Tjekamännen besvarade hans eld. Kapten Cromie föll med ett skott genom huvudet. . .

Reilly tillbringade resten av natten hemma hos en socialistrevolutionär terrorist vid namn Sergej Dornoskij. På morgonen sände han ut Dornoskij för att rekognoscera och ta reda på allt vad han kunde. Dornoskij kom tillbaka med ett exemplar av det kommunistiska partiorganet Pravda.

— Blodet kommer att flyta i strömmar på gatorna, sade han.
Någon har skjutit Lenin i Moskva. Men olyckligtvis missat.

Han räckte Reilly tidningen. En flammande rubrik berättade om anslaget mot Lenins liv.

När Lenin föregående kväll var på hemväg från Michelsonfabriken, där han talat vid ett möte, hade en socialistrevolutionär terrorist vid namn Dora Kaplan på kort håll skjutit två skott emot honom. Hon hade använt sig av förgiftade dumdumkulor. Den ena hade gått igenom Lenins lunga ovanför hjärtat. Den andra hade gått igenom Lenins lunga ovanför hjärtat. Den andra hade gått in i halsen tätt intill huvudpulsådern. Lenin hade inte dött, men hans liv sades hänga på en tråd. s. 52

Den revolver, som Dora Kaplan hade använt mot Lenin, hade hon fått av Reillys medsammansvurne Boris Savinkov. I sin bok »En terrorists minnen« avslöjade Savinkov själv denna omständighet.

Med en liten automatpistol fäst i armhålan för alla eventualiteters skull tog Reilly omedelbart tåget till Moskva. Under färden köpte han nästa dag en tidning på stationen Klin. Nyheterna var de sämsta tänkbara. Där fanns en detaljerad redogörelse för Reillys hela konspiration, däribland planen på att skjuta Lenin och de andra sovjetledarna, besätta Moskva och Petrograd samt upprätta en militärdiktatur med Savinkov och Judenitj i spetsen.

Reilly läste vidare med växande bestörtning. René Marchand, den franske journalisten som varit närvarande vid mötet på amerikanska generalkonsulatet, hade informerat bolsjevikerna om allt som där hade blivit sagt.

Men ännu återstod den värsta skrällen.

Överste Berzin, chefen för det lettiska gardet, hade utpekat kapten Sidney Reilly som den brittiske agent, vilken med ett anbud på två miljoner rubel sökt muta honom att ansluta sig till en sammansvärjning för att mörda sovjetledarna. Sovjettidningarna publicerade även den skrivelse som Bruce Lockhart hade gett Berzin och som skulle släppa denne genom de brittiska linjerna vid Archangelsk.

Lockhart hade blivit häktad av tjekan i Moskva. Andra allierade representanter och agenter hade anhållits och tagits i förvar.

Reillys signalement var anslaget över hela Moskva. Hans olika täcknamn — Massino, Constantine, Relinskij — var angivna i efterlysningen. Jakten hade börjat.

Trots den uppenbara fara han utsatte sig för fortsatte Reilly resan fram till Moskva. Han spårade upp balettdansösen Dagmara hemma hos en kvinna som kallades Vera Petrovna, en medsammansvuren till Lenins tilltänkta mörderska Dora Kaplan.

Dagmara berättade för Reilly, att hennes våning för flera dagar sedan hade blivit genomsökt av tjekan. Hon hade dock lyckats gömma undan en del av Reillys konspirationspengar, två miljoner rubel i tusenrubelsedlar. Tjekamännen hade underlåtit att häkta henne, varför visste hon inte. De kanske trodde, att de med hjälp av henne skulle kunna få tag på Sidney Reilly.

s. 53

Men med Dagmaras två miljoner rubel till sitt förfogande var Reilly inte något lätt byte. Han höll sig ständigt i rörelse och gäckade tjekan genom att uppträda än som grekisk köpman, än som avdankad tsarofficer, än som sovjet tjänsteman och än som vanlig kommunistisk arbetare.

En dag mötte han sin tidigare Moskvamedarbetare kapten George Hill från brittiska underrättelseväsendet, vilken likaledes hittills lyckats undgå det bolsjevikiska fångstnätet. De båda agenterna gick igenom sina listor på namn och adresser. Reilly upptäckte att en betydande del av hans antibolsjevikiska organisation alltjämt var intakt. Han kände att det ännu fanns hopp.

Men i motsats till Reilly ansåg kapten Hill spelet förlorat. Han hade hört att Sovjetrysslands och Storbritanniens regeringar var i färd med att ordna utväxling av fångar. Ryssarna skulle frige Lockhart och andra mot att fri hemresa garanterades olika sovjetrepresentanter, bland dem Maxim Litvinov, som de brittiska myndigheterna hade arresterat i England.

— Jag tänker anmäla mej, sade kapten Hill. Och han rådde Reilly att göra sammalunda. Men denne vägrade att erkänna sig slagen.

— Jag far hem antingen rödskinnen tillåter det eller inte, sade han till kapten Hill. Han slog vad med sin medsam-

mansvorne att de om två månader skulle träffas på hotell Savoy i London.

Vad beträffar kapten George Hill, kom han mycket riktigt tillbaka till England och skickades år 1919 av brittiska underrättelseväsendet att tjänstgöra som förbindelseofficer hos general Anton Denikins vita ryska arméer under interventionskriget mot Sovjetryssland. Senare kom kapten Hill att verka som specialagent för Henri Deterding, den beryktade europeiske oljemagnaten, som hade den fixa idén att han skulle förgöra Sovjetryssland och som ekonomiskt hjälpte Hitler att komma till makten i Tyskland. Den brittiska regeringen sände sedermera ut George Hill i viktiga »diplomatiska« uppdrag i Östeuropa. År 1932 utkom i London en bok av Hill, vari han skildrade en del av sina äventyr som spion i Sovjetryssland. Den hette »Go Spy the Land, Being the Adventures of I.K.8 of the British Secret Service«.

s. 54

På våren 1945 utsåg Churchills regering George Hill, som då hade avancerat till generalmajor i brittiska armén, att som speciellt sändebud fara till Polen. General Hill skulle, förklarades det, verka som brittisk observatör i Polen och rapportera till London om den då mycket tilltrasslade politiska situationen. Den provisoriska regeringen i Warszawa tillät emellertid inte general Hill att komma in i Polen.

Vad Reilly beträffar, så stannade han ännu i flera veckor i Ryssland, samlade upp spionagematerial och bistod de ännu verksamma sovjetfientliga elementen med råd och uppmuntran. Efter att flera gånger med yttersta nöd ha undgått att bli fast tog han sig med hjälp av ett falskt tyskt pass till Bergen i Norge. Därifrån seglade han över till England.

Återkommen till London avgav kapten Reilly rapport inför sina överordnade i brittiska hemliga underrättelseväsendet. Han var full av beklaganden över alla de möjligheter som gått till spillo:

— Om René Marchand inte hade varit en förrädare — om Berzin inte hade varit en stackare — om expeditionstrupperna snabbt hade ryckt fram till Vologda — om jag kunnat samordna min verksamhet med Savinkovs...

Men på en sak var Reilly säker. Att England ännu var i krig med Tyskland var ett stort fel. Fientligheterna på västfronten måste genast upphöra och ett förbund mot bolsjevismen upprättas. Kapten Sidney George Reilly ropade ut:

— Fred, fred till varje pris. Och sedan en enad front mot
mänsklighetens verkliga fiender.

Kapitel 4

Det sibiriska äventyret

s. 55

Aide Mémoire

Den 2 augusti 1918 — samma dag som de brittiska trupperna landsteg vid Archangelsk — erhöll generalmajor William S. Graves i Förenta staternas armé, chef för åttonde divisionen i Fremontlägret vid Palo Alto i Kalifornien, ett chiffrerat ilmeddelande från krigsdepartementet i Washington. Dess första mening lydde i dechiffrerat tillstånd:

»Var god och inte meddela innehållet i denna skrivelse till någon annan medlem av er stab eller till någon som helst annan.«

Meddelandet ålade i fortsättningen general Graves att »ta första och snabbaste tåg från San Francisco till Kansas City och där gå till Baltimorehotellet och fråga efter krigsministern«.

Där gavs inget skäl till varför generalen så brådskande blev kallad till Kansas City och ingen antydning om hur länge han skulle vara borta från sin post. Men han var en garvad veteran och inte fallen för att ställa frågor, när sådana tydligen inte var önskvärda. Han packade ner några saker i en liten resväska. Två timmar senare susade han med Santa Fé-expressen österut från San Francisco.

När generalen anlände till Kansas City, fann han krigsminister Newton D. Baker väntande på stationen.

Krigsministern hade bråttom. Han måste ta ett tåg om några minuter, sade han. Han förklarade i all hast för general Graves, varför

denne hade blivit kallad till detta hemlighetsfulla möte. Krigsdepartementet hade utsett Graves till att ta befälet över en amerikansk expeditionsstyrka, som omedelbart skulle avsändas till Sibirien. Krigsminister Baker lämnade därpå ett förseglat konvolut till Graves och sade:

— Det här innehåller den politik, som Förenta staterna för i Ryssland och som ni har att hålla er till. Men ni får vara försiktig, för ni kommer att få vandra fram på ägg som är laddade med dynamit. Gud vare med er och lycka till!

s. 56

När general Graves på natten satt ensam på sitt hotellrum i Kansas City, öppnade han det förseglade kuvertet. Han fick fram ett sju sidors aktstycke med den franska titeln »Aide Mémoire«. Detta memorandum saknade namnunderskrift, men i slutet stod orden: »Utrikesdepartementet, Washington, den 17 juli 1918«.

Aide Mémoire började med en rad grova generaliseringar som att »det amerikanska folket av hela sitt hjärta gick in för att vinna kriget«. Det var nödvändigt, fastslog dokumentet, att Förenta staterna utan knot samarbetade på alla tänkbara sätt med sina allierade mot Tyskland. Därefter kom Aide Mémoire in på huvudfrågan:

»Förenta staternas regering har efter upprepade och mycket ingående prövningar av hela den ryska situationen kommit till den klara och bestämda uppfattningen, att en militär intervention i Ryssland skulle förvärra den rådande fruktansvärda förvirringen i landet snarare än råda bot på den, skada landet snarare än hjälpa det, och att den inte på något sätt skulle gagna vårt huvudsyfte, att vinna kriget mot Tyskland. Vi kan därför inte ta del i någon dylik intervention eller i princip godkänna den.«

Detta var ett klart och tydligt politiskt konstaterande, som general Graves av fullaste hjärta kunde instämma i. Men varför sändes han då att kommendera amerikanska trupper på rysk mark? Förbryllad läste generalen vidare:

»Så som Förenta staternas regering har uppfattat förhållandena är ett militärt ingripande i Ryssland tillåtligt om det

har till syfte att hjälpa tjeckoslovakerna att konsolidera sina styrkor och komma till framgångsrikt samarbete med sina slaviska fränder.«

Tjeckoslovaker? I Ryssland?

»Jag gick till sängs«, skrev general Graves sedermera, när han skildrade händelsen i sin bok »Ett amerikanskt äventyr i Sibirien«, »men jag kunde inte somna utan bara låg och grubblade över vad andra nationer väl kunde företa sig och varför jag inte fått någon information om vad som försiggick i Sibirien«.

Om general Graves hade vetat svaren på de frågor som höll honom vaken, skulle han ha känt sig ännu mera orolig denna sommarnatt i Kansas City.

Intriger i Vladivostok

Under tsarismens feodala styre hade det vida och sagolikt rika sibiri- s. 57
ska landet förblivit så gott som fullständigt outvecklat. Stora delar av detta ofantliga område, som sträckte sig från Europas gräns till Stilla Havet och från Norra Ishavet till Afganistan, var helt och hållet obebodda. Tvärs över det vilda, knappt ens kartlagda landet gick den enkelspåriga transsibiriska järnvägen som enda förbindelseled mellan öst och väst. Den som behärskade denna järnväg och en milsbred landremsa på ömse sidor om den, den behärskade hela det asiatiska Ryssland, en världsdel för sig av omätlig rikedom och strategisk betydelse.

När Raymond Robins vid midsommartiden 1918 reste österut med den transsibiriska järnvägen, hade han sett tågsätt med tjeckoslovakiska soldater stå inväxlade på sidospåren. Dessa tjecker, som förut varit ovilliga kämpar i den österrikisk-ungerska armén, hade före revolutionen i stora skaror deserterat över till de ryska linjerna. Det kejserliga ryska överkommandot hade formerat dem till en tjeckisk armé, som slogs sida vid sida med ryssarna mot de österrikiska och tyska styrkorna. Efter Kerenskij's fall hade sovjetregeringen på de allierades begäran gått med på att transportera de tjeckiska trupperna genom Ryssland till Vladivostok. Från denna hamn skulle de skeppas runt

jorden för att sedan förena sig med de allierade styrkorna på västfron-
ten. Över 50.000 av dessa tjeckiska soldater var utspridda längs den
mer än åttahundra mil långa järnvägssträckan från Kasan till Vladi-
vostok.

De tjeckiska soldaterna trodde att de skulle få komma till Europa
och där kämpa för Tjeckoslovakiens frihet, men deras ledare, de re-
aktionära tjeckiska generalerna Gajda och Sirovy, hade andra planer.
Med vissa allierade statsmäns tysta medgivande planerade dess gene-
raler att utnyttja de tjeckiska trupperna för att störta sovjetregering-
en.

Enligt det avtal som träffats mellan de allierade och sovjetregering-
en skulle tjeckerna under sin färd genom sovjetterritoriet överlämna
sina vapen till sovjetmyndigheterna. Men den 4 juni 1918 hade ambas-
sador David R. Francis i ett privat brev till sin son talat om att han
tänkte »om möjligt förhindra« avväpningen av de tjeckiska soldaterna.
Den amerikanske ambassadören tillade:

»Bortsett från ett sympatiuttalande av utrikesdepartemen-
tet har jag inga instruktioner eller fullmakter från Washing-
ton att uppmuntra dessa män till att vägra lyda sovjetrege-
ringens order. Men jag har handlat på eget bevåg förr.«

s. 58

På order av generalerna Gajda och Sirovy vägrade tjeckerna att av-
lämna sin militära utrustning till sovjetmyndigheterna. En rad samti-
diga sammanstötningar inträffade längs den transsibiriska banan. De
välövade och rikligt utrustade tjeckiska trupperna besatte flera av de
städer där de var förlagda, störtade de lokala sovjeterna och upprätta-
de sovjetfientliga förvaltningar.

Under första veckan i juli iscensatte general Gajda med hjälp av
ryska kontrarevolutionärer en kupp i Vladivostok och upprättade en
sovjetfientlig regim i staden. Längs gatorna uppklistrades en prokla-
mation, som var undertecknad av amiral Knight vid Förenta staternas
marin, viceamiral Kato vid japanska flottan, överste Pons från franska
beskickningen samt kapten Badjura från tjeckoslovakiska armén, vil-
ken satts till kommandant i den ockuperade staden. I proklamationen
upplästes befolkningen om att de allierade makternas intervention ha-
de företagits »i en anda av vänskap och sympati för det ryska folket«.

Den 22 juli 1918, fem dagar efter det USA:s utrikesdepartement hade satt upp sitt Aide Mémoire om nödvändigheten av att sända amerikanska trupper till Sibirien för att hjälpa till med inskeppningen av de tjeckiska trupperna, skickade Dewitt Clinton Poole — då amerikansk konsul i Moskva, sedermera chef för utrikesdepartementet ryska avdelning — ett chiffterelegram till amerikanske konsuln i Omsk, så lydande:

»Var god informera konfidentiellt de tjeckoslovakiska ledarna om att det i fortsättningen ur politisk synpunkt skulle vara glädjande för de allierade att se dem hålla sina nuvarande ställningar. Samtidigt får de inte hindras i att vidta alla militära mått och steg som situationen kräver. Det är i första hand önskvärt att de försäkrar sig om kontrollen över den transsibiriska järnvägen, och i andra hand att de, om det visar sig möjligt, på samma gång behåller kontrollen över det territorium som de nu förfogar över. Informera de franska representanterna om att även franske generalkonsuln står bakom dessa instruktioner.«

Den förevändning, som de allierade makterna hade för sin inmarsch i Sibirien på sommaren 1918, var att de skulle skydda tjeckerna mot oprovocerade överfall av Röda armén styrkor och av tyska krigsfångar som beväpnats av bolsjevikerna. Hela våren och sommaren hade de brittiska, franska och amerikanska tidningarna varit fulla av sensationella uppgifter om att bolsjevikerna beväpnade »tiotusentals tyska och österrikiska fångar i Sibirien« för kamp mot tjeckerna. New York Times visste berätta, att enbart i staden Tomsk hade 60.000 tyskar försetts med militär utrustning av de röda.

s. 59

Kapten Hicks från brittiska underrättelseväsendet, kapten Webster från amerikanska Röda korset och amerikanska militärattachén i Peking, Major Drysdale, for med sovjetmyndigheternas tillstånd till Sibirien för att undersöka förhållandena. Efter flera veckors noggranna undersökningar kom de tre männen till en och samma slutsats, nämligen att det inte fanns några beväpnade tyska och österrikiska fångar i Sibirien. Påståendena därom var, förklarade de tre officerarna, medvetna propagandalögner i syfte att få till stånd en allierad intervention mot Sovjetryssland.

Kapten Hicks', kapten Websters och major Drysdales avslöjanden undanhölls den brittiska och amerikanska allmänheten. Kapten Hicks fick helt enkelt order att återvända till London och sattes sedan till att samarbeta med kapten Sidney Reilly. Förenta staternas utrikesdepartement stoppade undan kapten Websters och major Drysdales rapporter.

Den 3 augusti 1918 landsattes brittiska trupper i Vladivostok.

»Vi har kommit«, informerade brittiska regeringen det ryska folket den 8 augusti, »endast för att skydda er mot våldsdåd och ödeläggelse från tyskarnas sida. Vi önskar högtidligt försäkra er, att vi inte kommer att behålla en enda fotsbredd av er mark. Rysslands öde ligger i ryska folkets egna händer. Det självt och ingen annan har att bestämma dess styrelseform och finna lösningen på dess sociala problem.«

Den 16 augusti gick de första amerikanska avdelningarna i land.

»Militärt ingripande i Ryssland«, deklarerade Washington, »är i dag berättigat endast för att i görlig mån skydda och hjälpa tjeckoslovakerna mot de beväpnade österrikiska och tyska fångar, som angriper dem, samt för att stödja de försök till självstyrelse och självförsvar, i vilka ryssarna själva är villiga att motta hjälp.«

Samma månad landsatte japanerna friska stridskrafter.

»När japanska regeringen nu slår in på denna väg«, förkunnade Tokio, »står den fast i sin önskan att bevara och främja sina vänskapliga förbindelser och vill understryka sin politik att respektera Rysslands territoriella integritet och avhålla sig från varje inblandning i dess nationella politik.«

s. 60

Det japanska överkommandot hade förtänksamt försett de japanska soldaterna i Sibirien med små ryska ordböcker, i vilka ordet bolsjevik definierades som »barsuk« (grävling eller vilt djur) med tillägget: »som bör utrotas«.

Terror i öster

Den 1 september 1918 anlände general Graves till Vladivostok för att ta befälet över den amerikanska expeditionsstyrkan i Sibirien. »Jag landsteg i Sibirien«, skrev han efteråt i »Ett amerikanskt äventyr i Sibirien«, »utan några förutfattade meningar om vad som borde eller inte borde göras. Jag hyste inga fördomar mot någon viss rysk meningsriktning och jag ansåg mig vara i stånd att sköta mitt uppdrag friktionsfritt och i bästa samförstånd med alla våra allierade.«

General Graves' instruktioner var de som han fått i Aide Mémoire, nämligen att skydda den transsibiriska järnvägen, hjälpa de tjeckiska styrkorna till att inskeppa sig i Vladivostok och avhålla sig från inblandning i Rysslands inre angelägenheter.

Han hade knappast hunnit upprätta sitt högkvarter förrän han fick besök av den tjeckiske ledaren, general Gajda, som genast började sätta honom in i de ryska förhållandena. Ryssarna, sade Gajda, kunde inte styras »med mildhet och på övertygelsens väg, utan endast med piskan och bajonetten«. För att rädda landet från fullständigt kaos var det nödvändigt att utrota bolsjevismen och ge makten åt en militär diktator. Gajda sade sig känna den rätte mannen för denna post, nämligen amiral Alexander Vasiljevitj Koltjak, en tsaristisk marinofficer, som kommit från Japan för att organisera en sovjetfientlig armé och redan samlat avsevärda styrkor i Sibirien. Under tiden måste general Graves hjälpa tjeckerna och de andra sovjetfientliga arméerna att bekämpa bolsjevikerna.

Gajda förelade sedan general Graves en plan på omedelbar marsch fram till Volga och ett angrepp på Moskva österifrån. Denna plan, sade Gajda, hade godkänts av hans franska och brittiska rådgivare och av representanter för amerikanska utrikesdepartementet.

General Graves talade om vilka order han fått från sin regering och sade att han ämnade hålla sig till dem. Han sade till Gajda, att så länge han förde befälet komme inga amerikanska soldater att användas mot bolsjevikerna eller på annat sätt blanda sig i Rysslands inre affärer. s. 61

Gajda gick rasande ifrån honom. En kort tid efteråt fick general Graves ett annat besök av betydelse. Denna gång var det general Knox, som på sin tid understött Kornilov och nu förde befälet över de brittiska styrkorna i Sibirien.

— Ni håller på att få namn om er att vara de fattigas vän, varnade Knox general Graves. Vet ni då inte att de bara är svin?

General Graves hade vad Raymond Robins kallade »utomhussinne«. Han föredrog själv att ta reda på saker och ting. Han beslöt att försäkra sig om förstahandsinformationer om det verkliga sakläget i Sibirien. Hans underrättelsemän for redan omkring på landsbygden och kom tillbaka med omfattande och utförliga rapporter över vad de iakttagit. Inom kort hade Graves kommit till den slutsatsen, att

»med ordet 'bolsjeviker' förstod man i Sibirien den stora massan av ryska folket, och att använda trupper för att bekämpa bolsjevikerna eller att beväpna, utrusta, försörja, bekläda eller betala vita ryssar till att bekämpa dem var i högsta grad oförenligt med icke-inblandning i Rysslands inre angelägenheter«.

På hösten 1918 stod redan över 7.000 man engelska trupper i norra Sibirien. Ytterligare 7.000 brittiska och franska officerare, tekniker och soldater befann sig hos amiral Koltjak och hjälpte honom att utbilda och utrusta hans vitryska,¹ antibolsjevikiska armé. Till briter-
nas och fransmännens hjälp var där 1.500 italienare. General Graves hade närmare 8.000 amerikanska soldater under sitt befäl. Men den ojämförligt största styrkan i Sibirien var japanerna, vilka hade högtflygande planer på att helt för egen räkning lägga beslag på Sibirien. De japanska soldaterna uppgick till över 70.000.

I november hade amiral Koltjak med hjälp och stöd av sina brittiska och franska vänner etablerat sig som Sibiriens diktator. Amiralen, en liten ettrig karl, som av en av sina kolleger beskrevs som »ett sjukt barn, tydligen neurasteniker och ständigt under inflytande av andra«, slog upp sitt högkvarter i Omsk och gav sig själv titeln »Rysslands högste styresman«. Den forne tsarministern Sasonov förkunnade, att Koltjak var »den ryske Washington«, och blev genast hans officielle s. 62

¹Vitryssar, vitryska: här menas inte ifrån Vitryssland härstammande personer (Vitryssland kallas i denna översättning för Bjeloryssland) utan vitgardistiska ryssar. Anm. vid avskrift år 2006.

representant i Paris. Hymner till amiralens ära stämde upp i London och Paris. Sir Samuel Hoare upprepade ideligen sin åsikt att Koltjak var »en gentleman«. Winston Churchill beskrev Koltjak som »ärlig, omutlig, intelligent och patriotisk«. New York Times såg i honom »en stark och rättskaffens man« med en stabil och i hög grad representativ regim.

Koltjaks regim blev av de allierade, särskilt England, frikostigt försörjd med vapen, krigsförnödenheter och pengar. »Vi sände till Sibirien«, rapporterade general Knox stolt, »hundratusentals gevär, hundratusentals miljoner patroner, hundratusentals uniformer, patronbälten o.s.v. Varje kula, som av de ryska soldaterna avfyrades mot bolsjevikerna under detta år, var tillverkad i Storbritannien, av brittiska arbetare, av brittiskt råmaterial och skeppad till Vladivostok på brittiska kölar.«

En populär rysk visa från den tiden löd:

»Brittisk uniform,
epåletten fransk,
tobaken japansk,
Koltjak går till storm!«

General Graves delade inte de allierades hänförelse för amiral Koltjaks regim. Varje dag kom hans kunskapare med nya rapporter om det skräckvälda Koltjak hade upprättat. Amiralen hade 100.000 man i sin armé, och ytterligare tusenden blev rekryterade vid hot om arkebusering. Fängelser och fångläger var överfulla. Hundratals ryssar, som opponerat sig mot den nya diktaturen, dinglade i telegrafstolpar och träd utmed transsibiriska banan. Och vida flera var de som vilade i massgravar, som de tvingats gräva åt sig själva innan Koltjaks bödlar mejade ner dem med kulsprutor. Våldtäkt, mord och plundring hörde till ordningen för dagen.

En av Koltjaks förnämsta medhjälpare, förre tsargeneralen Rosanov, utfärdade följande instruktioner till sina trupper:

1. »Vid besättandet av byar, som förut hållits besatta av banditer (=sovjetpartisaner), skall banditrörelsens ledare såvitt möjligt infångas, och där man inte kan få tag på ledarna, men har tillräckliga bevis för närvaron av dylika ledare, skall var tionde person av befolkningen skjutas.

2. När trupperna marscherar genom ett samhälle och befolkningen inte vill informera dem om var fienden befinner sig, trots att den beretts tillfälle därtill, skall ett penningvite utkrävas av alla utan undantag.
3. De samhällen, där befolkningen gör väpnat motstånd mot våra trupper, skall brännas ner, hela den vuxna manliga befolkningen skjutas och all kvarbliven egendom, bostäder, vagnar o.s.v. tas i bruk av armén.«

När general Knox beskrev den officer som utfärdat dessa order, sade han till general Graves:

— Rosanov är en lymmel.

Utom av Koltjaks trupper härjades landsbygden av från japanskt håll finansierade terroristband. Bandens ledare var Kalmikov och atamanen Grigorij Semjonov.

Överste Morow, som förde befälet över de amerikanska trupperna i Transbajkalien, rapporterade att i en by, som besatts av Semjonovs trupper, mördades varje man, kvinna och barn. De flesta av byborna, berättade översten, sköts ner »som kaniner«, när de flydde från sina hem. Män brändes levande.

»Semjonovs och Kalmikovs knektar«, berättade general Graves, »drog i hägnen av japanska trupper fram som vilddjur genom landet, mördade och plundrade befolkningen. Ställde man en fråga angående dessa bestialiska mord, fick man till svar att de mördade människorna var bolsjeviker, och med denna förklaring tycktes världen låta sig nöja.«

General Graves uttalade öppet sin avsky för de illdåd som begicks av de antibolsjevikiska trupperna i Sibirien. Hans hållning väckte mycket ont blod bland de vitryska, brittiska, franska och japanska ledarna.

Den amerikanske ambassadören i Japan, Morris, som besökte Sibirien, talade om för general Graves att utrikesdepartementet hade telegraferat till honom att den amerikanska politiken i Sibirien gjorde det nödvändigt att man understödde Koltjak.

— Så nu, general, sade Morris, får ni lov att stödja Koltjak.

Graves svarade, att han inte hört ett ord från krigsdepartementet om att han skulle stödja Koltjak.

— Det är utrikesdepartementet och inte krigsdepartementet som bestämmer över det här, sade Morris.

— Utrikesdepartementet, svarade Graves, bestämmer inte över mej.

Koltjaks agenter satte igång en propagandakampanj för att undergräva Graves' anseende och framdriva hans återkallande från Sibirien. Lögner och rykten spreds vitt och brett om hur generalen hade blivit bolsjevik och hur hans trupper hjälpte kommunisterna. Mycket av denna propaganda var antisemitisk. Här ett typiskt exempel: s. 64

»Förenta staternas soldater är besmittade med bolsjevism. De flesta av dem är judar från östra New York, vilka ju alltid agiterar för uppror.«

Överste John Ward, en brittisk parlamentsledamot, som tjänstgjorde som Koltjaks politiske rådgivare, förklarade offentligt att han, när han besökte den amerikanska expeditionsstyrkans högkvarter, hade funnit att »av sextio förbindelseofficerare och tolkar över femtio var ryska judar.«

Vissa av general Graves' egna landsmän hjälpte till att sprida denna propaganda. I Graves' egna avslöjanden hette det: »Amerikanske konsuln i Vladivostok telegraferade dagligen till utrikesdepartementet utan kommentarer de ärekränkande, lögnaktiga och plumpa artiklar om de amerikanska trupperna som publicerades i Vladivostoktidningarna. Dessa artiklar liksom kritiken av de amerikanska trupperna hemma i Förenta staterna byggde på påståendet att de skulle vara bolsjeviksinnade. Denna beskyllning kunde inte vara grundad på någon handling av de amerikanska trupperna, men samma beskyllning riktades av Koltjaks anhängare, bland dem generalkonsul Harris, mot var och en i Sibirien som inte stödde Koltjak.«

När förtalskampanjen stod på sin höjdpunkt, kom till general Graves' högkvarter en speciell budbärare från general Ivanov-Rinov, som förde befälet över samtliga Koltjaks styrkor i östra Sibirien. Budbäraren

meddelade general Graves, att om han var villig att betala 20.000 dollar i månaden till Koltjaks armé, så skulle general Ivanov-Rinov laga så det blev slut på propagandan mot Graves och hans trupper.

Denne general Ivanov-Rinov var en av Koltjaks mest barbariska och sadistiska befälhavare. Hans soldatesk i östra Sibirien slaktade hela den manliga befolkningen på orter, som misstänktes för att ha hyst »bolsjeviker«. Den hade för vana att våldta kvinnor och piska dem med laddstakar. Den mördade åldringar, kvinnor och barn.

En ung amerikansk officer, som utsänts för att undersöka Ivanov-Rinovs ogärningar, var så uppskakad av vad han fått se, att han efter att ha rapporterat för Graves utbrast:

— För guds skulle, general, sänd mej aldrig mer på någon expedition som den här! Det var på håret att jag slängt av mej uniformen och förenat mej med dessa arma människor för att hjälpa dem så gott jag kunnat.

s. 65

Då general Ivanov-Rinov kommit i trångmål genom en folkresning, skyndade sig den brittiske regeringskommisarien sir Charles Eliot till general Graves för att uttrycka sin oro över hur det skulle gå med Koltjaks kumpan.

— Folket får gärna för mej släpa fram Ivanov-Rinov här mitt för amerikanska högkvarteret och hänga honom i telefonstolpen därborta — och ingen amerikan kommer att röra ett finger! sade general Graves bistert till sir Charles.

Mitt under detta inbördes- och interventionskrig, som spred sig över Sibirien och hela Sovjetryssland, inträffade sensationella händelser i Europa. Den 9 november 1918 gjorde tyska matrosar myteri i Kiel, dödade sina officerare och hissade röd flagg. Massdemonstrationer för fred drog fram över Tyskland. På västfronten förbrödrade sig allierade och tyska soldater i ingenmansland. Det tyska överkommandot tiggde om vapenvila. Kaiser Wilhelm II flydde till Holland och överlämnade vid gränsen sitt kejsarliga svärd till en förvånad ung holländsk gränsvakt. Den 11 november undertecknades vapenstilleståndet.

Det första världskriget var slut.

Kapitel 5

Fred och krig

s. 66

Fred i väster

Första världskriget fick ett brådstörtat slut. Som den tyske officeren kapten Ernst Röhm uttryckte det: »Freden har brutit ut«. Arbetarråd upprättades i Berlin, Hamburg och hela Bayern. Arbetare demonstrerade för fred och demokrati på gatorna i Paris, London och Rom. Revolutionen grep omkring sig i Ungern. Balkan kokade av bonderesningar. Efter fyra fruktansvärda krigsår var lidelsefulla utfästelser på allas läppar: Aldrig mera krig! No more war! Nie wieder Krieg! Jamais plus de guerre! Aldrig mer!

»Hela Europa är fyllt av revolutionens anda«, sade David Lloyd George till fredskonferensen i Paris i sitt konfidentiella memorandum i mars 1919. »Bland de arbetande råder en djup känsla inte bara av missnöje, utan av vrede och revolt mot förkrigsförhållandena. Hela den nuvarande ordningen i sina politiska, sociala och ekonomiska yttringar har dragits i tvivelsmål av folkets massor från Europas ena ände till den andra.«

Massornas hopp och fåtalets fruktan koncentrerade sig kring två namn: Lenin och Wilson. I öster hade Lenins revolution sopat bort tsarismen och inlett en ny era för det gamla ryska imperiets undertryckta miljonmassor. I väster hade Woodrow Wilsons torrt formulerade fjorton

punkter utlöst en storm av demokratiska förhoppningar och förväntningar.

När Förenta staternas president satte sin fot på Europas bloddränkta mark i december 1918, trängdes glada folkhopar för att kyssa hans händer och kasta blommor för hans fötter. Den nya världens president hälsades av gamla världens folk som »mänsklighetens konung«, »frälsare« och »fredsfurste«. I den långa, magre professorn från Princeton såg de en Messias, som kommit för att förkunna en ny, strålande tidsålder.

Tio miljoner män hade stupat i strid, tjugo miljoner var lemlästade och nedbrutna, tretton miljoner civila hade dött av svält och farsoter, och ytterligare miljoner drev utblottade och hemlösa omkring bland Europas rykande ruiner. Men nu var kriget äntligen slut och världen lyssnade till fredens ord. s. 67

— Min uppfattning om Nationernas förbund är att det skall verka över hela världen som mänsklighetens organiserade moraliska kraft, sade Woodrow Wilson. Och i sitt öppnings-tal på fredskonferensen i Paris sade han vidare: — Det finns dessutom en röst, som kräver dessa definitioner av våra principer och syften, en röst, som för mej verkar mer gripande och manande än någon av de många bevekande röster, som fyller den upprörda luften i världen. Det är det ryska folkets röst.

De fyra stora — Woodrow Wilson, David Lloyd George, Georges Clemenceau och Vittorio Orlando — satte sig i början av januari 1919 ner i ett konferensrum vid Quai d'Orsay i Paris för att tala om världens fred.

Men en sjättedel av jorden fanns inte representerad på fredskonferensen.

Samtidigt med att fredsstiftarna talade förde tiotusentals allierade soldater utan krigsförklaring ett blodigt krig mot Sovjetryssland. Sida vid sida med Koltjaks och Denikins kontrarevolutionära vita arméer kämpade de allierade trupperna mot den unga Röda armén på en ofantlig stridsfront, som sträckte sig från de kala ishavsregionerna till Svarta havet, från de ukrainska vetefälten till Sibiriens fjäll och stepper.

En våldsamt och fantastisk sovjetfientlig propagandakampanj drog fram över Europa och Amerika på våren 1919. Tidningen London Daily Telegraph meddelade att »skräckväldet« i Odessa beledsagades av en »den fria kärlekens vecka«. New York Sun hade rubriken: »Sårade amerikaner lemlästade med yxor av de röda«. New York Times rapporterade: »Ryssland under de röda ett gigantiskt dårhus — undkomna offer berättar, att rasande galningar drar omkring på gatorna i Moskva och slåss med hundarna om kadavren«. All världens tidningar, allierade och tyska likadant, publicerade hemmagjorda »autentiska dokument« som sade att i Ryssland »unga kvinnor och flickor ur de borgerliga klasserna tvingades till kasernerna för att stå till artilleriregementenas förfogande«.

Sanningsenliga rapporter om de verkliga förhållandena i Ryssland, antingen de nu kom från journalister, hemliga agenter, diplomater eller rentav generaler som Judson och Graves, undertrycktes eller ignorerades. Den som vågade ställa sig tvivlande inför den sovjetfientliga propagandan blev automatiskt stämplad som »bolsjevik«.

Knappa två månader efter vapenstilleståndet syntes de allierade ledarna redan ha glömt de syften, för vilka den stora striden hade utkämpats. Inför »bolsjevikfaran« fick alla andra hänsynstaganden vika. Den dominerade fredskonferensen i Paris.

Den franske överbefälhavaren över de allierade arméerna, marskalk Foch, uppträdde på ett av fredskonferensens hemliga sammanträden och krävde en snabb överenskommelse med Tyskland, så att de allierade kunde sättas in i sina förenade krafter mot Sovjetryssland. Den franske marskalken förde Tysklands, Frankrikes dödsfiendes, talan.

— Den rådande svåra situationen för Tysklands regering är väl känd, sade Foch. I Mannheim, Karlsruhe, Baden och Düsseldorf griper rådsrörelsen snabbt omkring sig. I detta ögonblick kommer Tyskland därför att godta varje villkor som de allierade uppställer. Den tyska regeringen begär ingenting annat än fred. Det är det enda som kan tillfredsställa folket och göra det möjligt för regeringen att bemästra situationen.

Det var för att kunna slå ner den tyska revolutionen som det tyska överkommandot tilläts att behålla en armé på 100.000 officerare och

soldater jämte det så kallade »svarta riksvärnet«, som bestod av Tysklands bäst övade och utbildade soldater. Det tyska överkommandot fick därtill tillåtelse att ekonomiskt understödja underjordiska nationalistligor och terroristgrupper med uppgift att döda, tortera och skrämja rebelliska tyska demokrater. Allt detta gjordes för att »rädda Tyskland från bolsjevismen«.

Vad som avhöll de allierade arméerna från att marschera mot Berlin år 1918 och definitivt avvärja den tyska militarismen var de allierades bolsjeviskräck, som skickligt utnyttjades av tyska politiker. Marskalk Foch avslöjade i sina efterkrigsmemoarer, att de tyska representanterna allt ifrån fredsförhandlingarnas början oupphörligen åberopade sig på »den hotande bolsjevikinvasionen i Tyskland« för att utverka fördelaktiga fredsvillkor. General Wilson från brittiska generalstaben berättade i sin »Krigsdagbok« från den 9 november 1918, två dagar innan vapenstilleståndet undertecknades: »Regeringssammanträde i kväll kl. 6.30–8. Lloyd George läste upp två telegram från Tigern (Clemenceau), i vilka denne skildrade Fochs samtal med tyskarna. Tigern var rädd att Tyskland skulle bryta samman och bolsjeviker få makten. Lloyd George frågade mig om jag inte föredrog vapenstillestånd framför en sådan utveckling. Utan tvekan svarade jag: Vapenstillestånd. Hela regeringen var ense med mig. För oss är den verkliga faran inte längre tyskarna, utan bolsjeviker.«

s. 69

I ett ögonblick av klarsyn varnade Clemenceau själv fredskonferensen för att »antibolsjevismen« bara var en skylt, som den tyska generalstaben använde för att förvillade de allierade och rädda den tyska militarismen.

— Tyskarna använder bolsjevismen till buse att skrämja de allierade med, sade Clemenceau år 1919.

Under inflytande av Foch, Pétain, Weygand och andra glömde Tigern dock snart sin egen varning och föll till föga för den antibolsjeviska hysteri som lamslog varje klart tänkande och demokratiskt handlande hos de allierade fredsstiftarna.

General Max Hoffmann, förutvarande chef för de tyska arméerna på östfronten och »hjälte« från Brest-Litovsk, vände sig till sin hitillsvarande fiende marskalk Foch med en plan, enligt vilken den tyska armén skulle marschera mot Moskva och tillintetgöra bolsjevismen

»vid dess källa«. Foch gillade planen men föreslog att franska armén i stället för den tyska skulle gå i spetsen för angreppet. Han ville mobilisera hela Östeuropa mot Sovjetryssland.

— I Ryssland härskar för närvarande bolsjevism och fullständig anarki, yttrade Foch på fredskonferensen. Mitt förslag är att vi bilägger alla ännu kvarstående tvister av betydelse på den västra sidan, så att vi blir i stånd att utnyttja våra samlade resurser för lösningen av östfrågan. De polska trupperna skulle kunna sättas in mot ryssarna under förutsättning att vi förstärker dem genom leveranser av modern utrustning och maskinvapen. Det tarvas stora styrkor, och dem kan vi få genom att mobilisera finnarna, polackerna, tjeckerna, rumänerna och grekerna jämte de ryska element som vi alltjämt kan räkna med. Om vi gör detta kommer 1919 att beteckna slutet på bolsjevismen.

Woodrow Wilson ville ha en hederlig uppgörelse med Ryssland. För-
enta staternas president insåg det orimliga i att tala om världsfred, när
en sjättedel av jorden var utestängd från förhandlingarna. Han yrkade
på att fredskonferensen skulle inbjuda sovjetdelegater att komma och
ta plats bland de allierade i ett försök att komma till fredlig uppgörelse. s. 70
Om och om igen återkom Wilson till denna sin tanke och sökte förjaga
bolsjevismens spöke ur fredsmäklarnas hjärnor.

— Det råder över hela världen en känsla av revolt mot de
väldiga egendomsintressen som påverkar världsutvecklingen
i såväl ekonomiskt som politiskt hänseende, sade Wilson
varnande inför tiomannarådet vid ett av dess hemliga sam-
manträden i Paris. Vägen till att råda bot på detta är enligt
min mening ständiga meningsutbyten och en långsam re-
formprocess, men nu har världen i stor utsträckning blivit
otålig över dröjsmålet. Vi har i Förenta staterna män av den
förträffligaste karaktär, om än inte av bästa omdömesförmå-
ga, vilka sympatiserar med bolsjevismen därför att de i den
ser den regim, som ger individen de möjligheter som de vill
skapa.

Men Woodrow Wilson var omgiven av män, som var beslutna att till varje pris bevara status quo. Bundna vid sina hemliga imperialistiska överenskommelser och ekonomiska avtal intrigerade de mot Wilson och sökte överlista, sabotera och bedra honom vid varje steg han tog. Det fanns ögonblick av spänning, då han revolterade och hotade med att över politikernas och militärernas huvuden överlämna sin sak åt folket.

I Rom hade Wilson planerat att hålla ett uppseendeväckande tal från Palazzo Venezias balkong, som vette ut mot det stora torg, där endast två år senare Benito Mussolini skulle komma att predika för sina svartskjortor. De italienska monarkisterna, som fruktade den verkan Wilsons ord skulle få på folket i Rom, hindrade folkmassan att samlas på torget och kvävde alla sympatyttringar under motivering att de var inspirerade av »bolsjevikerna«. Likadant gick det i Paris, där Wilson fick stå i sitt hotellfönster hela morgonen och vänta på att få hålla ett utlovat tal till Parisarbetarna. Han visste inte att fransk polis och militär hade utkallats för att hindra arbetarna att komma i närheten av hans hotell.

Vart än Wilson vände sig i Europa var han omgiven av hemliga agenter och propagandamakare, och bakom hans rygg spans ändlösa intriger.

Var och en av de allierade makterna hade organiserat sin egen spionageapparat speciellt för fredskonferensen. På Place de la Concorde 4 i Paris hade Förenta staternas militära underrättelseväsen inrättat ett särskilt chiffreringskontor, där högt utbildade officerare och omsorgsfullt utvald kontorspersonal dag och natt arbetade med att uppsnappa och dechiffrera de övriga makternas hemliga meddelanden. Detta chiffreringskontor stod under ledning av major Herbert O. Yardley, som sedermera i sin bok »Amerikas svarta kammare« avslöjade hur autentiska rapporter från amerikanska agenter i Europa, vilka skildrade det verkliga saken, avsiktligt undanhölls president Wilson, i vars öron man ideligen tutade smutsig och fantastisk antibolsjevikisk propaganda.

s. 71

Major Yardley uppsnappade och dechiffrerade mer än en gång hemliga meddelanden om konplotter för att sabotera Wilsons politik. Och vid ett tillfälle dechiffrerade han ett meddelande av ännu mera uppseendeväckande och olycksbådande slag. Major Yardley berättade härom:

»Läsaren må föreställa sig den chock jag fick, när jag dechiffrerade ett telegram, som berättade om en inom ententekretsar uppkommen plan på att lönnmörda president Wilson genom att ge honom ett långsamt verkande gift eller att infektera honom med influensa. Vår sagesman, som vi hyste det största förtroende för, bad myndigheterna att för guds skull varna presidenten. Jag har ingen möjlighet att kontrollera om denna komplott verkligen existerade och i så fall om den lyckades. Men kvar står som obestriddigt faktum, *att de första tecknen på president Wilsons sjukdom visade sig medan han ännu var i Paris och att han snart kom att falla offer för en smygande död.*«

Fredskonferensen

På de tidigare sammanträdena med fredskonferensen i Paris fick president Wilson en oväntad bundsförvant i sina försök att nå en hederlig överenskommelse med Ryssland. Storbritanniens premiärminister David Lloyd George kom till Wilsons undsättning med en rad bitande angrepp på Fochs och franske premiärministern Clemenceaus sovjetfiendliga planer.

— På den tiden då tyskarna behövde varenda tillgänglig man för att förstärka sitt angrepp på västfronten, förklarade Lloyd George, var de tvungna att hålla en miljon man garnisonerade i några ryska provinser som bara var en obetydlig utkant av landet i dess helhet. Och därtill var bolsjevismen svag och desorganiserad den gången. Nu är den stark och har en fruktansvärd armé. Finns det någon av de västallierade som är beredd att skicka en miljon man till Ryssland? Om jag föresloge att sända ytterligare något tusental brittiska soldater till Ryssland för detta ändamål så skulle armén göra myteri. Detsamma gäller för de amerikanska trupperna i Sibirien såväl som för de kanadensiska och franska. Blotta tanken på att krossa bolsjevismen med militärmakt är rena galenskapen. Och även om det skulle lyckas, vem skall då ockupera Ryssland?

s. 72

Till skillnad från Wilson leddes den brittiske premiärministern inte av några idealistiska bevekelsegrunder. Han fruktade revolutionen i Europa och Asien och som gammal politiker var den walesiske »räven« mycket känslig för den brittiska folkstämningen, som våldsamt uppreste sig mot vidare intervention i Ryssland. Och han hade ett ännu mera tvingande skäl för att opponera sig mot marskalk Fochs planer. Den brittiske generalstabschefen Henry Wilson hade nyligen i en hemlig rapport till krigskabinettet hävdad, att den enda för Storbritannien rimliga politiken var »att dra bort våra trupper från Europa och Ryssland och koncentrera alla våra krafter i våra egna kommande stormcentra England, Irland, Egypten och Indien«. Lloyd George fruktade att Foch och Clemenceau skulle söka upprätta fransk hegemoni i Ryssland medan britterna hade händerna fulla på annat håll.

Den sluge brittiske premiärministern, som trodde att han möjligen skulle kunna nå sina syften genom att man helt enkelt lämnade Ryssland i fred för en tid, kom sålunda att understödja Förenta staternas president, när denne krävde att man skulle söka komma överens med bolsjevikerna. Och Lloyd George skrädde inte orden på fredskonferensens hemliga sammanträden.

— Bönderna har anammat bolsjevismen av samma skäl som de bönder, som på sin tid anammade den franska revolutionen, nämligen att den gett dem jord, förklarade Lloyd George. Bolsjevikerna har den reella regeringsmakten. Förut erkände vi tsarregimen, fast vi redan då visste att den var genomrutten. Vi gjorde det därför att den var den reella regeringen, men nu vägrar vi att erkänna bolsjevikerna. Att tala om att vi själva skall utvälja representanterna för ett stort folk strider mot alla de principer som vi har slagits för.

President Wilson sade sig inte kunna förstå hur någon skulle kunna bestrida vad Lloyd George hade sagt. Han föreslog att man skulle sammankalla en specialkonferens på ön Prinkipo eller annan lämplig mötesplats för att undersöka möjligheterna för fred i Ryssland. I opartiskhetens intresse skulle delegater för både sovjetregeringen och de s. 73 antibolsjevikiska vita grupperna inbjudas att delta.

Den franske »Tigern«, Georges Clemenceau, talesman för de franska kapitalintressena i Tsarryssland och för generalstaben, reste sig

för att svara å interventionisternas vägnar. Han visste att Lloyd Georges spetsfundiga politik inte skulle komma att få något stöd från Storbritanniens ledande kretsar, där militärerna och underrättelseväsendet redan syltat in sig i kriget mot sovjetmakten. Men han visste samtidigt att det med hänsyn till Wilson var nödvändigt att slå ner Lloyd Georges argument genom att skarpt framhålla bolsjevikerna.

— Av princip, började Clemenceau, är jag inte för förhandlingar med bolsjevikerna, inte därför att de är brottslingar, utan därför att vi skulle upphöja dem till vår egen nivå genom att förklara dem värdiga att komma och förhandla med oss.

Och om det tilläts den franske premiärministern att så säga, så intog Storbritanniens premiärminister och Förenta staternas president en alltför akademisk och abstrakt ståndpunkt inför bolsjevikproblemet.

— Bolsjevikfaran är mycket stor just nu, förklarade Clemenceau. Bolsjevismen sprider sig. Den har trängt in i de baltiska provinserna och i Polen, och just nu på morgonen har vi fått mycket dåliga nyheter om dess spridning till Budapest och Wien. Italien är också i fara. Faran är sannolikt större där än i Frankrike. Om bolsjevismen efter att ha brett ut sig i Tyskland tar vägen genom Österrike och Ungern och når Italien, så står Europa inför en mycket stor fara. Därför måste någonting göras mot bolsjevismen.

Clemenceau förlitade sig inte enbart på sin egen vältalighet. Han bad att som vittnen få framföra några »experter på bolsjevismen«. Den förste av dessa var ambassadör Noulens, som en gång varit ambassadör Francis' vän i Petrograd och huvudman för de sovjetfientliga intrigerna inom diplomatiska kåren. Noulens presenterades för Wilson och Lloyd George.

— Jag ska nöja mig med att relatera fakta, sade ambassadör Noulens och satte omedelbart igång med en sensationell uppräknings av »bolsjevikiska illgärningar«.

— Inte bara män utan också kvinnor har blivit skjutna, sade han. Alla slags illdåd har begåtts, människor har dränkts, avskurits näsa och tunga, stympats, bränts levande, släpats i narrprocession, överallt har förekommit våldtäkt och plundring.

Han upprepade det febersjuka sladdret från den sovjetfientliga diplomatkåren och de tsaristiska emigranterna: — Ett kompani av professionella människoplågåre har förlagts till Peter Paulsfästningen. Bolsjevikarmén är mer en pöbelhop än en armé. Och så har vi historien med kapten Cromie, den brittiske marinattachén, som dödades när han försvarade brittiska ambassaden och vars lik i tre dagar hölls utställt i ett fönster på ambassaden. Terror, massmord, sedeslöshet, korruption och fullständigt förakt för de allierade, det är sovjetregimens kännemärken. Och slutligen, sade ambassadör Noulens, vill jag framhålla att bolsjevikregeringen är avgjort imperialistisk. Den syftar till att erövra världen och inte sluta fred med någon regering. s. 74

Men hur mycket Noulens än ansträngde sig gjorde han intet större intryck på Förenta staternas president. Endast några dagar förut hade en speciell amerikansk agent W.H. Buckler på Wilsons begäran haft ett konfidentiellt samtal med Maxim Litvinov från sovjetregeringen. I en rapport, daterad den 18 januari 1919, informerade Buckler president Wilson:

»Litvinov fastslog att sovjetregeringen var angelägen om varaktig fred. Den avskydde de militära rustningar och dyrbara fälttåg, som nu hade påtvingats Ryssland efter fyra års utmattande krig, och ville försäkra sig om huruvida Förenta staterna och de allierade verkligen önskade fred.

Om så är fallet kan en fredsöverenskommelse lätt nås, då sovjetregeringen enligt Litvinov är beredd att kompromissa på alla punkter, även sådana som rör skyddet av förefintliga utländska företag, beviljandet av nya koncessioner i Ryssland samt de ryska utlandsskulderna. Sovjetregeringens försonliga inställning står utom allt tvivel.

I den mån Nationernas Förbund kan förhindra krig utan att uppmuntra de reaktionära krafterna, kan det räknas på sovjetregeringens stöd.«

Buckler tillade, att det inom bolsjevikernas led fanns vissa element, som var starkt emot sovjetregeringens fredspolitik. Dessa oppositionella element, sade Buckler, hoppades på ännu mera aktiv allierad intervention, och han varnade för att med fortsättande av dylik intervention spela dessa extremister i händerna.

Woodrow Wilsons fredsplan, understödd av Lloyd George, syntes på väg att gå igenom trots Clemenceau och Foch. Wilson sammanfattade sitt förslag i en not, som han sände till sovjetregeringen och till de vitgardistiska grupperna. Sovjetregeringen accepterade utan vidare Wilsons plan och var redo att sända delegater till Prinkipo. Men, som Winston Churchill senare uttryckte det, »ögonblicket var inte gynnsamt«^{s. 75} för fred i Ryssland. Flertalet av de allierade ledarna var övertygade om att sovjetregimen snart skulle bli störtad. På sina allierade gynnares hemliga inrådan vägrade de vita grupperna att sammanträffa med sovjetdelegaterna på Prinkipo.

Stämningen på fredskonferensen slog om. Lloyd George såg att han inte kunde uppnå någonting och återvände helt tvärt till London. I hans ställe kom Winston Churchill, den ungdomlige brittiske krigs- och flygministern, i hast till Paris för att ta de antibolsjevikiska extremisternas parti.

Den gången liksom under de många kommande åren var Winston Churchill den främste förespråkaren för det brittiska torypartiets sovjetfientlighet. Han fruktade att den ryska revolutionens idéer skulle breda ut sig över det brittiska imperiets östliga regioner. René Kraus skrev i sin biografi över Winston Churchill:

»De fem stora i Paris hade beslutat stödja den ryska kontrarevolutionen. Churchill fick i uppdrag att verkställa ett program som han inte var ansvarig för. Men obestridligt är att han, när beslutet väl var fattat, var eld och lågor för dess utförande. I förening med generalstabschefen Henry Wilson utarbetade han en plan på att utrusta och beväpna de olika vita arméerna från militära överskottslager och hjälpa dem med militära specialister och instruktörer.«

Det var då, det. När Adolf Hitler kommit till makten i Tyskland, insåg Churchill att nazismen utgjorde det verkliga hotet mot de brittiska intressena i Europa och hela världen. Utan att tveka ändrade han sin

hållning mot Sovjetunionen och började kräva en allians mellan Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen för att hejda den nazistiska aggressionens frammarsch. När det nazistiska Tyskland år 1941 började sin invasion i Sovjetunionen, var Churchills röst den första att ropa ut över världen, att Rysslands strid var alla fria nationers strid och kunde räkna på Storbritanniens stöd. Men vid slutet av andra världskriget började Churchill på nytt väsnas om »bolsjevikfaran«

Men nu var det den 14 februari 1919, dagen innan Wilson skulle fara tillbaka till Amerika för att möta kongressens isolationistblock, som under senator Lodges ledning hade satt krokben för varje hans försök att skapa ett system för samarbete och säkerhet i världsmåttstock. Wilson visste att han hade misslyckats i Europa och fruktade att han skulle misslyckas i Förenta staterna. Han var desillusionerad, trött och djupt modfälld.

s. 76

Winston Churchill presenterades för president Wilson av brittiske utrikesministern A.J. Balfour, som tillkännagav att den brittiske krigsministern hade kommit över till Paris för att klarlägga den brittiska regeringens nuvarande synpunkter på Rysslandsproblemet. Churchill gick omedelbart till angrepp mot Wilsons Prinkipo-plan.

— Vi hade regeringssammanträde i London i går, varvid stor oro yppades inför den ryska situationen, särskilt med tanke på Prinkipomötet, sade Churchill. Om endast bolsjevikerna infinner sig till konferensen, torde den knappast kunna leda till något gott. Den militära synen på saken måste beaktas. Storbritannien har i Ryssland soldater, som dödas i strid.

Wilson svarade Churchill:

— Då herr Churchill har kommit hit från London så här just inför min avresa, anser jag mig böra uttala mina personliga tankar om denna sak. Bland allt det ovissa i fråga om Ryssland har jag kommit till en mycket klar uppfattning på två punkter. För det första att de allierade och förbundna makternas trupper inte uträttar någonting gott i Ryssland. De vet inte för vem eller vad de slåss. De stödjer inget hoppigivande försök att skapa ordning i landet. De hjälper lokala rörelser som exempelvis kosackernas, som inte kan åstadkomma någonting utanför sitt eget område. Jag har därför

kommit till den slutsatsen, att de allierade och förbundna makterna bör dra tillbaka sina trupper från de olika delarna av ryskt territorium.

— Och den andra punkten, fortsatte Wilson trött, gäller Principo. Vad vi där söker få fram är inte något samröre med bolsjevikerna, utan klara informationer. De rapporter om Ryssland som kommer från olika officiella och inofficiella källor är så motstridiga, att det är omöjligt att genom dem få en enhetlig bild av förhållandena i landet. Ett möte med de ryska representanterna borde kunna kasta något ljus över situationen.

När Förenta staternas president hade slutat, replikerade Churchill:

— Fullständigt bortdragande av alla allierade trupper vore en logisk och otadlig politik, men följden skulle bli att alla icke-bolsjevikiska arméer i Ryssland ginge under. Deras numerär är för närvarande omkring 500.000, och trots att deras kvalitet inte är den bästa tillväxer de dock. En dylik politik vore att ta bort axeltappen så att hela fordonet välter. Sedan skulle det inte finnas något väpnat motstånd mot bolsjevikerna i Ryssland och ett ändlöst perspektiv av våldsdåd och elände skulle vara allt som återstår för hela detta land.

s. 77

— Men på sina håll är dessa stridskrafter och förnödenheter bara till hjälp åt reaktionärer, anmärkte Wilson. Följaktligen, om de allierade tillfrågas om vad det är de understödjer i Ryssland, så kan de inte svara annat än att de inte vet det.

Churchill lyssnade artigt.

— Jag skulle vilja veta, sade han, om rådet kommer att godkänna beväpnandet av de antibolsjevikiska styrkorna i Ryssland, om Principokonferensen misslyckas?

Nedstämd, sjuk och övergiven av Lloyd George insåg Wilson att han stod isolerad i en skara män, som var beslutna att gå sin egen väg.

— Jag har redan förklarat för rådet hur jag skulle handla om jag vore för mej själv, sade Förenta staternas president. Nu kommer jag emellertid att gå samman med de övriga.

Wilson for tillbaka till Förenta staterna för att utkämpa sin tragiska, utsiktslösa kamp mot den amerikanska reaktionen. Men han gjorde ett sista försök att få till stånd en överenskommelse med Ryssland. På eget initiativ sände han William C. Bullit, en ung tjänsteman i utrikesdepartementet och officiellt knuten till den amerikanska fredsdelegationen i Paris, till Moskva för att söka kontakt med Lenin och fråga sovjetledaren om han verkligen önskade fred. Bullit åtföljdes på detta sitt uppdrag av den framstående amerikanske journalisten Lincoln Steffens, som återvände med sin rapport i sju ord om Sovjetryssland: »Jag har sett framtiden — och den fungerar!« Bullit själv hade med sig Lenins fredsvillkor både för de allierade och för de vita grupperna. Lenin var mer än villig att sluta fred, men hans förslag — såsom Winston Churchill i sinom tid kom att avslöja i sin bok »Världskrisen: efterskörden« — »behandlades med förakt« och »Bullit själv blev inte utan svårighet desavuerad av dem som hade sänt honom«. I Bullits förklaring, som han avgav inför senatens utrikesutskott i september 1919, om varför Lenins fredsvillkor ignorerades, hette det:

»Koltjak hade gjort en femton mils framryckning, och genast började alla tidningar i Paris väsnas och skrika, att Koltjak skulle vara i Moskva inom två veckor, och varenda människa i Paris, även, måste jag tyvärr säga, medlemmar av den amerikanska delegationen, förlorade allt intresse för fred i Ryssland, emedan man trodde att Koltjak skulle intåga i Moskva och sopa bort sovjetregeringen.«

s. 78

Utrikesminister Lansing intog Wilsons plats på fredskonferensen, och tonen i diskussionerna undergick en märkbar förändring. De allierade representanterna kände inte längre något behov av att dölja vad de hade i sinnet.

Clemenceau rekommenderade helt torrt konferensen att »övertvinna svårigheterna så diskret och tyst som möjligt«. Prinkipofrågan borde helt få falla och inte vidare nämnas.

— De allierade har gett sig in i Prinkipoaffären, sade Clemenceau, och får nu se till att komma ur den.

Den brittiske utrikesministern Balfour kompletterade Clemenceau:

— Det är nödvändigt att ställa bolsjevismen i så ofördelaktig dager som möjligt, inte bara inför den breda allmänheten, utan även inför dem som i bolsjevismen ser en demokrati, som har kommit på avvägar men har mycket gott i sig.

Varpå konferensen återupptog en bordlagd diskussion om de mest effektiva metoderna att hjälpa de vita ryska arméerna mot sovjetregeringen.

Churchill, som intagit Lloyd Georges plats vid konferensbordet, föreslog omedelbart tillsättande av ett allierat högsta råd för ryska frågor med politiska, ekonomiska och militära underavdelningar. Den militära avdelningen skulle »genast träda i verksamhet« med utarbetandet av programmet för en stort upplagd väpnad intervention.

Golovins uppdrag

När Churchill nu satt som erkänd fast inofficiell överbefälhavare för de allierade antisovjetarméerna, ägde en scenförändring rum i London, där det under denna vår och sommar vimlade av vita ryska specialemissarier i de brittiska regeringslokalerna vid Whitehall. De kom som representanter för amiral Koltjak, general Denikin och andra vita ledare för att träffa de sista förberedelserna för det stora dråpslaget mot sovjeterna. De förde strängt hemliga underhandlingar huvudsakligen med Winston Churchill och Samuel Hoare. Churchill, som ju var krigsminister, åtog sig att förse de vita ryska arméerna med utrustning från Storbritanniens överskottslager av krigsförnödenheter. Hoare hade uppsikten över det diplomatiska intrignätet. s. 79

Bland de vita ryska representanterna var sådana »demokratiska ryssar« som den beryktade socialistrevolutionäre terroristen Boris Savinkov, den tsaristiske furst Lvov och tsarens forne utrikesminister Sergej Sasonov, vilken varit verksam som både Denikins och Koltjaks representant i Paris. Den 27 maj 1919 kunde Londontidningen Times meddela:

»Herr Sasonov sammanträffade i går kväll med ett antal parlamentsledamöter i underhuset. Sir Samuel Hoare presi-

derade. Herr Sasonov ansåg utsikterna gynnsamma för bolsjevikregimentens snara störtande. Han yttrade att ett erkännande av amiral Koltjaks regering skulle betyda mycket för att påskynda detta händelseförlopp. Han uttalade ryssarnas djupa tacksamhet inte endast för den materiella hjälp som Storbritannien gett dem, utan också för den brittiska flottans insatser, då den räddat ett stort antal flyktingar.«

»De vita ryska arméernas officiella representant« vid det brittiska krigsdepartementet var generallöjtnant Golovin. Han hade anlät tidigt på våren med ett personligt introduktionsbrev till Winston Churchill. Strax efter sin ankomst till London konfererade han med Samuel Hoare. Bland de ämnen de diskuterade var frågan om Kaukasien och då särskilt de stora oljeförekomsterna vid Groznyj och Baku.

Den 5 maj avlade Golovin, ledsagad av Hoare, sitt första besök i det brittiska krigsdepartementet. På Hoares inrådan uppträdde den ryske officeren i full uniform. Han mottogs mycket hjärtligt av de brittiska officerarna, som lyssnade med djupaste intresse när han skisserade utvecklingen av de olika vita fälttågen i Ryssland.

Samma dag klockan halv sex på aftonen träffade Golovin samman med Churchill. Krigsministern talade vredgat om de brittiska liberallernas och arbetarnas opposition mot den militära hjälpen till anti-sovjetarméerna. Han uttryckte dock förhoppningen att han trots detta hinder skulle kunna ställa ytterligare 10.000 »frivilliga« till förfogande för det norra fälttåget. Han visste att man inom detta stridsområde var i trängande behov av förstärkningar på grund av den allvarliga demoralisering som hade satt in bland de brittiska och amerikanska trupperna.

Churchill underströk också sin iver att hjälpa general Denikin så mycket som möjligt. Denikin kunde under alla omständigheter räkna med 2.500 »frivilliga«, vilka skulle bistå honom som militära instruktörer och tekniska specialister. Beträffande den omedelbara materielhjälpen kunde Churchill tala om för Golovin, att 24 miljoner pund sterling (omkring 480 miljoner kronor) skulle fördelas på de olika antibolsjevikiska fronterna och att Judenitj skulle få tillräckligt med förnödenheter och vapen för att utrusta 100.000 man för marschen mot Petrograd. Och det skulle ordnas så att 500 tsaristiska officerare, vilka

satt som krigsfångar i Tyskland, kunde föras över till Archangelsk på brittisk bekostnad.

»Resultatet av samtalet överträffade alla mina förväntningar« meddelade Golovin i den rapport han avgav för sina överordnade efter sin återkomst till Ryssland. »Churchill är inte bara sympatisör utan en kraftfull och aktiv vän. Största möjliga hjälp har tillförsäkrats oss. Nu gäller det för oss att visa engelsmännen, att vi kan gå från ord till handling.«

Denna rapport hittades sedan av Röda armén i den vita Murmanskregeringens hemliga arkiv och publicerades en kort tid därefter i Londontidningen Daily Herald, varvid den orsakade stor förvirring bland sovjetfientliga kretsar i England.

Kapitel 6

Interventionskriget

s. 81

Preludium

På sommaren 1919 hade väpnade styrkor från fjorton stater utan krigsförklaring ryckt in på Sovjetrysslands territorium. De i invasionen deltagande länderna var:

Storbritannien	Serbien
Frankrike	Kina
Japan	Finland
Tyskland	Grekland
Italien	Polen
Förenta staterna	Rumänien
Tjeckoslovakien	Turkiet

Sida vid sida med de sovjetfientliga inkräktarna kämpade de kont-rarevolutionära vita arméerna, ledda av gamla tsargeneraler, som traktade efter att få återupprätta den feodala aristokrati som det ryska folket hade störtat.

Angriparnas strategi var ambitiös. De vita generalernas arméer, som opererade samman med interventionstrupperna, skulle slå sig fram till Moskva samtidigt från norr, söder, öster och väster.

I norr och nordväst, i Archangelsk Murmansk och de baltiska staterna stod de brittiska styrkorna jämsides med general Nikolaj Jude-nitjs vitgardistiska trupper.

I söder, med baser i Kaukasien och utmed Svarta havet, stod general Anton Denikins vita arméer, frikostigt utrustade och förstärkta av fransmännen.

I öster hade amiral Alexander Koltjaks styrkor, som leddes av brittiska militära rådgivare, lägrat sig utmed Uralbergen.

I väster stod general Pilsudskis nyorganiserade polska arméer, ledda av franska officerare.

De allierade statsmännen försökte på olika sätt förklara varför deras trupper befann sig i Ryssland. När deras soldater först landsteg i Murmansk och Archangelsk, förklarade de allierade regeringarna att trupperna kommit för att hindra att krigsförnödenheter föll i tyskarnas händer. Därefter upplyste de om att deras trupper var i Sibirien för att hjälpa de tjeckoslovakiska styrkorna att dra sig tillbaka från Ryssland. Ett annat skäl som framfördes för närvaron av allierade truppförband var att dessa hjälpte ryssarna att »återställa ordningen« i deras oroliga land. Ideligen förnekade de allierade statsmännen att de syftade till någon väpnad intervention mot sovjetmakten eller inblandning i Rysslands inre angelägenheter. s. 82

— Vi ämnar inte lägga oss i de inre förhållandena i Ryssland, deklarerade brittiske utrikesministern Arthur Balfour i augusti 1918. Ryssarna får sköta sina inre affärer själva.

Den ironiske och alltför rättframme Winston Churchill, som själv hade överinseendet över det allierade fälttåget mot Sovjetryssland, skrev sedermera i sin bok »Världskrisen: efterskörden«:

»Befann sig då de allierade i krig med Ryssland? Absolut inte, men de sköt ner sovjetryssar så fort de fick se dem. De stod som inkräktare på rysk mark. De satte vapen i händerna på sovjetregeringens fiender. De blockerade dess hamnar och sänkte dess krigsfartyg. På djupaste allvar önskade de och arbetade på dess fall. Men krig — upprörande! Inblandning — skändligt! De upprepade gång på gång att det var dem fullkomligt likgiltigt hur ryssarna ordnade sina egna angelägenheter. De var opartiska — pang!«

Den unga sovjetstaten kämpade för sitt liv mot en förkrossande övermakt. Landet var förhärjat och utblottat genom världskriget. Miljoner var utblottade och uthungrade. Fabrikerna var tomma, åkrarna

oplöjda, transportmedlen stod stilla. Det syntes omöjligt att ett sådant land skulle kunna överleva den ursinniga anstormen av en fiende med stora, välutrustade arméer, väldiga ekonomiska reserver och fullt upp med mat och andra förnödenheter.

Kringränd på alla sidor av främmande inkräktare och inifrån hotad av ändlösa konspirationer drog sig Röda armén långsamt under förbitterat motstånd tillbaka genom landet. Det område, som behärskades av Moskva, krympte ihop till en sextondel av Rysslands totala territorium. Det var en sovjetö i ett sovjetfientligt hav.

Fälttåget i norr

På försommaren 1918 hade specialagenter från brittiska underrättelseväsendet anlänt till Archangelsk. De hade order om att förbereda en väpnad resning mot den lokala sovjetförvaltningen i denna strategiskt betydelsefulla hamn. De brittiska hemliga agenterna stod under överinseende av kapten George Jermolajevitj Tjaplin, en förutvarande tsarofficer som fått en befattning inom brittiska marinen, och de genomförde med hjälp av kontrarevolutionära ryska konspiratörer sina förberedelser för upproret.

Revolten utbröt den 2 augusti. Dagen därpå besatte generalmajor Frederick C. Poole, överbefälhavare för de allierade styrkorna i norra Ryssland, Archangelsk med hjälp av en landstigningsstyrka som understöddes av brittiska och franska krigsfartyg. Samtidigt började serbiska och vitryska trupper under befäl av överste Thornhill från brittiska underrättelseväsendet marschera landsvägen från Onega för att avskära Archangelsk–Vologda-järnvägen och falla de retirerande bolsjevikerna i ryggen.

Efter att ha störtat Archangelsksovjeten tillsatte general Poole en marionettregering, som kallades Nordrysslands Högsta Förvaltning och leddes av en ålderstigen politikus, Nikolaj Tjajkovskij.

Inom kort började emellertid även denna sovjetfientliga förvaltning synas alltför liberal i general Pooles och hans tsaristiska kumpaners tycke. De beslöt att göra sig kvitt de konstitutionella formaliteterna och upprätta en militärdiktatur.

Den 6 september hade general Poole och hans ryska bundsförvanter förverkligat denna sin plan. Samma dag hade ambassadör David R.

Francis, som var på besök i Archangelsk, inbjudits till en parad med en amerikansk bataljon. När de sista leden av soldater tågat förbi, vände sig general Poole till den amerikanske ambassadören och sade liksom i förbigående:

— Vi hade en revolution här i går kväll.

— Vad tusan säger ni? utbrast ambassadör Francis. Vem gjorde den?

— Tjaplin, sade general Poole och pekade på den tsaristiske marinofficern, som hade verkställt den ursprungliga kuppen mot Archangelsksovjeten. Francis vinkade till sig kapten Tjaplin.

— Hör nu, Tjaplin, vem var det som ställde till med revolution i går kväll? frågade ambassadören.

s. 84

— Jag, svarade Tjaplin lakoniskt.

Kuppen hade ägt rum kvällen förut. Kapten Tjaplin och några brittiska officerare hade i skydd av nattmörkret kidnappat president Tjajkovskij och de övriga medlemmarna av Nordrysslands högsta förvaltning och båtledes smusslat dem över till ett ensligt kloster på en närbelägen ö. Där hade kapten Tjaplin lämnat de ryska politikussarna under väpnad bevakning.

Ett dylikt egenmäktigt förfaringssätt var lite för grovt till och med för ambassadör Francis, som dessutom hade hållits i fullständig okunghet om komplotten. Francis sade till general Poole att amerikanska regeringen inte komme att godkänna denna kupp.

Inom tjugofyra timmar hade marionettministrarna förts tillbaka till Archangelsk och deras »högsta förvaltning« återupprättats. Francis telegraferade till amerikanska utrikesdepartementet, att demokratin genom hans ingripande hade återställts.

På vårsidan 1919 uppgick de brittiska styrkorna i Archangelsk och Murmansk till 18.000 man. Vid sin sida i striden hade de 5.100 amerikaner, 1.800 fransmän, 1.200 italienare, 1.000 serber och bortåt 20.000 ryska vitgardister.

När kapten John Cudahy vid den amerikanska expeditionskåren — sedermera diplomat och politiker och en svuren sovjetfiende — skildrade dessa dagars Archangelsk i sin bok »Archangelsk. Det amerikanska

kriget mot Ryssland«, skrev han att »där var idel officerare«. Där fanns, berättar han, otaliga tsarofficerare »dignande under tyngden av sina pråliga medaljer«, kosackofficerare med sina höga grå mössor, färgglada kappor och rasslande sablar, engelska officerare från Eton och Harrow, franska soldater i sina stiliga skärmmössor och skinande stövlar, serbiska, italienska och franska officerare.

»Och så naturligtvis«, skrev Cudahy, »fanns det massor av passoppar för att blanka stövlarna, polera sporrarna och hålla allting i finaste skick, och dessutom andra passoppar till att hålla officerarnas klubblokaler i ordning och servera viskygroggarna.«

Dessa officerares belevade livsföring stod i skarp kontrast till deras sätt att föra krig.

Ralph Albertson, en KFUM-representant som var i norra Ryssland år 1919, skrev i sin bok »Strid utan krigsförklaring«: »Vi använde gasbomber mot bolsjevikerna. Vi gjorde allt lymmelaktigt ofog vi kunde hitta på när vi utrymde ett samhälle. En gång sköt vi ner över trettio fångar. Och när vi hade infångat en kommissarie i Borok, kom en sergeant och talade om för mig att han lämnat den döda kroppen liggande helt avklädd på gatan med sexton bajonettstick i sig. Jag hörde en officer upprepade gånger mana sina män att inte ta några fångar utan bara döda dem även om de infångades obeväpnade. Jag såg en avvärnad bolsjevikfånge kallblodigt skjutas ner, fast han inte förorsakat något som helst besvär. Natt efter natt plockade arkebuseringsavdelningarna fram nya klungor av offer.« s. 85

De allierades meniga soldater var inte glada åt detta fälttåg mot sovjetmakten. De undrade varför de skulle slåss i Ryssland, när kriget sades vara slut. Det var svårt för det allierade befälet att ge någon förklaring. »I början tycket man inte att det var nödvändigt«, berättade Cudahy. »Men så kom överkommandot att tänka på moralens betydelse och utfärdade proklamationer, som förbryllade och förvirrade soldaterna mer än om man fortsatt med att ingenting säga.«

En av det brittiska högkvarteret i Nordryssland utfärdad proklamation, som lästes upp för de brittiska och amerikanska trupperna, började med följande ord:

»Bland trupperna synes råda en mycket oklar uppfattning om vad vi kämpar för här i norra Ryssland. Detta kan förklaras i några få ord. Vi bekämpar bolsjevismen, som innebär ren och skär anarki. Se bara på Ryssland i nuvarande stund! Makten är i händerna på ett litet fåtal, mestadels judar.«

Stämningen bland trupperna blev alltmera spänd. Bråk mellan brittiska, franska och ryska vitgardister förekom allt oftare. Myterier började utbryta. När det amerikanska 339:e infanteriregementet vägrade lyda order, sammankallade befälhavaren, överste Stewart, sina soldater och läste upp de paragrafer i krigslagen som stadgade dödsstraff för myteri. Efter ett ögonblicks uttrycksfull tystnad sporde översten om det fanns några frågor att ställa. En röst ur ledet sade:

— Överste, varför är vi här och vart är det Förenta staternas regering vill komma?

Översten kunde inte svara på frågan.

Om förhållandena i norra Ryssland på sommaren 1919 rapporterade brittiske generalstabschefen Henry Wilson i brittenas officiella Blå bok: s. 86

»Den 7 juli utbröt öppet myteri vid 3:e kompaniet av slavobrittiska legionens första bataljon och vid 4:e nordengelska jägarregementets kulsprutekompani, som låg i reserv på hög-
ra stranden av Dvina. Tre brittiska och fyra ryska officerare mördades och två brittiska och två ryska officerare blev så-
rade.

Den 22 juli kom meddelandet om att det ryska regementet i Onegadistriktet gjort myteri och överlämnat hela Onegafrenten till bolsjevikerna.«

I Förenta staterna stegrades oupphörligt folkkravet på att de amerikanska soldaterna skulle dras bort från Ryssland. Den aldrig sinande strömmen av propaganda mot bolsjevikerna förmådde inte tysta ned de hustrur och föräldrar, som inte kunde förstå varför deras män och söner nu när kriget var slut skulle ligga ute i ett avlägset, oklart och

hemlighetsfullt fälttåg borta i Sibiriens vildmarker och i den bistra, bitande kölden vid Murmansk och Archangelsk. Under hela sommaren och hösten 1919 kom delegationer från alla delar av Förenta staterna till Washington för att tala med de valda folkrepresentanterna och kräva att de amerikanska soldaterna i Ryssland skulle sändas hem. Detta krav gav eko i kongressen.

Den 5 september 1919 steg senator Borah upp i senaten och yttrade:

»Herr president, vi är inte i krig med Ryssland, kongressen har inte förklarat krig mot den ryska regeringen eller det ryska folket. Förenta staternas folk vill inte ha något krig mot Ryssland. Och dock, trots att vi inte befinner oss i krig med Ryssland, trots att kongressen inte har förklarat krig för vi faktiskt krig mot det ryska folket. Vi har en armé i Ryssland, vi levererar utrustning och förnödenheter till andra väpnade styrkor i detta land och vi är lika fullständigt invecklade i fiendligheter som om den konstitutionella myndigheten hade blivit tillfrågad, krigsförklaring utfärdats och nationen kallats under vapen. Det finns varken juridiskt eller moraliskt berättigande för offrandet av dessa liv. Det är en kränkning av de självklaraste principerna för ett fritt statsskick.«

Folken i England och Frankrike delade det amerikanska folkets ogillande av kriget mot Sovjetryssland. Det oaktat fortgick det icke förklarade kriget mot Ryssland.

Fälttåget i nordväst

Vapenstilleståndet i november 1918 mellan de allierade och centralmakterna innehöll i artikel 12 en föga publicerad klausul, som stipulerade att tyska trupper skulle kvarstanna så länge som de allierade fann det lämpligt inom alla de ryska områden som de allierade hade besatt. Det var underförstått att dessa trupper skulle användas mot bolsjevikerna. I de baltiska provinserna upplöstes emellertid kaiserns armé mycket snabbt. De krigströtta och upproriska tyska soldaterna deserterade massvis.

Inför en snabbt växande sovjetrörelse i Lettland, Litauen och Estland beslöt det brittiska överkommandot att koncentrera sin hjälp till

de vitgardistiska band som opererade i Baltikum. Den man, som utsågs att stå i spetsen för dessa band och sammanfoga dem till en militär enhet, var generalen greve Rüdiger von der Goltz från tyska överkommandot.

General von der Goltz hade lett en tysk expeditionskår mot den finska republiken på våren 1918 strax efter det landet hade erhållit sin självständighet som ett resultat av den ryska revolutionen. von der Goltz hade åtagit sig det finska fälttåget på enträgen begäran av chefen för de vita stridskrafterna i Finland, friherre Carl Gustaf Mannerheim, en svenskättad aristokrat och förutvarande officer vid tsarens hästgarde. Med hjälp av von der Goltz' välbeväpnade trupper störtade friherre Mannerheim den finska regeringen och erbjöd kaiser Wilhelms svärson prins Friedrich av Hessen den finska tronen. För att undertrycka det finska folkets opposition upprättade von der Goltz och Mannerheim en regim av terror. På några veckor hade Mannerheims vita garden avlivat omkring 20.000 män, kvinnor och barn, och tiotusentals andra hade inspärrats i fångläger och fångelser, där många av dem dog av tortyr, svält och umbäranden.

Som chef för den vitgardistiska armén i Baltikum satte von der Goltz nu igång ett terrorfälttåg för att förintna sovjetrörelsen i Lettland och Litauen. Hans trupper skövlade väldiga landområden och anställde massarkebuseringar av civilpersoner. De lettiska och litauiska folken hade föga militär utrustning och organisation att möta denna rasande anstorm med. Inom kort satt von der Goltz som oinskränkt diktator över de båda nationerna.

Den amerikanska hjälpadministrationen under Herbert Hoovers ledning ställde stora livsmedelslager till förfogande för de områden som ockuperats av den tyske generalen von der Goltz' armé. s. 88

De allierade fann snart att de kommit in i en penibel situation. Med deras hjälp hade von der Goltz gjort sig till herre över det baltiska området, men han var alltjämt en tysk general och följaktligen förelåg risken att Tyskland genom honom skulle söka vinna kontrollen över de baltiska staterna.

I juni 1919 beslöt britterna att ersätta von der Goltz med en general som stod mera direkt under deras kontroll.

Sidney Reillys vän, den femtioåttåriga tsargeneralen Nikolaj Judenitj, utnämndes till överbefälhavare för de reorganiserade vita styrkorna. Britterna gick med på att förse general Judenitj med den militä-

ra utrustning som erfordrades för en marsch mot Petrograd. De lovade att som första skeppslast sända fullständig utrustning för 10.000 man, 15.000.000 patroner, 3.000 automatgevär samt ett antal stridsvagnar och flygplan.

En av det brittiska underrättelseväsendets verksamaste agenter i det norra stridsområdet var Paul Dukes, en intim medarbetare till kapten Sidney Reilly. Dukes lyckades tillvälla sig en befattning inom Röda armén och verkade som antisovjetspion och sabotör bland de röda styrkorna som stod mot Judenitj. När den vita armén gick till angrepp mot Petrograd, organiserade Dukes sprängning av broar, som var av vital betydelse för Röda arméns reträtt, och han återkallade order om förstöring av kommunikationsmedel, som underlättade Judenitjs frammarsch. Han höll Judenitj informerad om varje trupprörelse de röda företog. Han stod också i intim förbindelse med de väpnade terrorister — resten av Reillys organisation — inne i Petrograd, vilka väntade på att ingripa till de vitas hjälp i det ögonblick då de trängde in i staden. Dukes blev efter sin återkomst till London adlad för sina bedrifter. Senare skrev han en bok, »Röd skymning och morgondag«, vari han skildrade sina äventyr som spion i Ryssland. I samarbete med Sidney Reilly översatte han i propagandasyfte Boris Savinkovs »Den blacka hästen« och diverse andra sovjetfientliga ryska skrifter.

Representanter för Herbert Hoovers amerikanska hjälpadministration lovade att ställa livsmedel till förfogande för de områden som besattes av general Judenitjs trupper. Chefen för hjälpadministrationens estniska avdelning, major R.R. Powers, började en noggrann undersökning för beräkning av de mängder livsmedel som erfordrades för att säkerställa Petrograds intagande av general Judenitjs vitryska armé. Fartyg lastade med hjälpadministrationens förnödenheter för utdelning i de områden, som besatts av Judenitjs trupper, började anlända till Reval.

s. 89

Under Judenitjs överbefäl igångsattes en avgörande offensiv mot Petrograd. Tredje veckan i oktober 1919 var Judenitjs kavalleri inne i förstäderna. De allierade regeringarna var övertygade om att stadens fall bara var en fråga om dagar, kanske timmar. Rubrikerna i New York Times utmålade segern som vunen:

Den 18 oktober: *Antiröda styrkor nu i Petrograd meddelas från Stockholm.*

Den 20 oktober: *Nytt meddelande om Petrograds fall. Järnvägen till Moskva avskuren.*

Den 21 oktober: *Antiröda styrkor nära Petrograd. Nyheten om stadens fall motses varje timme i London.*

Men just vid Petrograds portar blev Judenitj stoppad. Den revolutionära staden samlade sina krafter och slog tillbaka. Judenitjs styrkor vacklade inför den våldsamma motstöten.

Den 29 februari 1920 meddelade New York Times: »Judenitj lämnar armén, reser till Paris med en förmögenhet på 100.000.000 mark«.

I en bil som förde brittisk flagg flydde Judenitj söderut från Estland och lämnade de hopplösa vrakspillrorna av sin en gång så stolta armé bakom sig. Strödda skaror av hans soldater vandrade genom det snötäckta landskapet och dog i tusental av svält, sjukdom och umbäranden.

Fälttåget i söder

Medan Judenitjs styrkor trängde fram mot Petrograd, leddes angreppet från söder av general Anton Denikin, en fyrtiofemårig tsarofficer med distingerad min, gråsprängt haxskägg och grå mustascher. General Denikin uttalade efteråt om sin vita armé, att den »innerst inom sig bar på en enda tanke, en enda levande förhoppning och önskan: att frälsa Ryssland«. Men bland det ryska folket var Denikins armé i södra Ryssland mera känd för sina sadistiska krigföringsmetoder.

Alltifrån utbrottet av den ryska revolutionen hade Ukraina med sina rika vetefält och Donlandet med sina väldiga kol- och järnförekomster varit skådeplatsen för rasande strider. Efter upprättandet av den ukrainska sovjetrepubliken i december 1917 hade ledaren för de sovjetfientliga elementen i Ukraina, general Simon Petljura, bett det tyska överkommandot sända trupper för att hjälpa honom störta den ukrainska sovjetregeringen. Tyskarna, som med lysande ögon betraktat Ukrainas väldiga livsmedelstillgångar, var inte nödbedda. s. 90

Under befäl av fältmarskalk Hermann von Eichhorn strömmade tyska trupper in i Ukraina. von Eichhorn själv hade ett betydande personligt intresse av fälttåget, ty hans hustru var grevinnan Durnovo, en

rik rysk adelsdam och en av de största jordägarna i Ukraina. Sovjetstyrkorna drevs bort från Kiev och Charkov, och en »oberoende« ukrainsk marionettregering tillsattes under uppsikt av den tyska ockupationsarmén och med general Petljura i spetsen. Petljura förklarade, att hans mål var att införa »nationell socialism«, och han anstiftade en serie blodiga judepogromer över hela Ukraina. Hänsynslösa straffåtgärder vidtogs för att undertrycka de revolutionära ukrainska arbetarna och bönderna.

Den revolutionära rörelsen fortsatte emellertid att växa. von Eichhorn insåg att Petljura var oförmögen att bemästra situationen och ersatte hans regering med en militärdiktatur. I spetsen för denna nya marionettregim sattes von Eichhorns svåger, general Pavel Petrovitj Skoropadskij, en hittills obemärkt rysk kavallerist, som inte kunde tala ett ord ukrainska. Skoropadskij fick titeln hetman (hövitsman) över Ukraina.

Hetman Skoropadskij hade föga bättre tur än Petljura. Innan 1918 gått till ända flydde han förklädd till tysk privatman från Ukraina tillsammans med den tyska ockupationsarmén, som blivit illa åtgången av Röda armén och de ukrainska partisanerna.

Men tyskarnas avtåg betydde inte att problemen lösts för de ukrainska bolsjevikerna. Även de allierade hade understött de sovjetfientliga rörelserna i södra Ryssland. Hjälpen hade huvudsakligen lämnats till de kontrarevolutionära styrkor, som sammanförts i Donkossackernas »frivilliga armé« under befäl av Kaledin, Kornilov, Denikin och andra förutvarande tsargeneraler, som flytt till södern efter bolsjevikrevolutionen.

»Den frivilliga arméns« härnadståg möttes från början av allvarliga motgångar. Dess ursprunglige överbefälhavare general Kaledin begick självmord. Hans efterträdare general Kornilov drevs av sovjetstyrkorna bort från Donlandet för att slutligen stupa i strid den 13 april 1918. General Denikin övertog befälet över den flyende och till det yttersta utmattade »frivilliga armén«.

s. 91

Just i den stund, då de vitas lycka syntes ha dalat, landsteg de första brittiska och franska trupperna i Murmansk och Archangelsk, och betydande leveranser från de allierade började strömma in över de ryska gränserna till de vita arméerna. Denikins hårt åtgångna armé var

räddad från upplösning. Kompletterad och förstärkt stod den på hösten 1918 redo att gå till offensiv mot sovjetmakten.

Den 22 november 1918, jämnt elva dagar efter det vapenstillestånd som avslutade första världskriget, nåddes Denikins högkvarter i söder av ett radiotelegram som meddelade att en allierad flotta var på väg till Novorossijsk. Dagen därpå ankrade allierade fartyg i denna Svartahavshamn, och brittiska emissarier kom i land för att informera Denikin om att rikhaltiga krigsförnödenheter skulle vara honom tillhanda inom den närmaste framtiden.

Under de sista veckorna av 1918 besattes Odessa och Sevastopol av franska trupper. En engelsk flottavdelning ångade in i Svarta havet och landsatte truppstyrkor i Batum. En brittisk sjöofficer utnämndes till generalguvernör över detta område.

Brittiska trupper hade för övrigt varit verksamma inom Rysslands sydligaste delar sedan i juli 1918, då det brittiska överkommandot hade sänt soldater från Persien till Turkestan för att biträda vid en antibolsjevikisk resning, som leddes av mensjeviker och socialistrevolutionärer. En »transkaspisk exekutivkommitté« med kontrarevolutionären Noi Jordania i spetsen hade inrättat sig som marionettregering under brittisk överhöghet. Ett avtal gjordes upp, enligt vilket britterna fick förstahandsrätt till exporten av bomull och olja från området som ersättning för hjälpen till de kontrarevolutionära styrkorna.

Under franska överkommandots överinseende och rikligt utrustad med brittisk krigsmateriel satte Denikin igång sin storoffensiv mot Moskva. Denikins högra hand vid denna offensiv var generalen baron Wrangel, en lång, mager, militärisk karl med glesnat hår och kalla, skifferblå ögon, beryktad för sin omänskliga grymhet. Det hände att denne Wrangel lät skjuta grupper av fångar, som tagits obehäpnade, medan deras kamrater fick bevittna exekutionen och sedan välja mellan att ansluta sig till hans armé eller bli skjutna. När Denikins och Wrangels trupper stormade in i den erövrade staden Stavropol, var det första de gjorde att tränga in på ett sjukhus och massakrera sjuttio sårade rödarmister. Plundring var godkänd praxis i Denikins armé. Wrangel utfärdade egenhändigt order till sina soldater om att deras krigsbyte skulle »fördelas lika« mellan dem.

Under framträngandet mot norr erövrade Denikins och Wrangels styrkor Tsaritsyn (nu Stalingrad) i juni 1919 och nalkades Tula, 20 mil från Moskva. »Hela det bolsjevikiska systemet i Ryssland synes bryta

s. 92

samman«, meddelade New York Times. »Utrymningen av Moskva, bolsjevismens förnämaste centrum, har börjat.« Times skrev om Denikin, att han »sopade undan allt i sin väg«, och om Röda armén att den »flydde i vild panik«.

Men Röda armén följde en plan, som utarbetats av Stalin i hans egenskap av medlem av den revolutionära militärkommittén, och satte plötsligt in en motoffensiv.

Denikins styrkor blev fullkomligt överrumplade. Efter några veckor befann sig hela den södra vita armén på brådstörtad reträtt mot Svarta havet. Moralen bröt samman och Denikins trupper flydde i panik och oordning. Sjuka och döende blev liggande på vägarna. Lasarettstången saknade ofta medicinsk utrustning, läkare och sköterskor. Armén upplöstes i rövarband, som strömmade söderut.

Den 9 december 1919 sände general Wrangel en skräckslagen despatch till Denikin, vari det hette:

»Detta är den bittra sanningen. Armén har upphört att existera som stridande förband.«

De första veckorna 1920 kom spillrorna av Denikins armé till hamnen Novorossijsk vid Svarta havet. Vita soldater, desertörer och civila flyktingar strömmade in över staden.

Den 27 mars 1920, medan det brittiska slagskeppet Emperor of India och den franska kryssaren Waldeck-Rousseau lät kanonerna spela över land mot de framryckande röda kolonnerna, seglade Denikin bort från Novorossijsk på ett franskt krigsfartyg. Tiotusentals soldater från Denikins armé trängdes samman kring dockorna och tittade hjälplöst på hur deras befälhavare och officerare seglade sin kos.

Fälttåget i öster

Enligt interventionisternas storslagna plan skulle Koltjak sköta kringräddningen av Moskva österifrån, medan Denikin anföll staden från söder. Händelserna kom emellertid inte att utspelas planenligt.

Under våren och försommaren 1919 innehöll tidningarna i Paris, London och New York talrika detaljerade skildringar av Röda arméns förkrossande nederlag mot amiral Koltjak. Några av rubrikerna i New York Times lydde:

Den 26 mars: *Koltjak förföljer den upprivna Röda armén.*

Den 20 april: *Rött sammanbrott i öster.*

Den 22 april: *Den röda regimen vacklar inför Koltjaks segrar.*

Den 15 maj: *Koltjak planerar framstöt mot Moskva.*

Men den 11 augusti innehöll Times ett meddelande från Washington, vari det hette:

»En hög regeringstjänsteman förklarade i kväll, att tiden nu var inne att förbereda folket i den antibolsjevikiska världen på möjligheten av ett nederlag för Koltjaks regim i västra Sibirien.«

Redan vid midsommaren befann sig amiral Koltjak på vild flykt undan Röda arméns förintande angrepp. Samtidigt hemsöktes hans trupper oupphörligt bakom linjerna av en vitt utbredd och snabbt växande gerillaverksamhet. I november utrymde Koltjak sin huvudstad Omsk. I trasiga uniformer och utslitna stövlar släpade sig hans soldater fram längs vägarna bort från Omsk. Tusenden föll ur de ändlösa, eländiga kolonnerna och dog i snön utmed vägen. Järnvägslinjerna från Omsk var blockerade av förstörda lokomotiv. »De döda«, skrev en iakttagare, »slängdes på sidan om banan, där de fick ligga och ruttna.«

Koltjak kom till Irkutsk med ett tåg som flaggade med Union Jack, stjärnbaneret, de franska och italienska trikolorerna samt Japans uppgående sol.

Befolkningen i Irkutsk revolterade den 24 december 1919, upprätade en sovjet och arresterade Koltjak. Tillsammans med hans person lade man beslag på de väldiga skatter han fört med sig i ett speciellt tåg, nämligen 5.143 lårar och 1.680 säckar med guldmynt, guldtackor, dyrbarheter och värdepapper, vilket allt uppskattades till ett värde av 1.150.500.000 rubel. Koltjak ställdes av sovjetmyndigheterna inför rätta, anklagad för landsförräderi. s. 94

— Om ett skepp sjunker, sjunker det med man och allt, sade Koltjak inför rätten — han önskade att han hållit sig kvar på sjön. Han hävdade bittert att han blivit bedragen av »främmande element«, som övergett honom i den kritiska stunden.

Domstolen dömde Koltjak att skjutas. Han avrättades av en exekutionstropp den 7 februari 1920. Ett antal av Koltjaks medhjälpare flydde till japanerna. En av dem, general Bakitj, sände en sista hälsning till vitgardisternas konsul i Urga i Mongoliet:

»Förföljd av judar och kommunister har jag gått över gränsen«.

Polackerna och Wrangel

Trots de katastrofala bakslag de lidit satte de engelsk-franska interventionisterna igång med ytterligare två offensiver mot västra Sovjetryssland.

I april 1920 krävde polackerna att få hela västra Ukraina jämte den ryska staden Smolensk och gick till anfall från väster. De hade fått rikhaltig militärutrustning från Frankrike och Storbritannien och ett lån på 50.000.000 dollar från Förenta staterna.

Av den amerikanska hjälpadministrationens förråd ställde Herbert Hoover för flera miljoner dollars värde till polackernas förfogande. Senator James Reed från Missouri påtalade den 4 januari 1921 i senaten att 40.000.000 dollar ur kongressens hjälpfonder hade »använts för att hålla den polska armén i fält«. En myckenhet av de pengar, som i Förenta staterna insamlades för hjälp åt Europa, användes likaledes till att understödja interventionen mot sovjetstaten. Hoover avslöjade själv detta i sin rapport till kongressen i januari 1921. Kongressen hade ursprungligen anslagit 100.000.000 dollar till hjälpändamål. Hoovers rapport utvisade, att av 94.938.417 dollar praktiskt taget alltsammans förbrukats i områden, som gränsade omedelbart till Ryssland, eller i de delar av Ryssland, som hölls besatta av vita arméer och allierade interventionstrupper.

Och nu ryckte polackerna in i Ukraina och besatte Kiev. Men där blev de hejdade och kastade tillbaka av Röda armén.

Med de ryska trupperna tätt i hämlarna drog sig polackerna hals över huvud tillbaka. I augusti stod Röda armén vid Warszawas och Lwows portar. s. 95

De allierade regeringarna fick brått att ösa nya lån och leveranser över polackerna. Marskalk Foch sände i största hast sin stabschef,

general Maxime Weygand, att leda de polska operationerna. Brittiska stridsvagnar och flygplan strömmade i iltempo till Warszawa. De röda trupperna, som fördes av general Tuchatjevskij och krigskommissarie Trotskij, hade försatt sig i en farlig belägenhet genom alltför utsträckta förbindelselinjer. Nu fick de ta konsekvenserna därav, när den polska motoffensiven drev dem tillbaka längs hela fronten. Vid fredsslutet i Riga tvingades sovjetregeringen att till polackerna avträda Västvitryssland och Västukraina.

Freden med Polen gav Röda armén fria händer att ta itu med baron Wrangel, som hade efterträtt general Denikin som överbefälhavare i söder och med franskt stöd gjort en framryckning från Krim norrut in i Ukraina. På senhösten 1920 hade han av de röda styrkorna drivits tillbaka ut på Krim och korkats in där. I november stormade de röda Perekop, trängde in på Krim och körde Wrangels armé ut i havet.

Den siste överlevande

När Wrangels armé var förintad och interventionen i väster var slut fanns det endast en främmande armé kvar på rysk mark, nämligen det japanska kejsardömet. Det såg ut som om Sibirien med alla sina rikedomar skulle vara dömt att fullständigt falla i japanernas händer. Generalen, baron Tanaka, krigsminister och chef för Japans militära underrättelseväsen, jublade:

— Den ryska patriotismen har utsläckts genom revolutionen. Så mycket bättre för oss! Hädanefter kan sovjetmakten besegras endast genom utländska trupper av tillräcklig styrka.

Japan hade alltså över 70.000 man i Sibirien jämte hundratals hemliga agenter, spioner, sabotörer och terrorister. I den ryska fjärran Östern fortsatte vitgardisterna att operera i det japanska överkommandots hägn. Den förnämsta bland dessa sovjetfientliga styrkor var den banditarmé, som leddes av Japans kosackmarionett, atamanen Semjonov.

Amerikanska påtryckningar tvingade Japan att gå försiktigt fram, men den 8 juni 1923 undertecknade japanerna i Vladivostok ett hem-

s. 96

ligt avtal med ataman Semjonov om att sätta igång en ny storoffensiv mot sovjetmakten. I avtalet stipulerades att Semjonov sedan sovjeterna likviderats skulle få den fulla administrativa makten. Den hemliga överenskommelsen utmynnade i följande:

»När en stabil regeringsmakt upprättats i Fjärran Östern, skall japanska medborgare ha förhandsrätt till jakt-, fiske- och avverkningskoncessioner samt till exploatering av malm- och guldförekomster.«

En av Semjonovs främsta medhjälpare, baron von Ungern-Sternberg, var utsedd att spela en framträdande roll i det tilltänkta krigsföretaget.

Det kom att bli det sista fälttåget i interventionskriget.

Generallöjtnanten baron Roman von Ungern-Sternberg var en bleklad baltisk adelsman med feminint utseende, blont hår och långa rödaktiga mustascher. Han hade vid unga år inträtt i tsarens armé, kämpat mot japanerna år 1905 och därefter tillhört ett regemente kosackpolis i Sibirien. I första världskriget tjänade han under baron Wrangel och dekorerades med Sankt Georgs-korset för sina stridsinsatser på sydfronten. Bland sina officerskolleger var han beryktad för sin vilda oförvägenhet, sin omänskliga grymhet och sina anfall av tygellös ilska.

Efter revolutionen hade baron von Ungern-Sternberg letat sig tillbaka till Sibirien, där han tog befälet över ett kosackregemente, som plundrade landsbygden och företog sporadiska krigståg mot de lokala sovjeterna. Han kom slutligen i förbindelse med japanska agenter, som inviterade honom till Mongoliet. Där ställde de till hans förfogande en sammanrafsad armé av vitryska¹ officerare, sovjetfientliga kinesiska knektar, mongoliska banditer och japanska hemliga agenter.

I sitt högkvarter i Urga kom han att leva i en atmosfär av feodalt banditvälde och despotism och började betrakta sig som en av ödet utvald man. Han gifte sig med en mongolisk prinsessa, utbytte sina västerländska kläder mot en mongolisk dräkt av gult siden och påstod sig

¹*Vitryska officerare*: här menas inte officerare från Vitryssland (som i denna översättning kallas Bjeloryssland och inte Vitryssland), utan *vitgardistiska ryska officerare*. I tyska översättningen står på motsvarande ställe »aus weißgardistischen Offizieren« och i den ryska »iz bjelogvardejskich ofitserov« (»av vitgardistiska officerare«). Anm. vid avskrift år 2006.

vara en pånyttfödd Djingis-Khan. Uppeggad av de japanska agenter som ständigt omgav honom drömde han sig som härskare över en från östern utgående ny världsordning som skulle slå ner på Sovjetryssland och Europa och med eld och svärd och kanoner sopa bort alla spår av »dekadent demokrati och judisk kommunism«. Sadistisk och naivt sinnesrubbad gjorde han sig skyldig till otaliga barbariska grymheter. En gång fick han syn på en vacker judisk kvinna i en liten sibirisk stad och lovade tusen rubel till den man som skaffade honom hennes huvud. Han fick huvudet och betalade vad han lovat för det. s. 97

— Jag ska plantera en aveny av galgar, som ska sträcka sej från Asien tvärs över Europa, förklarade baron von Ungern-Sternberg.

När han startade sitt fälttåg år 1921, utfärdade han från sitt högkvarter i Urga en dagorder till sina soldater, vari sades:

»Mongoliet har blivit den naturliga utgångspunkten för ett fälttåg mot Röda armén i Sovjetsibirien.

Kommissarier, kommunister och judar måste utrotas samman med sina familjer. Deras egendom måste konfiskeras. Bestraffning av skyldiga kan antingen vara av disciplinär art eller utmätas enligt de olika graderna av dödsstraff.

'Sanning och skonsamhet' gäller inte längre. Hädanefter kan endast 'sanning och skoningslös grymhet' komma ifråga. Det onda, som tagit överväldet i människans själ, måste ryckas upp med roten.«

I de vida ödsliga ryska gränstrakterna tog baronens fälttåg formen av en serie stråtrövertåg, som lämnade efter sig brända byar och stympade kroppar av män, kvinnor och barn. De städer, som intogs av von Ungern-Sternbergs trupper, blev skådeplatser för våldtäkt och plundring. Judar, kommunister och alla som misstänktes för att hysa det ringaste demokratiska tänkesätt blev skjutna, torterade till döds eller levande brända.

I juli 1921 satte Röda armén igång en kampanj för att göra slut på baronens armé. Efter en rad hårda sammanstötningar med växlande lycka vann Röda armén och sovjetgerillan en avgörande seger. von

Ungern-Sternbergs horder flydde och lämnade kvar det mesta av sina kanoner, förråd och sårade.

I augusti blev von Ungern-Sternberg omringad. Hans egen mongoliska livvakt gjorde myteri och överlämnade honom till sovjettrupperna. I sin mongoliska sidendräkt fördes baronen till Novonikolajevsk (nu Novosibirsk), där han ställdes inför sibiriska högsta domstolen som en fiende till folket och offentlig rättegång inleddes.

Det blev en sensationell rättegång.

Hundratals arbetare, bönder och soldater — ryssar, sibirjaker, mongoler och kineser — trängdes i rättssalen. Tusentals andra stod utanför på gatan. Många av dessa människor hade levat under baronens skräckvälde, deras bröder, barn, hustrur och män hade blivit torterade och skjutna. s. 98

Baronen intog sin plats och anklagelseakten lästes upp:

»Enligt Sibiriska revolutionskommitténs beslut av den 12 september 1921 ställes generallöjtnanten baron von Ungern-Sternberg, förutvarande chef för asiatiska kavalleridivisionen, inför Sibiriska revolutionsdomstolen anklagad för

1. att han ställt sig i de japanska erövringssträvandenas tjänst med sina försök att skapa en asiatisk stat och störta den transbajkaliska regeringen;
2. att han sökt störta sovjetmakten för att återupprätta monarkin i Sibirien och placera Michail Romanov på tronen;
3. att han brutalt mördat ett stort antal ryska bönder och arbetare samt kinesiska revolutionärer.«

Baronen gjorde intet försök att förneka sina ogärningar. Avrättningar, tortyr, massakrer — alldeles riktigt. Hans förklaring var enkel:

— Det var ju krig.

Men, som japansk marionett?

— Min avsikt, förklarade baron von Ungern-Sternberg, var att utnyttja Japan.

Han förnekade att han haft några landsförrädiska eller intimare förbindelser med japanerna.

— Den anklagade ljuger, sade sovjetåklagaren Jaroslavskij, om han påstår sig inte ha haft några förbindelser med Japan. Vi har bevis på den saken.

— Jag hade förbindelser med japanerna, medgav baronen, på samma sätt som jag hade förbindelser med Chang Tso-lin. Även Djingis-Khan uppvaktade Van-Khan innan han slog under sig dennes rike.

Baronens »förbindelser« med Chang Tso-lin, den beryktade kinesiske krigsherren, hade bland annat bestått i ett avtal, enligt vilket baronen för att iscensätta en »reträtt« inför Changs styrkor skulle få tio procent av de 10.000.000 mexikanska dollar, som Chang lyckades utpressa av Peking-regeringen.

— Vi lever inte i tolfte århundradet nu, sade sovjetåklagaren, och vi är inte här för att döma Djingis-Khan.

— I tusen år, skrek baronen, har släkten von Ungern-Sternberg befallt över andra. Den har aldrig tagit order av någon.

Han tittade övermodigt ut över de mot honom vända soldat-, bonde- och arbetaransiktena i rättssalen. s. 99

— Jag erkänner ingen arbetarmyndighet. Hur kan en man, som aldrig ens haft en vanlig dräng i sin tjänst, tala om att regera? Han är ju oduglig att befalla.

Åklagaren Jaroslavskij föredrog en lång redogörelse över von Ungern-Sternbergs förbrytelser — straffexpeditioner mot judar och sovjetvänliga bönder, avhuggning av armar och ben, nattliga färder över steppen med brinnande människokroppar som facklor, förintandet av byar, det omänskliga massakrerandet av barn.

— De var för röda i min smak, förklarade baronen kallt.

— Varför lämnade ni Urga? frågade åklagaren.

— Jag hade bestämt mig för att rycka in i Transbajkalien och förmå bönderna att göra uppror. Men så blev jag ju tagen till fånga.

— Av vem?

— Några mongoler förrådde mig.

— Har ni aldrig frågat er varför de handlade som de gjorde?

— Jag blev förrådd.

— Ni medger väl, att ert fälttåg slutade på samma sätt som alla de övriga försök, vilka på senare tid gjorts för att störta vår arbetarregim? Och ni medger väl, att av alla dessa försök att nå samma mål som det ni syftade till, så var ert det sista?

— Ja, sade baronen. Mitt försök var det sista. Jag skulle tro att jag är den siste överlevande.

Före september månads utgång avkunnade sovjetdomstolen sitt utslag. Baron Roman von Ungern-Sternberg, »den siste överlevande« av de vita krigsherrarna, blev skjuten av en exekutionsavdelning ur Röda armén.

Ataman Semjonov och spillrorna av den japanska marionettarmén flydde över sovjetgränsen in i Mongoliet och Kina.

Innan ännu ett år gått till ända, var sovjetterritoriet slutgiltigt befriat även från japanerna. Den 19 oktober 1922 slöt Röda armén ringen kring Vladivostok. De japanska ockupationstrupperna i staden gav upp och överlämnade alla sina militära förråd. Japanska transportfartyg med de sista japanska soldaterna ombord lämnade nästa dag Vladivostok.

»Vårt beslut att utrymma«, tillkännagav det japanska utrikesdepartementet, »bevisar att Japan är en icke aggressiv nation,² som strävar efter att bevara freden i världen.«

²*Nation*: här menas egentligen inte *nation* utan *stat* eller *land*, men det engelska ordet »nation« har kommit till användning i översättningen, trots att det engelska ordet »nation« inte betecknar samma sak som det svenska »nation«; de ser bara likadana ut. Sovjetunionen var ju t.ex. inte en nation utan omfattade liksom det kejsrerliga Ryssland flera. I den ryska översättningen står också mycket riktigt på motsvarande

ställe »*nje agresivnaja strana*« (»ett icke aggressivt land«). Se i J.V. Stalin: »*Marxismen och den nationella frågan*« (Moskva 1950) bl.a. om vad, en nation är. Anm. vid avskrift år 2006.

Kapitel 7

Ett bokslut

Två och ett halvt års blodigt interventions- och inbördeskrig hade medfört omkring 7.000.000 ryska mäns, kvinnors och barns död genom strid, hunger och sjukdom. Landets materiella förluster uppskattades sedermera av sovjetregeringen till 60.000.000.000 dollar, en summa som vida översteg tsarismens skuld till de allierade. Inkräktarna betalade aldrig något skadestånd. s. 81

Endast få officiella siffror har angivits över vad kriget mot Ryssland kostade de allierade ländernas skattebetalare. Enligt ett memorandum, utfärdat av Winston Churchill den 15 september 1919, hade Storbritannien offrat nära 100 miljoner pund sterling och Frankrike mellan 30 och 40 miljoner pund enbart på general Denikin. Det brittiska fälttåget i norr kostade 18.000.000 pund. Japanerna medgav en kostnad av 900.000.000 yen för deras intervention med 70.000 man i Sibirien.

Vad låg det då för motiv bakom detta gagnlösa och kostsamma icke förklarade krig?

De vita generalerna slogs oförblommerat för att återupprätta sitt eget Stor-Ryssland, för sina jordegendomar, sina profiler, sina klassprivilegier och sina epåletter. Det fanns några få uppriktiga fosterlandsvänner ibland dem, men de vita arméerna behärskades till överväldigande del av reaktionärer, urtypen för de fascistiska officerare och äventyrare som senare skulle dyka upp i Central-Europa.

De allierades krigsmål i Ryssland var mera oklart.

Invasionen framställdes inför världen av de allierades talesmän, i den mån de nu angav något motiv alls, som rätt och slätt ett politiskt korståg mot bolsjevismen.

I verkligheten spelade »antibolsjevismen« en underordnad roll. Sådana faktorer som Nordrysslands trävaror, Donets' kol, Sibiriens guld och Kaukasiens olja vägde vida tyngre. Där var även sådana vittomfattande imperialistiska intressen som den brittiska planen på en transkaukasisk federation, vilken skulle bli en barriär mellan Indien och Ryssland och möjliggöra ett oinskränkt brittiskt herravälde över Främre Orientens oljefält, den japanska planen på erövring och kolonisering av Sibirien, den franska planen på behärskande av Donets- och Svartahavsområdena samt den ambitiösa och vittfamnande tyska planen på erövring av de baltiska staterna och Ukraina. s. 101

Bland det allra första sovjetregeringen gjorde efter sitt övertagande av makten var att nationalisera¹ de stora ekonomiska trusterna inom det tsaristiska imperiet. Ryska gruvor, kvarnar, fabriker, järnvägar, oljekällor och andra storindustriella företag förklarades vara sovjetfolkets egendom. Sovjetregeringen vägrade även att vidkännas de utlandsskulder, som tsarregimen ådragit sig, delvis av det skälet att dessa pengar levererats i tydlig avsikt att de skulle användas till att hjälpa tsarismen att slå ner folkets revolution.

Efter de fruktansvärda antisemitiska pogromer, som år 1906 iscensattes av »de svarta hundragrupperna« i samförstånd med tsarismens hemliga polis, riktade Anatole France skarpa anklagelser mot de franska finansmän, som fortsatte att bevilja lån till tsarregimen.

— Må våra medborgare äntligen få öron att höra med, yttrade den berömde franske författaren. De är varskodda om att det i längden inte kommer att gå dem väl, om de fortsätter att låna pengar till den ryska regeringen för att denna godtyckligt skall kunna skjuta, hänga, massakrera och plundra sitt folk och döda all frihet och civilisation i hela sitt övermåttan olyckliga rike. Franska medborgare, lämna

¹*Nationalisera*: här menas egentligen inte *nationalisera* utan *förstatliga*, men det engelska ordet »nation« har kommit till användning i översättningen, trots att det engelska ordet »nation« inte betecknar samma sak som det svenska »nation«; de ser bara likadana ut. Se i J.V. Stalin: »*Marxismen och den nationella frågan*« (Moskva 1950) bl.a. om vad, en nation är. Anm. vid avskrift år 2006.

inte mera pengar till nya grymheter och dårskaper, ge inte fler miljarder till otaliga människors martyrium!

Men de franska finansmännen fäste intet avseende vid Anatole Frances lidelsefulla vädjan. De fortsatte att investera miljoner i tsarismen.

Trots all sin utåt visade rikedom och makt hade tsarriket i verkligheten varit en halvkoloni för engelsk-franska och tyska finansintressen. Frankrikes ekonomiska insats i tsardömet belöpte sig till 17.591 miljoner francs. Engelsk-franska företag behärskade inte mindre än 72 procent av Rysslands kol, järn och stål och 50 procent av dess olja. De med tsaren allierade utländska företagen utvann årligen åtskilliga hundratals miljoner francs och pund i utdelningar, vinster och räntor ur de ryska arbetarnas och böndernas slit och släp. s. 102

Efter bolsjevikrevolutionen meddelade Londonbörsens årsbok för 1919 under rubriken »Ryska affärer«:

»Räntor för 1918 ej utbetalade och resterar alltjämt!«

En brittisk parlamentsledamot, Cecil Lestrangle Malone, yttrade år 1920 i underhuset under en tämligen hetsig debatt om den allierade politiken i Ryssland:

— Det finns här i landet grupper och enskilda, som har pengar och aktier i Ryssland, och det är dessa människor som arbetar, planerar och intrigerar för att störta bolsjevikregimen. Under den gamla regimen var det möjligt att förtjäna tio eller tjugo procent på att utsuga de ryska arbetarna och bönderna, men under socialismen torde det knappast vara möjligt att förtjäna någonting alls, och vi finner att mest vartenda storföretag här i landet på ett eller annat sätt har med Sovjetryssland att göra.

Talaren fortsatte med att nämna, att den ryska årsboken för 1918 hade uppskattat de brittiska och franska investeringarna i Ryssland till sammanlagt omkring 1.600.000.000 pund sterling (cirka 30 miljarder svenska kronor).

— När vi talar om marskalk Foch och de fransmän som är emot fred med Ryssland, sade överstelöjtnant Malone, så menar vi inte den franska demokratin, inte de franska

bönderna och arbetarna, utan de franska kupongklipparna. Det bör vi ha fullständigt klart för oss. Vi menar de människor, som av sina orättfångna förmögenheter har placerat 1.600.000.000 pund i Ryssland.

Där var oljebolaget Royal Dutch Shell, som i Ryssland hade slagit under sig Ural-kaspiska oljebolaget, Nordkaukasiska oljefälten, Nya Sjibarev-oljaebolaget och flera andra oljekoncerner. Där var den stora brittiska vapentrusten Metro-Vickers, som tillsammans med den franska Schneider-Creuzot och den tyska Krupp faktiskt hade behärskat den tsaristiska krigsindustrin. Där var Storbritanniens och Frankrikes stora bankföretag: Hoares, Baring Brothers, Hambros, Crédit Lyonnais, Société Générale, Rotschilds samt Contoir National d'Escompte i Paris, vilka alla hade investerat väldiga summor i tsarregimen.

— Alla dessa storföretag, sade överstelöjtnant Malone inför underhuset, är sammanflätade med varandra. De är alla intresserade av att hålla kriget mot Ryssland i gång. Bakom dessa företag och bakom de finansmän, som sitter på de konservativas sida här i parlamentet, har vi tidningsföretagen och de övriga organ som skapar den allmänna opinionen här i landet.

s. 103

En del av de allierades talesmän var mycket öppen hjärtiga i fråga om motiven till att de stödde de vita arméerna i Ryssland.

Francis Baker, som var Vickers' europadirektör och ordförande i rysk-brittiska handelskammarens verkställande utskott, yttrade på en bankett, som år 1919 hölls på brittisk-ryska klubben i London med deltagande av ledande industrimän och politiker:

»Vi önskar framgång för amiral Koltjak och general Denikin, och jag finner det min plikt likmätigt att här höja mitt glas och utbringa en skål för amiral Koltjaks, general Denikins och general Judenitjs välgång.

Ryssland är ett stort land. Ni är ju alla intimt knutna till det genom edra affärsförbindelser och vet följaktligen vilka utvecklingsmöjligheter Ryssland har, antingen det nu gäller fabrikation, mineralutvinning eller någonting annat, ty i Ryssland finns allting.«

När engelsk-franska trupper och krigsförnödenhet strömmade in i Sibirien, utlät sig *The Bulletin*, organ för brittiska industriförbundet, den mäktigaste sammanslutningen av brittiska industrimän:

»Sibirien är den mest gigantiska gåva som erbjudits den civiliserade världen sedan upptäckten av Amerika!«

När allierade trupper trängde in i Kaukasien och besatte Baku, förklarade den brittiska affärstidskriften *The New East*:

»I fråga om olja är Baku oförlikneligt. Baku är större än någon annan oljestad i världen. Om oljan är konung, så är Baku dess tron!«

När general Denikins av de allierade understödda vita armé bröt in i koldistrikt vid Don, meddelade den stora brittiska koltrusten *Martens & Co.* i sin affärstidskrift *Russia*:

»Ryssland äger utforskade koltillgångar, som överträffas endast av Förenta staternas. Enligt en uppskattning, som publicerats av internationella geologkongressen, har Donetsområdet — där general Denikin nu opererar — mer än tre gånger så stora antracittillgångar som Storbritannien och nära dubbelt mot vad som finns tillgängligt i Förenta staterna.«

Och tidningen *Japan Salesman* sammanfattade slutligen:

s. 104

»Ryssland med sina 180.000.000 människor och med sin fruktbara jord, som sträcker sig från Centraleuropa tvärs över Asien till Stilla havets kust och från Norra ishavet ner mot Persiska viken och Svarta havet, bjuder på möjligheter, som inte ens den mest optimistiske vågat drömma om. Ryssland är potentiellt och reellt världens kornbod, fiskevatten, timmerskog, kol-, guld-, silver- och platinagruva.«

De engelsk-franska och japanska inkräktarna lockades av det rika byte som väntade Rysslands erövrare. Amerikanernas motiv var emellertid blandade. Den traditionella amerikanska utrikespolitiken,

sådan den kom till uttryck genom Woodrow Wilson och krigsdepartementet, krävde vänskap med Ryssland som en möjlig bundsförvant och som en motvikt mot den tyska och japanska imperialismen. De amerikanska investeringarna i tsarväldet hade varit obetydliga, men på utrikesdepartementets tillskyndan hade sedermera åtskilliga hundra miljoner amerikanska dollar införts i Ryssland för att stötta den vacklande Kerenskijregimen. Utrikesdepartementet fortsatte att stödja Kerenskij och även att finansiera hans »ryska ambassad« i Washington flera år efter bolsjevikrevolutionen.. Vissa av utrikesdepartementets ämbetsmän samarbetade med de vita generalerna och de engelsk-franska och japanska interventionisterna.

Den mest betydande amerikan som solidariserade sig med kriget mot sovjetstaten var Herbert Hoover, vilken sedermera blev Förenta staternas president och vid denna tid var amerikansk livsmedelsadministratör.

Som förutvarande gruvingenjör och anställd av brittiska koncerner hade Herbert Hoover redan före första världskriget gjort sina investeringar i ryska oljekällor och gruvor. Inom den korrumpierade tsarregimen vimlade det av höga ämbetsmän och jordägande aristokrater, som gärna schackrade bort sitt lands rikedomar och arbetskraft för utländska mutor eller del i rovet. Hoover hade spekulerat i rysk olja ända sedan 1909, då oljekällorna vid Majkop öppnades. På ett enda år hade han försäkrat sig om aktiemajoriteten i inte mindre än elva ryska oljebolag:

Majkop-Neftjanov-syndikatet, Majkop-Sjirvanskij-oljebolaget, Majkop-Apsjeron-oljebolaget, Majkops allmänna petroleumtrust, Majkops olje- och petroleumprodukter, Majkopdistriktets oljebolag, Majkopdalens oljebolag, Majkops ömsesidiga oljebolag, Majkop-Chadysjenskij-syndikatet, Majkops nya producentbolag och Majkops förenade oljefält.

s. 105

År 1912 förenade sig den förutvarande gruvingenjören med den berömda brittiske mångmiljonären Leslie Urquhart i tre nya bolag, som bildats för att exploatera trävaru- och gruvkoncessioner i Ural och Sibirien. Urquhart grundade därefter Rysk-asiatiska korporationen och träffade avtal med två tsaristiska banker, varigenom korporationen fick ensamrätt till startande av nya gruvföretag inom dessa områden. Rysk-asiatiskas aktier steg från 16:25 dollar år 1913 till 47:50 år 1914. Samma år fick korporationen av tsarregeringen tre nya inkomstbringande koncessioner, vilka innefattade:

10.000 kvadratkilometer land, innehållande stora timmerskogar och vattenfall samt guld-, koppar-, silver- och zinkförekomster uppskattade till 7.262.000, 12 gruvor i drift, 2 kopparsmältverk, 20 sågverk, 400 kilometer järnväg, masugnar, valsverk, svavelsyrefabriker, guldraffinaderier och väldiga kolförekomster.

Det sammanlagda värdet av all denna egendom uppskattades till en miljard dollar.

År 1917 hade Hoover dragit sig tillbaka från Rysk-asiatiska korpationen och sålt sina ryska egendomar. Efter bolsjevikrevolutionen upphävdes alla de koncessioner, i vilka Hoover förut hade varit delaktig, och gruvorna konfiskerades av sovjetregeringen.

— Bolsjevism, sade Herbert Hoover på fredskonferensen i Paris, är värre än krig.

Han har även i fortsättningen förblivit en av de allra hätskaste fienderna till sovjetregimen. Och vilka hans personliga motiv än var, så är det ett faktum, att de amerikanska livsmedlen kom de ryska vitgardisterna till godo och försörjde stormtrupperna för Europas mest reaktionära regimer, vilka var engagerade i kriget mot de demokratiska krafterna efter första världskriget. Den amerikanska hjälpen blev till ett vapen mot folkrörelserna i Europa.

Herbert Hoovers verksamhet som administrator för livsmedelshjälpen var inriktad på att hjälpa de ryska vitgardisterna och hindra alla leveranser till sovjetområdet. Detta trots att hundratusentals människor svält i Sovjetryssland. När han till slut fick böja sig för offentliga påtryckningar och sända en smula livsmedel till sovjetlandet, fortsatte han — enligt en artikel i New York World år 1922 av en tjänsteman i Främre Orienten-hjälpen — »att sabotera insamlingen av medel till det av hungersnöd drabbade Ryssland«. I februari 1922, när Hoover var handelsminister, skrev tidningen New York Globe i en ledande artikel:

s. 106

»Byråkrater, som placerats överallt på framträdande poster inom justitie-, utrikes- och handelsdepartementet, fortsätter med att föra sitt privata krig mot bolsjevikregeringen. Propagandan från Washington har nått en oroväckande omfattning. Herrar Hughes, Hoover och Dougherty gjorde klokt

i att rensa upp i sina departement, innan den allmänna förbittringens vågor slår alltför högt. Det amerikanska folket vill inte längre hålla till godo med en förmätn byråkrati, som för sina egna lumpna syften är färdig att låta miljontals oskyldiga människor dö.«

»Hela den amerikanska politiken mellan vapenstilleståndet och fredsslutet gick ut på att hindra att Europa blev bolsjevikiskt eller övervämmat av de bolsjevikiska arméerna«, förklarade Hoover i ett brev till Oswald Garrison Villard den 17 augusti 1921. Han hade samma definition av »bolsjevism« som Foch, Pétain, Knox, Reilly och Tanaka. Som handelsminister, som Förenta staternas president och sedermera som ledare för det republikanska partiets isolationistiska flygel slogs han oförtrutet för att förhindra upprättandet av vänskapliga kommersiella och diplomatiska förbindelser mellan Amerika och Amerikas mäktigaste bundsförvant mot världsfascismen, Sovjetunionen.

Den väpnade interventionen i Ryssland misslyckades inte bara på grund av den enastående solidariteten och heroismen hos sovjetfolken, som kämpade för att försvara sin nyvunna frihet, utan också på grund av den starka stöd som den unga sovjetrepubliken fick från de demokratiska folken i hela världen. I Frankrike, England och Förenta staterna hade en upprörd folkopinion kraftigt satt sig emot sändandet av soldater, vapen, livsmedel och pengar till de sovjetfientliga arméerna i Ryssland. Det bildades kommittéer under devisen »Bort med händerna från Sovjetryssland!« Arbetare strejkade och soldater gjorde myteri mot generalstabernas interventionspolitik. Demokratiska statsmän, journalister, pedagoger och även affärsmän protesterade mot det inofficiella och oprovocerade angreppet på Sovjetryssland.

Brittiske generalstabschefen Henry Wilson medgav öppet, att de allierades interventionspolitik saknade stöd hos folket. Den 1 december 1919 skrev han i den officiella brittiska Blå boken: s. 107

»Svårigheterna för ententen att utforma en Rysslandspolitik har faktiskt visat sig omöjliga att övervinna, då det inte i något allierat land har funnits tillräckligt bärkraftig allmän opinion för att ge berättigande åt en väpnad intervention i avgörande omfattning mot bolsjevikerna, varför den oundvikliga följden blivit att de militära operationerna saknat samklang och målsättning.«

Röda arméns seger över sina fiender innebar samtidigt en internationell seger för de demokratiska folken i alla länder.

Ytterligare ett skäl till interventionens misslyckande var bristen på enighet bland angriparna. Interventionens anstiftare representerade en sammanslutning av världsreakionen, men det var en sammanslutning utan verkligt samarbete. Imperialistisk rivalitet splittrade den imperialistiska fronten. Britterna fruktade de franska aspirationerna i Svarta havet och det tyska i Baltikum. Amerikanerna fann det nödvändigt att omintetgöra de japanska försöken i Sibirien. De vita generalerna grälade sinsemellan om rovet.

Interventionskriget hade börjat i skumrask och ohederlighet och slutade i ärelöst nederlag.

Dess arv av hat och misstroende kom att förgifta atmosfären i Europa under det följande kvartsseklet.

Del II

**CORDON SANITAIRES
HEMLIGHETER**

Kapitel 8

Det vita korståget

s. 111

Oro i efterskörden

Första ronden av kriget mot Sovjetryssland hade slutat i det närmaste oavgjord. Sovjetregeringen var obestridd herre över det mesta av sitt territorium, men den var lyst i bann av de övriga nationerna,¹ innesluten i en »cordon sanitaire«, en säkerhetskedja av fientliga marionettstater, och avstängd från normalt politiskt och kommersiellt umgänge med den övriga världen. Sovjet-sjättedelen av jorden existerade inte officiellt — den var »icke erkänd«.

Inom landet stod sovjetregeringen inför ett ekonomiskt kaos av förstörda fabriker, översvämmade gator, ett jordbruk för föfot, sönderfallet transportväsen, sjukdomar, hungersnöd och en nästan fullständig analfabetism. Till den feodala tsarregimens konkursbo hade kommit ödeläggelsen genom sju års sammanhängande krig, revolution, kont-rarevolution och utländsk invasion.

Världen utanför sovjetgränserna famlade alltjämt efter fred utan att finna den. När den engelske statsmannen Bonar Law inför underhuset redogjorde för förhållandena i världen fyra år efter undertecknandet av Versaillesfreden, konstaterade han att tjugotre krig alltjämt

¹*Nationer*: här menas egentligen inte *nationer* utan *stater*; men det engelska ordet »nation« har kommit till användning i översättningen, trots att det engelska ordet »nation« inte betecknar samma sak som det svenska »nation«; de ser bara likadana ut. Sovjetunionen var ju inte en nation utan omfattade liksom det kejserliga Ryssland flera. Se i J.V. Stalin: »*Marxismen och den nationella frågan*« (Moskva 1950) bl.a. om vad, en nation är. Anm. vid avskrift år 2006.

var i full gång i olika delar av världen. Japan hade besatt delar av Kina och brutalt undertryckt den koreanska frihetsrörelsen, brittiska trupper slog ner folkresningar i Irland, Afganistan, Egypten och Indien, fransmännen var invecklade i regelrätt krig med druserna i Syrien, vilka till fransmännens förargelse var beväpnade med kulsprutor från de brittiska Metro-Vickersverken, och den tyska generalstaben konspirerade bakom Weimarrepublikens fasad för att sopa undan de tyska demokratiska elementen och återupprätta det imperialistiska Tyskland.

I varje europeiskt land sjöd det av febrila komplotter och motkomplotter av fascister, nationalister, militarister och monarkister, vilka alla sökte förverkliga sina egna privata syften under den allmänna »antibolsjevikiska« maskeringen. s. 112

Ett hemligt memorandum, som under dessa första efterkrigsår utfärdades av brittiska utrikesdepartementet, skildrade förhållanden i Europa i följande ord:

»Europa av i dag sönderfaller i tre huvuddelar, nämligen de som segrade, de besegrade och Ryssland. Den känsla av osäkerhet som undergräver Västeuropas hälsa beror i inte ringa grad på att Ryssland försvunnit som en makt, vilken man kunnat räkna med vid de europeiska rådslagen. Detta är det farligaste av de osäkerhetsmoment vi har.

Alla våra hittillsvarande fiender är alltjämt fyllda av förbittring över vad de har förlorat, och alla våra hittillsvarande bundsförvanter är rädda för att förlora vad de har vunnit. Ena hälften av Europa är farligt uppretad, den andra hälften är farligt förskräckt. Frukthan uppammar provokationer, beväpning, hemliga allianser och undertryckande av minoriteter. Detta i sin tur alstrar ännu starkare hat och hämndlystnad, och därigenom stegras de andras fruktan och följdena blir oöverskådliga. Och så fortgår den olycksaliga cirkelgången.

Om än Tyskland just nu inte är istånd till några angreppshandlingar, så kommer det med sin stora krigskemiska potential att förr eller senare bli en militär maktfaktor. Och det är endast få tyskar som på allvar hoppas att de skall behöva ta sin återvunna styrka i anspråk mot det brittiska väldet.«

Medan brittiska utrikesdepartementet välvilligt räknade med en återupprustning av Tyskland och ägnade sin uppmärksamhet åt Ryssland som »det farligaste osäkerhetsmomentet«, drömde Amerika på andra sidan Atlanten mitt i den efter-wilsonska erans hysteri och förvirring om en »värdig isolering«. Den tidens stora amerikanska drömbild sammanfattades i frasen om »återgång till det normala«. Enligt Walter Lippmann, som på den tiden skrev i tidningen New York World, bestod detta »normala« i tron på:

»att Amerikas öde inte i någon nämnvärd grad är förbundet med Europas,

att Europa bör få äta upp den soppa det själv har lagat,

att vi kan sälja till Europa utan att köpa någonting därifrån, samt

att Europa gör klokast i att hålla till godo därmed och att det annars kan kvitta vilketdera det gör.«

s. 113

Och Walter Lippmann slutade med:

»Ur denna fruktan och förvirring har uppstått en hysteri. Och denna hysteri har framskapat arméer, vansinniga tulltaxor, vildkattsdiplomati och all möjlig sorts osund nationalism som fascismen och Ku-klux-klan.«

Trots den oro, krigströtthet och ekonomiska anarki, som allttjämt härskade i Europa, fortsatte man att göra upp planer för militär invasion i Sovjetryssland, vilka planer flitigt studerades av generalstaberna i Polen, Finland, Rumänien, Jugoslavien, Frankrike, England och Tyskland.

Den vettlösa antisovjetpropagandan fortsatte.

Fyra år efter det stora kriget, som skulle göra slut på alla krig, var allting upplagt för igångsättandet av ett andra världskrig — mot världsdemokratien och under de »antibolsjevnikiska« parollerna.

Den vitgardistiska emigrationen

I och med nederlaget för Koltjaks, Judenitjs, Denikins, Wrangels och Semjonovs vita arméer störtade tsarismens väldiga föråldrade byggnad slutgiltigt samman, och de skumma elementen av råhet, barbari

och reaktion, som den så länge hade hyst, skingrades för alla vindar. De hänsynslösa äventyrarna, de dekadenta aristokraterna, de professionella terroristerna, den kriminella soldatesken, den fruktade hemliga polisen och alla andra feodala och antidemokratiska krafter som skapat den vita kontrarevolutionen strömmade ut ur Ryssland likt ett stritt, smutsigt flöde. Åt väster, öster och söder, genom Europa och Fjärnan östern, ända bort till Nord- och Sydamerika strömmade det och förde med sig de vitgardistiska generalernas blodtörst, »de svarta hundragruppernas« pogromdoktriner, tsarismens ohämmade förakt för demokratin, det gamla imperialistiska Rysslands hätskhet, fördomar och neuroser.

»Sions vises protokoll«, de antisemitiska förfalskningar, med vilka ochranan hade hetsat till massakrer på judar, och den bibel, med vilken »de svarta hundragrupperna« förklarade allt ont i världen som ett »internationellt judiskt ränkspel«, cirkulerade nu offentligt i London och New York, Paris och Buenos Aires, Shanghai och Madrid.

Vart än de vita emigranterna kom beredde de marken för världskontrarevolutionen — fascismen. s. 114

År 1923 fanns det en halv miljon s.k. vitryssar² i Tyskland. Mer än 400.000 hade utvandrat till Frankrike och 90.000 till Polen. Ytterligare tiotusental hade slagit sig ner i Baltikum och på Balkan, i Kina och Japan, i Canada, Förenta staterna och Sydamerika. Tretusen ryska vitgardistofficerare med sina familjer hade bosatt sig enbart i New York.

Hela antalet ryska emigranter uppskattades till mellan halvannan och två miljoner. Inte alla dessa flyktingar var dock kontrarevolutionärer. Tusentals förvirrade och rotlösa människor, som var uppskrämda inför den fullständiga omvälvning som de inte kunde fatta, hade anslutit sig till massflykten. De drog från land till land och kämpade förtvivlat för att tjäna sitt livsuppehälle i en ny och främmande värld. En del blev droskchaufförer, kypare, tjänstefolk, nattklubbsvärdar, kockar, turistförare. Många hotades av svältdöden i Västeuropas storstäder och blev tiggare. Bordellerna i Charbin, Shanghai och Peking fylldes av ryska flyktingar.

²*Vitryssar*: här menas inte personer ifrån Vitryssland (som i denna översättning kallas Bjeloryssland och inte Vitryssland), utan *vitgardistiska ryssar*. I tyska översättningen står på motsvarande ställe »*Weißemigranten*« och i den ryska »*ruskich bjeloemigrantov*« (»ryska vitemigranter«). Anm. vid avskrift år 2006.

Under ledning av ett ryskt militärförband, som hade sitt högkvarter i Paris, upprättades väpnade enheter av ryska vitgardister överallt i Europa, Fjärran östern och Amerika. De förkunnade öppet att de förberedde en ny invasion i Sovjetryssland.

Den franska regeringen inrättade en sjökrigsskola för vitryssar i den nordafrikanska hamnen Bizerte, dit man fört trettio fartyg från tsarflottan med en bemanning av 6.000, officerare och manskap. Den jugoslaviska regeringen startade särskilda utbildningsanstalter för förutvarande officerare i tsararmén och dessas söner. Stora avdelningar av baron Wrangels armé hade intakta förts över till Balkan. 18.000 kosacker och kavallerister sändes till Jugoslavien. 17.000 vitgardister kom till Bulgarien. Ytterligare tusenden stationerades i Grekland och Ungern. Ryska vitgardister övertog hela avdelningar av det hemliga polisväsendet i de sovjetfientliga staterna i Baltikum och på Balkan och sattes på ledande poster inom förvaltningen.

Med marskalk Pilsudskis bistånd organiserade den ryske terroristen Boris Savinkov en vit armé på 30.000 man i Polen.

Ataman Semjonov flydde med spillrorna av sina arméer in på japanskt territorium. Hans trupper reorganiserades till en speciell vitgardistisk rysk armé, som sorterade under det japanska överkommandot.

s. 115

Baron Wrangel, general Denikin och pogrommakaren Simon Petljura slog sig ner i Paris, där de genast kastade sig in i olika sovjetfientliga intriger. General Anton Denikin beviljades förresten i december 1945 obegränsat uppehållstillstånd i Förenta staterna på ett visum, som utfärdats i Paris av representanter för det amerikanska utrikesdepartementet. General Krasnov och hetman Skoropadskij, vilka hade samarbetat med kaiserns armé i Ukraina, bosatte sig i Berlin, där det tyska militära underrättelseväsendet tog dem under sina vingars skugga.

Hur det sedan gestaltade sig för en hel del av de generaler, som ledde de utländska interventionsarméerna mot Sovjetryssland, har också sitt stora intresse. De tjeckiska generalerna Sirovy och Gajda återvände till Prag, där den förre blev över befälhavare för den tjeckoslovakiska armén och den senare blev generalstabschef. General Gajda deltog 1926 i en misslyckad fascistisk statskupp och var sedermera invecklad i andra fascistiska sammansvärjningar. General Sirovy spelade 1938 rollen som Tjeckoslovakiens främste militäre quisling. Den brittiske generalen Knox återvände till England, där han blev toryle-

damot av parlamentet, våldsamt antisovjetagitator och en av grundarna av sällskapet Det nationalistiska Spaniens vänner. Foch, Pétain, Weygand, Mannerheim, Tanaka, Hoffmann och andra interventionsgeneraler blev ledare för sovjetfientliga och fascistiska riktningar under efterkrigsperioden.

År 1920 kom en liten grupp oerhört rika ryska emigranter, som alla hade stora kapitalplaceringar i Frankrike och andra länder, tillsammans i Paris och grundade en organisation, som skulle komma att spela en huvudroll i de framtida konspirationerna mot Sovjetryssland. Organisationen, som fick namnet Torgprom eller Ryska handels-, finans- och industrikommittén, bestod av bankirer, industririddare och affärsmän från tsartiden. Bland medlemmarna var G.N. Nobel, som haft den ekonomiska kontrollen över de ryska oljefälten vid Baku, »den ryske Rockefeller« Stepan Ljanosov, Vladimir Rjabusjinskij, medlem av den beryktade tsarryska köpmannafamiljen, N.T. Denisov, vars ofantliga förmögenhet skapats i stålindustrin, och andra ryska penningfurstar, vilkas namn var välkända inom industri- och finanskreter över hela världen.

I förbund med dessa Torgprom-män stod brittiska, franska och tyska kretsar, som inte hade uppgett hoppet om att återvinna sina förlorade ryska kapitalplaceringar eller att få nya koncessioner som ett resultat av sovjetregimens störtande. s. 116

— Torgprom, förklarade organisationens ordförande Denisov, har tagit till sin uppgift att bekämpa bolsjevikerna på den ekonomiska fronten med alla medel och metoder.

Torgproms medlemmar var, som Nobel uttryckte det, »intresserade av fosterlandets snara återupprättande och av möjligheten att snart få arbeta i fosterlandet«.

Torgproms sovjetfientliga företag var inte begränsade till den ekonomiska fronten. I en offentlig förklaring från Torgprom meddelades:

»Handels- och industrikommittén skall fortsätta med sin oförtröttliga kamp mot sovjetregeringen, fortsätta med att upplysa den allmänna opinionen i kulturländerna om den verkliga betydelsen av det som händer i Ryssland samt träffa förberedelser för en kommande revolt i frihetens och sanningens namn.«

En herre från Reval

En grupp gamla tsaristiska officerare, industrier och aristokrater sammankallade i juni 1921 en internationell antisovjetkonferens i Reichenhalle i Bayern. Konferensen, i vilken representanter för sovjetfientliga organisationer i hela Europa deltog, gjorde upp planer för en världsomfattande agitationskampanj mot Sovjetryssland.

Ett »högsta monarkistråd« valdes av konferensen. Dess uppgift var att verka för »återupprättandet av monarkin med den lagliga suveränen av huset Romanov i spetsen enligt ryska kejsardömet grundlag«.

Det nyfödda tyska nationalsocialistiska partiet sände en delegat till konferensen. Hans namn var Alfred Rosenberg.

Som en smärt, blekhyllt ung man med tunna läppar, mörkt hår och trött, grubblande min hade Alfred Rosenberg börjat flitigt besöka ölstugorna i München på sommaren 1919. Man kunde ofta finna honom på Augustinerbräu eller Franziskanerbräu, där han i timtal satt ensam vid något av hörnborden. Ibland kunde några kamrater sälla sig till honom, och fast han hälsade dem med föga hjärtlighet sken han då alltid upp, och hans mörka ögon blev levande och började glöda när han tog till orda med låg, lidelsefull röst. Han talade ryska och tyska lika flytande. s. 117

Rosenberg var son till en baltisk godsherre, som hade ägt en stor egendom nära den tsarryska hamnstaden Reval, som Tallinn då hette. Fadern påstod sig härstamma från de teutoniska riddare, som inträngt i Baltikum på medeltiden, och unge Rosenberg betraktade sig stolt som tysk. Före revolutionen i Ryssland hade han studerat arkitektur vid Moskvas tekniska högskola.

När bolsjevikerna tog makten flydde han från sovjetområdet och anslöt sig till de vitgardistiska terroristerna, som slogs i Baltikum under generalen greve Rüdiger von det Goltz. År 1919 dök Rosenberg upp i München med huvudet fullt av de tsaristiska »svarta hundragruppernas« antidemokratiska och antisemitiska doktriner.

En liten grupp vitgardistiska emigranter och fördrivna baltiska baroner började regelbundet komma samman i München för att lyssna till Rosenbergs våldsamma och giftdrypande ordsvall mot kommunisterna och judarna. Bland hans trognaste åhörare var furst Avalov-Bermond, som varit Rasputins vän och von der Goltz' brutalaste vitgardistchef i Baltikum, baronerna Schneuber-Richer och Arno von Schic-

kedanz, två dekadenta och hänsynslösa baltiska aristokrater, samt Ivan Poltavets-Ostranitsa, som varit kommunikationsminister i kaiserma-
rionetten hetman Pavel Skoropadskijs ukrainska regering. Dessa män
delade Rosenbergs reaktionära synpunkter på demokratins förfall och
judarnas internationella intrigspel.

— Varje jude är i grund och botten en bolsjevik, var en stän-
digt återkommande tes i Rosenbergs tirader.

Ur Alfred Rosenbergs mörka, snedvridna sinnesförfattning, hans
patologiska hat mot judarna och frenetiska fientlighet mot sovjetmak-
ten utvecklade sig så småningom en kontrarevolutionär världsåskåd-
ning, hopfogad av det tsaristiska Rysslands oresonliga fördomar och de
tyska imperialistiska önskedrömmarna. Världens frälsning från »den
dekadenta judiska demokratin och bolsjevismen«, skrev Rosenberg i
»Det tjugonde århundradets myt«, måste börja i Tyskland med skapan-
det av en ny tysk stat. »Det är en plikt för grundarna av denna stat«,
tillade han, »att skapa ett förbund enligt Tyska Ordens grundsatser.«

En ras av tyska övermänniskor var bestämd att erövra världen:
»Världshistoriens mening har strålat ut från norden, född av en blå- s. 118
ögad, ljushårig ras, som i flera omgångar har utformat världens andliga
ansikte«.

Tanken på ett heligt korståg mot Sovjetryssland dominerade allt
vad Rosenberg skrev. Han längtade efter den apokalyptiska dag, då
den nya »Tyska Ordens« mäktiga arméer skulle gå över de ryska grän-
sarna och krossa de förhatliga bolsjevikerna. »Från väst till öst är rikt-
ningen«, förklarade han, »från Rhen till Weichsel och från väst till öst
måste det genljuda, från Moskva till Tomsk!«

Tyskland genomgick sin period av svår efterkrigskris, av massar-
betslöshet, exempellös inflation och vitt utbredd hungersnöd. Bakom
Weimarrepublikens demokratiska fasad, som upprättats i samförstånd
med det tyska överkommandot efter det blodiga undertryckandet av de
tyska arbetar- och soldatråden, planerade en junta av preussiska mi-
litärer, junkrar och industrimagnater i hemlighet det imperialistiska
Tysklands pånyttfödelse och expansion. Utan att den övriga världen
visste något därom blev programmet för Tysklands kommande upp-
rustning omsorgsfullt uppgjort av hundratals ingenjörer, kartografer
och tekniska specialister, vilka arbetade under överinseende av det ty-

ska överkommandot i ett hemligt forsknings- och planeringslaboratorium, som inrättats av firman Borsig — sedermera finansiär av femtekolonnverksamheten i Sovjetunionen — i en skog utanför Berlin.

Det antogs allmänt att det tyska militära underrättelseväsendet, Sektion III B, blivit upplöst efter krigsslutet. I verkligheten hade det reorganiserats med frikostigt ekonomiskt understöd av Krupp, Hugenberg och Thyssen och var i livlig verksamhet under ledning av sin gamle antisemitiske chef, överste Walther Nicolai.

Planerna på Tysklands nya krig uppgjordes omsorgsfullt och energiskt.

Bland de främsta finansiärerna av den hemliga kampanjen för den tyska imperialismens förnyelse var en belevad och driftig industriman vid namn Arnold Rechberg. Han hade varit kronprinsens personlige adjutant och intim vän med medlemmarna av det gamla kejserliga överkommandot och var nu knuten till det stora tyska kalisyndikatet. Han var en av de främsta gynnarna av de hemliga tyska nationalistiska och antisemitiska sällskapen. Det var detta hans intresse som kom honom att fästa uppmärksamheten på Alfred Rosenberg.

Rechberg ordnade ett sammanträffande med Rosenberg.

Han fattade genast tycke för den kontrarevolutionäre fanatikern från Reval och presenterade honom för en annan av sina skyddslingar, en trettioårig österrikisk upploppsmakare och riksvärnsspion vid namn Adolf Hitler. s. 119

Rechberg hade redan börjat ställa medel till förfogande för inköp av uniformer och för diverse andra utgifter som Adolf Hitlers nazistparti hade. Rechberg och hans rika vänner inköpte skumraskbladet *Völkischer Beobachter* och skänkte det till naziströrelsen. Tidningen blev nazistpartiets huvudorgan. Hitler utnämnde Alfred Rosenberg till dess redaktör.

På nyårsdagen 1921, tio dagar efter det *Völkischer Beobachter* hade blivit nazisternas egendom, kungjorde tidningen grunddragen för Hitlerpartiets utrikespolitik:

»Och när tiden är inne och det drar ihop sig till storm över Tysklands östra gränser, gäller det att samla hundratusende män, som där är redo att offra sina liv. Men de, som beslutat våga allt, måste också vara beredda på de västliga judarnas hållning, ty dessa kommer att upphäva klagoskrin när österns judar blir angripna. Vad som är säkert är emellertid att den ryska armén kommer att drivas tillbaka över sin

gräns efter ett andra Tannenberg. Detta är en rent tysk angelägenhet och den verkliga början på vår återupprättelse.«

Denna ledare var skriven av Alfred Rosenberg.

Ur denna blandning av feodal tsarism och den på 1900-talet pånyttfödda tyska imperialismen tog nazismen sin form.

Hoffmannplanen

Det blev Alfred Rosenberg som fick förse det tyska nazistpartiet med dess politiska ideologi. En annan av Rechbergs vänner, general Max Hoffmann, fick stå för den militära strategin.

General Max Hoffmann hade tillbringat en stor del av sin ungdom i Ryssland som attaché vid tsarhovet. År 1905 hade han som nyutnämnd kapten vid general von Schlieffens stab tjänstgjort som tysk förbindelseofficer vid första japanska armén under rysk-japanska kriget 1904–1905. Hoffmann glömde aldrig vad han fått se på de manchuriska slätterna: en till synes ändlös front och en kompakt, perfekt utbildad angreppsstyrka, som skar »likt en kniv i smör« in i en vida större försvarsarmé, som hade stora reserver men rörde sig ovigt och var illa ledd.

Vid första världskrigets utbrott utnämndes Hoffmann till strategisk ledare för åttonde tyska armén, som förlagts till Ostpreussen för att möta den väntade ryska stöten. Den strategi som ledde till det tsaristiska nederlaget vid Tannenberg kom sedermera att av militära auktoriteter tillskrivas Hoffmann, inte Hindenburg eller Ludendorff. Efter Tannenberg fick Hoffmann befälet över de tyska styrkorna på östfronten. Han fick bevittna den kejsrerliga ryska arméns sammanbrott. I Brest-Litovsk dikterade han de tyska fredsvillkoren för sovjetdelegationen.

s. 120

I två krig hade Hoffmann sett den ryska armén i aktion, och bägge gångerna hade han bevittnat dess fullständiga nederlag. Röda armén var enligt Hoffmanns uppfattning bara den gamla ryska armén »som upplöstes i en pöbelhop«.

Tidigt på våren 1919 hade general Max Hoffmann uppvaktat fredskonferensen i Paris med sin färdiga plan för en marsch mot Moskva med den tyska armén i spetsen. Ur Hoffmanns synvinkel hade hans plan en dubbel fördel: den skulle inte bara »rädda Europa från bol-

sjevismen« utan samtidigt rädda den kejsrerliga tyska armén och förhindra dess upplösning. En modifierad form av Hoffmanns plan blev godtagen av marskalk Foch.

Den 22 november 1919 förklarade general Hoffmann i en intervju med tidningen London Daily Telegraph: »Under de senaste två åren har jag undan för undan kommit till den slutsatsen, att bolsjevismen är den största fara som på århundraden hotat Europa«. I sina memoarer »De försuttna tillfällenas krig« begrät Hoffmann att man underlåtit att marschera mot Moskva på det sätt som han förutsatt i sin ursprungliga plan.

Efter ett besök hos general Hoffmann i Berlin år 1923 skrev den brittiske ambassadören lord D'Abernon i sin diplomatiska dagbok:

»Alla hans tankar bestäms av hans grunduppfattning, att ingenting här i världen kan ställas till rätta, förrän västerns civiliserade makter kommer tillsammans och hänger sovjetregeringen. På frågan, om han trodde på möjligheten av ett förbund mellan Frankrike, Tyskland och England för ett angrepp mot Ryssland, svarade han: — Det är så nödvändigt att det måste komma!«

Under efterkrigstiden, sedan den väpnade interventionen i Sovjetryssland hade misslyckats, framförde Hoffmann en ny version av sin plan, vilken han i form av ett konfidentiellt memorandum började sända ut till generalstaberna i Europa. Detta memorandum väckte genast ett livligt intresse bland de tillväxande fascistvänliga kretsarna i Europa. Marskalk Foch och hans stabschef Pétain, vilka båda var intima personliga vänner med Hoffmann, uttryckte sitt varma gillande av den omarbetade planen. Bland andra personligheter, som gav planen sitt godkännande, var Franz von Papen, generalen friherre Gustaf Mannerheim, amiral Horthy och chefen för det brittiska marina underrättelseväsendet, amiralen sir Barry Domvile. s. 121

Hoffmannplanen understöddes i sin senare upplaga av en stor och inflytelserik grupp inom det tyska överkommandot, trots att den tydligt innebar en radikal avvikelse från den tyska militära och politiska strategins traditionella Bismarcklinje. Riksvärnschefen general Hans von Seeckt opponerade sig i början mot planen. Han drömde om ett revanschkrig i väster, i vilket han hoppades kunna utnyttja Rysslands

tillgångar på råmaterial och manskap. Han trodde sig kunna nå en överenskommelse med de oppositionella elementen inom Röda armén och sovjetregeringen. Men senare gav Seeckt sitt stöd åt Hoffmannplanen och blev nazist.

Den nya Hoffmannplanen förutsatte en tysk allians med Frankrike, Italien, England och Polen på grundval av ett gemensamt intresse mot Sovjetryssland. I strategiskt hänseende krävde planen — för att tala med en framsynt europeisk kommentator, Ernst Henri, i hans bok »Hitler över Ryssland« — »koncentration av nya arméer längs Wisla och Daugava³ efter Napoleons förebild, blixtramstötningar under tyskt kommando mot de vikande bolsjevikhorderna, besättande av Leninsgrad och Moskva inom loppet av några veckor, slutgiltig upprensning av landet fram till Ural — och så har man frälst en utmattad civilisation genom att erövra en halv världsdel.«

Hela Europa skulle under tysk ledning mobiliseras och kastas mot Sovjetunionen.

³*Wisla och Daugava: floderna Weichsel och Düna.* Anm. vid avskrift år 2006.

Kapitel 9

En terrorists sällsamma karriär

Sidney Reilly kommer tillbaka

Berlin i december 1922. En tysk marinofficer och en brittisk under-s. 122
rättelseofficer satt i den livligt frekventerade hallen på det berömda
Hotel Adlon och pratade med en ung, vacker, elegant klädd dam. Det
var Pepita Bobadilla, operettstjärna från London, även känd som fru
Chambers, änka efter den framgångsrike engelske dramaturgen Had-
don Chambers. Man kom att tala om spioneri. Engelsmannen började
redogöra för de storslagna bedrifter, som utförts i Sovjetryssland av en
brittisk underrättelseagent, vilken han betecknade som herr C. Även
tysken kände väl till herr C:s bedrifter. Och så uppbyggde de varandra
med historier om hans sagolika äventyr. Fru Chambers kunde till slut
inte längre tygla sin nyfikenhet, utan frågade:

— Vem är då den där herr C?

— Ja, vem är han inte? svarade engelsmannen. Jag ska säga
er, fru Chambers, att denne herr C. är en mysteriernas man.
Han är Europas mest mystiske man. Och jag kan händelse-
vis tala om att han har ett högre pris på sitt huvud än nå-
gon annan nu levande människa. Bolsjevikerna skulle ge en
provins för att få honom död eller levande. Faran är hans liv.
Han har mer än en gång varit vårt öga och öra i Ryssland,

och oss emellan sagt så är det helt och hållet hans förtjänst att bolsjevismen inte är en större fara för den västerländska civilisationen än den är.

Fru Chambers var ivrig att få höra mera om den mystiske herr C. Hennes sällskap log.

— Jag såg honom i kväll, sade engelsmannen. Han bor här på Adlon.

Samma kväll fick fru Chambers för första gången skåda herr C. Hon skrev efteråt att han var en »välvärdad och välklädd figur med ett margert, närmast dystert ansikte och ett uttryck som nästan kunde kallas sardoniskt, uttrycket hos en man som inte bara en utan många gånger skrattat döden i ansiktet«. Fru Chambers blev förälskad i honom vid första ögonkastet. s. 123

De blev presenterade för varandra. Herr C. talade denna kväll med fru Chambers »om förhållandena i Europa och Ryssland och om tjejan« och framför allt om »den bolsjevikiska faran«. Han talade om för fru Chambers att hans verkliga namn var kapten Sidney George Reilly. . .

Sidney Reilly hade, sedan hans sammansvärjning mot sovjetregimen 1918 brutit samman, av den brittiske krigsministern Winston Churchill sänts tillbaka till Ryssland för att hjälpa till med organiserandet av general Denikins spionagetjänst. Reilly verkade även som förbindelseman mellan Denikin och dennes olika europeiska bundsförvanter mot sovjetmakten. Åren 1919 och 1920 var den brittiske spionen i livlig verksamhet i Paris, Warszawa och Prag med att organisera sovjetfientliga arméer och spioneri- och sabotagecentraler. Senare gjorde han tjänst som halvofficiell agent för en del landsflyktiga tsaristiska miljonärer, däribland hans gamle vän och principal greve Tjuberskij.¹ Ett av de mera anspråksfulla företag som Reilly under denna tid hjälpte att komma igång var Torgprom, sammanslutningen av landsflyktiga tsaristiska industrimän och deras engelsk-franska och tyska kompanjoner.

Reilly hade som ett resultat av sina finansiella operationer samlat en betydande personlig förmögenhet och blivit direktör i flera firmor,

¹*Tjuberskij*: Namnet skrives i denna översättning *Tjuberskij*, men i tyska och ryska texten står *Schuberski* respektive *Sjuberskij*; så vi det kan tänkas, att namnet var *Sjuberskij* och icke *Tjuberskij*. Anm. vid avskrift år 2006.

som förut varit knutna till ryska storföretag. Han hade upprättat betydelsefulla internationella förbindelser och bland sina personliga vänner räknade han Winston Churchill, general Max Hoffmann och finske generalstabschefen Wallenius.

Den brittiske spionens fanatiska hat mot Sovjetryssland hade ingalunda avtagit. Förintandet av bolsjevismen utgjorde nu ledmotivet för hela hans liv. Hans lidelsefulla intresse för Napoleon, som ju närapå hade erövrat Ryssland, hade lett till att han blivit en av världens mest entusiastiska samlare av Napoleonminnen. Värdet av hans samlingar belöpte sig till tiotusentals dollar. Den korsikanske diktatorns personlighet hade förhäxat honom.

— En korsikansk artillerilöjtnant förkvävde elden av den franska revolutionen, sade Sidney Reilly. Varför skulle då inte en brittisk spionageagent med så många faktorer på sin sida kunna göra sej till herre över Moskva?

s. 124

Den 18 maj 1923 gifte sig fru Chambers med kapten Sidney Reilly på registreringskontoret vid Henriettagatan, Covent Garden, i London. Reillys gamle medhjälpare från Moskvatiden, kapten George Hill, fungerade som vittne.

Fru Chambers kom snart att ta del i de fantastiska intriger, som hennes man vigd åt sig. Hon skrev sedermera:

»Jag blev så småningom insatt i dessa egendomliga förehavanden, som var igång bakom den europeiska politikens kulisser. Jag såg hur det sjöd under ytan i alla Europas huvudstäder av de landsflyktigas konspirationer mot tyrannerna i deras land. I Berlin, i Paris, i Prag och i själva London fanns det små grupper av landsflyktiga som konspirerade, planerade och intrigerade. Helsingfors fullkomligt kokade av kontrarevolution, som finansierades och uppmuntrades av ett flertal europeiska regeringar. I hela denna rörelse var Sidney djupt intresserad och han offrade mycket av tid och pengar för saken.«

En dag uppenbarade sig en hemlighetsfull besökare i Sidney Reillys våning i London. I början presenterade han sig som »herr Warner«. Han hade ett stort, svart skägg, som skymde bort nästan hela

hans ansikte, utstående kindknotor och kalla, stålblå ögon. Han var en storvuxen karl med långa, slankiga armar, som hängde nästan ner till knäna. Han visade upp sina legitimationer. Däribland var ett brittiskt pass, ett intyg, som utfärdats och undertecknats i Paris av den socialistrevolutionäre ledaren Boris Savinkov, och ett rekommendationsbrev från en framstående brittisk statsman.

— Jag stannar i London omkring en vecka, sade besökaren till Reilly, för att förhandla med ert utrikesdepartement.

»Herr Warner« avslöjade därefter sin identitet. Hans verkliga namn var Drebkov och han hade varit ledare för en av femmannagrupperna i Reillys sovjetfientliga konspirativa organisation i Ryssland 1918. Han stod nu i spetsen för en underjordisk vitgardistisk rörelse i Moskva.

— Det var en fin organisation ni hade i Ryssland, kapten Reilly, sade Drebkov. Vi har tagit upp trådarna igen. Och vi har fått den att arbeta på nytt. Alla era gamla agenter är där. Ni kommer väl ihåg Balkov? Han är med oss. En vacker dag störtar vi rödskinnen och vi får goda tider igen. Men ni vet ju hur vi ryssar är. Vi planlägger och planlägger och utformar den ena storartade planen efter den andra och grälar sinsemellan om ovidkommande småsaker, och så går det ena strålande tillfället efter det andra oss ur händerna och ingenting blir gjort.

s. 125

Drebkov hade nu kommit fram till sitt egentliga ärende.

— Vi behöver en verklig man i Ryssland, kapten Reilly, sade han, en man som kan befalla och få något uträttat och vars order man inte diskuterar, en man som kan härska, en diktator om man så vill, liksom Mussolini i Italien, en man som med järnhand kan bilägga de tvistigheter, som splittrar våra vänner därborta, och kan svetsa oss samman till ett vapen, som träffar Rysslands nuvarande tyranner i hjärtat.

— Hur vore det med Savinkov? frågade Sidney Reilly. Han är i Paris och är rätte mannen för er, en verkligt stor man, en stor personlighet, en boren ledare och organisatör.

Fru Reilly, som återgav samtalet i sina memoarer, skrev:

»Av Sidneys tonfall kunde jag utläsa, hur stort det offer var, som han gjorde, när han överlät denna sak till Savinkov, denne ryske ledare, som han beundrade av hela sitt hjärta.«

»En affär som alla andra«

Boris Savinkov, som kring 1924 av de inre, tongivande politiska kretsarna vid Downing Street och Quai d'Orsay på fullt allvar betraktades som Rysslands blivande diktator, var i många hänseenden en av de märkligaste män, som dykt upp ur det tsarryska sammanbrottets kaos. Han var en spenslig, bleklad, flintskallig man med mild röst, var vanligtvis oklanderligt klädd i bonjour och blanklädersskor och liknade mera en bankdirektör — som Somersets Maugham en gång sade — än den beryktade terrorist och hänsynslöse kontrarevolutionär han i verkligheten var. Hans begåvning var omfattande och mångsidig. Winston Churchill, för vilken Savinkov första gången presenterades av Sidney Reilly, tillskrev sedermera i sin bok »Stora samtida« den ryske terroristen »en statsmans vishet, en fältherres kvalifikationer, en hjältes mod och en martyrs tålmod«. Savinkovs hela liv, tillade Churchill, »var vikt åt konspirationer«.

Som ung man i det tsaristiska Ryssland hade Savinkov varit en ledande medlem av det socialistrevolutionära partiet. Tillsammans med fyra andra ledare stod han i spetsen för partiets kamporganisation, ett speciellt terroristutskott, som organiserade lönnmord på tsaristiska ämbetsmän. Tsarens farbror, storfurst Sergej, och inrikesministern V.K. Pleve var bland dem som blev mördade av kamporganisationen i början av 1900-talet.

s. 126

Kamporganisationens verkliga ledare var Evno Azev, en av de namnkunnigaste provokatörerna i historien. Han var spion i den hemliga tsarpolisens tjänst, och medan han allt emellanåt förrådde revolutionärer och terrorister, var det faktiskt han som gjorde upp planerna på att mörda storfurst Sergej, Pleve och andra tsaristiska dignitärer. Hans enda intresse var pengar. Han hjälpte till med arrangerandet av dessa mord därför att han visste att talanger i den vägen gjorde det möjligt för honom att kräva mer betalt av socialistrevolutionära parti-

et. Naturligtvis höll han den hemliga tsarpolisen i okunnighet om den andel han hade i dessa attentat.

En annan socialistrevolutionär ledare, som intimt samarbetade med Savinkov och Azev, var Viktor Tjernov. Liksom Savinkov blev Tjernov senare mycket aktiv inom den sovjetfientliga verksamheten. Han kom till Förenta staterna år 1940 och är i skrivande stund kvar i detta land, där han specialiserat sig på att sprida sovjetfientlig propaganda.

Sedan det första försökte att störta tsarismen hade misslyckats år 1905, blev Boris Savinkov en smula besviken på tillvaron som revolutionär. Han började ägna sig åt litteraturen. Han skrev en uppseendeväckande självbiografisk roman, »Den blacka hästen«, vari han skildrade den roll han spelat vid mordet på Pleve och storfurst Sergej. Han berättade hur han förklädd till brittisk agent hade suttit i ett litet hus vid en sidogata med ett falskt brittiskt pass i fickan och tre kilo dynamit under bordet och dag efter dag väntat på att storfurstens vagn skulle komma körande förbi på gatan.

Många år senare, under första världskriget, sändes den engelske romanförfattaren Somerset Maugham av det brittiska underrättelseväsendet till Ryssland för att upprätta förbindelse med Savinkov. I förordet till sin bok »Ashenden eller Den brittiske agenten« beskrev Maugham sitt egentliga ärende i Ryssland sålunda: »År 1917 for jag till Ryssland. Jag skickades dit för att förhindra bolsjevikrevolutionen och hålla Ryssland kvar i kriget«. Och han tillade: »Läsaren torde veta, att mina ansträngningar inte kröntes med någon framgång«.

Maugham frågade den ryske terroristen om det inte hade krävts en god portion mod till att utföra dessa mord. Savinkov svarade: s. 127

— Inte alls, det kan jag försäkra. Det var en affär som alla andra. Man blir van vid det.

I juni 1917 utnämnde Kerenskij på anvisning av sina allierade rådgivare den professionelle lönnmördaren och romanskribenten Boris Savinkov till posten som politisk kommissarie vid sjunde armén på den galiziska fronten. Trupperna på detta frontavsnitt revolterade mot den provisoriska regeringen, och man ansåg Savinkovs hårdhänta metoder behövliga för bemätrandet av situationen. Savinkov kvävde också oron. Det berättades, att han vid ett tillfälle egenhändigt sköt ner ombuden för ett bolsjevikiskt soldatråd.

På Savinkovs yrkande gjorde Kerenskij general Kornilov till överbefälhavare för den ryska armén. Savinkov själv utnämndes till biträdande krigsminister. Han var redan verksam som hemlig agent för franska regeringen och konspirerade för att störta Kerenskijregimen och upprätta en militärdiktatur under Kornilov.

Efter bolsjevikrevolutionen ledde Savinkov en resning mot sovjetmakten i Jaroslavl. Denna resning var i hemlighet finansierad av fransmännen och råkade sammanfalla med Sidney Reillys kupp försök i Moskva. Savinkovs styrkor krossades av Röda armén och han kom med knapp nöd undan med livet. Han flydde ur landet och blev en av de ryska vitgardisternas diplomatiska representanter i Europa. Winston Churchill skrev om Savinkov i »Stora samtida«: »Som ansvarig för samtliga förbindelser med de allierade och de inte mindre viktiga förbindelserna med de baltiska och övriga gränsstaterna, som vid denna tid bildade en säkerhetskedja för västern, utvecklade den forne nihilisten all sin förmåga, antingen det nu gällde att dirigera eller att intrigera.«

År 1920 flyttade Savinkov till Polen. Med hjälp av sin gode vän marskalk Pilsudski samlade han ihop omkring 30.000 officerare och soldater, beväpnade dem och började öva upp dem med tanke på ett nytt överfall på Sovjetryssland.

Savinkov flyttade sedan över sitt högkvarter till Prag. I intimt samarbete med den tjeckiske fascistgeneralen Gajda skapade han där en organisation, känd som Gröna gardet och till stor del sammansatt av gamla tsarofficerare och kontrarevolutionära terrorister. Gröna gardet gjorde en rad infall över sovjetgränsen, stal, plundrade, brände gårdar, massakrerade arbetare och bönder och mördade de lokala sovjetjäntemännen. I denna sin verksamhet hade Savinkov ett intimt samarbete med olika europeiska underrättelseagenturer.

s. 128

En av Savinkovs medhjälpare, en socialistrevolutionär terrorist vid namn Fomitjov, upprättade en avdelning av hans konspiratör- och terroristorganisation i den gamla litauiska huvudstaden Vilna, som år 1920 besatts av polackerna. Med hjälp av det polska underrättelseväsendet började Fomitjovs grupper bilda hemliga celler på sovjetterritorium för att idka spionverksamhet och bistå de terroristgrupper, som skickades in från Polen, utrustade med vapen, pengar och falska dokument av de polska myndigheterna.

Senare, i ett brev till Ivestija den 17 september 1924, skildrade Fomitjov den verksamhet som bedrevs av hans grupp:

»När dessa spioner och avdelningar kom tillbaka efter de mord, som de sänts ut för att föröva, var jag förmedlare mellan dem och de polska myndigheterna, då det var jag som till de senare överlämnade de stulna dokumenten och det övriga spionagematerialet. På det sättet sändes Sergej Pavlovskijs, Trubnikovs, Monitjs, Danijils, Ivanovs och andra mindre avdelningar såväl som enskilda spioner och terrorister över till Sovjetryssland. Bland annat kommer jag ihåg hur överste Svesjevskij år 1922 sändes till Ryssland med uppdrag att döda Lenin.«

Savinkovs hänsynslösa metoder, starka personlighet och osedvanliga organisationsförmåga utövade en utomordentlig dragningskraft på de vitryska² emigranter och sovjetfientliga europeiska statsmän, som alltjämt drömde om att störta sovjetregeringen. Det hände dock att dessa personer kände sig obehagligt berörda av Savinkovs antecedentia. När Winston Churchill år 1919 förhandlade med tsarens förutvarande statsminister Sasonov i Paris, kom Savinkov på tal. Churchill beskrev sedermera episoden i sin bok »Stora samtida«.

— Hur kommer ni överens med Savinkov? frågade Churchill.

Den förre tsarministern gjorde en avvärjande rörelse med händerna:

— Han är ju mördare! Jag är förvånad över att finna mig i samarbete med honom. Men vad ska man göra? Han är vår dugligaste man, full av initiativ och beslutsamhet. Vi har ingen bättre.

²*Vitryska emigranter*: här menas inte emigranter ifrån Vitryssland (som i denna översättning kallas Bjeloryssland och inte Vitryssland), utan *vitgardistiska ryska emigranter*. I tyska översättningen står på motsvarande ställe »die weißgardistische Emigration« och i den ryska »bjeloemigranty« (»vitemigranter«). Anm. vid avskrift år 2006.

Söndag på Chequers

År 1922 rådde hungersnöd i de förhärjade delarna av Ryssland, och sovjetregeringens omedelbara sammanbrott syntes ofrånkomligt. Europeiska statsmän, vitryska³ emigranter och politiska oppositionsmän inom Sovjetryssland hade brått med att göra upp hemliga avtal och organisera nya ryska regeringar, redo att träda i funktion med kortaste möjliga varsel. Intensiva diskussioner pågick om vem som skulle bli Rysslands diktator. Kapten Sidney Reilly förde Savinkov till Winston Churchill.

Churchill hade redan länge känt sig tjugad av »den litteräre lönnmördaren«, som han kallade honom. Han höll med Reilly om att Savinkov var en man »som kunde anförtros kommandot över stora företag«. Han beslöt att presentera honom för den brittiske premiärministern Lloyd George. En konfidentiell konferens utsattes att äga rum på Chequers, de brittiska premiärministrarnas lantresidens.

Churchill och Savinkov bilade tillsammans ut till Chequers. »Det var söndag«, berättade Churchill i »Stora samtida«. »Premiärministern underhöll sig med några ledande frikyrkopräster och han blev själv uppvaktad av en walesisk sångkör, som rest dit från sin hembygd för att ägna honom sin sångarhyllning. I flera timmar framförde den walesiska sånger på ett mycket vackert sätt. Därefter hade vi vårt samtal.«

Men det gick inte att skrämma Lloyd George till att låta brittiska regeringen gå i borgen för Boris Savinkov. Enligt Lloyd Georges åsikt »var det värsta över« i Ryssland. Det bolsjevikiska experimentet — socialistisk kontroll över landets industrier — komme naturligtvis att misslyckas. När bolsjevikledarna var »ställda inför ett verkligt regeringsansvar« skulle de ge upp sina kommunistiska teorier eller också »liksom Robespierre och Saint-Just« (sic) börja gräla sinsemellan till makten gled dem ur händerna.

³Vitryssar, vitryska: här menas inte ifrån Vitryssland härstammande personer (Vitryssland kallas i denna översättning för Bjeloryssland) utan vitgardistiska emigranter. I ryska texten står på motsvarande ställen »delegatsija russkich bjelogvardejtsev« (»en delegation av ryska vitgardister«) respektive »bjelogvardejskich« (»vitgardistiska«) och i tyska texten »von einem weißgardistischen Begrüßungskomitee« (»av en vitgardistisk mottagningskommitté«) respektive »weißgardistischen« (»vitgardistiska«). Anm. vid avskrift år 2006.

»Den kommunistiska världsfaran«, som Churchill och det brittiska underrättelseväsendet tycktes vara så uppskakade av, existerade helt enkelt inte, sade Lloyd George.

— Herr premiärminister, yttrade Boris Savinkov på sitt högtidliga, formella sätt, när Lloyd George hade slutat, tillät mej underdånigast erinra om att på det romerska rikets fall följde den mörka medeltiden.

Moskvaprocessen 1924

Lenins död den 21 januari 1924 väckte nya, heta förhoppningar till liv hos Reilly. Hans agenter i Sovjetunionen rapporterade, att de oppositionella elementen inom landet intensifierade sina ansträngningar att komma till makten. Inom bolsjevikpartiet självt hade skarpa motsättningar kommit till synes, och det tycktes som om man skulle kunna få tillfälle att utnyttja en splittring. Ur Reillys synpunkt var detta det strategiskt riktiga ögonblicket att slå till. s. 130

Reilly hade gjort klart för sig att hans gamla planer på tsarismens återupprättande var föråldrade. Ryssland hade vuxit ifrån tsarismen. Reilly trodde att en diktatur skulle kunna baseras på de rikare bönderna — kulakerna — samt vissa militära och politiska krafter, som var fientliga mot sovjetregeringen. Han var övertygad om att Boris Savinkov var den idealiske mannen att i Ryssland införa den sorts regim, som Mussolini stod i spetsen för i Italien. Den brittiske spionen for från den ena europeiska huvudstaden till den andra och sökte övertala de olika staternas hemliga underrättelseväsen och generalstaber att stödja Savinkovs sak.

En av de mest betydande personligheter, som vid denna tid kom att dras med i antisovjetkampanjen, var sir Henri Wilhelm August Deterding, den holländskfödde brittiske adelsmannen och chefen för den brittiska världsomspännande oljetrusten Royal Dutch Shell. Deterding var bestämd att bli den förnämste ekonomiske stödjaren och storkapitalistiske talesmannen i världen för den antibolsjevikiska saken.

Genom Reillys försorg kom den brittiske oljekungen att bli intresserad i Torgprom, de landsflyktiga tsarmiljonärernas organisation. Av Ljanosov och Mantasjev i Paris samt andra Torgprommedlemmar i Eu-

ropa tillhandlade sig Deterding på papperet äganderätten till några av de viktigaste oljefälten i Sovjetunionen. Efter ett misslyckat försök att få kontroll över sovjetoljan genom diplomatiska påtryckningar förklarade sig den brittiske oljekungen i början av 1924 vara »ägare« till den ryska oljan och hävdade att sovjetregimen var olaglig och stod utanför civilisationens rāmärken. I kraft av sina oerhörda ekonomiska resurser, sitt inflytande och sina oräkneliga hemliga agenter förklarade Henri Deterding krig mot Sovjetunionen med det ohöjda syftet att sätta sig i besittning av Sovjet-Kaukasien's rika oljekällor.

Deterdings uppträdande gav förnyad styrka åt Sidney Reillys kampanj. Den brittiske spionen gjorde omedelbart upp en konkret plan för anfall på Sovjetunionen och framlade den för intresserade medlemmar av de europeiska generalstaberna. Denna plan, som var en omstuvning av Hoffmannplanen, inbegrep både politisk och militär aktion.

s. 131

Politiskt räknade Reillys plan med en kontrarevolution i Ryssland, vilken skulle startas av hemliga oppositionselement i förening med Savinkovs terrorister. Så snart kontrarevolutionen framgångsrikt kommit i gång skulle den militära fasen börja. London och Paris skulle officiellt ta avstånd från sovjetregeringen och erkänna Boris Savinkov som Rysslands diktator. De i Jugoslavien och Rumänien förlagda vita arméerna skulle gå över sovjetgränsen. Polackerna skulle marschera mot Kiev. Finnarna skulle blockera Leningrad. Samtidigt skulle det utbryta en väpnad revolt i Kaukasien, ledd av den grusiske mensjeviken Noi Jordania's anhängare. Denne Jordania hade 1918 varit chef för en tysk marionettregering i Kaukasien. När britterna 1919 körde ut tyskarna, sattes Jordania i spetsen för en brittiskkontrollerad transkaukasisk federation. År 1924 hade han sitt högkvarter i Paris. Franska regeringen hade ställt fyra miljoner franc till hans disposition.

I övrigt skulle Kaukasien avskiljas från det övriga Ryssland och förklaras för en »oberoende« transkaukasisk federation under engelsk-franskt beskydd. Oljekällorna och rörledningarna skulle återställas till de förutvarande ägarna och dessas utländska kompanjoner.

Reillys plan blev gillad och godkänd av de antibolsjevickiska ledningarna för de franska, polska, finska och rumänska generalstaberna. Brittiska utrikesdepartementet var avgjort intresserat av planen på att avskilja Kaukasien från Ryssland. Den italienske fascistdiktatorn Benito Mussolini kallade Boris Savinkov till Rom. Han ville träffa »den ryske diktatorn«. Mussolini erbjöd sig att förse Savinkovs agenter

med italienska pass för att underlätta deras färder till och från Ryssland under förberedelserna för anfallet. Dessutom gick il Duce med på att instruera sina fascistbeskickningar och sin hemliga polis, den så kallade Ovra, att ge Savinkov allt möjligt bistånd.

För att tala med Reillys egna ord: »En stor kontrarevolutionär plan nalkades sitt förverkligande«.

Efter ett sista långt samtal med Reilly startade Boris Savinkov, försedd med italienskt pass, den 10 augusti 1924 sin färd till Ryssland. Han åtföljdes av några betrodda medhjälpare och underhuggare från sitt gröna garde. Så fort han kommit över sovjetgränsen hade han att ta itu med de sista förberedelserna för den allmänna resningen. Alla försiktighetsåtgärder hade vidtagits för att Savinkovs identitet inte skulle röjas och hans säkerhet inte hotas. I det ögonblick han kom in på sovjetterritorium skulle han mötas av representanter för den vita underjordiska rörelsen, vilka lyckats få anställning som sovjetjänstemän i gränsstäderna. Så fort Savinkov kommit fram till sin destinationsort skulle han med en hemlig kurir sända ett meddelande till Reilly.

s. 132

Dagarna gick och inte ett ord hördes från Savinkov. I Paris väntade Reilly med växande otålighet och oro, ur stånd att röra sig ur fläcken förrän kuriren anlant. En vecka gick. Två veckor. . .

Den 28 augusti utbröt det planerade upproret i Kaukasien. En väpnad avdelning av Noi Jordaniás knektar överföll i gryningen den sovande staden Tjiaturi i Grusien, mördade de lokala sovjetjänstemännen och besatte staden. Terrorhandlingar, dråp och bombkastning inträffade över hela Kaukasien. Försök gjordes att ta oljefälten i besittning.

Dagen därpå fick Reilly veta vad som hänt med Boris Savinkov. Sovjettidningen Isvestija meddelade den 29 augusti 1924 att »den gamle terroristen och kontrarevolutionären Boris Savinkov« hade arresterats av sovjetmyndigheterna »sedan han försökt att i hemlighet överskrida sovjetgränsen«.

Savinkov och hans medhjälpare hade kommit över gränsen från Polen. Inne på sovjetterritoriet hade de mötts av en grupp män, som de trodde vara medsammansvurna, och ledsagats till ett hus i Minsk. De hade inte mer än hunnit in där, förrän en beväpnad sovjetofficer dök upp och meddelade att huset var omringat. Savinkov och hans sällskap hade hamnat i en fälla.

Resningen i Kaukasien mötte ett lika oblitt öde. Bergsborna, som kontrarevolutionärerna hade räknat med som bundsförvanter, slöt upp till sovjetregimens försvar. Tillsammans med oljearbetarna höll de järnvägarna, rörledningarna och oljefälten tills de reguljära sovjettrupperna anlände. Sporadiska strider pågick några veckor, men det stod från början klart att sovjetmyndigheterna hade läget i sin hand. New York Times uppgav den 13 september 1924, att den kaukasiska resningen hade »finansierats och dirigerats från Paris av mäktiga finansmän och förutvarande ägare till Bakus oljekällor«. Några dagar senare blev resterna av Jordanias kontrarevolutionära armé kringrända och tillfångatagna av sovjettrupperna. s. 133

Arresteringen av Savinkov och den kaukasiska resningens sammanbrott var besvikelser bittra nog för Reilly och hans vänner, men den offentliga rättegången mot Savinkov, vilken strax efteråt ägde rum i Moskva, blev det verkliga dråpslaget. Till förfäran och häpnad för de många framstående personer, som var insytlade i komplotten, avgav Boris Savinkov en detaljerad redogörelse för hela sammansvärjningen. Han förklarade lugnt inför sovjetdomstolen att han hela tiden hade förstått att han gick i en fälla när han överskred sovjetgränsen.

— Ni har gjort ett gott arbete med att få mig i ert nät, hade Savinkov sagt till den sovjetofficer som arresterade honom. Jag misstänkte faktiskt en fälla. Men jag var i alla fall besluten att komma till Ryssland. Och jag ska säga er varför — jag har beslutat ge upp min kamp mot er.

Savinkov sade sig äntligen ha fått upp ögonen för lumpenheten och ondskan i den sovjetfientliga verksamheten. Han beskrev sig själv inför domstolen som en ärlig men missledd rysk patriot, som undan för undan blivit besviken på sina bundsförvantes karaktär och syften.

— Med avsmak, förklarade han, insåg jag mer och mer att det inte var fosterlandet, inte folket som de tänkte på, utan endast sina egna klassintressen.

År 1918, sade Savinkov inför domstolen, hade franske ambassadören Noulens finansierat hans hemliga terroristverksamhet i Ryssland. Noulens hade beordrat Savinkov att sätta i gång med upproret i Jaro-slavl i början av Juli 1918, och han hade lovat effektivt stöd i form

av landsatta franska trupper. Revolten hade igångsatts programenligt, men stödet hade uteblivit.

— Varifrån fick ni sedan era pengar, och hur mycket fick ni? frågade rättens ordförande.

— Jag kommer ihåg att jag vid denna tid var djupt förtvivlad, sade Savinkov, då jag inte visste varifrån vi skulle kunna få pengar, när vi utan att ha bett därom uppvaktades av vissa tjecker, som lämnade mig en summa av över 200.000 Kerenskijrubel. Dessa pengar räddade vår organisation den gången. De förklarade sig önska att pengarna skulle användas till terroristiska kampåtgärder. De visste — vilket jag heller inte förnekar — att jag betraktade terrorn som ett medel i kampen, och de gav oss pengarna med det uttryckliga förbehållet att de framför allt skulle användas till terroristiska åtgärder.

s. 134

Under de följande åren, fortsatte Savinkov, blev han som rysk patriot klar över att de sovjetfientliga rörelserna utomlands inte var intresserade av att stödja hans rörelse för dess egen skull, utan endast för att komma åt Rysslands olja och övriga mineralrikedomar.

— De talade mycket ofta och mycket påstridigt, sade Savinkov om sina brittiska rådgivare, om önskvärdheten av att upprätta en oberoende sydöstlig federation, bestående av Nord- och Transkaukasien. De sade att denna federation bara var en början och att Aserbeidsjan och Grusien först senare skulle anslutas till den. Där kände man hur det lukade olja.

Han skildrade även sina mellanhavanden med Winston Churchill:

— En gång när jag besökte Churchill visade han mig en karta över Ryssland, på vilken positionerna för Denikins armé och er var angivna med små flaggor. Jag minns hur chockerad jag blev, när han pekade på Denikin-flaggorna och plötsligt sade: »Det här är min armé!« Jag svarade inte, utan stod där som fastvuxen på stället. Jag hade helst velat lämna

rummet, men jag tänkte att om jag här ställde till skandal och slog igen dörren efter mig, så skulle våra soldater i Ryssland bli utan stövlar.

— Vilka avsikter hade engelsmännen och fransmännen med att stödja er med dessa stövlar, granater, kulsprutor och så vidare? frågade domstolsordföranden.

— Officiellt hade de synnerligen ädla syften, svarade Savinkov. Vi var trofasta bundsförvanter, ni var förrädare, etc. Utöver detta talade man minst om att olja är en mycket åtråvärd sak och mest om att ryssarna gärna kan få slåss sinsemellan, ju färre som blir kvar av dem desto bättre. Ryssland blir ju så mycket svagare.

Savinkovs uppseendeväckande vittnesbörd fortgick i två dagar. Han redogjorde för hela sin bana som konspiratör. Han nämnde välkända statsmän och finansmän i England, Frankrike och andra europeiska länder, vilka gett honom sitt stöd. Han sade sig ha blivit deras verktyg utan att veta det.

— Jag levde som i en glaskupa. Jag såg ingenting annat än min egen konspiration. Jag kände inte mitt folk. Jag älskade det. Jag var beredd att ge mitt liv för det. Men dess intressen, dess verkliga önskningar, hur skulle jag kunna veta något därom?

s. 135

År 1923 hade han börjat få en förnimmelse av bolsjevikrevolutionens »stora betydelse för världen«. Han började längta tillbaka till Ryssland »för att se med egna ögon och höra med egna öron«.

— Jag tänkte att det som jag läste i de utländska tidningarna kanske var idel lögn, sade Savinkov. Jag ansåg det omöjligt att dessa människor, som ingen kunde övervinna, inte skulle ha gjort något gott för det ryska folket.

Sovjetdomstolen dömde Savinkov till döden som landsförrädare, men på grund av hans fullständiga och öppen hjärtiga bekännelse blev domen mildrad till tio års fängelse.

I fängelset behandlades Savinkov med anmärkningsvärd hänsyn av sovjetmyndigheterna. Han beviljades speciella förmåner, fick alla de böcker han önskade och särskilda lättnader för sitt skrivarbete. Men han längtade efter friheten. Den 7 maj 1925 skrev han en lång vädjan till tjeckans chef Felix Dserjsinskij. »Skjut mig eller ge mig ett tillfälle att arbeta«, skrev han. »Jag har varit emot er, men nu är jag för er. Jag står inte ut med denna halva tillvaro och att inte vara vare sig för eller emot er, utan bara sitta i ett fängelse och bli en av dess fasta invånare.« Han bad om tillgift och erbjöd sig göra vad regeringen än begärde av honom. Han anhållan avslogs. Kort därefter begick Boris Savinkov självmord genom att kasta sig ut från ett fönster i fängelsets fjärde våning.

Så fort nyheten om Savinkovs häktning och den ännu större skrällen med hans avsvärjelse kommit till Paris, skyndade sig Sidney Reilly tillbaka till London för att rådgöra med sina överordnade. Den 8 september 1924 publicerades en lång och märklig redogörelse av Reilly i Morning Post, organet för den engelska högerns antibolsjevism. Reilly påstod att den offentliga rättegången mot Savinkov i Moskva i själva verket aldrig hade ägt rum. Han förklarade kategoriskt att Savinkov i verkligheten hade blivit skjuten vid passerandet av sovjetgränsen och att rättegången var en jättestor bluff:

»Savinkov blev dödad, när han sökte övergå den ryska gränsen, och tjeckan iscensatte bakom lyckta dörrar i Moskva en bluffprocess, vari en av dess egna agenter spelade huvudrollen.«

Detta var den första av en mängd orimliga »förklaringar«, som efter revolutionen lämnades av fiender till Sovjetunionen som försök att misskreditera bekännelser av utländska konspiratörer och ryska förrädare inför sovjetdomstolar. Dessa »förklaringar« nådde sin kulmen under de så kallade Moskvaprocesserna 1936–1938. Därom senare.

Reilly försvarade häftigt Savinkovs ståndaktighet som sovjetfientlig konspiratör:

»Jag har haft förmånen att vara en av hans intimaste vänner och hängivnaste anhängare, och på mig vilar den heliga plikten att försvara hans ära. Jag var en av de ytterst få som

kände till hans avsikt med att bege sig in i Sovjetryssland. Jag har tillbringat varenda dag tillsammans med Savinkov allt intill den stund då han avreste till sovjetgränsen. Jag har haft hans fullaste förtroende och hans planer har utarbetats i samråd med mig.«

Reillys artikel slutade med en vädjan till Morning Posts redaktör:

»Då Eder tidning alltid varit antibolsjevismens och antikommunismens omutliga förkämpe, vädjar jag till Eder om att hjälpa mig försvara Boris Savinkovs namn och ära.«

Reilly sände samtidigt ett privat, omsorgsfullt formulerat brev till Winston Churchill:

»Käre herr Churchill!

Den olycka som drabbat Boris Savinkov har otvivelaktigt gjort det smärtsammaste intryck på Eder. Varken jag eller någon annan av hans intima vänner och medarbetare har hittills lyckats erhålla några tillförlitliga underrättelser om hans öde. Vår övertygelse är att han fallit offer för den gemenaste och djärvaste intrig som tjeikan någonsin iscensatt. Vår åsikt finns uttryckt i ett brev, som jag i dag sänder till Morning Post. I medvetande om Edert alltid lika vänliga intresse närsluter jag en kopia till Eder information.

Jag tecknar, käre herr Churchill,

Eder ständigt tillgivne

Sidney Reilly.«

Rättegångens obestridliga autenticitet var emellertid snart fastslagen och Reilly fann sig föranlåten att sända ännu ett brev till Morning Post. Det lydde:

»De detaljerade och samstämmiga stenografiska pressreferaten från rättegången mot Savinkov, bestyrkta av trovärdiga och opartiska ögonvittnens utsagor, har ställt Savinkovs

förräderi utom allt tvivel. Han har inte bara förrått sina vänner, sin organisation och sin sak, han har också medvetet och fullständigt gått över till sina hittillsvarande fiender. Han har samsats med sina angripare om att rikta hårdaste möjliga slag mot den antibolsjevikiska rörelsen och bereda dem en större politisk triumf än någonsin för både inrikes och utrikes bruk. Med sin handling har Savinkov för alltid strukit bort sitt namn från den antikommunistiska rörelsens hedersförteckning.

Hans gamla vänner och anhängare sörjer över hans fruktansvärda och nesliga fall, men de ibland dem, som under inga omständigheter kommer att spela under täcke med mänsklighetens fiender, har inte förlorat modet. Deras forne ledares moraliska självmord är för dem en ytterligare sporre till att sluta leden och föra striden vidare.

Eder etc.
Sidney Reilly.«

Strax därefter fick Reilly ett förtroligt meddelande från Winston Churchill:

»Chartwell Manor, Westerham, Kent, den 15 september 1924.

Käre herr Reilly!

Edert brev intresserade mig mycket. Händelserna har utvecklats så som jag själv från första början förmodade. Jag tror inte att Ni bör döma Savinkov för hårt. Han var försatt i en fruktansvärd belägenhet, och endast den som själv har framgångsrikt bestått ett dylikt eldprov har full rätt att klandra honom. Jag kommer under alla omständigheter att vänta och höra slutet på historien, innan jag ändrar min uppfattning om Savinkov.

Eder tillgivne
W.S. Churchill.«

Publiceringen av Savinkovs bekännelse och avslöjanden gjorde ett ytterst obehagligt intryck på de personer i England, som hade stött hans sak. Mitt i skandalen fick Reilly brått att bege sig till Förenta staterna. Churchill drog sig för en tid tillbaka till sitt lantresidens i Kent. Brittiska utrikesdepartementet iakttog en diskret tystnad.

Ännu återstod ett sensationellt efterspel.

I slutet av oktober 1924, några dagar före det engelska parlamentsvalet, förkunnade med ens helsidesrubriker i lord Rothermeres tidning Daily Mail, att Scotland Yard hade avslöjat en lömsk sovjetkomplott mot Storbritannien. Som dokumentariskt bevis på komplotten offentliggjorde Daily Mail det beryktade »Sinovjevbreven«, som uppgavs innehålla instruktioner av den ryske Kominternledaren Georgij Sinovjev till de engelska kommunisterna om hur de skulle bekämpa högern i det stundande valet.

s. 138

Detta var den engelska högerns svar på Savinkovs bekännelse, och det hade sin verkan. Högern vann valet på en våldsam antibolsjevikisk kampanj.

Några år efteråt fastslog Wyndham Childs vid Scotland Yard, att det i verkligheten aldrig hade funnits något brev från Sinovjev. Dokumentet var en förfalskning, och diverse utländska agenter hade varit inblandade i dess tillkomst. Det hade ursprungligen kommit från kretsarna kring överste Walther Nicolai i Berlin, den forne chefen för det tyska militära underrättelseväsendet, vilken nu intimt samarbetade med nazistpartiet. Under Nicolais överinseende hade en baltisk vitgardist, baron Üxkull, som senare blev chef för den nazistiska press-tjänsten, i den tyska huvudstaden upprättat en specialbyrå för förfalskning av politiska dokument och för vidaste möjliga spridning och effektivaste publicering av dessa förfalskningar.

Den som ombesörjt att det falska Sinovjevbreven kom till brittiska utrikesdepartementet och senare till Daily Mail sades vara George Bell, en hemlighetsfull internationell agent. Bell stod på den engelsk-holländske oljemagnaten Henri Deterdings avlöningslista.

Kapitel 10

Till finska gränsen

s. 139

Antibolsjevism på Broadway

En välkomstdeputation av vitryssar¹ var nere vid hamnen för att möta Nieuw Amsterdam, det fartyg som fört kapten Sidney Reilly och hans hustru till Amerika på hösten 1924. Blommor, champagne och flammande tal hälsade »det antibolsjevikiska korstågets hjälte« välkommen.

Reilly kände sig hemma i Förenta staterna. Ett amerikanskt lån till Sovjetunionen diskuterades allmänt. En rad framstående amerikanska affärsmän var för ett lån och sovjetregeringen, som var angelägen om att vinna Amerikas vänskap och i trängande behov av kapital och maskiner för att sätta sin raserade ekonomi på fötter igen, var villig att lämna koncessioner för att få det.

»Sovjet hade de bästa utsikter att få sitt lån«, berättade fru Reilly efteråt. »Sidney var besluten att det inte skulle bli av. Han ägnade en stor del av sitt arbete i Amerika åt att motarbeta detta lån.«

Reilly kastade sig genast in i kampen mot det föreslagna lånet. Han öppnade ett privat kontor på nedre Broadway, vilket snabbt blev högkvarter för de sovjetfientliga och vitryska² konspiratörerna i Förenta

¹Vitryssar: se tidigare fotnoter om motsvarande uttryck. Anm. vid avskrift år 2006.

²Vitryssar, vitryska: här menas inte ifrån Vitryssland härstammande personer (Vitryssland kallas i denna översättning för Bjeloryssland) utan vitgardistiska emi-

staterna. Våldiga mängder sovjetfientlig propaganda utgick snart från Reillys kontor och sändes ut över Förenta staterna till inflytelserika redaktörer, journalister, lärare, politiker och affärsmän. Reilly företog en landsomfattande föreläsningsturné för att upplysa allmänheten om »bolsjevikfaran och dess hot mot civilisationen och världshandeln«. Han hade en rad »förtroliga samtal« med små utvalda grupper av Wall Street-män och rika industriherrar i flera amerikanska städer.

»Både med offentliga föreläsningar och med artiklar i tidningarna«, skrev fru Reilly, »bekämpade Sidney bolsjeviklånet. Det är onödigt att här redogöra för hur han genom en hel rad avslöjanden vann fullständig seger och sovjetlånet aldrig kom till stånd.«

s. 140

Sidney Reilly kunde dock inte göra anspråk på hela äran av denna seger över Sovjetunionen. Det fanns i Förenta staterna också andra som var minst lika nitiska och slogs minst lika energiskt för att förhindra lånet. Bland dessa var handelsministern Herbert Hoover, vars hat mot bolsjevikerna ingalunda hade avtagit. »Frågan om handel med Ryssland«, skrev Hoover till Maxim Litvinov den 31 mars 1921, »är långt mera en politisk än en ekonomisk fråga, så länge Ryssland står under bolsjevikernas kontroll.«

Reillys viktigaste sovjetfientliga verksamhet i Förenta staterna var inte att sabotera lånet till Sovjetunionen. Hans främsta uppgift var att skapa en amerikansk avdelning av det internationella antibolsjevistiska sällskapet, vilket skulle betyda ett mäktigt stöd för de olika sovjetfientliga sammansvärjningar, som han hade om hand i Europa och Ryssland. Avdelningar av Reillys sällskap opererade redan i Berlin, London, Paris och Rom såväl som överallt i randstaterna i Baltikum och på Balkan. I Fjärran östern hade en avdelning av sällskapet, finansierad av Japan, upprättats i Charbin i Manchuriet under ledning av den beryktade kosackterroristen ataman Semjonov. I Förenta staterna fanns ingen organiserad sammanslutning av detta slag. Men det fanns ett utomordentligt material att arbeta med.

granter. I ryska texten står på motsvarande ställen »delegatsija russkich bjelogvardejtsev« (»en delegation av ryska vitgardister«) respektive »bjelogvardejskich« (»vitgardistiska«) och i tyska texten »von einem weißgardistischen Begrüßungskomitee« (»av en vitgardistisk mottagningskommitté«) respektive »weißgardistischen« (»vitgardistiska«). Anm. vid avskrift år 2006.

Reillys vitryska³ vänner hade snart bekantat honom med sina inflytelserikaste och förmögnaste amerikanska förbindelser, vilka kunde vara villiga att ställa stora summor till förfogande för hans antisovjetrörelse.

»Vad beträffar penninganskaffning så är den rätta marknaden här och endast här«, skrev Reilly samma år i ett förtroligt brev till en av sina agenter i Europa. »Men för att få pengar här måste man komma med ett mycket konkret och välmotiverat program och med ytterst påtagliga bevis på att aktiemajoriteten är i stånd att inom rimlig tid reorganisera företaget.«

Med »aktiemajoriteten« menade Reilly på sitt kodspråk den sovjetfientliga rörelsen inom Ryssland. Att »reorganisera företaget« betydde att störta sovjetregeringen. Reilly tillade:

»Under sådana förutsättningar skulle man här i första hand kunna komma till tals med den störste automobilfabrikanten, som skulle kunna bli intresserad av patentet, förutsatt att man företer bevis (inte bara muntligt) på att det lönar sig. Men kan man bara väcka hans intresse, så kan penningfrågan anses löst.«

Enligt fru Reillys memoarer talade hennes man här om Henry Ford.

Agent B 1

Ledare för den sovjetfientliga ryska emigrantrörelsen i Förenta staterna var en tsarofficer, löjtnant Boris Brasol, som varit ochranaagent och en gång tjänstgjort som åklagare vid högsta domstolen i Petersburg.

³Vitryssar, vitryska: här menas inte ifrån Vitryssland härstammande personer (Vitryssland kallas i denna översättning för Bjeloryssland) utan vitgardistiska emigranter. I ryska texten står på motsvarande ställen »delegatsija russkich bjelogvardejtsjev« (»en delegation av ryska vitgardister«) respektive »bjelogvardejskich« (»vitgardistiska«) och i tyska texten »von einem weißgardistischen Begrüßungskomitee« (»av en vitgardistisk mottagningskommitté«) respektive »weißgardistischen« (»vitgardistiska«). Anm. vid avskrift år 2006.

Han hade år 1916 kommit till Förenta staterna som rysk representant på den interallierade konferensen i New York och därefter stannat kvar i Amerika som speciell tsaristisk agent.

Brasol var en liten blek, nervös, feminin man med sluttande panna, framskjuten näsa och mörka, grubblande ögon. Han var känd som en våldsman och produktiv antisemitisk propagandist. År 1913 hade han spelat en ledande roll i den beryktade Beilisaffären, då tsarens hemliga polis sökt bevisa att judarna praktiserade ritualmord och hade dödat en kristen pojke i Kiev för att få hans blod.

— Jag var den näst störste uppspåraren i Ryssland, sade Brasol till en journalist, som intervjuade honom efter hans ankomst till Förenta staterna. Jag har studerat förbrytarjakt i hela Europa på uppdrag av regeringen, i Schweiz, Tyskland, Frankrike och England, tills jag blev verkligt sakkunnig på förbrytarjakt.

Den amerikanske tidningsmannen frågade Brasol, om han verkligen trodde att judarna begick ritualmord.

— Varför skulle jag inte det? svarade Brasol.

Den amerikanske journalisten beskrev sedan sina egna känslor under intervjun. — Jag ryste, sade han, när jag stod ansikte mot ansikte med denne ryske pogromist och hörde honom i detta det tjugonde århundradet kallblodigt berätta om de tsaristiska livgardisternas medeltida grymhet.

Efter revolutionen startade Brasol den första vitryska⁴ konspirativa organisationen i Förenta staterna. Den kallades Tsaristiska armé- och marinofficers förbund och bestod till stor del av gamla medlemmar i »de svarta hundragrupporna«, som emigrerat till Amerika. År 1918 stod Brasols grupp i nära förbindelse med utrikesdepartementet

s. 142

⁴Vitryssar, vitryska: här menas inte ifrån Vitryssland härstammande personer (Vitryssland kallas i denna översättning för Bjeloryssland) utan vitgardistiska emigranter. I ryska texten står på motsvarande ställen »delegatsija russkich bjelogvardejtsev« (»en delegation av ryska vitgardister«) respektive »bjelogvardejskich« (»vitgardistiska«) och i tyska texten »von einem weißgardistischen Begrüßungskomitee« (»av en vitgardistisk mottagningskommitté«) respektive »weißgardistischen« (»vitgardistiska«). Anm. vid avskrift år 2006.

och försåg det med en stor del av de falska uppgifter och felaktiga informationer, på vilka departementet grundade sin övertygelse om de förfalskade »Sissondokumentens« äkthet.

De så kallade Sissondokumenten, som skulle bevisa att Lenin och andra sovjetledare var betalda av tyska överkommandot, publicerades och spreds av utrikesdepartementet i Förenta staterna efter bolsjevikrevolutionen. Dokumenten, som ursprungligen salubjudits av ryska vitgardister, hade av brittiska underrättelseväsendet avvisats som grova förfalskningar. En tjänsteman i amerikanska utrikesdepartementet, Edgar Sisson, köpte dem och tog dem till Washington. Det blev sedermera definitivt fastställt, att dokumenten var förfalskade.

Genom att påstå sig vara expert på ryska frågor lyckades Brasol få anställning vid Förenta staternas underrättelseväsen. Som »Förenta staternas agent B 1« lät han med det första dottern till en gammal tsargeneral, Natalie de Bogory, göra en engelsk översättning av »Sions vises protokoll«, den skändliga antisemitiska förfalskning, som i det kejserliga Ryssland nyttjats till att provocera vittomfattande pogromer mot judarna och som den tsaristiske emigranten Alfred Rosenberg strödde omkring sig i München. Brasol presenterade de översatta »protokollen« för Förenta staternas underrättelseväsen som ett autentiskt dokument, som skulle »förklara den ryska revolutionen«.

För att vinna understöd åt de ryska vitgardisterna och övertyga amerikanerna om att bolsjevikrevolutionen var ett led i en »internationell judisk sammansvärjning« började Brasol prångla ut Sionsprotokollen runtom i Förenta staterna. Han kompletterade de tsaristiska förfalskningarna med sina egna antisemitiska skrivelser. I början av 1921 utkom i Boston en bok av Brasol med titeln »Världen vid skiljevägen«. Boken påstod att den ryska revolutionen hade blivit anstiftad, finansierad och ledd av judar. Tsarens störtande och det därpå följande internationella händelseförloppet, skrev Brasol, var led i »ett ondskefullt företag, i vilket världens judar och herr Wilson hade blivit kompanjoner«.

Den 1 juli 1921 skröt Brasol i ett brev till en annan vitgardistisk emigrant i Förenta staterna, generalmajoren greve V. Tjerep-Spiridovitj:

»Under det senaste året har jag skrivit tre böcker, som har vållat judarna mer avbräck än vad tio pogromer skulle ha gjort.«

s. 143

Tjerep-Spiridovitj var även utan Brasols hjälp en framstående anti-semitisk propagandist. Därtill fick han finansiellt stöd av en beryktad amerikansk industriman. Dennes namn var Henry Ford.

Även Boris Brasol stod i nära kontakt med Fordbolagets agenter och lagade så att bilmagnaten själv fick sina exemplar av »protokollen«.

Om Brasols senare och alltjämt pågående verksamhet i Förenta staterna berättas i 23:e kapitlet.

Svarta hundragruppen i Detroit

En egendomlig och olycksbådande allians hade slutits i Förenta staterna mellan de feodalt inställda tsaristiska emigranterna och den beryktade amerikanske industriman, som utvecklat världens modernaste produktionsmetoder.

Vid tiden för krigsslutet var Henry Ford en bitter och besviken man. Det överspända projektet med fredsskeppet, som Ford skickat till Europa under kriget, hade utmynnat i ett löjligt fiasko och bilfabrikanten hade blivit allmänt utskrattad. Han var därtill djupt förbittrad över de stora svårigheter han stött på, när han sökt få ett lån från Wall Street för den tilltänkta utvidgningen av sina företag. Eftersom Ford var lika svag i allmänbildning som han var tekniskt kunnig lånade han villigt sitt öra till de ryska vitgardisterna, när de kom och talade om för honom att det i själva verket var judarna som var skuld till hans problem. Som bevis för sitt påstående lade de fram »Sions vises protokoll«. Efter att noga ha studerat protokollen kom Ford till den slutsatsen, att de innehöll förklaringen på alla hans bekymmer. Han beslöt att ge de antisemitiska förfalskningarna spridning över hela landet genom att publicera dem i sin tidning Dearborn Independent.

Resultatet blev att antisemitiska ryska aristokrater, vitgardistiska terrorister, pogromister och gamla agenter för tsarens hemliga polis, vilka emigrerat till Förenta staterna efter revolutionen, samlades kring Fords bilfabriker i Detroit. De övertygade Ford om att själva Förenta staternas regering hotades av en revolutionär »judisk komplott« och att liberala amerikanska grupper och enskilda i själva verket utgjorde en »judisk front«. Under deras sakkunniga ledning framväxte en stor, invecklad och hemlig organisation, som frodades och fick pondus genom Fords samhällsställning och rikedom, med uppgift att spionera

s. 144

på liberala amerikaner, främja reaktionära och sovjetfientliga planer, samla upp antisemitiskt lösprat och sprida hetspropaganda mot judarna i Förenta staterna.

Organisationen hade sitt högkvarter förlagt till Fordbolagets lokaler. Dess medlemmar hade speciella kodnummer. Fords privatsekreterare E.G. Liebold var 121 X. Dearborn Independents redaktör W.J. Cameron var 122 X. Natalie de Bogory, som var Boris Brasols medhjälperka och hade översatt »protokollen« till engelska, var 29 H.

Fords organisation nästlade sig in överallt i det amerikanska samhällslivet. Dess agenter var verksamma i ledande tidningar, vid berömda universitet, inom välkända sammanslutningar och till och med inom regeringsinstitutionerna. Doktor Harris Houghton, förutvarande medlem av Förenta staternas militära underrättelseväsen, stod i spetsen för den så kallade Fords detektivtjänst, en specialavdelning av den konspirativa apparaten. Doktor Houghtons kodnummer var 103 A. Detektivtjänstens huvuduppgift var att i sovjetfientligt och judefientligt syfte insamla personliga uppgifter om framträdande amerikanska liberaler. Bland dem som utspionerades och sattes på svart lista av detektivtjänsten var Woodrow Wilson, överste Raymond Robins, pastor John Haynes Holmes, Helen Keller, domarna Hughes och Brandeis. Enligt detektivtjänstens hemliga rapporter lät dessa personer och tjugotals andra i liknande ställning utnyttja sig i en »judisk komplott« för att störta den amerikanska regeringen.

Detektivtjänstens avslöjanden publicerades i Dearborn Independent, som samtidigt körde med »Sionprotokollen« som följetong. Här en typisk notis om Woodrow Wilson:

»Wilson stod under sin presidenttid i mycket intim förbindelse med judarna. Hans sätt att reagera var, som var man vet, övervägande judiskt. Som gammal presbyterian kunde Wilson i sina offentliga yttranden ibland falla in i kristna tongångar, men han hölls alltid på mattan av sina judiska övervakare.«

En historia om William Howard Taft i Dearborn Independent slutade med följande rader:

»Detta är historien om hur William Howard Taft försökte motstå judarna och hur de till slut blev honom övermäkti-

ga. Den torde vara värd att känna till, när han nu blivit en av dessa 'icke-judiska fasader', bakom vilka judarna söker betäckning.«

s. 145

Specialagenter för Fords organisation sändes utomlands och företog månghundramila färder för att samla in nya bakdanterier och förfalskningar mot judarna. En av dessa agenter, en rysk vitgardist vid namn Rodjonov, for till Japan för att få tag på visst antisemitiskt propagandamaterial från den ryska vitgardistkolonin där. Innan Rodjonov avseglade från Förenta staterna telegraferade han till Charles W. Smith, en ledande man inom Fords organisation:

»Mina villkor är följande: Under loppet av sex månader inlevererar jag material av det slag varom vi överenskommit. Ni utbetalar månatligen genom bank i Yokohama femtonhundra amerikanska dollar. Ni betalar även för det material jag redan levererat.«

Om de förhållanden som utvecklats kring Fordbolaget skrev Norman Hapgood, en berömd amerikansk tidningsman, som sedermera blev minister i Danmark:

»I de kretsar, där Fords detektiver verkade, talades på fullt allvar om att sätta i gång med pogromer i detta land. Ja, i kretsarna kring Ford visade sig faktiskt precis samma symptom som i Ryssland på judepogromernas tid. Politiskt betydde det att historien upprepade sig. Då Brasol i detta land var ledare för de ryska emigranter, som sökte få Romanovätten på tronen igen, så betydde det att Ford med sin rasförföljelse enligt historiens egen logik hade slutit sig till det århundraden gamla korståg, som Europas despoter om och om igen sätter fart på för att för egna syften sätta de oupplysta massornas skumma religiösa lidelser i svallning.«

Liksom Henri Deterding i England och Fritz Thyssen i Tyskland hade den amerikanske automobilkungen Henry Ford gjort sig till ett med all världens antibolsjevism och med den snabbt framväxande nazismen. Enligt New York Times för den 8 februari 1923 hade bayerska lantdagens vice talman Auer offentligen uttalat:

»Bayerska lantdagen har sedan länge haft kännedom om att Hitlerrörelsen delvis finansieras av en amerikansk antisemitisk ledare, som inte är någon annan än Henry Ford. Herr Fords intresse för den antijudiska rörelsen i Bayern väcktes för ett år sedan, då en av herr Fords agenter kom i kontakt med den ökände pangermanen Dietrich Eichart. Agenten återvände till Amerika, och genast började herr Fords pengar komma till München.

s. 146

Herr Hitler skryter öppet med att han har herr Fords stöd och prisar herr Ford inte som en stor personlighet utan som en stor antisemit.«

I det lilla oansenliga kontor vid Corneliusgatan i München, som var Adolf Hitlers högkvarter, hängde ett enda inramat fotografi på väggen. Det var bilden av Henry Ford.

Sidney Reillys ändalykt

Strax efter sin ankomst till Förenta staterna hade Sidney Reilly inlett ett intimt samarbete med agenter för Fords jude- och sovjetfientliga organisation. Med deras hjälp upprättade han »en fullständig förteckning över dem som i hemlighet arbetade för bolsjevikernas sak i Amerika«.

Denna förteckning, som upptog namnet på varje framträdande amerikan som sagt någonting fördelaktigt om Sovjetunionen, kom att tjäna som användbar förebild för amerikanska fascister och nazistagenter under kommande år. Den antisemitiska propagandisten Elizabeth Dilling utnyttjade denna och liknande förteckningar när hon skrev ihop sin ökända bok »Röda nätet«. George Sylvester Viereck, överste Emerson, Oscar Pfau och andra nazistagenter och femtekolonnare i Förenta staterna utnyttjade på liknande sätt denna förteckning i sin propagandaverksamhet.

Genom Reillys förmedling upprättades förbindelse mellan den antisemitiska och antidemokratiska rörelsen i Förenta staterna och avdelningar av det internationella antibolsjevikiska sällskapet i Europa och Asien. Så tidigt som på våren 1925 hade man lagt grunden till en in-

ternationell fascistisk propaganda- och spionericentral, som opererade under antibolsjevismens mask.

Under tiden upprätthöll Reilly intim förbindelse med sina agenter i Europa. Han fick regelbundet post från Reval, Helsingfors, Rom, Berlin och andra centraler för sovjetfientligt intrigspel. Mycket av denna post, som var adresserad till Reilly på hans Broadwaykontor, var skrivet i chiffer eller med osynligt bläck på baksidan av till synes oskyldiga affärsbrev.

De försändelser han fick innehöll utförliga redogörelser för varje ny utvecklingsfas inom den sovjetfientliga rörelsen i Europa. Kraschen med Savinkov hade för en tid demoraliserat stora delar av rörelsen. Gröna gardet hade fallit sönder i små lösa band av professionella terrorister och banditer. Avundsjuka och misstänksamhet medlemmarna emellan bidrog till att desorganisera de övriga antisovjetgrupperna. Det såg ut som om den stora kontrarevolutionen måste bordläggas för någon tid.

s. 147

»Sidney insåg mycket riktigt«, berättade fru Reilly, »att kontrarevolutionen måste börja i Ryssland, och att allt hans arbete i utlandet endast kunde resultera i en passiv utländsk fientlighet mot sovjetregimen. Han blev flera gånger uppsökt av representanter för sammanslutningar i Moskva så som han i London blev uppsökt av Drebkov, men han förhöll sig avvaktande.«

Tidigt på våren fick Reilly ett i Reval, Estland, poststämplat brev, som upprörde honom mycket. Brevet, som skrivits i kod, var från en gammal vän, kapten E., som tjänstgjort tillsammans med Reilly i brittiska underrättelseväsendet under världskriget och nu var anställd i brittisk konsulatstjänst i ett av de baltiska länderna. Brevet var daterat den 24 januari 1925 och började:

»Käre Sidney!

Två personer vid namn Krasjnosjtjanov, man och hustru, kommer att å mina vägnar uppsöka dig i Paris. De uppger sig ha ett meddelande från Kalifornien och lämnar dig ett brev med en av Omar Khaayams verser, som du säkert känner till. Om deras ärende intresserar dig, må du be dem stanna. Varom inte har du bara att säga tack och adjö.«

Enligt den kod som kapten E. och Reilly använde sig av, avsågs med »Krasjnosjtjanov« en antisovjetagent vid namn Schultz och hennes hustru, med »Kalifornien« menades Sovjetunionen och med »Omar Khaayams verser« förstod man ett speciellt meddelande i chiffer. Kapten E. fortsatte i sitt brev:

»Nu till deras ärende. De är representanter för ett affärsföretag som med all sannolikhet kommer att få stort inflytande på den europeiska och amerikanska marknaden i framtiden. De förutsätter inte att deras företag skall nå sin fulla utveckling inom de närmaste två åren, *men det kan inträffa omständigheter som ger det den önskade effektiviteten inom den närmaste framtiden.* Det är ett mycket stort företag och av det slag som man inte talar om.«

Kapten E. talade i fortsättningen om att »en tysk grupp« var synnerligen intresserad av att bli delaktig i »företaget« och att »en fransk och en engelsk grupp« snart skulle ta aktiv del. s. 148

Efter att än en gång ha hänvisat till det »affärsföretag«, som enligt hans antydningar arbetade i Ryssland, skrev kapten E.:

»*De vägrar än så länge att för någon människa yppa namnet på den man som står bakom detta företag.* Så mycket kan jag dock säga som att en del av de ledande personerna är medlemmar av oppositionsgrupperna. Du torde därför kunna fullt förstå nödvändigheten av sekretess. Jag omnämner detta program för dig, då jag tänker mig att det kanske skulle kunna ersätta det andra stora programmet, som du arbetade med, men som slog så olyckligt ut.«

Sidney Reilly och hans hustru lämnade New York den 6 augusti 1925. De anlände till Paris nästföljande månad, och Reilly satte sig omedelbart i förbindelse med makarna Schultz, som kapten E. hade skrivit om. Dessa beskrev i stora drag situationen i Ryssland efter Lenins död. Oppositionsrörelsen hade i samarbete med Trotskij skapat en omfattande underjordisk organisation med syfte att störta Stalinregimen.

Reilly var snart övertygad om den nya händelseutvecklingens stora betydelse. Han var ivrig att så fort som möjligt komma i personlig förbindelse med ledarna för den Stalin-fientliga riktningen i Moskva. Meddelandena utbyttes genom hemliga agenter. Det blev slutligen överenskommet att Reilly skulle möta en framstående representant för rörelsen vid sovjetgränsen. Reilly for till Helsingfors för att träffa finska arméns generalstabschef, som var en av hans intima personliga vänner och medlem av hans antibolsjevnikiska sällskap, och som nu skulle träffa de nödvändiga anstalterna för att få Reilly över sovjetgränsen.

Kort därefter skrev Reilly till sin fru som stannat kvar i Paris: »Det sker faktiskt någonting fullkomligt nytt i Ryssland, någonting stort och ytterst betydelsefullt«.

En vecka senare, den 25 september 1925, sände Reilly i all hast från Viborg i Finland ett meddelande till hustrun, vari det hette:

»Det är absolut nödvändigt att jag gör en tredagarstur till Petrograd och Moskva. Jag reser i kväll och kommer att vara tillbaka här på tisdag morgon. Du bör få veta, att jag inte skulle ha företagit denna resa om det inte hade varit absolut oundgängligt och om jag inte varit säker på att den är praktiskt taget riskfri. Jag skriver detta brev bara för den händelse att jag mot förmodan skulle råka ut för någon olycka. Skulle så ske, får du inte företa dig någonting, ty om du gör det är det till föga hjälp men kan lätt leda till att alarmera bolsjevikerna och avslöja min identitet. Om jag verkligen skulle bli arresterad i Ryssland, så blir det bara för någon sak av mindre betydelse, och mina nya vänner är mäktiga nog att få mig på fri fot.«

s. 149

Detta var det sista brev som blev skrivet av kapten Sidney Reilly vid brittiska hemliga underrättelseväsendet.

Sedan flera veckor hade gått och fru Reilly ännu inte hört ett ord från sin man, sökte hon upp Reillys förtrogna i Paris, Marie Schultz. Fru Reilly skildrade sedermera samtalet i sina memoarer.

— När er man kom hit, sade fru Schultz till fru Reilly, förklarade jag för honom precis hur det låg till med vår organi-

sation. På vår sida har vi nu några av de förnämsta bolsjevikiska ämbetsmännen i Moskva, vilka är ivriga att få slut på den nuvarande regimen under förutsättning att deras egen säkerhet kan garanteras.

Kapten Reilly, fortsatte fru Schultz, hade ställt sig lite skeptisk i början. Han sade att utländsk hjälp till ett nytt företag mot Sovjetunionen kunde påräknas endast om de konspirativa grupperna inom landet verkligen var en kraft att räkna med.

— Jag försäkrade honom, sade fru Schultz, att vår organisation i Ryssland var stark, inflytelserik och fast uppbyggd.

Hon fortsatte med att redogöra för hur ett möte mellan Reilly och representanter för den ryska konspirativa organisationen hade anordnats i Viborg i Finland.

— De gjorde ett starkt intryck på kapten Reilly, sade fru Schultz, särskilt deras ledare, en mycket högt uppsatt bolsjevikisk ämbetsman, som är en av de mest glödande fienderna till den nuvarande regimen.

Dagen därpå hade Reilly och de ryska konspiratörerna, eskorterade av en finsk patrull som särskilt utvalts för ändamålet, begett sig till gränsen.

— Jag för min del, berättade fru Schultz, följde dem fram till gränsen för att önska dem lycklig resa. De stannade i ett finskt blockhus invid floden tills natten föll på. Vi väntade rätt länge, medan finnarna spänt lyssnade efter röda patruller, men allt var tyst. Till slut gick en av finnarna försiktigt ner i vattnet och halvt simmade, halvt vadade över. Er man följde efter.

s. 150

Detta var det sista fru Schultz såg av kapten Reilly.

När fru Schultz hade slutat sin berättelse, räckte hon fru Reilly ett urklipp ur den ryska tidningen *Isvestija*. Det lydde:

»Natten mellan den 28 och 29 september försökte fyra smugglare överskrida gränsen till Finland med påföljd att två blev dödade, en — finsk soldat — tagen till fånga och en så svårt sårad att han senare avled.«

Enligt vad som senare framkom, hade Reilly lyckligt kommit över sovjetgränsen och talat med vissa medlemmar av den ryska Stalinfientliga oppositionen. Han var på väg tillbaka och närmade sig den finska gränsen, när han och hans livvakt överraskades av en avdelning av den sovjetryska gränsvakten. Reilly och de övriga försökte fly. Gränsvakterna gav eld. En kula träffade Reilly i pannan och dödade honom ögonblickligen.

Inte förrän efter några dagar identifierade sovjetmyndigheterna den »smugglare« de hade skjutit. När det var klart, utgav de ett formellt meddelande om att kapten Sidney George Reilly vid brittiska hemliga underrättelseväsendet var död.

Londontidningen Times meddelade dödsfallet på två rader: »Sidney George Reilly dödades den 28 september av GPU-soldater vid byn Alekul i Ryssland.«

Kapitel 11

Uvertyr med krigstrummor

Det drog ihop sig till våldsamt oväder bakom det skenbara lugnet vid mitten av 1920-talet. Enorma koloniala och halvkoloniala områden av jorden hade genom den ryska revolutionens exempel fått nya frihetsförhoppningar och vaknat till nationellt medvetande. De hotade att slå hela den koloniala imperialismens byggnad över ända. s. 151

Ovädret bröt ut på våren 1926. Revolutionen flammade upp i Kina, där en enad front av kuomintang- och kommuniststyrkor störtade den korrumperade Pekingdiktaturen, väst imperialismens marionettregim, och upprättade ett fritt Kina.

Denna händelse förorsakade ett utbrott av skräckslagen och desperat antisovjetpropaganda i hela Asien och den västra delen av världen. Den kinesiska revolutionen, som betydde hundratals miljoner undertryckta människors resning mot utländskt och inhemskt förtryck, angreps våldsamt som en direkt följd av »Moskvas intrigspel«.

Kejsaren av Japan uttalade genast sin villighet att tjäna som »bålverk mot bolsjevismen« i Asien. Uppmuntrat av västmakterna förberedde Japan sig på att ingripa i Kina för att slå ner revolutionen. Den japanske premiärministern general Tanaka framlade för kejsaren sitt beryktade hemliga memorandum, som beskrev den japanska imperialismens yttersta mål:

»För att erövra världen måste vi först erövra Kina, och alla de övriga länderna vid Stilla havet kommer sedan att frukta oss och kapitulera för oss. Världen kommer då att förstå att Östasien är vårt. Med Kinas alla resurser till vårt förfo-

gande kan vi gå vidare och erövra Indien, Stillahavsöarna, Främre Asien, Centralasien, ja, även Europa. Men det första steget måste vara att få kontrollen över Manchuriet och Mongoliet. Förr eller senare måste vi ta upp strid med Sovjetunionen. Och om vi vill säkra den framtida kontrollen över Kina, måste vi först krossa Förenta staterna.«

s. 152

Tanakas memorandum, som senare blev känt som Japans »Mein Kampf«, skrevs 1927 men kom till offentligheten först 1929 sedan den unge manchuriske generalen Chiang Hsueh-liang köpt det av en japansk agent. Stillahavsinstitutets kinesiska råd publicerade dokumentet i Förenta staterna och gjorde det känt för världen.

I mars 1927 organiserade den kinesiske krigsherren och ökände Japan-marionetten Chang Tso-lin ett överfall på sovjetbeskickningen i Peking och tillkännagav att han funnit bevis på en bolsjevikisk komplot mot Kina. Detta var startsignalen för den kinesiska kontrarevolutionen. Uppmuntrade av japanska och engelsk-franska erbjudanden om pengar, vapen och erkännande bröt plötsligt kuomintangstyrkorna under Chiang Kai-shek enhetsfronten och gick till anfall mot sina revolutionära bundsförvanter. Massakrer följde. Tusentals kinesiska arbetare, studenter och bönder, som misstänktes för liberala eller kommunistiska sympatier, greps i Shanghai, i Peking och annorstädes, blev skjutna eller inspärrade i fångläger och torterades till döds. Inbördeskriget var i full gång i Kina.

Men den kinesiska revolutionen hade lösgjort de latent frihetssträvandena runtom i Asien. Det kokade i Indonesien, Indokina, Burma och Indien. Allvarligt oroade kastade imperialisterna sina blickar på Japan som deras värn mot »bolsjevismen«. Samtidigt tog generalstaberna i Europa ur sina lönnfack ånyo fram de gamla planerna på anti-bolsjevikiskt korståg och generalangrepp på Moskva.

På den internationella diplomatiska konferensen i Locarno 1925–1926 förhandlade de engelska och franska diplomaterna febrilt med tyskarna om en gemensam aktion mot Sovjetunionen.

I ett tal i Manchester gav den engelska högers talesman, högvälborne W.C.A. Ormsby-Gore, den 23 oktober 1924 en klar och otvetydig sammanfattning av vad Locarnokonferensen gällde:

»Den kristna civilisationens sammanhållning är nödvändig för att hejda den mest ondskefulla makt som har framträtt

inte bara i vår livstid, utan i all hittillsvarande europeisk historia.

Så som jag ser det har striden i Locarno gällt: skall Tyskland betrakta sin framtid som förbunden med de stora västmakternas öde eller skall det gå samman med Ryssland för att ödelägga den västerländska civilisationen?

s. 153

Locarno har fått en oerhörd betydelse. Det innebär att Tyskland, åtminstone vad den nuvarande tyska regeringen angår, har tagit avstånd från Ryssland och förenat sitt öde med Västern.«

I Frankrike pläderade premiärminister Raymond Poincaré öppet för att de stora västmakterna inklusive Tyskland skulle gå till gemensamt militärt angrepp mot Sovjetunionen.

I Berlin förkunnade de imperialistiska och antidemokratiska tidningarna att stunden nu var inne att krossa bolsjevismen. Efter en rad överläggningar med riksvärnsgeneraler och industrier, som stod nazipartiet nära, skyndade sig general Max Hoffmann till London för att framlägga sin beryktade plan för brittiska utrikesdepartementet och för en utvald grupp högerledamöter av parlamentet samt militärer.

På morgonen den 5 januari 1926 innehöll London Morning Post ett uppseendeväckande brev, undertecknat av Henri Deterding. I detta brev talade Deterding om att planer låg klara för igångsättandet av ett nytt interventionskrig mot Sovjetunionen. Han förklarade:

»Det dröjer inte många månader förrän Ryssland är tillbaka till civilisationen, och det under ett bättre styre än det tsaristiska. Bolsjevismen i Ryssland kommer att vara slut innan detta år gått till ända, och sedan kan Ryssland räkna med all världens förtroende och öppna sina gränser för alla som vill arbeta. Pengar och krediter och, vad som är ännu bättre, arbete kommer då att strömma in i det ryska landet.«

En välkänd fransk högerjournalist, Jacques Bainville, kommenterade i Paris: »Om ordföranden för Royal Dutch har angett datum för sovjetregimens ändalykt, så är det därför att han har fullgoda skäl därtill.«

Den 3 mars 1927 yttrade viscount Grey i engelska överhuset:

»Sovjetregeringen är inte alls någon nationalregering i vanlig mening. Den är inte en rysk regering på samma sätt som Frankrikes regering är fransk eller Tysklands regering tysk.«

Den 27 maj 1927 bröt sig engelska poliser och hemliga agenter in på den sovjetryska handelsorganisationen Arcos' kontor i London. De anhöll personalen och sökte igenom lokalerna, bröt upp dokument- och kassaskåp och till och med borrarade hål i golven, taken och väggarna i sitt sökande efter »hemliga arkiv«. Några komprometterande dokument hittade man inte men Morning Post, Daily Mail och andra sovjetfientliga tidningar publicerade vilda historier om »bevis« på sovjetkomplotter mot Storbritannien, vilka skulle ha uppdagats vid inbrottet på Arcos.

s. 154

Den brittiska högerregeringen avbröt de diplomatiska och kommersiella förbindelserna med Sovjetunionen.

Samma sommar begicks överfall på Sovjetunionens konsulat och andra offentliga representationer i Berlin och Paris. I juni blev sovjetambassadören i Polen, V.I. Volkov, lönnmördad i Warszawa. Det kastades bomber mot ett bolsjevikiskt partimöte i Leningrad.

Samtidigt förberedde sig Trotskijs oppositionsrörelse inom Sovjetunionen att störta sovjetregeringen. Ett trotskistiskt kupp försök ägde rum den 7 november 1927. Ett antal av Trotskijs anhängare blev häktade och Trotskij själv blev förvisad.

I en intervju med London Sunday Referee den 21 augusti 1927 angav marskalk Foch mycket tydligt vad alla dessa våldsdåd syftade till.

— I februari 1919, under leninismens första dagar, förklarade Foch, framhöll jag på ambassadörkonferensen i Paris att om de stater som omger Ryssland bara försåges med erforderlig krigsutrustning skulle jag åtaga mig att göra slut på det bolsjevikiska hotet en gång för alla. Jag blev nervoterad på grund av krigströttheten, men i fortsättningen har det visat sig att jag hade rätt.

Till Arnold Rechberg, en av de ledande männen bakom den nazistiska rörelsen i Tyskland, sände marskalk Foch ett brev, där det hette:

»Jag är inte dåraktig nog att tro, att man kan tillåta en handfull brottsliga tyranner härska över mer än halva vår världsdel och över väldiga asiatiska områden. Men ingenting kan uträttas, så länge inte Frankrike och Tyskland står enade. Jag ber er framföra mina hälsningar till general Hoffmann, den store förkämpan för den antibolsjevikiska alliansen.«

Allting var upplagt för krig.

Kapitel 12

Miljonärer och sabotörer

s. 155

Ett möte i Paris

En eftermiddag på senhösten 1928 träffades några mycket rika ryska emigranter i största hemlighet i en enskild matsal på en restaurang vid Grand Boulevard i Paris. Alla försiktighetsmått var vidtagna så att ingen obehörig skulle få nys om sammankomsten. Den hade arrangerats av ledarna för Torgprom, de tsaristiska miljonärernas internationella sammanslutning. Namnen på de här församlade männen hade haft en legendarisk klang i det gamla Ryssland: G.N. Nobel, N.T. Denissov, Vladimir Rjabusjinskij och andra lika namnkunniga.

Dessa landsflyktiga miljonärer hade kommit samman för att i hemlighet överlägga med ett par celebra gäster från Sovjetunionen.

Den ene av dem, professor Leonid Ramzin, var en framstående rysk vetenskapsman, föreståndare för termotekniska institutet i Moskva och ledamot av Sovjetunionens högsta ekonomiska råd. Den andre besökaren, Viktor Laritjev, var ordförande i bränslesektionen av Unionens statliga planeringskommission.

Professor Ramzin och Viktor Laritjev var officiellt i Paris i affärsuppdrag. Men deras verkliga ärende i den franska huvudstaden var att inför Torgpromledningen avge rapport om den verksamhet, som bedrevs av den av dem ledda spionage- och sabotageorganisationen i Sovjetunionen.

Denna organisation gick under namnet Industripartiet. Det bestod huvudsakligen av intellektuella, som fått sin tekniska utbildning i det

gamla Ryssland och under tsaren utgjort en liten privilegierad klass. Det fanns bortåt tvåtusen hemliga medlemmar i Industripartiet. De flesta av dem innehade viktiga tekniska befattningar i Sovjetunionen. Partiets verksamhet finansierades och leddes av Torgprom och bestod av skadegörelse och spionage inom sovjetindustrin. s. 156

Professor Ramzin var förste talare på mötet i parisrestaurangen. Han lät sina åhörare veta, att allt som kunde göras blev gjort för att lägga hämsko på den stora och långtsyftande femårsplan, som Stalin just hade lagt upp som en intensiv kraftanspanning för att industrialisera Sovjetunionen. Industripartiets medlemmar, sade Ramzin, var verksamma inom alla grenar av sovjetindustrin och tillämpade en vetenskaplig och omsorgsfullt genomtänkt sabotageteknik.

— En av våra metoder, meddelade professorn sina åhörare, är den med minimiresultat, det vill säga att så mycket som möjligt försena landets ekonomiska utveckling och hålla tillbaka industrialiseringen. För det andra skapar vi disproportion mellan olika grenar av den nationella produktionen och mellan olika avsnitt av samma produktionsgren. Och slutligen har vi metoden med »infrysning av kapital«, det vill säga att ordna med kapitalinvestering antingen i fullständigt onödiga företag eller i sådana som för tillfället inte har någon betydelse och därför rätteligen bort uppskjutas.

Professor Ramzin uttalade sin särskilda tillfredsställelse över de resultat som uppnåtts med »kapitalinfrysningsmetoden«: — Denna har medfört svårt avbräck för industrialiseringen. Utan tvivel sänker den det ekonomiska livets allmänna nivå i landet och skapar missnöje bland stora delar av befolkningen.

Å andra sidan, framhöll professor Ramzin, fanns det mindre lovande företeelser. En grupp av Industripartiets medlemmar, som arbetat vid Sjachtygruvorna, hade nyligen häktats av GPU. Åtskilliga andra, som opererat inom transportväsendet och oljeindustrin, hade också åkt fast. Därtill kom, att sedan Trotskij blivit förvisad och hans oppositionsrörelse brutit samman, hade de gamla interna politiska motsättningarna och stridigheterna till stor del dött bort, vilket verkade i hög grad försvårande på Industripartiets arbete.

— Vi behöver mera stöd av er, sade professor Ramzin till slut. Men mer än allt annat behövs en väpnad intervention, om bolsjevikerna ska kunna störtas.

Torgproms ordförande N.T. Denisov reste sig. En respektfull tystnad lade sig över den lilla församlingen, när han tog till orda.

— Som ni vet, sade han, har vi förhandlat med herrar Poincaré och Briand. Sedan någon tid har Poincaré uttryckt sitt odelade gillande av tanken på en väpnad intervention mot Socialistiska Sovjetrepublikernas Union, och som ni torde erinra er förklarade han vid ett av våra senaste samtal med honom, att ärendet redan hänskjutits till franska generalstaben för utredning. Jag har nu förmånen att få meddela er ytterligare en nyhet av största betydelse.

s. 157

Denisov gjorde ett teatraliskt uppehåll, medan hans åhörare satt där i spänd förväntan.

— Jag kan tala om för er, att franska generalstaben utsett en särskild kommission med överste Joinville i spetsen för att organisera anfallet mot Sovjetunionen!

Genast uppstod ett sorl av ivriga kommentarer. Samtliga i det rökfyllda rummet pratade i munnen på varandra. Det tog flera minuter innan Denisov kunde fortsätta med sin redogörelse för Torgproms verksamhet. . .

Den nämnde överste Joinville hade fört befälet över den franska interventionsstyrkan i Sibirien 1918. I franska generalstaben satt vid tiden för Torgprommötet i Paris marskalk Foch, som alltsedan 1919 pläderat för väpnad intervention i Ryssland, marskalk Pétain, vars sovjetfientliga känslor var jämförliga endast med hans fruktan och förakt för demokratin, och general Weygand, som kommenderat de polska trupperna mot Röda armén år 1920 och sedan dess varit en outtröttlig deltagare i sovjetfientliga och antidemokratiska komplotter. Foch dog 1929, och hans personlige adjutant René l'Hopital blev sedermera ordförande i den ökända fransk-tyska kommitté, som i slutet av 1935 bildades av nazistagenten Otto Abetz för att sprida nazistisk och sovjetfientlig propaganda i Frankrike.

Angreppsplanen

Den för det militära angreppet på Sovjetunionen utsatta tidpunkten var sensommaren 1929 eller senast sommaren 1930.

Polen, Rumänien och Finland skulle stå för huvuddelen av stridskrafterna. Franska generalstaben skulle ställa militära instruktörer och eventuella flygstyrkor till förfogande. Tyskland skulle bidra med tekniker och frivilliga förband. Britterna skulle låna ut sin flotta. Planen för angreppet var en bearbetning av Hoffmannplanen.

Det var Rumänien som skulle sätta igång efter ett provokatoriskt gränsintermezzo i Bessarabien. Sedan skulle Polen tillsammans med de baltiska randstaterna slå till. Wrangels vita armé, som sades omfatta 100.000 man, skulle ta vägen genom Rumänien och förena sig med den södra interventionsarmén. Brittiska flottan skulle stödja operationerna i Svarta havet och Finska viken. En styrka av Krasnovs kosacker, som legat i kvarter på Balkan sedan 1921, skulle landsättas på Svartahavskusten i Novorossijsk-området, rycka fram mot Don, anstifta uppror bland donkosackerna och bryta in i Ukraina. Syftet med denna stöt var att avskära förbindelserna mellan Donets' kolfält och Moskva och skapa en kris i sovjetlandets metall- och bränsleförsörjning. Moskva och Leningrad skulle angripas samtidigt, medan den södra armén ryckte fram genom de västra delarna av Ukraina med flanken mot Dnjeprs högra strand. s. 158

Alla angrepp skulle företas utan krigsförklaring, överrumplande och plötsligt. Under ett sådant tryck, menade man, skulle Röda armén snabbt bryta samman och sovjetregimens fall bara var en fråga om dagar.

På en av Torgpromledarna anordnad konferens frågade överste Joinville å franska generalstabens vägnar professor Ramzin, vilka möjligheter som fanns att få aktivt militärt bistånd av oppositionselementen inom Sovjetunionen, när angreppet utifrån kom. Ramzin svarade, att oppositionselementen, trots att de blivit kringspridda och gått under jorden sedan Trotskij avlägsnades, dock var tillräckligt talrika för att spela en roll.

Överste Joinville anbefallde Industripartiet och dess bundsförvanter att upprätta en särskild »militär avdelning«. Han gav Ramzin namnen på några franska hemliga agenter i Moskva, vilka kunde hjälpa till med bildandet av detta slags organisation.

Från Paris reste professor Ramzin, alltjämt officiellt som kommersiell sovjetrepresentant, till London för att träffa representanter för Henri Deterdings Royal Dutch Shell och för Metro-Vickers, den väldiga brittiska vapentrusten som behärskades av den ominöse Basil Zaharoff,¹ vilken en gång hade förfogat över stora företag i Tsar-Ryssland. Den ryske professorn fick veta, att även om Frankrike tilldelats den ledande rollen i interventionsplanen mot Sovjetunionen, så var också Storbritannien redo att göra sin del. Britterna skulle lämna ekonomiskt stöd, fortsätta med att genom diplomatiska påtryckningar isolera Sovjetunionen och ställa sin flotta till förfogande vid angreppet.

s. 159

När professor Ramzin kom tillbaka till Moskva, rapporterade han för sina medsammansvurna om resultaten av sin utlandsresa. Man beslöt att Industripartiet skulle ägna sig åt två huvuduppgifter: att åstadkomma en så kritisk situation som möjligt inom industrin och jordbruket och därmed skapa missnöje bland massorna och försvaga sovjetregimen, samt att bygga upp en organisation för att genom sabotage- och terrorhandlingar bakom sovjetlinjerna lämna direkt stöd åt de angripande arméerna.

Genom förmedling av franska agenter strömmade pengar från Torgprom in i Moskva för finansiering av sabotageverksamheten inom de olika industrigrenarna. För metallindustrin anslogs femhundra tusen rubel, för bränsle-, olje- och torvindustrin trehundra tusen rubel, för textilindustrin tvåhundra tusen och för elektriska industrin etthundra tusen. Medlemmar av Industripartiet och deras bundsförvanter avgav på anmodan av franska, brittiska eller tyska agenter regelbundna spionerirapporter om Sovjetunionens flygproduktion, om anläggandet av flygfält, om utbyggande av de krigstekniska och kemiska industrierna samt om järnvägarnas tillstånd.

Allt efter som tiden för invasionen närmade sig stegrades förväntningarna bland de emigrerade tsaristiska miljonärerna. En av Torgpromledarna, Vladimir Rjabusjinskij, offentliggjorde den 7 juli 1930 en överraskande artikel under rubriken »Ett nödvändigt krig« i den ryska vitgardisttidningen Vosrosjdenije i Paris.

¹Basil Zaharoff uppträder bl.a. i Upton Sinclairs »*World's end*« 1940 (sv. övers. »*De sådde vind*« 1941), som är första delen i *World's end*, en serie på elva läsvärda romaner om världshändelserna under tiden 1913–1949. Anm. vid avskrift år 2006.

»Den kommande striden mot Tredje internationalen för Rysslands befrielse kommer utan tvivel att gå till historien som ett av de rättfärdigaste och ändamålsenligaste av alla krig«, förklarade Rjabusjinskij. Han tillade, att tidigare försök till intervention i Ryssland hade misslyckats emedan de ställt sig för kostsamma att genomföra: »Från 1920 och fram till 1925 hade specialisterna vant sig vid att räkna med en tidrymd av sex månader och en armé på en miljon man för genomförandet av denna operation. Kostnaderna beräknades till hundra miljoner brittiska pund.«

Men nu, sade den landsflyktige tsaristiske miljonären, kom de be-
lopp som behövdes för att krossa sovjetregimen att ställa sig betydligt s. 160
lägre på grund av de inre politiska och ekonomiska svårigheterna i So-
vjetunionen:

»Sannolikt kommer det att räcka med 500.000 man och tre eller fyra månader för att göra undan det grövsta av detta arbete. Det slutgiltiga krossandet av kommunistiska band kommer givetvis att ta något längre tid, men det blir mera en polissak än en militär uppgift.«

Rjabusjinskij gav sig sedan in på att räkna upp den mängd affärsmöjligheter, som skulle bli en följd av invasionen i Ryssland. En blomstrande rysk ekonomi behärskad av män som han själv, försäkrade han, skulle medföra »ett så betydande årligt tillskott till det europeiska ekonomiska systemet i form av efterfrågan på olika varuslag, att det mycket väl kan leda till att den fem miljoner man starka armén av arbetslösa i Österrike, Tyskland och Storbritannien försvinner.«

Korståget mot Sovjetunionen var naturligtvis »ett stort och heligt företag och en mänsklighetens moraliska plikt«. Men om man alldeles bortsåg därifrån och betraktade saken enbart ur »krass och själlös affärssynpunkt«, framhöll Rjabusjinskij, då...

»... kan vi tryggt påstå, att det inte i hela världen finns ett ur affärssynpunkt mera berättigat, ett mera vinstgivande företag än att befria Ryssland.

Om mänskligheten här satsar en miljard rubel, kommer den att få igen inte mindre än fem miljarder, d.v.s. femhundra

procent per år med utsikt till vidare årligt ökning av vinsten med hundra eller ett par hundra procent.

Var skulle man kunna göra en bättre affär?»

En titt bakom kulisserna

En liten inblick i de fantastiska antidemokratiska och sovjetfientliga komplotter, som i dessa år kläcktes i Europas kommersiella och diplomatiska undre värld, kom av en tillfällighet att ges i Tyskland mot slutet av 1920-talet.

Tyska detektiver hade vid en rutinmässig kontrollundersökning i staden Frankfurt av en slump stött på en massa falska sovjetryska tjervonets-sedlar, som hoppackade i stora buntar låg i ett magasin och väntade på att bli sända till Sovjetunionen.

Den påföljande rättegången, känd som tjervonetsprocessen, blev en internationell sensation. Innan rättsförfarandet var tillända hade namnen på åtskilliga av Europas mest framträdande personligheter passerat revy i rättegångsförhandlingarna. Bland dessa var Henri Deterding och hans hemlighetsfulle agent George Bell, den tsaristiske oljemagnaten Nobel, den bayerske nazistvänlige industrimannen Willi Schmidt och den berömde generalen Max Hoffmann, som dog strax före rättegångens avslutande. s. 161

Svarande i målet, åtalade för förfalskning av sovjetsedlar, var Bell, Schmidt och två grusiska antisovjetkonspiratörer av Noi Jordaniás gamla garde, Karumidze och Sadathjerasjvili. Under processens gång framkom att svarandenas syfte varit att översvämma Sovjet-Kaukasien med falska sedlar för att skapa politisk spänning och oreda inom Sovjetunionen.

— Ekonomiska faktorer, anmärkte tjänsteförrättande domaren, som oljekällor och mineraler tycks ha spelat en dominerande roll i den här historien.

Det framgick snart att förfalskningsaffären bara var en liten detalj i en jättestor sammansvärjning. Den pronazistiske industrimannen Willi Schmidt bekände att hans förnämsta intresse var att »undertrycka kommunismen i Tyskland«, men han trodde det var nödvändigt att först störta sovjetregimen i Ryssland. Han medgav att han

bestritt kostnaderna för general Hoffmann, när denne for till London 1926 för att inför brittiska utrikesdepartementet framlägga sin plan på en fransk-tysk-brittisk allians mot Ryssland. Schmidt omtalade inför rätten, att han hyste »det största förtroende för general Hoffmann, både för hans personliga egenskaper och för hans föregivna förbindelser med stora oljeintressen i England.«

Den grusiske konspiratören Karumidze förklarade att dessa »stora oljeintressen« var desamma som sir Henri Deterdings, vilken var den förnämste finansiären av komplotten.

Genom vidare vittnesmål blev det klart, att ekonomiskt och politiskt mäktiga grupper i Tyskland, Frankrike och England hade utarbetat en noggrann plan på Kaukasien avskiljande från Sovjetunionen som ett första steg för att få i gång det allmänna kriget mot sovjetstaten. Bolag hade redan bildats för »ekonomiskt utnyttjande av de befriade områdena«. Tyskland skulle leverera trupper, teknisk personal och vapen. De engelsk-franska grupperna skulle utöva ekonomisk och diplomatisk press på Rumänien och Polen för att säkra dessa länders deltagande i korstågen.

Ett dokument »som kunnat äventyra tyska statens säkerhet om det offentliggjordes« föredrogs för rätten inom lyckta dörrar. Det sades s. 162 blanda in det tyska överkommandot.

Rättegången började bli farlig. »Trots att tyska utrikesdepartementet och brittiska ambassaden förklarat att ingenting skulle undanhållas allmänheten«, skrev New York Times den 23 november 1927, »är det en offentlig hemlighet att polisen fått order om att tysta ner hela affären.«

Tjervonetsprocessen fick en tvär och märklig avslutning. Den tyska domstolen fann, att då sedlarna aldrig satts i omlopp utan beslagtogs av polisen innan de distribuerades, förelåg inte förfalskning i ordets egentliga mening. »Om än förfalskning av sovjetvaluta är slutgiltigt bevisad«, förklarade rätten, så hade dock förfalskarna och deras kumpaner »handlat av osjälviska politiska motiv och må försättas på fri fot«. De åtalade konspiratörerna lämnade rättssalen som fria män.

Hela den sensationella affären försvann ur tidningsspalterna efter ett offentligt uttalande av Henri Deterding:

»Det är sant att jag kände general Hoffmann. Jag beundrade honom som soldat och ledare av soldater. Olyckligtvis är

han nu död och kan inte själv försvara sig. Men jag vill försvara honom. General Hoffmann var en oförsonlig fiende till bolsjevismen. Han arbetade i åratal på en plan att förena de stora makterna för att bekämpa det ryska hotet. Att han ivrigt verkade för en kamp mot Moskva vet envar som studerat efterkrigspolitiken. Det är stor skada att han är död, ty han skulle ha gett sina belackare ett uttömmande svar.«

Världens undergång

Man beslöt uppskjuta det planerade angreppet mot Sovjetunionen från 1929 till sommaren 1930. Som skäl för uppskovet angavs i ryska vitgardistkretsar »fransk oförbereddhet«, men det var allmänt känt att oenighet om »inflytelsesfärerna i de befriade områdena« hade uppstått mellan de olika grupperna. Britterna och fransmännen grälade om kontrollen över Kaukasien och Donets' koldistrikt, och båda motsatte sig de tyska anspråken på Ukraina. Företagets verkliga ledare Henri Deterding hyste dock gott hopp om att dessa motsättningar skulle kunna utjämnas och förtröstade på att kriget skulle komma i gång på sommaren 1930.

Den 15 juni 1930 skrev Deterding i ett svar på ett brev, som han erhållit från en rysk vitgardist och vari denne tackade honom för erhållna pengar: s. 163

»Om Ni vill ge ett verkligt bevis på Er tacksamhet, så skulle jag vilja be Er att Ni i det nya Ryssland, som kommer att återuppstå inom några månader, beflitar Er om att vara en av Ert fosterlands bästa söner.«

Månaden därpå var Henri Deterding huvudtalare vid en festlighet på tioårsdagen av grundandet av den ryska École Normale i Paris, en militär utbildningsanstalt för sönerna till ryska vitgardistiska officerare och aristokrater. Evenemanget övervars av landsflyktiga tsaristiska furstar och furstinnor, biskopar, generaler, amiraler och lägre officerare. Sida vid sida med dem stod högt uppsatta franska militärer i full paraduniform.

Deterding började med att tala om för de församlade, att de inte behövde tacka honom för det bistånd han gett deras verksamhet, då

han ju endast uppfyllde sin plikt mot den västerländska civilisationen. Vänd till en grupp unga uniformerade ryska vitgardister yttrade han:

»Ni måste förlita er på er själva. Ni måste komma ihåg, att all er verksamhet och strävan kommer att utövas på ert ryska fosterlands mark. Hoppet om en snar befrielse av ert Ryssland, som nu suckar under denna nationella olycka, växer och blir starkare för varje dag. Stunden för ert stora fosterlands frigörelse är nära.«

Hela auditoriet applåderade, de franska officerarna inte mindre entusiastiskt än de ryska vitgardisterna, när sir Henri fortsatte:

»Rysslands befrielse kommer att ske långt förr än vi alla tror. Det kan mycket väl bara vara en fråga om några månader!«

Mitt i alla dessa krigsförberedelser kom ett opåräknat och katastrofalt avbrott — världskrisen.

Den 18 december 1930 gav Benito Mussolini en sammanfattning av vilken verkan denna händelsernas oväntade vändning hade på Europa:

»I Italien var läget tillfredsställande fram till hösten 1929, då den ekonomiska kraschen i Amerika slog ner som en bomb. För oss stackars europeiska landsortsbor var det en stor överraskning. Vi stod slagna av häpnad liksom världen på sin tid vid nyheten om Napoleons död. Den vackra bilden var med ens borta och vi hade de dåliga tiderna över oss. Värdepapperen sjönk med trettio, fyrtio och femtio procent. Och krisen blev allt djupare. Från den dagen var vi åter ute i hög sjö, och från den dagen har navigationen blivit ytterst svår för oss.«

s. 164

Arbetslöshet, svält, demoralisering och utarmning av massorna var de ofrånkomliga följderna av den ekonomiska krasch, som började på Wall Street, drog fram som en orkan över Europa och Asien och drog med sig alla de nationer, som skulle ha bildat den heliga alliansen mot bolsjevismen.

Stora banker och industriföretag bröt samman nästan dagligen, småintressenterna blev ruinerade och arbetarna kastades ut på gatan. Medan miljoner människor svält, ruttnade vetet i överfyllda magasin, överskottssäd grävdes ner i jorden, kaffe användes till bränsle och fisk kastades tillbaka i havet. Världen kunde inte längre köpa de förnödenheter den hade producerat i överflöd. De ekonomiska fördelningssystemet hade brutit samman.

I början av 1931 skrev Bank of Englands direktör Montagu Norman till Banque de Frances direktör M. Moret: »Om inte drastiska åtgärder vidtas till dess räddning, kommer det kapitalistiska systemet i hela den civiliserade världen att bryta samman inom ett år«.

En värld hade fallit i ruiner, och mitt i den fruktansvärda förödelserna irrade hela nationer av bedragna människor omkring som osaliga andar.

Borta i Fjärran Östern såg Japan sitt tillfälle. Den första fasen av Tanakas memorandum gick till förverkligande.

På natten den 18 september 1931 ryckte japanska trupper in i Manchuriet. De kinesiska kuomintangarméerna, som alltjämt var inbegripna i inbördeskrig mot de kinesiska kommunisterna, överraskades och bjöd endast föga motstånd. Japanerna svepte fram genom Manchuriet för att »rädda Kina från bolsjevismen«.

Det andra världskriget hade börjat — men inte alldeles efter den uppgjorda planen.

Kapitel 13

Tre processer

s. 165

Processen mot industripartiet

Det enda land, som var oberört av världskrisen var den sjättedel av jorden, som hållits utestängd från världens affärer sedan 1917, Socialistiska Sovjetrepublikers Union.

Medan resten av mänskligheten vred sig i krisens grepp, hade Sovjetunionen kommit in på den mest storslagna ekonomiska och industriella expansionen i historien. Stalins första femårsplan hade fört gamla Ryssland fram till aldrig förr skådade stordåd av skapande arbete. Hela städer växte upp på de sterila stäpperna, nya gruvor, verk och fabriker anlades och byggdes. Miljoner bönder blev i en handvändning omskolade till yrkesarbetare, ingenjörer, vetenskapsmän, läkare, arkitekter och lärare. På några få år genomgicks ett årtusendes utveckling, och musjiker, vilkas förfäder sedan urminnes tider böjt sina trasklädda ryggar över primitiva liar, hackor och träplogar, skördade nu sina bördiga åkrar med traktorer och skördetröskor och bekämpade växtsjukdomarna med kemikalier, som sprutades ut från flygplan. Och mitt i denna gigantiska nationella och revolutionära kraftutveckling växte där upp en sovjetgeneration, som aldrig lärt känna förödmjukelsen av det tsaristiska tyranniet.

Samtidigt riktade sovjetregeringen hårda slag mot sina fiender inom landet. En serie av tre rättegångar blottade och krossade den Torgpromkomplott, som representerade den engelsk-franska imperialism-

ens och den tsaristiska kontrarevolutionens sista stora kraftansträngning inom Ryssland.

Den 28 oktober 1930 blev professor Ramzin och en mängd andra av Industripartiets ledare och medlemmar infångade och häktade. GPU företog samtidigt razzior över hela Sovjetunionen, varvid underjordiska medlemmar av de socialistrevolutionära, mensjevikiska och vitgardistiska sammanslutningarna häktades tillsammans med ett antal polska, franska och rumänska spioner. s. 166

Processen mot Industripartiets ledare ägde rum inför högsta sovjetdomstolen i Moskva och pågick från 25 november till 7 december 1930. De åtta svarandena, däribland professor Ramzin och Viktor Laritjev, anklagades för att ha medverkat i utländska konspirationer mot Sovjetunionen, att ha bedrivit spioneri- och sabotageverksamhet och att ha konspirerat för att störta sovjetregeringen. Inför det bevismaterial, som Sovjetunionens underrättelseväsen samlat, föll den ene efter den andre av dem till föga och bekände. Bekännelserna gav inte bara en detaljerad bild av deras spioneri- och sabotageverksamhet, utan avslöjade även den roll som spelats av Henri Deterding, överste Joinville, Leslie Urquhart, Raymond Poincaré och andra framträdande europeiska militärer, politiker och affärsmän, som understött Industripartiet och Torgprom.

Fem av de anklagade, däribland professor Ramzin och Viktor Laritjev, dömdes till högsta straff: att arkebuseras som landsförrädare. De övriga tre åtalade, tekniker som handlat efter order, dömdes till tio års fängelse.

Två dagar efter rättegångens avslutning ingav professor Ramzin och de fyra andra dödsdömda en nådeansökan till Sovjetunionens högsta domstol. Ansökningen bifölls så till vida att dödsstraffet förvandlades till tio års fängelse med hänsyn till att Ramzin och hans kolleger endast varit redskap för de verkliga konspiratörerna, som befann sig utanför Sovjetunionen.

Under de följande åren blev professor Ramzin, som av sovjetmyndigheterna tillförsäkrades alla möjligheter till nya vetenskapliga arbeten, helt vunnit för sovjetlivet och lämnade värdefulla bidrag till Sovjetunionens industriella program. Den 7 juli 1943 fick professor Ramzin motta Leninorden och ett Stalinpris på 100.000 rubel för sin uppfinning av en förenklad turbogenerator, som sades vara bättre än någon

annan i världen. Enligt ett från Kreml utfärdat dekret bär denna turbogenerator uppfinnarens namn.

Processen mot mensjevikerna

Kort efter Industripartiets sammanbrott slog sovjetmyndigheterna till igen. Den 1 mars 1931 blev fjorton ledare för en vitt utbredd sabotage-liga, som bestod av tidigare mensjeviker, ställda inför rätta vid högsta domstolen i Moskva.

Mensjevikerna var på sin tid en riktning inom det ryska socialdemokratiska parti, som utgjorde den ursprungliga marxistiska organisationen i Ryssland. På partiets andra kongress, som hölls i London 1903, delade organisationen upp sig i två stridande grupper. Dessa båda grupper organiserade sig senare i skilda partier. Lenins grupp kallades bolsjeviker — av bolsjinstvo som betyder majoritet — och Lenins motståndare mensjeviker — av mensjinstvo, minoritet. Bolsjevikerna antog sedermera på Lenins förslag namnet kommunister, och bolsjevikpartiets officiella namn blev Allryska kommunistiska partiet (bolsjevikerna). Mensjevikerna var en motsvarighet till de västeuropeiska socialdemokraterna, med vilka de knöt intima personliga och organisatoriska förbindelser.

s. 167

Bland de åtalade i mensjevikprocessen befann sig flera högt uppsatta ämbetsmän vid livsviktiga administrativa och tekniska sovjetorgan. Under sovjetregimens första dagar hade dessa mensjeviker låtsats frångå sin fientliga inställning mot bolsjevikerna. I samarbete med Industripartiet och andra hemliga sovjetfientliga element hade de manövrerat sig fram till viktiga befattningar inom förvaltningen. En av de mensjevikiska konspiratörerna, Groman, hade tillförsäkrat sig en hög ställning inom Sovjetunionens industriella plankommission och sökt sabotera vissa faser av första femårsplanen genom att framlägga felaktiga beräkningar och skära ner produktionsplanerna för livsviktiga industrier.

Från 1928 till 1930 hade »unionsbyrå», d.v.s. den hemliga mensjevikorganisationens centralstyrelse, erhållit sammanlagt omkring femhundra tusen rubel från utländska källor. Största bidragsgivare var Torgprom, men även andra sovjetfientliga grupper hade lämnat avsevärda belopp till konspiratörerna och upprätthållit intima förbindelser

med dem. Mensjevikererna åtnjöt kraftigt stöd av Andra internationa-
len, som behärskades av sovjetfientliga socialdemokrater.

Enligt vad de åtalade uppgav hade deras förnämste förbindelseman
med de sovjetfientliga kretsarna i utlandet varit den gamle ryske men-
sjevikedaren Rafael Abramovitj, som efter revolutionen flytt till Tysk-
land. En av konspiratörernas gruppleddare, Vasilij Sjer, vittnade:

»År 1928 kom Abramovitj hit från utlandet. Vi medlemmar
av unionsbyrån var i förväg underrättade om hans ankomst.

Abramovitj framhöll nödvändigheten av att koncentrera tyngd-
punkten av arbetet till grupper av ansvariga sovjetanställ-
da. Han framhöll även att dessa grupper måste förenas och
driva upp ett mera effektivt tempo i sitt desorganiseringsar-
bete.«

s. 168

En annan av de mensjevikiska konspiratörerna, Lazar Salkind, ytt-
rade inför rätten:

»Abramovitj ansåg det nödvändigt att börja med aktiva sa-
botagemetoder inom de olika grenarna av Sovjetunionens
ekonomiska system och att misskreditera sovjetregeringens
ekonomiska politik i arbetarnas och böndernas ögon. Den
andra grundvalen för kampen mot sovjetmakten var militär
intervention, förklarade Abramovitj.«

Andra internationa-
len förklarade rättegången mot mensjevikererna
vara ett utslag av »politisk förföljelse« från Stalins »byråkratiska dik-
tatur«. Abramovitj offentliggjorde en förklaring, vari han förnekade att
han varit i Sovjetunionen och deltagit i hemliga sammankomster där.
Han medgav emellertid, att »där har funnits en illegalt verksam orga-
nisation av vårt parti, vars representanter och enskilda medlemmar
brevledes och organisationsmässigt står i förbindelse med vår utlands-
avdelning i Berlin«.

Den 9 mars 1931 avkunnade högsta sovjetdomstolen sitt utslag. De
åtalade mensjevikererna dömdes till fängelsestraff från fem upp till tio
år.

Processen mot Vickersingenjörerna

Omkring klockan 21.30 på kvällen den 11 mars 1933 satte sovjetregeringen in den slutliga stöten mot vad som fanns kvar av Torgproms konspirationsapparat. GPU häktade i Moskva sex brittiska ingenjörer och tio ryssar, vilka samtliga var anställda vid den brittiska elektrotekniska koncernen Metropolitan-Vickers' Moskvakontor. De brittiska undersåtarna och deras ryska medhjälpare anklagades för att å brittiska underrättelseväsendets vägnar ha bedrivit spioneri och sabotage i Sovjetunionen.

Vickers' huvudrepresentant i Moskva hade varit en viss kapten C.S. Richards. Han hade i all hast farit hem till England strax före häktingarna. Richards hade varit brittisk agent i Ryssland sedan 1917, då han som kapten vid underrättelseväsendet deltagit i de sovjetfientliga intriger, som föregick de allierades ockupation av Archangelsk. Under Richards' ledning hade Metro-Vickers' Moskvakontor med tiden blivit centrum för det brittiska underrättelseväsendets verksamhet i Ryssland.

s. 169

Bland de av sovjetmyndigheterna i Moskva häktade brittiska »teknikerna« var en av kapten Richards' gamla medhjälpare från Archangelskexpeditionen, Allan Monkhouse, vilken tjänstgjorde som Richards' ställföreträdare.

Monkhouse förklarade sig oskyldig till det han anklagades för, men han medgav att han förut samarbetat med Richards. Han vittnade:

»År 1917 träffade jag Richards i Moskva och senare i Archangelsk, där han alldeles riktigt tjänstgjorde som kapten vid underrättelseväsendet. Det är mig bekant att Richards var i Moskva i april eller maj 1918. Jag vet inte varför han då kom till Moskva, men enligt vad han berättat för mig kom han i hemlighet över gränsen från Finland. År 1923 utnämndes han till chef för Metropolitan-Vickers' elektriska exportavdelning. Samma år for han till Moskva för att förhandla om leverans av elektrisk utrustning.«

Monkhouse hade sänts tillbaka till Ryssland 1924 för att arbeta under Richards på Vickers' Moskvakontor.

En annan av de häktade Vickerstjänstemännen, Leslie Charles Thornton, vilken hade skickats till Moskva som konstruktionsingenjör, var

son till en rik tsaristisk textilfabrikant och född som rysk undersåte. Han hade blivit brittisk medborgare efter revolutionen och agent för brittiska underrättelseväsendet. Två dagar efter sin häktning skrev Thornton och undertecknade en inlägga, vari han förklarade:

»All vår spionverksamhet inom Sovjetunionen dirigerades av brittiska underrättelseväsendet genom dess agent C.S. Richards, vilken är anställd som verkställande direktör för Metropolitan-Vickers' elektriska exportavdelning.

Spionverksamheten inom Sovjetunionen leddes av mig och Monkhouse som representanter för ovannämnda brittiska firma, vilken genom officiell överenskommelse med sovjetregeringen åtagit sig att leverera turbiner och elektrisk utrustning samt ställa teknisk assistans till förfogande. Enligt de instruktioner jag fått av C.S. Richards skulle den brittiska personalen efter sin ankomst till Sovjetunionen undan för undan dras med i spionverksamheten och instrueras att införskaffa vissa bestämda upplysningar.«

En av Vickers' »ingenjörer«, William MacDonald, tillstod likaledes och förklarade:

»Ledare för den kunskaparverksamhet i Sovjetunionen, som kamouflerades under Metropolitan-Vickers' skylt, var Thornton, vilken arbetade som förste konstruktionsingenjör i Moskva. Ledare för representationen var Monkhouse, som även tog del i Thorntons illegala arbete. Thorntons reseombud och medhjälpare i spionageverksamheten var ingenjör Cushny, officer i brittiska armén och numera anställd som ingenjör hos Metropolitan-Vickers. Detta är den huvudgrupp av underrättelsemän som bedrev spionaget inom Sovjetunionen.«

s. 170

I England utlöste häktningen av dessa Vickers' »ingenjörer« omedelbart en storm av protester mot sovjetregimen. Premiärminister Stanley Baldwin gav sig inte ens tid att ta reda på vad anklagelsen gällde, utan förklarade kategoriskt att de häktade brittiska medborgarna var

absolut oskyldiga. Högerledamöter av parlamentet krävde återigen avbrytande av alla kommersiella och diplomatiska förbindelser med Moskva. Brittiske ambassadören i Sovjetunionen, Esmond Ovey, en vän till Henri Deterding, kom inrusande på utrikeskommissariatet i Moskva och talade om för Maxim Litvinov att fångarna omedelbart måste frigges utan rättegång för undvikande av »allvarliga konsekvenser för våra ömsesidiga relationer«.

När processen den 12 april äntligen tog sin början i Blå hallen på den gamla adelsklubben i Moskva, talade londontidningen Times för samma dag om »en fullpackad rättssal, helt under påfösarnas piska«. Observer för den 16 april beskrev processen som »en järnbörd utförd i rättvisans namn, men utan likhet med något rättsligt förfarande som civilisationen känner till«. Daily Express för den 18 april skildrade sovjetåklagaren Vysjinskij: »Den rödhårige, rödmosige ryssen spottade ut otidigheter och dängde näven i bordet.« Evening Standard beskrev samma vecka den ryske försvarsadvokaten Braude som »en jude av den sort som man kan möta en kväll på Shaftsburyavenyn«.

Den brittiska allmänheten fick veta, att det inte alls förekom någon verklig rättegång och att man utsatte de brittiska ingenjörerna för den fruktansvärdaste tortyr för att avtvinga dem bekännelser. Daily Express utropade den 20 mars: »Våra landsmän genomgår ett ryskt fängelses favorit!« Times förklarade den 17 april: »Stor oro råder för vad som händer med herr MacDonald mellan rättsförhandlingarna. De som sedan gammalt känner till tjekametoderna anser hans liv vara i fara«. Lord Rothermeres Daily Mail, som några månader senare blev halvofficiellt organ för Oswald Mosleys brittiska fascistparti, berättade för sina läsare om en sällsam »tibetansk drog«, som GPU använde för att undergräva viljekraften hos sina »offer«.

s. 171

Alla de brittiska undersåtarna bekantgjorde emellertid efteråt, att de blivit behandlade med stor hövlighet och hänsyn av sovjetmyndigheterna. Ingen av dem utsattes för någon form av tvång, tredjegradsmetoder eller våld. Allan Monkhouse, som trots det berg av bevis som lades upp framför honom envist förnekade all kännedom om vad hans kolleger hade för sig, berättade i en artikel i London Dispatch den 15 mars om de GPU-män som förhörde honom:

»De var utomordentligt vänliga emot mig och ytterst taktfulla i sina frågor. De som förhörde mig syntes mig vara först-

klassiga karlar som kunde sin sak. GPU-fängelset står på höjden av modernitet, är fullkomligt rent, välordnat och välorganiserat. Detta är första gången jag varit anhållen, men jag har besökt engelska fängelser och kan intyga, att GPU:s lokalteter står på ett vida högre plan. GPU-männen gjorde allt för min bekvämlighet.«

Under påtryckning från högerhåll lade emellertid den brittiska regeringen all import från Sovjetunionen under beslag. Handeln mellan de båda länderna stoppades.

Den 15 april tog Leslie Thornton helt plötsligt tillbaka sin under-tecknade bekännelse, sedan han haft ett privat samtal med brittiska representanter i Moskva. Inför rätten förklarade han, att de uppgifter han skrivit ner i och för sig var riktiga, men att ordet »spion« var missvisande. I sina försök att förklara varför han förut använt ordet, påstod han att han varit »upprörd« vid tillfället. På en öppen fråga inför rätten av sovjetåklagaren Vysjinskij uppgav han, att han avgett sin bekännelse »av egen fri vilja, utan något tryck eller tvång« och med sina egna ord.

Vysjinskij: Och ingenting blev förvanskat?

Thornton: Nej, ni ändrade ingenting.

Vysjinskij: Men kanske biträdande åklagaren Roginskij gjorde det?

Thornton: Nej.

Vysjinskij: Kanske GPU förvanskade det?

Thornton: Nej, jag skrev under det med min egen hand.

Vysjinskij: Och med ert eget huvud? Tänkte ni er för när ni skrev det?

Thornton svarade inte.

s. 172

Vysjinskij: Och vems huvud tänker för er nu?

Thornton: Jag uppfattar det annorlunda nu.

Även William MacDonald tog tillbaka sina ursprungliga uppgifter efter ett privat samtal med brittiska representanter i Moskva. När han sedan ställdes inför det bevismaterial, som samlats av sovjetmyndigheterna, ändrade han sig igen och återgick till sin ursprungliga bekännelse. Hans sista ord inför rätten var:

— Jag har erkänt mig skyldig och har ingenting att tillägga.

Den 18 april meddelade högsta sovjetdomstolen sitt utslag. På ett undantag när blev samtliga de ryska medbrottslingarna förklarade skyldiga och dömda till fängelsestraff från tre upp till tio år. Brittiske medborgaren Albert Gregory frikändes på grund av otillräcklig bevisning. De övriga fem brittiska ingenjörerna förklarades skyldiga. Monkhouse, Norwall och Cushny utvisades ur Sovjetunionen. Leslie Thornton och William MacDonald dömdes till respektive två och tre års fängelse.

Domarna var milda och affären blev snabbt helt avskriven. Sovjetregeringen hade uppnått sitt syfte att krossa resterna av Torgproms konspirationsapparat och centralen för brittiska underrättelseväsendets verksamhet i Ryssland. Det ingicks en förlikning mellan Sovjetunionens och Storbritanniens regeringar. Handeln återupptogs och de åtalade brittena, bland dem även Thornton och MacDonald, fick resa tillbaka till England.

En vida farligare företeelse än den brittiska högerns illvilja mot Sovjetunionen hade dykt upp över den internationella politiska horisonten.

Adolf Hitler hade tagit makten i Tyskland.

Kapitel 14

En era går i graven

Propagandamyten om »bolsjevikfaran« hade hjälpt nazismen till makten. Under föregivande av att det gällde att rädda Tyskland från kommunismen hade Adolf Hitler höjt sig från att vara en obemärkt österrikisk korpral och riksvärnsspion till att bli tysk rikskansler. På natten den 27 februari 1933 steg han ännu högre genom en oförliknelig provokationsakt: tyska riksdagshusbranden. Branden, som anlagts av nazisterna själva, påstods av Hitler ha varit signalen till ett kommunistiskt uppror mot Tysklands regering. Under denna förevändning proklamerade nazisterna undantagstillstånd, fängslade eller mördade ledande antifascister och slog sönder fackföreningarna. Ur riksdagshusets förkolnade ruiner uppsteg Hitler som det tredje rikets führer. s. 173

Tredje riket efterträdde tsarismens vita kontrarevolution som bålverk för reaktionen och antidemokratien i världen.

Nazismen var kontrarevolutionens apoteos, utrustad med den pånyttfödda tyska imperialismens oerhörda industriella och militära resurser. Dess politiska trosbekännelse var återuppväckelse av tsarismens mörka hätskhet och fanatiska fördomar. Dess stormtrupper var de gamla svarta hundragrupperna, återuppståndna och upphöjda till reguljär militär formation. Masspogromer och utrotande av hela folk ingick i tredje rikets officiella regeringsprogram. Sions vises protokoll blev grundvalen för nazisternas ideologi. Nazistledarna själva var de andliga ätteläggarna till baronerna Wrangel och Ungern-Sternberg i den vita terrorns Ryssland.

De femton åren av falsk fred och lönnkrig mot demokratin och framåtskridandet i världen under antibolsjevismens fältrop hade burit sin

ofrånkomliga frukt. De lågor som bränt riksdagshuset skulle snart spridas och mångfaldigas tills de blev en fara för hela jordklotet.

»Vi tar nu vid där vi slutade för sex århundraden sedan«, skrev Hitler i Mein Kampf. »Vi ändrar på den evinnerliga germanska utvandringen till södra och västra Europa och vänder blicken österut. På så sätt gör vi slut på förkrigstidens kolonial- och handelspolitik och övergår till framtidens territorialpolitik. När vi talar om nytt land, tänker vi i första hand på Ryssland och de dithörande randstaterna.«

s. 174

Det antibolsjevikiska lockbetet drog som en mäktig magnet fram all världens reaktionära och imperialistiska krafter till att stödja Adolf Hitler.

Samma statsmän och militärer, som förut hade understött varje vitgardistisk intrig och sammansvärjning mot Sovjetryssland, framträdde nu som nazismens förnämsta försvarare och gynnare. De antibolsjevikiska kretsar, som i Frankrike hade samlats kring marskalk Foch och hans gamla medbröder Pétain och Weygand, ignorerade nazismens hot mot det egna landet, så ivriga som de var att få alliera sig med denna nya, den starkaste av alla antibolsjevikiska riktningar. Mannerheim i Finland, Horthy i Ungern, Sirovy i Tjeckoslovakien och alla de andra europeiska marionetterna från lönnkriget mot sovjetlandet fann sig genast till rätta i sin nya roll som vägröjare för den nazistiska aggressionen österut.

I maj 1933, bara ett par månader efter Hitlers maktövertagande i Tyskland, for Alfred Rosenberg till England för att konferera med Henri Deterding. Den nazistiske »filosofen« var oljemagnatens gäst på dennes lantgods vid Buckhurst Park nära Windsor Castle. Det fanns redan en stark och växande nazistvänlig grupp bland de brittiska högerivrarna för ett antibolsjevikiskt korståg.

Den 28 november 1933 anslog lord Rothermeres tidning Daily Mail den ton, som snart skulle komma att dominera i den brittiska utrikespolitiken:

»Tysklands kraftfulla unga nazister är Europas väktare mot den kommunistiska faran. Tyskland måste ha armbågsrum. Om Tysklands reserver av kraft och organisationsförmåga

inriktas på det bolsjevikiska Ryssland, skall det hjälpa till att återföra det ryska folket till en civiliserad tillvaro och kanske få världshandelns tidvatten att åter stiga till välståndets nivå.«

Under nazisternas ledning skulle antibolsjevismens, antidemokratiens och den vita kontrarevolutionens splittrade krafter världen över mobiliseras till en enda internationell styrka för att krossa den europeiska demokratin, invadera Sovjetunionen och om möjligt söka nå herraväldet över världen.

Men inom de västliga demokratierna fanns även vidsynta statsmän, som vägrade att godta Hitlers antibolsjevism som en förmildrande omständighet för nazismens alla förbrytelser och sammansvärjningar. I Storbritannien och Förenta staterna fanns två framstående ledare, som redan från början insåg att med nazismens triumf i Tyskland hade ett skede av världshistorien nått sitt slut. Det femtonåriga lönnkriget mot Sovjetunionen hade alstrat en Frankenstein i hjärtat av Europa, ett militariserat monstrum som hotade alla fria folks fred och säkerhet.

När Hitlers stormavdelningar marscherade genom gatorna i Tyskland, svängde sina påkar och sjöng »I dag är Tyskland vårt, i morgon hela världen«, var det en engelsk röst som uttalade ett profetiskt varningens ord. Det var Winston Churchill, den gamle huvudmannen för högerens antibolsjevism, som helt oväntat tog till orda.

I december 1933 bröt Churchill dramatiskt med sina högerkolleger och förklarade nazismen vara en fara för brittiska imperiet. Som ett direkt svar på lord Rothermeres påstående att »Tysklands kraftfulla unga nazister är Europas väktare mot den kommunistiska faran« sade Churchill:

»Alla dessa band av kraftfull teutonisk ungdom, som marscherar på Tysklands gator och vägar, ser sig om efter vapen, och tro mig, när de väl har fått sina vapen, kommer de att kräva tillbaka alla de förlorade områdena och kolonierna, och när detta krav förts fram kommer det oundvikligen att skaka, om inte rubba, vartenda land i dess grundvalar.«

Churchill krävde en överenskommelse med Frankrike och även med Sovjetunionen mot det nazistiska Tyskland. Han blev stämplad som

förrädare och krigshetsare av de män, vilka förut hyllat honom som den antibolsjevikiska sakens hjälte.

På andra sidan Atlanten fanns ännu en man som insåg att ett världshistoriskt skede gått till ända. Förenta staternas nyvalde president Franklin Delano Roosevelt ändrade helt tvärt på den sovjetfientliga politik, som hans företrädare president Herbert Hoover hade fört. Den 16 november 1933 upprättades fullständiga diplomatiska förbindelser mellan Förenta staterna och Sovjetunionen. Samma dag sände president Roosevelt ett brev till Maxim Litvinov, vari sades:

»Jag förlitar mig på att de förbindelser, som nu har upprättats mellan våra folk, för all framtid skall förbli normala och vänskapliga och att våra nationer¹ hädanefter skall samarbeta till ömsesidigt gagn och för att bevara freden i världen.« s. 175

Samma år besökte överste Raymond Robins på nytt Sovjetunionen, varvid han på en tre månaders resa genom landet studerade dess sociala och ekonomiska institutioner. Han tillryggalade därvid omkring 12.000 kilometer och samlade in värdefullt material om de framsteg som gjorts sedan revolutionen. Innan han lämnade Moskva beviljade Stalin honom en längre, privat intervju, varunder de diskuterade förbindelserna mellan Amerika och Sovjetunionen. När Robins kom tillbaka till Förenta staterna inbjöds han till Vita huset för att avge en personlig rapport till president Roosevelt, vilken strax därefter tillkännagav Förenta staternas erkännande av sovjetregimen.

Ett år senare hade det nazistiska Tyskland lämnat Nationernas förbund. Dess plats i nationernas gemensamma råd intogs av Socialistiska Sovjetrepublikernas Union.

En ny era hade börjat. Den skulle bli en era av de mest fantastiska och enorma förräderier i historien, en era av hemlig diplomati, genomförd med terror, mord, sammansvärjningar, statskupper, bedrägerier och svek utan jämförelser i det förgångna.

Den skulle kulminera i det andra världskriget.

¹*Nationer*: här menas egentligen inte *nationer* utan *folk*, men det engelska ordet »nation« har kommit till användning i översättningen, trots att det engelska ordet »nation« inte betecknar samma sak som det svenska »nation«; de ser bara likadana ut. Sovjetunionen var ju inte en nation utan omfattade liksom det kejserliga Ryssland flera. Se i J.V. Stalin: »*Marxismen och den nationella frågan*« (Moskva 1950) bl.a. om vad, en nation är för något. Anm. vid avskrift år 2006.

Del III

FEMTE KOLONNEN I SOVJETUNIONEN

Kapitel 15

Förräderiets väg

s. 179

Rebell bland revolutionärer

Från det ögonblick Hitler tog makten i Tyskland hade den internationella kontrarevolutionen blivit en oskiljaktig del av det nazistiska världserövringsprogrammet. I varje land mobiliserade Hitler de kontrarevolutionära styrkor, som under de senaste femton åren hade organiserats över hela världen. Dessa styrkor förvandlades nu till det nazistiska Tysklands femte kolonn, organisationer för förräderi, spionage och terror. Denna femtekolonn var den tyska Wehrmachts hemliga förtrupp.

En av de starkaste och mest betydande avdelningarna av denna femte kolonn opererade i Sovjetunionen. Den leddes av en man, som måhända var den märkligaste av alla politiska överlöpare i historien: Leo Trotskij.

När tredje riket blev till, var Trotskij redan ledare för en internationell sovjetfientlig sammansvärjning med starka krafter inom Sovjetunionen. I sin landsflykt konspirerade Trotskij för att störta sovjetregeringen, själv återvända till Ryssland och inta den personliga maktställning som han en gång så när hade uppnått.

»Det var en tid«, skrev Winston Churchill i »Stora samtida«,
»då Trotskij hade Romanovarnas lediga tron inom räckhåll.«

Åren 1919–1920 dubbades Trotskij av världspressen till »den röde Napoleon«. Han var krigskommissarie. Klädd i en lång, elegant militärkappa, med skinande, höga stövlar och på höften en automatpistol

for han längs stridsfronterna och höll eldande tal till rödarmisterna. Han gjorde ett pansartåg till sitt högkvarter och omgav sig med en personlig, väpnad livvakt i särskilda uniformer. Han hade sin egen fraktion inom armékommandot, inom bolsjevikpartiet och inom sovjetregeringen. Trotskijs tåg, Trotskijs livgarde, Trotskijs tal, Trotskijs ansikte — det yviga svarta håret, det lilla spetsiga skägget och de stickande ögonen bakom den glittrande pincenén — åtnjöt världsrykte. I Europa och Förenta staterna blev Röda arméns segrar tillskrivna »Trotskijs ledarskap«.

s. 180

Så här beskrevs krigskommissarie Trotskij, när han talade på ett av sina effektfulla massmöten i Moskva, av den berömde amerikanske utlandskorrespondenten Isaac F. Marcossou:

»Trotskij gjorde vad som bland skådespelare kallas en god entré. Efter en stunds dröjsmål och i det psykologiskt rättade ögonblicket trädde han fram ur kulisserna och gick med snabba steg fram till den lilla pulpet, som alltid står till reds för talarna på ryska möten. Redan innan han kom in på scenen gick där en skälvning av förväntan genom den stora publiken. Man kunde höra mumlet: 'Trotskij kommer!'

Från talarstolen ljöd hans röst rik, djup och välklingande. Han attraherade och stötte tillbaka, dominerade och härskade. Han var elementär, nästan primitiv i sin intensitet — en mänsklig högtrycksmaskin. Han överöste sina åhörare med ett Niagara av ord som jag aldrig hört maken till. Fåfänga och övermod var det förhärskande.«

Efter hans dramatiska förvisning från Sovjetunionen år 1929 hade de sovjetfientliga elementen världen över skapat en myt kring Trotskijs namn och person. Enligt denna myt var Trotskij »den ryska revolutionens främste bolsjevikiske ledare, den som hade inspirerat Lenin, varit hans närmaste medarbetare och självskrivne efterträdare.«

Men i februari 1917, en månad före tsardömets fall, skrev Lenin själv:

»Namnet Trotskij betyder vänsterfraser och förbund med högern mot vänsterns syften.«

Lenin kallade Trotskij »den ryska revolutionens Judas«. Och här följer ytterligare några av de uttalanden, som Lenin under årens lopp gjorde om Trotskij och hans verksamhet inom den ryska revolutionära rörelsen:

- 1911.** »År 1903 var Trotskij mensjevik; han övergav mensjevikerna 1904 och kom tillbaka till dem 1905 efter att under mellantiden ha slagit omkring sig med ultrarevolutionära fraser, och år 1906 vände han åter ryggen åt mensjevikerna. Trotskij plagierar i dag den ena meningsriktningens åsikter, i morgon en annans, och betraktar sig själv som stående över bägge riktningarna. Jag måste säga ifrån att Trotskij representerar endast sin egen meningsriktning.« s. 181
- 1911.** »Sådana människor som Trotskij med hans uppblåsta fraser är ett tidens ont. Den som understödjer Trotskijs grupp, understödjer en politik av lögn och svek mot arbetarna. Trotskij har tagit till sin speciella uppgift att slå blå dunster i ögonen på arbetarna. Det är omöjligt att diskutera väsentliga ting med Trotskij, ty han har inga principer, vi kan bara avslöja honom som en demagog av sämsta sort.«
- 1912.** »Detta block är hopfogat av principlöshet, hyckleri och tomma fraser. Trotskij höljer in det i revolutionära fraser, som inte kostar honom något och inte förpliktar honom till någonting.«
- 1914.** »De som länge varit med i den marxistiska rörelsen i Ryssland känner mycket väl till Trotskijs person, och med dem behöver man inte tala därom. Men den unga arbetargenerationen känner honom inte, och därför måste vi tala om honom. Dyliga typer är karaktäristiska kvarlevor från gårdagens historiska grupperingar, från den tid då arbetarnas massrörelse i Ryssland ännu var sovande.«
- 1914.** »Kamrat Trotskij har ännu aldrig haft en bestämd åsikt i en enda allvarlig marxistisk fråga, han har alltid slunkit in i det tomrum som uppstått genom en eller annan meningsskiljaktighet och där svängt från den ena sidan till den andra.«

1915. »Trotskij är som vanligt oense med socialchauvinisterna i allt principiellt, men ense med dem i allt praktiskt.«

Förrädare föds inte, de skapas. Liksom Benito Mussolini, Pierre Laval, Paul Joseph Göbbels, Jacques Doriot, Wang Ching-wei och andra beryktade äventyrare i modern tid hade Trotskij börjat sin bana som extrem vänsterman med egna åsikter inom den revolutionära rörelsen i sitt hemland.

Namnet Trotskij var en pseudonym. Han hette egentligen Leo Davidovitj Bronstein och var född år 1879 i en välbärgad medelklassfamilj i den lilla bondbyn Janovka nära Cherson i södra Ukraina. Hans första ärelystnad var att bli författare.

»I mina ögon«, skrev Trotskij i sin självbiografi »Mitt liv«, »representerade författare, journalister och konstnärer en värld, som var mera lockande än någon annan, en värld öppen endast för de utvalda.«

Den unge Trotskij började skriva på ett skådespel och uppträdde i Odessas litterära salonger i högklackade stövlar och blå artistblus, med rund halmhatt på huvudet och svart spatserkäpp i handen. Som student slöt han sig till en grupp radikala bohemer. Vid aderton års ålder blev han häktad av tsarpolisen för att han spritt radikal litteratur och förvisades till Sibirien tillsammans med hundratals andra studenter och revolutionärer. Han flydde från Sibirien på hösten 1902 och började leva utomlands, där han kom att ägna sin mesta tid åt att agitera och konspirera bland de ryska emigranterna och de kosmopolitiska socialisterna i de europeiska huvudstäderna. s. 182

Några månader i början av 1903 var Trotskij med i redaktionen av Iskra, den marxistiska tidning som Lenin utgav under landsflykten i London. Efter den söndring mellan mensjeviker och bolsjeviker, som denna sommar uppstod inom den ryska marxistiska rörelsen, började Trotskij sälla sig till Lenins politiska vedersakare, mensjeviker. Trotskijs litterära talanger, flammande vältalighet, dominerande personlighet och fallenhet för dramatiska effekter hade snart gett honom namn om sig att vara den mest glänsande unge mensjevikagitatorn. Han besökte de radikala ryska studentkolonierna i Bryssel, Paris, Liège, Schweiz och Tyskland och gick till angrepp mot Lenin och de

andra bolsjevikerna, som krävde ett disciplinerat och välorganiserat revolutionärt parti till att leda kampen mot tsarismen. I en broschyr med titeln »Våra politiska uppgifter«, som utkom 1904, anklagade han Lenin för att söka införa kadaverdisciplin bland de ryska radikalerna. På ett språk, som var slående likt det han sedermera använde i sina angrepp mot Stalin, stämplade den unge Trotskij Lenin som »ledare för den reaktionära flygeln inom vårt parti«.

Efter tsarismens nederlag i rysk-japanska kriget 1905 reste sig arbetarna och bönderna i den misslyckade »första« ryska revolutionen. Trotskij skyndade sig tillbaka till Ryssland och fick en ledande ställning i den av mensjevikerna behärskade Petersburgssovjeten. I den feberheta atmosfären av intriger och hårda politiska strider och i känslan av att stå maktens tinnar nära vara Trotskij i sitt rätta element. Vid tjugosex års ålder ansåg han det fullt klart, att han var bestämd att bli den ryska revolutionens ledare. Han började redan tala om sin »ödesbestämmelse« och sin »revolutionära intuition«. Många år efteråt skrev han i »Mitt liv«:

»Jag kom till Ryssland i februari 1905, medan de andra landsflyktiga ledarna inte kom förrän i oktober och november. Bland de ryska kamraterna fanns inte en enda som jag hade någonting att lära av. Jag fick tvärtom själv inta lärarens plats. — I oktober kastade jag mig huvudstupa in i den väldiga malströmmen, vilket satte mina personliga egenskaper på det hårdaste prov. Beslut måste fattas mitt i hetaste striden. Jag kan inte underlåta att här notera, att dessa beslut kom över mig som någonting alldeles självklart. Jag kände rent fysiskt att mina läroår nu var tillända, och under de år som gått sedan dess har jag lärt så som en mästare lär, inte som en elev. — Ingen stor gärning är möjlig utan intuition. Det var förvisso händelserna 1905 som lät denna min revolutionära intuition komma till synes och lärde mig att lita på dess säkra bistånd för resten av mitt liv. — Ärligt talat kan jag inte förebrå mig för att någonsin ha gjort mig skyldig till någon allvarlig felbedömning av en politisk situation och ett revolutionärt perspektiv.«

s. 183

När Trotskij åter befann sig i utlandet efter nederlaget för 1905 års revolution upprättade han sitt eget politiska högkvarter i Wien. Han

angrep Lenin som »kandidat till en diktatorspost« och satte i gång en propagandakampanj för att bygga upp en egen rörelse och framhäva sig själv som »revolutionär internationalist«. Från Wien företog Trotskij trägna resor till Rumänien, Schweiz, Frankrike och Turkiet, värvade anhängare och knöt värdefulla förbindelser med europeiska socialister och vänsterradikaler. Bland de landsflyktiga ryska mensjevikerna, socialistrevolutionärerna och intellektuella bohemerna skapade sig Trotskij sakta och säkert ett namn som Lenins främste medtävlare inom den ryska revolutionära rörelsen.

»Hela leninismen«, skrev Trotskij i ett personligt brev till den ryske mensjevikledaren Tjcheidze den 23 februari 1913, »är numera uppbyggt på lögn och bär inom sig det giftiga fröet till sin egen upplösning.« Trotskij fortsatte med att tala om för sin mensjevikiske medbroder, att Lenin enligt hans åsikt inte var någonting annat än »en professionell utnyttjare av varje efterblivenhet inom den ryska arbetarrörelsen«.

När tsardömet föll i mars 1917, befann sig Trotskij i New York, där han redigerade den radikala ryska tidningen *Novyj Mir* (Ny Värld) i samarbete med sin vän och Lenins vedersakare Nikolaj Bucharin, en ultraradikal rysk landsflyktig politiker, av en iakttagare beskriven som »en blond Machiavelli i skinnröja«. Trotskij hade endast två månader innan tsaren störtades kommit till Förenta staterna efter att ha blivit utvisad från Frankrike på senhösten 1916. Bucharin hade från Österrike farit före honom. s. 184

Trotskij fick nu brått att ordna med biljett hem till Ryssland. Men hans resa blev avbruten av de canadensiska myndigheterna, som anhöll honom i Halifax. Sedan han hållits i fängsligt förvar en månad frigavs han på begäran av den ryska provisoriska regeringen och avreste till Petrograd.

Brittiska regeringen hade beslutat låta Trotskij återvända till Ryssland. Enligt den brittiske agenten Bruce Lockharts memoarer ansåg sig brittiska underrättelseväsendet kunna dra nytta av »oenigheten mellan Trotskij och Lenin«.

I sina memoarer »Som politisk agent« uttalade Bruce Lockhart som sin åsikt, att brittiska regeringen från början gjorde ett allvarligt missgrepp i sitt sätt att behandla Trotskij.

Lockhart skrev: »Vi hade icke förstått att behandla Trotskij med klokhet. Vid tiden för den första revolutionen befann han sig i landsflykt i Amerika. Han var då varken mensjevik eller bolsjevik. Han var vad Lenin kallar en trotskist — d.v.s. en individualist och opportunist. Han var en revolutionär med konstnärstemperament och ett obestriddigt fysiskt mod och hade aldrig varit och kunde aldrig bli en pålitlig partiman. Hans uppträdande före den första revolutionen hade mycket strängt klandrats av Lenin. . .

Våren 1917 anhöll Kerenskij hos den engelska regeringen, att den skulle underlätta Trotskijs hemresa till Ryssland . . . Som vanligt när det gällde Ryssland valde vi en olycklig halvmesyr. Trotskij behandlades som en brottsling. I Halifax internerade man honom i ett fångläger . . . Sedan man väl väckt ett bittert hat hos honom, tillät man honom att återvända till Ryssland.«

Trotskij kom till Petrograd i maj. I början försökte han skapa ett eget revolutionärt parti, en sammanslutning av förutvarande emigranter och extrema vänsterelement från olika radikala partier. Men det stod snart klart att det inte fanns någon framtid för Trotskijs parti. De revolutionära massorna stödde bolsjevikpartiet.

I augusti 1917 gjorde Trotskij en uppseendeväckande politisk helomvändning. Efter att i fjorton år ha bekämpat Lenin och bolsjevikerna begärde han inträde i bolsjevikpartiet.

Lenin hade upprepade gånger varnat för Trotskij och hans personliga ambitioner, men nu i den avgörande kampen för upprättandet av en sovjetregering krävde Lenins politik en enad front av alla revolutionära riktningar, grupper och partier. Trotskij var talesman för en betydande grupp. Utanför Ryssland var han mera känd än någon annan rysk revolutionär med undantag av Lenin. Dessutom kunde Trotskijs enastående talanger som talare, agitator och organisatör med stor fördel utnyttjas av bolsjevikerna. Trotskijs ansökan om inträde i bolsjevikpartiet bifölls.

s. 185

Trotskij gjorde ett för sin person betecknande effektivt intåg i bolsjevikpartiet. Han förde med sig hela sitt brokiga sällskap av oliktänkande vänsterelement in i partiet. Lenin yttrade skämtsamt, att det var »som att ha slutit fred med en stormakt«.

Trotskij blev ordförande i Petrogradsovjeten, där han gjort sitt första politiska framträdande 1905. Han innehade denna befattning under de avgörande dagar som följde. När den första sovjetregeringen bildades som en koalition av bolsjeviker, socialistrevolutionär vänster och förutvarande mensjeviker, blev Trotskij utrikeskommissarie. Hans stora språkkunskaper och hans vidsträckta kännedom om andra länder gjorde honom lämpad för detta uppdrag.

Vänsteroppositionen

Först som utrikeskommissarie och sedan som krigskommissarie var Trotskij den förnämste talesmannen för den så kallade vänsteroppositionen inom bolsjevikpartiet. Om hans oppositionella verksamhet som utrikeskommissarie under Brest-Litovsk-krisen har vi tidigare berättat.

Efter att ha avlägsnats från posten som utrikeskommissarie erkände Trotskij offentligt det fel han begått i att gå emot Lenin i Brest-Litovsk och erbjöd sig återigen att reservationslöst samarbeta med Lenin. Trotskij fick en ny befattning, som syntes lämpad för hans organisatoriska och oratoriska talanger. Han blev krigskommissarie. Den militära strategin och den politiska ledningen av Röda armén låg huvudsakligen i händerna på män som Stalin, Frunse, Vorosjilov, Kirov, Sjors och Budjonnyj. Krigskommissarie Trotskij höll sig till de råd han fick av en hop gamla tsaristiska »specialister«, som han omgivit sig med, motsatte sig gång på gång de militära beslut som fattades av den bolsjevikiska centralkommittén, och överskred ogenerat sina befogenheter. I flera fall var det endast centralkommitténs direkta ingripande som hindrade Trotskij att arkebusera ledande bolsjevikiska militärombud vid fronten, när dessa opponerade sig mot hans egenmäktiga uppträdande.

s. 186

På sommaren 1919 förklarade Trotskij, att Koltjak inte längre var något hot i öster, och yrkade på att Röda arméns styrkor där skulle sättas in i fälttåget mot Denikin i söder. Stalin påvisade, att detta skulle ge Koltjak ett synnerligen välkommet andrum samt möjligheten att reorganisera och nyutrusta sin armé för en ny offensiv. »Vi skulle alltså lämna Ural«, förklarade Stalin som militär representant för centralkommittén, »med dess industrier och järnvägsnät i Koltjaks händer, så

att han så mycket lättare skulle kunna samla storbönderna omkring sig och slå sig fram till Volga.« Trotskijs plan förkastades av centralkommittén och han tog ingen vidare befattning med det östra fälttåget, som slutade med Koltjaks fullständiga nederlag.

På hösten 1919 gjorde Trotskij upp en plan för fälttåget mot Denikin. Denna plan förutsatte en marsch över Donstäpperna, ett så gott som väglöst område, fullt av kontrarevolutionära kosackband. Stalin, som av centralkommittén hade sänts till sydfrenten, förkastade Trotskijs plan och påyrkade i stället att Röda armén skulle rycka fram genom Donetsområdet med dess täta järnvägsnät, dess koltillgångar och sympatiserande arbetarbefolkning. Stalins plan godtogs av centralkommittén. Trotskij drogs bort från sydfrenten, beordrades att inte mera lägga sig i operationerna där och tillråddes att inte mera sätta sin fot inom stridsområdet. Denikin blev slagen i överensstämmelse med Stalins plan.

Bland krigskommissarie Trotskijs intimaste kumpaner var förre tsarofficeren överste Vatsetis, vilken tjänstgjorde som överbefälhavare tillsammans med Trotskij på östfronten mot Koltjak. Sovjetmyndigheterna uppdagade att Vatsetis var inblandad i stämplingar mot Röda arméns överkommando. Han avlägsnades från sin post. I »Mitt liv« presterade Trotskij följande kostliga försvar för sin gamle kumpan:

»När Vatsetis fick sina ingivelser kunde han utfärda order som om folkkommissariernas råd och centrala exekutivkommittén inte existerade. Han anklagades för tvivelaktiga förhållanden och förbindelser, men i själva verket fanns där ingen allvarlig grund för anklagelserna. Karlen hade kanske läst Napoleons biografi, innan han gick till sängs, och anförtrött ett par eller tre unga officerare sina äregiriga drömmar.«

s. 187

Vänsteroppositionsmännen inom bolsjevikpartiet var inte talrika, men de var durkdrivna talare och organisatörer. De hade vidsträckta förbindelser såväl utomlands som bland mensjevikerna och socialistrevolutionärerna inom Ryssland. Under de första dagarna efter revolutionen tillskansade de sig viktiga poster inom armén, diplomatiska kåren och verkställande statsorgan.

Trotskij delade ledarskapet för oppositionen med två andra fronde-
rande radikaler, den spenslige, ljuslätte självkorade »marxistiske ide-
ologen« Nikolaj Bucharin, som stod i spetsen för en grupp så kallade
»vänsterkommunister«, samt den frodige, vältalige vänsteragitatorn
Grigorij Sinovjev, som tillsammans med Trotskijs svåger Leo Kame-
njev ledde sin egen sekt, kallad »sinovjevisterna«. Trotskij, Bucharin
och Sinovjev grälade ofta sinsemellan om taktikfrågor och på grund av
personlig rivalitet och motstridiga politiska syften, men i avgörande
ögonblick slog de samman sina styrkor i upprepade försök att få herra-
väldet över sovjetregeringen.

Bland Trotskijs egna anhängare var den radikale sonen till rika
ukrainska föräldrar Jurij Pjatakov, som kommit under Trotskijs infly-
tande ute i Europa, den briljante polske vänsterjournalisten och agita-
torn Karl Radek, som i Schweiz gått samman med Trotskij i oppositi-
onen mot Lenin, den förutvarande advokaten och ärelystne bolsjeviki-
ske dumaledamoten Nikolaj Krestinskij, den unge kosmopolitiska ra-
dikalen Grigorij Sokolnikov, som av Trotskij blivit hjälpt till en anställ-
ning inom utrikeskommissariatet, samt den bulgariskfödde Christian
Rakovskij, som på sin tid varit en välbärgad ekonomisk gynnare av de
rumänska socialisterna, vistats i de flesta europeiska länder, tagit me-
dicinsk examen i Frankrike och varit en av ledarna för sovjetresningen
i Ukraina 1918.

Därtill omgav sig Trotskij som krigskommissarie med ett gäng nack-
styva, råbarkade knektar, som bildade ett speciellt »trotskijgarde« och
var sin »ledare« fanatiskt tillgivna. En framträdande medlem av Trot-
skijs militära junta var den två meter långa, oförvägne chefen för Mos-
kvas garnison Nikolaj Muralov. Till Trotskijs personliga livgarde hör-
de Ivan Smirnov, Sergej Mratjkovskij och Efraim Dreitser. Greve Mir-
bachs mördare, den förutvarande socialistrevolutionäre terroristen Blum-
kin blev chef för denna personliga livvakt.

I april 1937 sade Trotskij följande om sitt förhållande till lönnmör- s. 188
daren Blumkin:

»Han var medlem av mitt militära sekretariat under kriget
och stod i direkt personlig förbindelse med mig. Han hade
ett mycket märkligt förflutet. Han var medlem av den so-
cialistrevolutionära vänsteroppositionen och hade deltagit i
upproret mot bolsjevikerna. Det var han som dödade den ty-

ske ambassadören Mirbach. Jag anställde honom i mitt militära sekretariat och varje gång jag behövde en modig man stod Blumkin till mitt förfogande.«

Trotskij drog också till sig en hop gamla tsarofficerare, som han blev god vän med och trots upprepade varningar från bolsjevikpartiet placerade på viktiga militära poster. En tsarofficer, som han blev särskilt intim med under det polska fälttåget 1920, var Michail Nikolajevitj Tuchatjevskij, en befälhavare med sina egna napoleonska aspirationer.

Den förenade vänsteroppositionens mål var att avlägsna Lenin och ta makten i Sovjetunionen.

Den stora fråga, som de ryska revolutionärerna stod inför efter de vita arméernas och interventionens nederlag, var vad sovjetmakten skulle användas till. Trotskij, Bucharin och Sinovjev höll på att det var omöjligt att bygga upp socialismen i »det efterblivna Ryssland«. Vänsteroppositionen ville göra den ryska revolutionen till en reservoar för »världsrevolutionen«, ett världscentrum för underblåsande av revolutioner i andra länder. Både Lenin och Stalin framhöll gång på gång, att om man klädde av vänsteroppositionen dess ultrarevolutionära fraseologi, så företrädde den i verkligheten bara en tygellös kamp om makten, en »bohemanarkism«, och inom Ryssland en militärdiktatur under krigskommissarie Trotskij och hans kumpaner.

Frågan drevs till sin spets på sovjetkongressen i december 1920. Det var revolutionens kallaste, matfattigaste och mest kritiska år. Kongressen hölls i Pelarhallen i Moskva. Staden var snöhöljd, stelfrusen, utsvulten och sjuk. I den stora salen, som var oeldad på grund av bränsllebristen, satt sovjetdelegaterna insvepta i fårskinn, filter och pälsar och huttrade i den skarpa decemberkölden.

Lenin var ännu blek och försvagad av sviterna efter Dora Kaplans förgiftade kulor, som så när hade ändat hans liv 1918. Han steg upp på estraden och gav vänsteroppositionen sitt svar. Han beskrev de fruktansvärda förhållanden som rådde i Ryssland. Han krävde nationell enhet för att möta de otroliga svårigheterna vid reorganiserandet av det ekonomiska och sociala livet. Han motiverade den nya ekonomiska politiken, som skulle avlösa den rigorösa så kallade krigskommunismen, till en viss grad återinföra privathandel och kapitalism i Ryssland och öppna vägen för den begynnande återuppbyggnaden.

s. 189

— Vi tar ett steg tillbaka, sade Lenin, för att sedan ta två steg framåt!

När Lenin talade om den »tillfälliga reträtt«, som den nya ekonomiska politiken innebar, utbrast Trotskij:

— Göken har varslat om sovjetregeringens ändalykt!

Men Lenin ansåg att sovjetregeringens arbete bara hade börjat. Han yttrade inför kongressen:

»Först när landet är elektrifierat, när industrin, lantbruket och transportväsendet lagts på den tekniska grundvalen av modern storproduktion, först då är vår seger fullständig.«

En väldig karta över Ryssland hängde över estraden. På ett tecken av Lenin tryckte man på en knapp och kartan var med ens upplyst. Den visade för kongressen hur Lenin föreställde sig sitt lands framtid. Elektriska ljuspunkter glödde på en mångfald ställen på kartan och visade de frusna och hungriga sovjetdelegaterna på de framtida dammanläggningar, kraftverk och andra stora anläggningar, varifrån strömmar av elektrisk kraft en dag skulle flöda ut och förvandla det gamla Ryssland till en modern, industrialiserad socialistisk nation.¹ Ett sorl av upphetsning, bifall och misstro gick genom den kalla, fullpackade salen.

Trotskijs vän Karl Radek tittade på den profetiska demonstrationen genom sina tjocka glasögon, ryckte på axlarna och viskade: »Elektrofiktio!« Radeks kvickhet blev ett trotskistiskt slagord. Bucharin sade att Lenin försökte lura bönderna och arbetarna med sitt »utopiska prat om elektricitet«.

¹*Nation*: här menas egentligen inte *nation* utan *land*, men det engelska ordet »nation« har kommit till användning i översättningen, trots att det engelska ordet »nation« inte betecknar samma sak som det svenska »nation«; de ser bara likadana ut. Sovjetunionen var ju inte en nation utan omfattade liksom det kejserliga Ryssland flera. I den tyska översättningen står också mycket riktigt på motsvarande ställe »in ein modernes, industrialisiertes, sozialistisches Land« och i den ryska »v sovremmenuju industrializirovanuju sotsialistitjeskuju stranu« (bägge betyder »till ett modernt, industrialiserat, socialistiskt land«). Se i J.V. Stalin: »*Marxismen och den nationella frågan*« (Moskva 1950) bl.a. om vad, en nation är för något. Anm. vid avskrift år 2006.

Utanför Ryssland var Trotskijs internationella vänner och gynna-
re i socialistiska och vänsterkommunistiska kretsar övertygade om att
Lenins regim var dömd till undergång. Även många andra iakttagare
trodde att Trotskij och vänsteroppositionen hade makten inom räck-
håll. Den amerikanske utlandskorrespondenten Isaac F. Marcossou med-
delade, att Trotskij hade »de unga kommunisterna, de flesta av office-
rarna samt Röda arméns djupa led bakom sig«. Men liksom Trotskij
själv överskattade också yttervärlden hans styrka och popularitet.

I sina försök att få fram en egen massrörelse för Trotskij omkring s. 190
i landet, gjorde dramatiska framträdanden på offentliga sammankom-
ster, höll lidelsefulla tal, anklagade »de gamla bolsjevikerna« för att ha
»försumpats« och uppfordrade ungdomen att stödja hans riktning. Men
de ryska soldaterna, arbetarna och bönderna, som hade sin segerrika
kamp mot de tilltänkta vita napoleonerna i friskt minne, var inte hå-
gade att låta »en röd Napoleon« stiga fram ur deras egna led. Bernard
Pares skrev i sin »Rysslands historia« om Trotskij:

»En skarpögd kritiker, som såg Trotskij på nära håll, har
alldeles riktigt sagt, att denne med sitt skaplynne och sina
metoder hörde de förrevolutionära tiderna till. Demagoger-
na hade tjänat ut.«

På bolsjevikpartiets tionde kongress i mars 1921 genomdrev central-
kommittén med Lenin i spetsen en resolution, som utdömde alla frak-
tioner inom partiet som ett hot mot den revolutionära ledningens en-
het. Från och med nu måste alla ledande partimedlemmar foga sig ef-
ter majoritetens beslut och majoritetens ledning vid risk att annars
bli utstötta ur partiet. Centralkommittén varnade särskilt Leo Trot-
skij för hans fraktionsverksamhet och konstaterade, att »fiender till
staten« drog fördel av den förvirring som hans upplösande verksamhet
medfört, nästlade in sig i partiet och kallade sig trotskister. Ett flertal
framstående trotskister och andra medlemmar av vänsteropposition-
en blev degraderade. Trotskijs främste militära medhjälpare Nikolaj
Muralov fråntogs befälet över den strategiskt viktiga Moskvaorganisa-
tionen och blev ersatt med den gamle bolsjevikern Klementij Vorosjilov.

Året därpå, i mars 1922, valdes Josef Stalin till partiets generalsek-
reterare och blev ansvarig för förverkligandet av Lenins planer.

Efter den öppna partivarningen och degraderingen av Trotskijs an-
hängare började dennes massbasis smälta ihop. Hans prestige var i

nedan. Stalins utnämning var ett förkrossande slag för Trotskijs fraktion inom partiorganisationen.

Makten höll på att glida Trotskij ur händerna.

Vägen till förräderiet

I början hade vänsteroppositionen bedrivit sin verksamhet efter två linjer. Öppet, från talarstolarna, i sina egna tidningar och föreläsningssalar förde oppositionsmännen ut sin propaganda till folket. Bakom kulisserna, på små hemliga, konspirativa sammankomster utformade Trotskij, Bucharin, Sinovjev, Radek, Pjatakov och andra oppositionens allmänna strategi och taktiska framgångslinjer. s. 191

På basis av denna oppositionsrörelse byggde Trotskij upp en hemlig konspirativ organisation i Ryssland enligt det femmannasystem, som Reilly hade utformat och som de socialistrevolutionära och andra sovjefientliga konspiratörer hade använt sig av.

År 1923 var Trotskijs underjordiska organisation redan både stark och vittomfattande. Speciella koder, chiffer och lösenord togs i bruk av Trotskij och hans anhängare i deras illegala kommunikationer. Hemliga tryckpressar sattes upp överallt i landet. Trotskistiska celler bildades inom armén, diplomatiska kåren samt stats- och partiinstitutionerna.

Många år efteråt avslöjade Trotskij, att hans egen son Leo Sedov vid denna tid var inblandad i den trotskistiska sammansvärjning, som redan upphört att vara en i huvudsak politisk opposition inom bolsjevikpartiet och börjat smälta samman med det allmänna lönnkriget mot sovjetregimen.

»År 1923« skrev Trotskij 1938 i sin skrift »Leo Sedov — son, vän och kämpe«, »kastade sig Leo direkt in i oppositionens arbete. Så började han vid sjuton år att leva en fullt medveten revolutionärs liv. Han tillägnade sig snabbt konsten att bedriva konspirativt arbete, ordna illegala möten och att utge och sprida oppositionens skrifter. Komsomol (den kommunistiska ungdomsorganisationen) skapade raskt sina egna kadrer av oppositionsledare.«

Men Trotskij hade gått längre än till konspirativ verksamhet inom Sovjetryssland.

På vintern 1921–1922 hade den svartmuskige, kvickögde advokaten och ledande trotskisten Nikolaj Krestinskij blivit sovjetambassadör i Tyskland. Under sin tjänstgöring i Berlin besökte Krestinskij riksvärnschefen general Hans von Seeckt. Denne visste genom sitt underrättelseväsen att Krestinskij var trotskist. Den tyske generalen lät Krestinskij förstå, att riksvärnet ställde sig välvilligt till de ryska oppositionssträvanden, som leddes av krigskommissarie Trotskij.

Några månader senare inrapporterade Krestinskij i Moskva till Trotskij vad general Seeckt hade sagt. Trotskij var i trängande behov av pengar till att finansiera sin växande underjordiska organisation. Han sade till Krestinskij, att oppositionen i Ryssland behövde utländska bundsförvanter och måste inrikta sig på att sluta förbund med vänskapligt sinnade makter. Tyskland, tillade Trotskij, var ingen fiende till Ryssland och det var inte sannolikt att det inom närmaste tiden skulle bli någon schism mellan de båda länderna, ty tyskarna riktade blicken västerut och brann av längtan att få hämnas på Frankrike och England. De oppositionella politikerna i Sovjetryssland måste ställa in sig på att slå mynt av denna situation.

s. 192

När Krestinskij återkom till Berlin år 1922 hade han instruktioner från Trotskij om att

»under de officiella förhandlingarnas gång utnyttja ett sammanträffande med Seeckt till att föreslå honom att ställa ett ekonomiskt bidrag till Trotskijs förfogande för vidare utveckling av den illegala trotskistiska verksamheten«.

I en bekännelse, som Krestinskij i sinom tid kom att avge inför rätten, berättade han om hur det gick till:

»Jag framförde ärendet till Seeckt och nämnde en summa av 250.000 guldmärk. Efter att ha rådgjort med sin assistent, stabschefen Haase, gick general Seeckt med på saken och begärde i gengäld att vissa konfidentiella och betydelsefulla informationer av militär natur skulle, om än inte så regelbundet, tillställas honom av Trotskij i Moskva eller genom mig. Dessutom ville han ha hjälp med visum för en del personer, som de ville sända till Sovjetunionen som spioner. Detta

motförslag av general Seeckt godtogs, och 1923 trädde överenskommelsen i kraft.«

Den 21 januari 1924 avled bolsjevikpartiets skapare och ledare Vladimir Iljitj Lenin.

Trotskij låg i Kaukasien och rekreerade sig från lindrig influensa. Han återvände inte till Moskva på Lenins begravning, utan stannade kvar på badorten Suchum.

»I Suchum låg jag dagarna i ända på balkongen och blickade ut över havet«, skrev Trotskij i »Mitt liv«. »Fast det var januari, var solen varm och klar. När jag inandades havsluften, smälte förvissningen om min historiska rätt samman med hela min varelse.«

Kampen om makten

Omedelbart efter Lenins död kom Trotskij med sina första öppna maktanspråk. På partikongressen i maj 1924 krävde han, att han och inte Stalin skulle erkännas som Lenins efterträdare. Trots att hans egna bundsförvanter avrådde honom framtvängde han votering i frågan. Kongressens 748 bolsjevikdelegater röstade enhälligt för att Stalin skulle kvarstå som generalsekreterare och utdömde Trotskijs kamp för personlig makt. Det allmänna avvisandet av Trotskij var så uppenbart, att även Bucharin, Sinovjev och Kamenjev fann sig föranlåtna att sluta sig till majoriteten och rösta emot honom. Trotskij angrep dem ursinnigt för att de »förrått« honom. Men några månader senare slog Trotskij och Sinovjev åter ihop sina styrkor och bildade en »ny opposition«.

Den nya oppositionen gick längre än vad någon liknande oppositionsriktning förut hade gjort. Den krävde öppet en »ny ledning« i Sovjetunionen, och i en landsomfattande propaganda och politisk kamp mot sovjetregeringen samlade den upp missnöjda och upproriska element av alla kulörer. Trotskij själv skrev senare därom: »I förtruppens kölvatten följde hela släptåget av allsköns missnöjda, handikappade och förbittrade strebrar«.

Spioner, Torgpromsabotörer, vita kontrarevolutionärer och terrorister samlades i den nya oppositionens hemliga celler. Cellerna började

lagra vapen. En hemlig trotskistisk armé höll faktiskt på att sättas upp på Sovjetunionens mark.

»Vi måste ta det på lång sikt«, sade Trotskij till Sinovjev och Kamenjev enligt vad han berättade i »Mitt liv«. »Vi måste förbereda oss på en lång och allvarlig kamp.«

Utanför Ryssland hade kaptan Sidney George Reilly vid brittiska underrättelseväsendet funnit ögonblicket inne att slå till. Den tilltänkte ryske diktatorn och brittiske marionetten Boris Savinkov sändes denna sommar tillbaka till Ryssland för att förbereda den motsedda kontrarevolutionära resningen. Hur det gick för honom skildrades i vårt nionde kapitel. Enligt Winston Churchill, som spelade en roll i denna sammansvärjning, stod Savinkov i hemlig förbindelse med Trotskij. I »Stora samtida« skrev Churchill: »I juni 1924 fick Savinkov av Kamenjev och Trotskij en bestämd inbjudan att återvända«.

Samma år blev Trotskijs underhuggare Christian Rakovskij Sovjetunionens ambassadör i England. Rakovskij, vilken av Trotskij år 1937 betecknades som »min vän, min gamle sanne vän«, fick på sitt Londonkontor kort efter sin ankomst besök av två brittiska underrättelseofficerare, kaptan Armstrong och kaptan Lockhart. Brittiska regeringen hade förut vägrat acceptera en sovjetrepresentant i London. Enligt Rakovskij yttrade de brittiska officerarna till honom:

»Vet ni varför ni har kunnat få agremang här i England? Vi har gjort en del förfrågningar om er genom Eastman och fått veta, att ni tillhör Trotskijs riktning och är hans förtrogne. Det är endast med hänsyn till detta som underrättelseväsendet kunnat samtycka till att ni blivit ackrediterad ambassadör här i landet.«

Denna uppgift lämnades av Rakovskij i hans bekännelse inför Sovjetunionens högsta domstols militärkollegium i mars 1938. Vid den tid det gällde, på 1920-talet, var den amerikanske författaren och journalisten Max Eastman auktoriserad översättare av Trotskijs skrifter och den främste spridaren av trotskistisk propaganda i Förenta staterna. Det var Max Eastman som först bekantgjorde det så kallade »Le-nintestamentet«, vilket uppgavs vara ett autentiskt dokument skrivet

av Lenin och som Stalin, enligt Eastman, hade »hållit inlåst i ett kassafack«. Det föregivna testamentet gjorde gällande, att Trotskij var bättre skickad för posten som bolsjevikpartiets generalsekreterare än Stalin. År 1928 översatte Eastman en propagandaskrift av Trotskij under titeln »Det verkliga läget i Ryssland«. I en efterskrift till den översatta upplagan av boken infogade han texten till det så kallade testamentet och skrev om sina egna tjänster åt den trotskistiska oppositionen: »När oppositionens kamp syntes som mest framgångsrik, publicerade jag följande översättning av testamentets fullständiga text i New York Times och använde det därför erhållna honoraret till vidare spridning av de bolsjevikiska (d.v.s. trotskistiska) idéerna.«

Trotskij själv bestred i början att Lenin efterlämnat något testamente. I ett brev till tidningen New York Daily Worker den 8 augusti 1925 skrev Trotskij:

»Vad beträffar 'testamente', så har Lenin aldrig efterlämnat något, och arten av hans förhållande till partiet liksom partiets hela väsen gör förekomsten av ett dylikt testamente fullständigt utesluten.

Under föregivande av att det gällt ett 'testamente' har emigranttidningarna liksom den utländska borgar- och mensjevikpressen kört med citat — fullständigt förvrängda — ur ett av Lenins brev, vilket innehåller en del råd i organisationsfrågor.

Allt tal om en hemlighållen eller saboterad 'sista vilja' är endast illvilligt påfund, riktat mot Lenins verkliga vilja och det av honom skapade partiet.«

s. 195

Inte desto mindre kör de trotskistiska propagandisterna än i dag med Lenins testamente som ett autentiskt dokument och bevis på att Lenin hade utsett Trotskij till sin efterträdare.

Rakovskij återvände till Moskva efter de båda brittiska underrättelseofficerarnas besök. Han informerade Trotskij om vad som förekommit. Det brittiska underrättelseväsendet önskade liksom det tyska upprätta förbindelser med oppositionen.

— Det är någonting att tänka på, sade Trotskij.

Några dagar senare talade Trotskij om för Rakovskij att »förbindelser med det brittiska underrättelseväsendet skulle upprättas«.

Rakovskij blev år 1926 förflyttad från London till Paris. Innan han for till Frankrike träffade han Trotskij i Moskva. Trotskij upplyste honom om att situationen i Ryssland började bli kritisk och att det var nödvändigt att ta vara på varje tänkbar utländsk hjälpkälla.

— Jag har kommit till den slutsatsen, sade Trotskij, att vi måste instruera de av våra meningsfränder, som befinner sig utomlands som sändebud och handelsrepresentanter, att de bland konservativa kretsar i de kapitalistiska länder, där de är verksamma, tar reda på i vilken utsträckning trotskisterna kan påräkna stöd från dessa kretsar.

När Rakovskij kom till Frankrike, började han å den trotskistiska oppositionens vägnar känna sig för i de franska reaktionära kretsarna. Frankrike var då centrum för Torgproms intrigspel, och den franska generalstaben under ledning av Foch och Pétain var redan inställd på ett angrepp mot Sovjetunionen. Rakovskij berättade efteråt om »de förhandlingar som Trotskij instruerat mig att föra«: »Jag träffade deputeraden Nicole i Roye. Nicole är en mycket betydande linnefabrikant norrifrån och han tillhör de republikanska högerkretsarna. Jag frågade honom vilka möjligheter och utsikter det fanns för oppositionen — om den kunde påräkna något stöd från franska kapitalistkretsar, som var aggressivt inställda mot Sovjetunionen. Han svarade: — Naturligtvis, och det i större utsträckning än ni kanske tror. Men, sade han, detta beror huvudsakligen på två omständigheter. För det första att oppositionen verkligen blir en makt att räkna med, och för det andra i vilken utsträckning oppositionen kan bevilja koncessioner åt franskt kapital. Nästa samtal hade jag i Paris i september 1927 med deputeraden Louis Dreyfus, en stor spannmålsgrossist. Jag måste säga, att detta samtal förlöpte alldeles likadant som det med Nicole.«

s. 196

När kapten Reilly förberedde sin sista kupp i Ryssland, skrev han till sin hustru: »I Ryssland sker något alldeles nytt och stort, som är värt att ta fasta på.« Reillys agent, den brittiske konsulatstjänstemannen kapten E. hade meddelat honom att förbindelse upprättats med oppositionsrörelsen i Sovjetunionen.

Några månader efter Reillys död fick Trotskij något som han senare i »Mitt liv« betecknade som »mystisk feber«, vilken »moskvaläkarna

inte var i stånd att förklara«. Trotskij fann det nödvändigt att fara till Tyskland. Han berättade i sin självbiografi:

»Frågan om min utlandsresa togs upp i politiska byrån, som förklarade att den ansåg min resa ytterst farlig i betraktande av de informationer den fått samt den allmänna politiska situationen, men den lämnade det slutgiltiga avgörandet åt mig själv. Förklaringen åtföljdes av ett utlåtande från GPU, som ansåg det otillrädligt att jag reste. Det är möjligt att politbyrån också misstänkte att jag ämnade göra något för att konsolidera oppositionen utomlands. Efter att ha rådgjort med mina vänner beslöt jag mig emellertid för att resa.«

I Tyskland tog Trotskij, enligt sin egen berättelse, in på en privatklinik i Berlin, där han undersöktes av sin förbindelseman med det tyska militära underrättelseväsendet, Nikolaj Krestinskij. Medan Trotskij och Krestinskij rådgjorde med varandra på kliniken, uppdök med ens, alltjämt enligt Trotskij, en tysk polisinspektör och meddelade, att den tyska hemliga polisen vidtagit utomordentliga åtgärder till Trotskij's skydd, emedan man uppdagat en sammansvärjning för att mörda honom.

Ett resultat av detta underrättelseväsendenas gamla beprövade knep var att Trotskij och Krestinskij fick en flera timmars överläggning i enrum med den tyska hemliga polisen. Ett nytt avtal ingicks denna sommar mellan Trotskij och det tyska militära underrättelseväsendet. Krestinskij redogjorde sedermera för villkoren i detta avtal:

»Vid den tiden var vi redan vana vid att få motta penningsummor regelbundet och i god valuta. Dessa pengar gick till den trotskistiska verksamhet, som bedrevs i olika länder, till utgivning av litteratur o.s.v. År 1928, när trotskisternas kamp mot partiledningen nådde sin höjdpunkt över hela linjen, både i Moskva och bland likasinnade grupper, föreslog Seeckt att de spionageinformationer, som inte regelbundet utan någon gång då och då tillställdes honom, skulle sändas med bestämda intervaller, och att den trotskistiska organisationen därtill skulle utfästa sig att, därest den tog regeringsmakten under ett eventuellt nytt världskrig, beakta

s. 197

den tyska bourgeoisins skäligen anspråk, främst i fråga om koncessioner, men även i fråga om överenskommelser av annat slag.

Sedan jag rådgjort med Trotskij, lämnade jag Seeckt ett positivt svar, och våra informationer började lämnas mera systematiskt, inte längre sporadiskt som förut. Vi lämnade också en muntlig försäkran i fråga om ett framtida efterkrigsavtal. Vi fortsatte att ta emot pengar. Från 1923 till 1930 fick vi årligen 250.000 tyska mark i guld, sammanlagt omkring två miljoner guldmärk.»

När Trotskij var tillbaka i Moskva efter sin Tysklandsresa, satte han i gång med en stort upplagd kampanj mot sovjetledningen. »Under 1926«, skrev Trotskij i »Mitt liv«, »fördes partistriden med växande häftighet. På hösten gick oppositionen till och med till handgripligheter på de lokala partiorganisationernas möten.« Denna taktik misslyckades och väckte allmän förbittring bland arbetarna, som på det skarpaste fördömde trotskisternas splittringsarbete. »Oppositionen«, skrev Trotskij, »måste slå till reträtt.«

När krigshotet hängde över Sovjetunionen sommaren 1927, tog Trotskij på nytt upp sina angrepp mot sovjetregeringen. Han förklarade offentligt i Moskva:

— Vi måste tillgripa samma taktik som Clemenceau, vilken som bekant opponerade sig mot den franska regeringen vid en tidpunkt, då tyskarna stod 80 kilometer från Paris.

Stalin stämplade Trotskijs yttrande som förrädiskt.

— Vi har fått någonting som ser ut som en enhetsfront från Chamberlain till Trotskij, sade Stalin. Den ursinnigt sovjetfientlige Austen Chamberlain var vid denna tid brittisk utrikesminister.

Än en gång blev det röstat om Trotskij och hans opposition. Vid en allmän omröstning inom bolsjevikpartiet förklarade sig den förkrossande majoriteten av 740.000 för Stalins ledning medan 4.000 tillföll Trotskijs opposition.

Fyratusen var den högsta röstsiffra som oppositionen uppnådde under hela den tid den existerade och bedrev sin agitation. Trots partiets fördömande av fraktioner och det offentliga kravet på revolutionär enhet som en hörnsten i Sovjetunionens inre politik lämnade sovjetregeringen den trotskistiska oppositionen en förvånande stor yttrande-, diskussions- och mötesfrihet. Särskilt efter Lenins död, när landet genomlevde en period av inre och yttre kris, kunde Trotskij dra fördel av denna situation i sina försök att inom Sovjetunionen bygga upp en massrörelse bakom sin fraktion. Oppositionens offentliga propaganda utnyttjade varje tänkbart slag av politiska argument mot sovjetregimen. Den Stalinska förvaltningens sociala och ekonomiska politik var utsatt för en oavlätlig kritik under sådana slagord som »inkompetens i förvaltningen«, »ohämmad byråkrati«, »diktatur av en man och ett parti«, »den gamla ledningens försumpning« o.s.v. Det gjordes inga försök att undertrycka Trotskijs agitation förrän den öppet hade ådagalagt att den i själva verket var sovjetfientlig och anknuten till andra sovjetfientliga krafter. Sidney och Beatrice Webb skrev i sin bok »Sovjetkommunismen, en ny civilisation?« att det från 1924 till 1927 »förekom någonting som måste verka förbluffande på dem som trodde att Sovjetunionen stönade under en oinskränkt diktatur, nämligen en tre års oavbruten polemik. Denna tog sig olika uttryck. Det förekom upprepade debatter i de högsta legislativa organen, såsom sovjetkongressens centrala exekutivkommitté och kommunistpartiets centralkommitté. Hetsiga dispyter ägde rum inom de lokala sovjeterna liksom inom de lokala partiorganen. Det utkom mängder av oppositionella böcker och broschyrer, som inte hindrades av någon censur och som faktiskt fick utkomma på de statliga förlagen och det, enligt uppgift av en som plöjt igenom dem, i mängder på tusentals trycksidor«. Makarna Webb tillade att »frågan blev slutgiltigt avgjord av partiets centralkommitté i april 1926, ett beslut som efter ytterligare diskussion stadfästes av fjortonde och femtonde partikongresserna i oktober 1926 och december 1927«, samt att »Trotskij efter dessa beslut framhärjade i sin agitation, försökte resa motstånd och förföll till rent konspirativ verksamhet«.

I »Mitt liv« skildrade Trotskij det febrila konspirationsarbete, som följde på hans förintande nederlag i den allmänna omröstningen: »På olika håll i Moskva och Leningrad

hölls hemliga möten med arbetare och studenter av båda könen, vilka gruppvis från tjugo upp till hundra och tvåhundra samlades för att höra någon representant för oppositionen. På en och samma dag kunde jag besöka två, tre och ibland fyra dylika möten. Oppositionen anordnade skickligt ett stort möte i tekniska högskolans aula, som hade besatts inifrån. Skolledningens försök att förhindra mötet misslyckades. Kamenjev och jag talade där i omkring två timmar.«

Trotskij förberedde sig febrilt för sitt nästa framträdande. I slutet av oktober 1927 hade han sina planer klara. En resning skulle gå av stapeln den 7 november, bolsjevikrevolutionens tioårsdag. Trotskijs mest beslutsamma anhängare, gamla medlemmar av hans militära garde, skulle gå i spetsen för revolten. Avdelningar var utposterade för att besätta strategiska punkter runtom i landet. Signal för upproret skulle vara en politisk demonstration mot sovjetregeringen under arbetarnas massuppmarsch i Moskva på morgonen den 7 november. I »Mitt liv« skrev Trotskij:

»Den ledande gruppen inom oppositionen såg fullkomligt klart fram mot denna final. Vi insåg endast alltför väl, att vi inte med diplomatiska konster och knep kunde göra våra idéer till den nya generationens gemensamma egendom, utan endast genom öppen kamp som inte väjde för några som helst konsekvenser. Vi gick mot ett oundvikligt nederlag, men i förvissningen om att vi banade väg för våra idéers triumf i en längre bort liggande framtid.«

Trotskijs uppror bröt samman nästan vid starten. När arbetarna på morgonen den 7 november marscherade genom Moskvas gator, överöstes de uppfifrån höga byggnader med trotskistiska propagandaflygblad, som förebådade en »ny ledning«. Små grupper av trotskister dök plötsligt upp på gatorna och viftade med fanor och plakat. De sopades undan av de uppretade arbetarna.

Sovjetmyndigheterna handlade snabbt. Muralov, Smirnov, Mratkovskij, Dreitser och andra förutvarande medlemmar av Trotskijs militära garde blev genast fasttagna. Kamenjev och Pjatakov anhölls i Moskva. Myndigheterna lade beslag på hemliga trotskistiska tryckpressar och

vapenlager. Sinovjev och Radek anhölls i Leningrad, där de sökt organisera en samtidig kupp. En av Trotskijs anhängare, diplomaten Joffe som varit ambassadör i Japan, begick självmord. På en del platser blev trotskisterna fasttagna i sällskap med gamla vita officerare och socialistrevolutionära terrorister samt utländska agenter. Trotskij blev utsluten ur bolsjevikpartiet och deporterad.

Alma-Ata

Trotskij förvisades till Alma-Ata, den kasachstanska sovjetrepublikens huvudstad inte långt från kinesiska gränsen. Han fick ett hus för sig själv tillsammans med sin hustru Natalia och sin son Sedov. Han behandlades med mildhet av sovjetregeringen, som ännu inte var fullt klar över den verkliga omfattningen och betydelsen av hans sammanvärvning. Han tilläts behålla några av sina personliga livvakter, bland dem förre officeren i Röda armén Efraim Dreitser. Han fick motta och sända personlig post, hålla sig med eget bibliotek och privata »arkiv« samt då och då ta emot besök av vänner och beundrare. s. 200

Men Trotskijs förvisning gjorde ingalunda slut på hans konspirativa verksamhet.

Den 27 november 1927 hade den förslagnaste av alla trotskistiska strateger, diplomaten och tyske agenten Nikolaj Krestinskij, skrivit ett personligt brev till Trotskij, vari han utvecklade just den strategi, som de trotskistiska konspiratörerna skulle komma att hålla sig till under de följande åren. Det vore rena dumheten, skrev Krestinskij, av den trotskistiska oppositionen att söka fortsätta med den öppna agitationen mot sovjetregeringen. I stället måste trotskisterna försöka komma in i partiet igen, försäkra sig om nyckelpositioner inom sovjetförvaltningen och fortsätta kämpa för makten *inifrån själva regeringsapparaten*. Trotskisterna, sade Krestinskij, måste försöka »att sakta, gradvis och genom ihärdigt arbete inom partiet och sovjetorganen åter tillvinna sig massornas förtroende och sitt inflytande över massorna«.

Krestinskijs sluga ord tilltalade Trotskij. Enligt vad Krestinskij senare avslöjade sände Trotskij genast ut instruktioner till de anhängare, som blivit anhållna och förvisade, att de skulle »göra avbön och återvända till partiet, där i hemlighet fortsätta vår verksamhet och försäkra sig om mer eller mindre självständiga, ansvariga poster«. Pja-

takov, Radek, Sinovjev, Kamenjev och andra förvisade oppositionsmän började ta avstånd från Trotskij, offentligt tillstå det »tragiska miss-tag« de begått med sin opposition och anhålla om återinträde i bolsjevikpartiet.

Trotskijs hus i Alma-Ata blev centralen för ett intensivt sovjetfientligt intrigspel. »Oppositionens ideologiska liv sjöd vid den tiden som en bykkittel«, skrev Trotskij efteråt i sin skrift »Leo Sedov — son, vän och kämpe«. Från Alma-Ata dirigerade Trotskij ett landsomfattande hemligt propaganda- och intrigfälttåg mot sovjetregimen. s. 201

I Trotskijs frånvaro hade ansvaret för ledandet av oppositionens kvarvarande styrkor för en tid fallit i händerna på Nikolaj Bucharin, som varit missnöjd med Trotskijs ledning och klokt nog avstått från att öppet ta del i det misslyckade kuppörsöket. Bucharin hade kommit att betrakta sig själv och inte Trotskij som oppositionens sanne ledare och teoretiker. Vid den speciella »marxistiska skola« som han ledde i Moskva hade han omgett sig med en »kader«, som han kallade det, rekryterad bland unga studenter. Han övade upp en del av dessa studenter i konspirationens teknik. Han stod även i intim förbindelse med en del av de tekniskt utbildade intellektuella, som anslutit sig till Industripartiet. Bucharin hade förut kallat sig »vänsterkommunist«, men nu började han utforma lärosatserna för det som snart skulle bli allmänt känt som högeroppositionen.

Bucharin ansåg att Trotskij handlat förhastat och att hans misslyckande till väsentlig del berodde på att han inte samverkat med andra sovjetfientliga krafter, som var verksamma inom landet. Bucharin planerade att avhjälpa detta genom sin högeropposition. Efter trotskisternas bannlysning hade man av all kraft börjat med uppfyllandet av första femårsplanen. Landet stod inför nya vedermödor, svårigheter och kraftanspänningar. Tillsammans med regeringsledamoten Aleksej Rykov och fackföreningsledaren M. Tomskij organiserade Bucharin sin högeropposition inom bolsjevikpartiet i hemligt samarbete med Torgpromagenterna och mensjevikerna. Högeroppositionen grundade sig på öppet motstånd mot femårsplanen. Bakom kulisserna formulerade Bucharin högeroppositionens verkliga program på konspirativa möten med Trotskijs representanter och agenter för de andra underjordiska organisationerna.

— Om mitt program skulle ha omsatts i praktiken, bekände Bucharin sedermera, skulle det i ekonomiskt hänseende ha betytt statskapitalism, gynnande av de individuella jordbruken, inskränkning av kollektivbruken, utländska koncessioner, uppgivande av monopolet på utrikeshandeln och som resultat därav återupprättandet av kapitalismen i landet. Inrikespolitiskt var vårt verkliga program blockbildning med mensjevnikerna, socialistrevolutionärerna och dylika. Det betydde att slå in på politiska metoder, som otvivelaktigt inrymde element av cesarism, av fascism.

Bucharins nya politiska linje tillvann oppositionen anhängare bland karriärlystna höga sovjetämbetsmän, som inte trodde på någon framgång för femårsplanen. Kulakorganisationernas ledare, som våldsamt motsatte sig kollektiviseringen på landsbygden, försåg Bucharins högeropposition med material till den massbasis, som Trotskij förut hade sökt förgäves efter. Trotskij blev i början uppretad över att Bucharin tog ledningen av den rörelse, som den förre hade startat, men efter en kort period av rivalitet och rent av fiendskap utslätades motsättningarna. Högeroppositionens offentliga och »legala« period varade till i november 1929, då bolsjevikpartiets centralkommitté förklarade, att propaganda för högerns åsikter var oförenlig med medlemskap i partiet. Bucharin, Rykov och Tomskij avlägsnades från sina höga befattningar.

Trotskijs son Leo Sedov hade fått ansvaret för det hemliga kommunikationssystem, med vilket Trotskij upprätthöll förbindelserna med sina egna anhängare och med andra oppositionselement runtom i landet. Sedov var något över tjugo år, full av nervös energi och redan en vältränad och sakkunnig konspiratör. Han förenade i sig en glödande hängivenhet för oppositionens syften och en konstant, bitter motvilja mot faderns egoistiska och diktatoriska beteende. I skriften »Leo Sedov — son, vän, kämpe«, avslöjade Trotskij den viktiga roll som Sedov spelade med sin uppsikt över det från Alma-Ata utgående kommunikationssystemet. Trotskij skrev:

»På vintern 1927 fyllde Leo tjugotvå år. Hans arbete i Alma-Ata detta år var i sanning oförlikneligt. Vi kallade honom vår utrikes- polis- och kommunikationsminister. Vid fullgörandet av dessa uppdrag hade han att lita sig till en illegal apparat.«

Sedov tjänade som förbindelseman med de hemliga kurirer, som kom med meddelanden till Alma-Ata och förde med sig Trotskij's »direktiv« därifrån:

»Ibland kom det också särskilda kurirer från Moskva. Att träffa dem var ingen enkel sak. Förbindelserna med yttervärlden ombesörjdes helt och hållet av Leo. Han kunde lämna huset en regnig natt eller i ett tätt snöfall, eller också kunde han för att gäcka spionernas vaksamhet hela dagen hålla sig gömd i biblioteket och sedan möta kuriren i en offentlig badinrättning, i den täta snårskogen i utkanten av staden eller på det orientaliska torget, där kirgiserna trängdes med sina hästar, åsnor och varor. Varje gång kom han glad tillbaka med segerglans i ögonen och det dyrbara bytet under kläderna.«

Nära »hundra försändelser i veckan« av hemlig karaktär passerade genom Sedovs händer. Därtill sände Trotskij med posten stora mängder propaganda- och privatförsändelser från Alma-Ata. Många av breven innehöll såväl »direktiv« till hans anhängare som sovjetfientlig propaganda. »Mellan april och oktober 1928«, skröt Trotskij, »mottog vi närmare 1.000 politiska brev och dokument samt omkring 700 telegram. Under samma tid avsånde vi 500 telegram och inte mindre än 800 politiska brev.« s. 203

I december 1928 sändes en representant för sovjetregeringen till Alma-Ata för att tala med Trotskij. Enligt »Mitt liv« yttrade han till Trotskij: »Era politiska sympatisörers verksamhet runtom i landet har på senaste tiden antagit en avgjort kontrarevolutionär karaktär, och de förhållanden, under vilka ni lever här i Alma-Ata, ger er full möjlighet att dirigera denna verksamhet.« Sovjetregeringen ville ha en försäkran av Trotskij att han upphörde med sin upproriska verksamhet. Vägrade han lämna denna försäkran, komme regeringen att betrakta honom som förrädare och se sig nödsakad att vidta stränga åtgärder emot honom. Trotskij tog ingen notis om varningen. Hans fall togs upp av GPU:s specialdomstol i Moskva. Ett utdrag ur GPU:s protokoll, daterat den 18 januari 1929, lyder:

»*Behandlat*: Fallet Trotskij, Leo Davidovitj, enligt moment 5810 i kriminallagen anklagad för kontrarevolutionär verk-

samhet, som yttrat sig i organiserande av ett illegalt, sovjetfientligt parti, vars verksamhet på senaste tiden gått ut på att anstifta sovjetfientliga handlingar och förbereda väpnad kamp mot sovjetmakten.

Beslut: Medborgaren Trotskij, Leo Davidovitj, utvisas från Sovjetunionens territorium.«

På morgonen den 22 januari 1929 verkställdes utvisningen av Trotskij från Sovjetunionen.

Det var inledningen till det märkligaste avsnittet av Trotskijs levnadsbana.

»Förvisning innebär vanligen undanskymdhet. I fallet Trotskij har det motsatta inträffat«, skrev sedermera Isaac F. Marcossou i boken »Stormiga år« och fortsatte: »Han var en geting i människohamn så länge han var inom sovjetgränserna, men han sticker knappast mindre kännbart på hundratals mils avstånd från dem. I utövandet av sin fjärrverksamhet har han blivit Rysslands officiella fiende nummer ett. Napoleon hade ett enda S:t Helena, och det gjorde slut på hans bana som europeisk orosstiftare. Trotskij har haft fem stycken. Vart och ett har varit ett intrignäste. Som den propagandans mästare han är har han levat i en fantastisk atmosfär av nationell och internationell konspiration likt en figur i en av E. Philip Oppenheims skräckhistorier.«

s. 204

Kapitel 16

En femte kolonns tillkomst

s. 205

Trotsky på Elba

Den 13 februari 1929 kom Trotsky till Istanbul. Han kom inte som någon utskämd politisk landsflykting. Han kom som en potentat på besök. Rubriker i världspressen meddelade hans ankomst. Utlandskorrespondenter stod och väntade på den privata motorbarkass som förde honom till kajen. Trotsky skuffade dem åt sidan, stegade rakt fram till en väntande bil, som fördes av en av hans personliga livvakter, och susade iväg till den privata bostad inne i staden, som i förväg ställts i ordning åt honom.

En politisk storm bröt ut i Turkiet. Sovjetvänliga talesmän krävde att Trotsky skulle utvisas, medan de sovjetfientliga välkomnade honom som fiende till sovjetregimen. Den turkiska regeringen syntes obeslutsam. Det gick rykten om diplomatisk påtryckning för att hålla Trotsky kvar i Turkiet, nära sovjetgränsen. Slutligen kom man till en kompromiss. Trotsky skulle få stanna i Turkiet och ändå inte i Turkiet. Den förvisade »röde Napoleon« fick sig anvisad en fristad på den turkiska ön Prinkipo. Trotsky med hustru och son och ett antal av sina livvakter flyttade dit några veckor senare.

På Prinkipo, den måleriska ön i Marmarasjön, dit Woodrow Wilson drömt om att få förlägga en fredskonferens för de allierade och Sovjetryssland, upprättade nu den förvisade Trotsky sitt nya politiska högkvarter med sin son Leo Sedov som närmaste man och förnämste medhjälpare. »På Prinkipo blev under tiden en ny grupp av unga med-

arbetare från olika länder framgångsrikt utbildad i intimt samarbete med min son«, skrev Trotskij efteråt. En sällsam, hektisk atmosfär av mysterium och intrig omgav det lilla hus där Trotskij bodde. Huset var på utsidan vaktat av polishundar och väpnade livvakter. Inne i huset vimlade det av radikala äventyrare från Ryssland, Tyskland, Spanien och andra länder, vilka hade sällat sig till Trotskij på Prinkipo. Han kallade dem sina »sekreterare«. De bildade ett nytt Trotskijgarde. Det var en ständig ström av besökare i huset: sovjetfientliga propagandister, politiker, journalister, hjältedyrkare och tilltänkta »världsrevolutionärer«. Livvakter stod utanför dörren till Trotskijs bibliotek, när han hade sina privata konferenser med fanflyktingar från de internationella kommunistiska och socialistiska rörelserna. Allt emellanåt infann sig i djupaste hemlighet agenter för underrättelseorganisationer och andra mystiska personer för att tala med Trotskij.

s. 206

Chef för Trotskijs väpnade livgarde på Prinkipo var från början den socialistrevolutionäre lönnmördaren Blumkin, som med en hunds tillgivenhet hade följt Trotskij sedan början av 1920-talet. I slutet av 1930 sände Trotskij honom tillbaka till Sovjetunionen i ett speciellt uppdrag. Blumkin greps av sovjetpolisen, ställdes inför rätta, befanns skyldig till insmuggling av vapen och sovjetfientligt propagandamaterial i Sovjetunionen och sköts. I spetsen för Trotskijs livgarde stod därefter en fransman, Raymond Molinier, och en amerikan, Sheldon Harte.

Trotskij lade stor vikt vid att bevara sitt rykte som »stor revolutionär« i tillfällig landsflykt. Han var nu över femtio år. Hans kraftiga, lätt kutiga kropp började bli fet och svampig. Hans beryktade svarta kalufs och lilla spetsiga skägg hade grånat. Men hans rörelser var alltjämt snabba och otåliga. De mörka ögonen bakom den obligatoriska pincenén, som glänste på den skarpa näsan, förlänade ett drag av ondskefullhet åt det dystert livfulla ansiktet. Många som såg honom stöttes tillbaka av hans mefistofeliska fysiologi. Andra blev nästan hypnotiskt fascinerade av hans röst och ögon.

För upprätthållandet av sin ryktbarhet utanför Sovjetunionen lämnade Trotskij ingenting åt slumpen. Han tyckte om att citera den franske anarkisten Proudhons ord: »Ödet skrattar jag åt, och vad människorna beträffar så är de alldeles för ovetande och ofria för att jag skulle kunna förarga mig över dem.« Men innan han beviljade en framstående besökare ett samtal, repeterade han omsorgsfullt sin roll, varvid han även instuderade lämpliga gester framför en spegel i sovrum-

met. Journalister som besökte Prinkipo måste låta honom granska sina artiklar, innan de publicerade dem. I sina samtal körde Trotskij fram med en ändlös ström av dogmatiska påståenden och sovjetfientliga glåpord, varvid han underströk varje mening och åtbörd med en masstälares teatraliska intensitet.

s. 207

Den liberale tyske skriftställaren Emil Ludwig intervjuade Trotskij kort efter det denne slagit sig ner på Prinkipo. Trotskij var mycket optimistisk. Ryssland stod inför en kris, sade han till Ludwig, femårsplanen hade misslyckats, där skulle bli arbetslöshet, ekonomiskt och industriellt sammanbrott, kollektiviseringsprogrammet för jordbruket var dödsdömt, Stalin ledde landet till en katastrof och oppositionen växte.

— Har ni många anhängare inom Ryssland? frågade Ludwig.

Trotskij blev med ens försiktig. Han slog ifrån sig med en fet, vit, manikurerad hand. — Svårt att säga! Hans anhängare var kringspredda, sade han, och arbetade illegalt, underjordiskt.

— När väntar ni att de ska kunna uppträda öppet igen?

Efter att ha tänkt sig för en stund svarade Trotskij:

— När det bjuds en möjlighet utifrån. Kanske ett krig eller en ny europeisk intervention — när regeringens svaghet verkar stimulerande!

Winston Churchill, som alltjämt var lidelsefullt intresserad av allt som ingick i den sovjetfientliga världskampanjen, ägnade särskild uppmärksamhet åt den landsflyktige på Prinkipo. »Jag har aldrig tyckt om Trotskij«, förklarade Churchill 1944. Men Trotskijs konspirativa djärvhet, oratoriska begåvning och demoniska energi verkade tilltalande på Churchills äventyrliga natur. Efter att ha summerat ner Trotskijs alla internationella konspirativa strävanden från det ögonblick, då han lämnade Sovjetunionens mark, skrev Churchill i »Stora samtida«:

»Trotskij söker samla Europas under värld för att slå den ryska armén.«

Vid samma tid besöktes Trotskijs högkvarter på Prinkipo även av den amerikanske utlandskorrespondenten John Gunther. Han talade med Trotskij och några av hans ryska och västeuropeiska kumpaner. Till Gunthers förvåning uppträdde Trotskij inte som någon besegrad landsflykting. Han betedde sig snarare som en regerande monark eller diktator. Gunther kom att tänka på Napoleon på Elba strax innan den dramatiska återkomsten och de hundra dagarna. Gunther skrev:

»En trotskistisk rörelse har vuxit upp nästan överallt i Europa. I varje land finns en kärna av trotskistiska agitatorer. De tar order direkt från Prinkipo. Det upprätthålls ett slags kontakt mellan de olika grupperna genom deras publikationer och manifest, dock mestadels genom personliga brev. De olika centralkommittéerna är anknutna till ett internationellt högkvarter i Berlin.«

s. 207

Gunther försökte få Trotskij att tala om sin fjärde international, vad den ville och vad den utträttade. Trotskij var återhållsam på den punkten. I ett öppen hjärtigt ögonblick visade han Gunther några stycken »ihåliga böcker«, i vilka hemliga dokument förvarades och transporterades. Han lovordade Andreas Nins verksamhet i Spanien (som vi kommer att behandla i nittonde kapitlets fjärde avsnitt). Han hade även anhängare och inflytelserika sympatisörer i Förenta staterna. Han nämnde att trotskistiska celler höll på att bildas i Frankrike, Norge och Tjeckoslovakien. Deras verksamhet, sade han, var »halvhemlig«.

Gunther skrev, att Trotskij »hade förlorat Ryssland, åtminstone för en tid. Ingen kunde veta, om han skulle kunna återvinna det om tio eller tjugo år.« Trotskijs huvudsakliga uppgift var »att hålla ut, hoppas på Stalins fall i Ryssland och under tiden sätta in all sin kraft på att bringa sin antikommunistiska organisation i utlandet till fulländning«.

Endast en sak, ansåg Gunther, kunde göra det möjligt för Trotskij att genast återvända till Ryssland.

Och denna sak var »Stalins död«.

Från Prinkipo satte Trotskij under åren 1930–1931 igång med en alldeles särskild sovjetfientlig propagandakampanj, som snart gjorde sig gällande i varje land. Det var ett fullständigt nytt slag av anti-sovjetpropaganda, ojämförligt mycket slugare och mera förvillande än någonting som kläckts ut av föregående antibolsjevnikiska korsfarare.

Tiderna hade förändrats. Efter den stora krisen hade hela världen blivit revolutionärt sinnad så tillvida som den inte ville någon återgång till det förgångnas metoder, som medfört så mycket elände och lidande. Fascismens tidiga kontrarevolution i Italien hade av sin ex-socialistiske anstiftare Benito Mussolini med god effekt presenterats som »den italienska revolutionen«. I Tyskland skapade sig nazisterna sin massbasis inte bara genom att enrollera den antibolsjevikiska reaktionen, utan även genom att inför de tyska arbetarna och bönderna posera som »nationella *socialister*«. Så långt tillbaka som 1903 hade Trotskij varit mästare i det slags propaganda, som av Lenin betecknades som »ultrarevolutionära slagord som inte kostar någonting«.

s. 209

Nu började Trotskij i världsmåttstock utveckla den propagandateknik, som han ursprungligen hade använt mot Lenin och bolsjevikpartiet. I otaliga ultravänstra och våldsamt radikalt klingande artiklar, böcker, broschyrer och tal angrep Trotskij sovjetregimen och krävde att den störtades med våld, inte för att den var revolutionär, utan därför att den, som han uttryckte det, var »kontrarevolutionär« och »reaktionär«.

Många av de äldre antibolsjevikiska korsfararna övergav med ens sin gamla tsarvänliga och öppet kontrarevolutionära propagandalinje och anammade det nya, strömlinjeformade systemet att angripa den ryska revolutionen »från vänster«. Under de följande åren gick det mycket bra för sig för en lord Rothermere eller en William Randolph Hearst att anklaga Josef Stalin för att »förråda revolutionen«.

Trotskijs första stora propagandastycke för att introducera denna nya antisovjetlinje hos den internationella kontrarevolutionen var hans melodramatiska, halvt romantiserade självbiografi »Mitt liv«. Han publicerade den först som artikelserie i europeiska och amerikanska tidningar, och dess uppgift som bok var att smutskasta Stalin och Sovjetunionen, stärka den trotskistiska rörelsens anseende och ge ett underlag åt myten om Trotskij som »världsrevolutionär«. Trotskij utmålade i »Mitt liv« sig själv som den som i verkligheten hade inspirerat och organiserat den ryska revolutionen, men sedan på något sätt av »baksluga, medelmåttiga och asiatiska« motståndare blivit bortmanövrerad från sin rättmätiga plats som Rysslands ledare.

Sovjetfientliga reklamkamare och publicister blåste genast upp Trotskijs bok till en sensationell bestseller av världsförlag, vilken sades skildra den ryska revolutionen »inifrån«.

Adolf Hitler läste Trotskijs självbiografi så fort den kom ut. Hitlers levnadstecknare Konrad Heiden berättar i »Der Führer« om hur nazistledaren år 1930 överraskade en krets av sina vänner med att brista ut i hänförda lovord över Trotskijs bok. — Strålande! skrek Hitler och viftade med Trotskijs »Mitt liv« framför sina kumpaner. — Jag har lärt åtskilligt av den och det kan ni också göra!

Trotskijs bok blev snabbt till en handbok för de sovjetfientliga underrättelseapparaterna. Den upptogs som en grundläggande handledning för propagandan mot sovjetregimen. Den japanska hemliga polisen gjorde den till obligatorisk lektyr åt fängslade japanska och kinesiska kommunister som ett försök att bryta ner deras moral och slå i dem att Sovjetunionen hade förrått den kinesiska revolutionen och den sak de slogs för. På liknande sätt använde sig Gestapo av boken.

s. 210

»Mitt liv« var bara första skottet i Trotskijs väldiga propagandafälttåg mot Sovjetunionen. Den följdes av »Den förrådda revolutionen«, »Sovjetekonomin i fara«, »Den misslyckade femårsplanen«, »Stalin och den kinesiska revolutionen«, »Stalins förfalskningskola« och otaliga andra sovjetfientliga böcker, broschyrer och artiklar, av vilka många först publicerades under braskande rubriker i reaktionära europeiska och amerikanska tidningar. Trotskijs »byrå« levererade en ständig ström av »uppdaganden«, »avslöjanden« och »interiorer« från Ryssland åt den sovjetfientliga världspresen.

För konsumtion inom Sovjetunionen utgav Trotskij sin officiella »Oppositionens bulletin«. Den trycktes i utlandet, först i Turkiet, sedan i Tyskland, Frankrike, Norge och andra länder, smugglades in i Ryssland av hemliga trotskistiska kurirer och var inte avsedd att nå ut till massorna i Sovjetunionen. Den var ämnad för diplomater, statstjänstemän, militärer och intellektuella, som en gång hade följt Trotskij eller kunde tänkas bli påverkade av honom. Bulletinen innehöll också riktlinjer för trotskisternas propagandaarbete både inom och utom Ryssland. Den manade oupphörligt fram dystra bilder av kommande olyckor för sovjetregimen, förutsade industriella kriser, nytt inbördeskrig och Röda arméns sammanbrott vid första utländska attack. Bulletinen sökte skickligt utnyttja de tvivel och farhågor, som uppbyggnadsperiodens stora påfrestningar och besvärligheter hade framkallat i sinnena på vacklande, osäkra och missnöjda element. Bulletinen uppmanade dessa element att underminera och utföra våldshandlingar mot sovjetregeringen.

Här är några prov ur de sovjetfientliga propagandaaalster och marningar till våldsamt störtande av sovjetregimen, som Trotskij spred åren efter sin utvisning ur Sovjetunionen:

»Den nuvarande ledningens, Stalinklickens politik leder landet för full fart fram till farliga kriser och till sammanbrott.«

(Brev till medlemmar av Sovjetunionens kommunistiska parti, mars 1930.)

»Den förestående krisen i sovjetekonomin kommer oundvikligen och inom en mycket snar framtid att smula sönder den sockersöta sagan om att socialismen kan byggas upp i ett enda land och utan tvivel att leda till mångens död. Sovjetekonomin fungerar utan materialreserver och utan beräkningar. Den okontrollerade byråkratin har byggt upp sin prestige på en fortlöpande anhopning av misstag. Sovjetunionen står inför en kris, som driver fram nedläggning av företag och därmed arbetslöshet.«

s. 211

(Sovjetekonomin i fara, 1932.)

»De utsvultna arbetarna i Sovjetunionen är missnöjda med partiets politik. Partiet är missnöjt med ledningen. Bönderna är missnöjda med industrialiseringen, med kollektiviseringen och med städerna.«

(Artikel i den amerikanska tidningen Militant den 4 februari 1933.)

»Första sociala skakning, yttre eller inre, kan störta det söndersplittrade sovjetsamhället i inbördeskrig.«

(Sovjetunionen och fjärde internationalen, 1933.)

»Det vore barnsligt att tro, att Stalinbyråkratin skulle kunna avlägsnas förmedels en parti- eller sovjetkongress. Normala, lagliga medel duger inte längre för att få undan den styrande klickan. Den kan tvingas överlämna makten till det proletära avantgardet endast med *våld*.«

(Oppositionens bulletin, oktober 1933.)

»Den politiska krisen smälter samman med den allmänna kris, som smyger sig på.«

(Mordet på Kirov, 1935.)

»Inom partiet har Stalin placerat sig själv över all kritik och över staten. Det är omöjligt att få bort honom annat än genom lönnmord. Varje oppositionsmedlem blir ipso facto en terrorist.«

(Uttalande för William Randolph Hearsts tidning New York Evening Journal den 26 januari 1937.)

»Kan man vänta sig att Sovjetunionen klarar sig igenom det kommande stora kriget utan att lida nederlag? På denna rättframma fråga vill vi svara lika rättframt: om kriget skulle få förbli enbart krig, så är Sovjetunionens nederlag oundvikligt. Tekniskt, ekonomiskt och militärt är imperialismen ojämförligt mycket starkare. Om den inte paralyseras av revolution i väster, kommer imperialismen att sopa bort den nuvarande regimen.«

s. 212

(Artikel i tidningen American Mercury, mars 1937.)

»Sovjetunionens nederlag är oundvikligt, om inte det nya kriget framkallar en revolution. . . Om vi teoretiskt räknar med ett krig utan revolution, måste Sovjetunionen bli besegrad.«

(Vittnesmål i Mexiko, april 1937.)

Träff i Berlin

Från det ögonblick då Trotskij lämnade Sovjetunionens mark hade agenter för de utländska underrättelseapparaterna varit angelägna att komma i förbindelse med honom och dra nytta av hans internationella sovjetfientliga organisation. Den polska Defensywa, den italienska Oвра, det finska militära underrättelseväsendet, de ryska vitgardistemigranter som ledde sovjetfientliga underrättelseväsen i Rumänien, Jugoslavien och Ungern, de reaktionära elementen inom det brittiska underrättelseväsendet och den franska Deuxième Bureau, alla stod redo att i egna syften samarbeta med »Rysslands officiella fiende nummer ett«. Pengar, medhjälpare och ett nät av spioneri- och kurirtjänst stod till Trotskij's förfogande för att upprätthålla och utvidga hans internationella sovjetfientliga propagandaverksamhet samt till stöd och reorganisering av hans konspirativa apparat inom Sovjetunionen.

Viktigast av allt var Trotskij's växande intimitet med det tyska militära underrättelseväsendet (Sektion 111 B), som under överste Walther Nicolais ledning redan samarbetade med Heinrich Himmlers framväxande Gestapo.

Fram till 1930 hade Trotskij's agent Krestinskij fått omkring två miljoner guldmark av det tyska riksvärnet till finansiering av den trotskistiska verksamheten i Sovjetunionen i utbyte mot spioninformationer, som av trotskisterna överlämnades till det tyska militära underrättelseväsendet. Krestinskij avslöjade sedermera:

»Från 1923 till 1930 fick vi årligen 250.000 tyska mark i guld, alltså sammanlagt omkring två miljoner guldmark. Fram till slutet av 1927 uppfylldes villkoren i detta avtal till väsentlig del i Moskva. Därefter, från slutet av 1927 till framemot slutet av 1928, var det ett avbrott på cirka tio månader i penningförsändelserna på grund av att jag efter dråpslaget mot trotskismen var isolerad, inte visste något om Trotskij's planer och inte fick några underrättelser eller instruktioner från honom. Så fortgick det till i oktober 1928, då jag fick ett brev från Trotskij, som vid denna tid var förvisad till Alma-Ata. Detta brev innehöll Trotskij's instruktioner om att jag av tyskarna skulle ta emot pengar, som han föreslog mig att överlämna till Maslow eller till

s. 213

Trotskijs franska vänner, alltså Roemer, Madeline Paz med flera. Jag satte mig i förbindelse med general von Seeckt. Denne hade då tagit avsked och innehade inte längre någon som helst befattning. Han förklarade sig villig att tala med Hammerstein om saken och skaffa pengarna, vilket han också gjorde. Hammerstein var vid denna tid stabschef i riksvärnet och blev 1930 riksvärnets överbefälhavare.«

År 1930 blev Krestinskij utnämnd till biträdande utrikeskommisarie och förflyttad från Berlin till Moskva. Detta i samband med den kris, som uppstått inom riksvärnet till följd av nazisternas växande makt, satte åter ett tillfälligt stopp för tillflödet av tyska pengar till Trotskij. Men Trotskij var redan färdig att ingå ett nytt, utvidgat avtal med det tyska militära underrättelseväsendet.

I februari 1931 hyrde Trotskijs son Leo Sedov en våning i Berlin. Enligt sitt pass var Sedov i Tyskland som »studerande« och skenbarligen hade han kommit till Berlin för att ta del av undervisningen vid »en tysk vetenskaplig läroanstalt«. Men det fanns tyngre vägande skäl för hans närvaro i den tyska huvudstaden detta år.

Några månader förut hade Trotskij skrivit en broschyr med titeln »Tyskland, nyckeln till den internationella situationen«. Hundrasjuttio nazister hade blivit valda till riksdagen. Nazistpartiet hade fått 6.400.000 röster. När Sedov kom till Berlin, låg där en stämning av feberaktig avvaktan och spänning över staden. Brunskjortade stormtrupper, sjungande »Horst Wessel«, paraderade på Berlins gator, demolerade judiska butiker och bröt sig in i liberalers och arbetares hem och samlingslokaler. Nazisterna var förtröstansfulla. »Aldrig förr i mitt liv har jag mått så bra och varit så invärtes tillfredsställd som i dessa dagar«, skrev Adolf Hitler i *Völkischer Beobachters* spalter. s. 214

Officiellt var Tyskland alltjämt en demokrati. Handeln mellan Tyskland och Sovjetunionen var på sin höjdpunkt. Sovjetregeringen köpte maskiner av tyska firmor. Tyska tekniker fick stora uppdrag i Sovjetunionens gruv- och elektrifieringsföretag. Sovjetingenjörer besökte Tyskland. Sovjetryska handelsrepresentanter, uppköpare och affärsombud reste ständigt fram och tillbaka mellan Moskva och Berlin i uppdrag som hörde samman med femårsplanen. En del av dessa sovjetmedborgare var anhängare eller gamla beundrare av Trotskij.

Sedov var i Berlin som sin faders representant i konspirativa ärenden.

»Leo hade alltid ögonen med sig«, skrev Trotskij i »Leo Sedov — son, vän och kämpe«. »Han sökte ivrigt efter förbindelsestrådar till Ryssland, spårade upp hemvändande turister, sovjetstudenter som sänts utomlands eller sympatiserande tjänstemän vid utlandsrepresentationerna.« Sedovs huvuduppgift i Berlin var att söka kontakt med gamla oppositionsmedlemmar, delge dem Trotskijs instruktioner och överbringa viktiga nyheter från dem till fadern. »För att undgå att kompromettera dessa nya kontakter och för att gäcka GPU:s spioner«, skrev Trotskij, kunde Sedov »i timal driva omkring på gatorna i Berlin«.

Flera framstående trotskister hade lyckats försäkra sig om poster inom Sovjetunionens kommissariat för utrikeshandeln. Bland dem var Ivan N. Smirnov, som en gång varit officer i Röda armén och haft en ledande ställning i Trotskijs garde. Efter en kort period i förvisning hade Smirnov följt samma strategi som andra trotskister, tagit avstånd från Trotskij och anhallit om återinträde i bolsjevikpartiet. Smirnov, som var ingenjör, fick snart en underordnad befattning inom transportindustrin. I början av 1931 utsågs han till rådgivande ingenjör i en handelsdelegation, som reste till Berlin.

Strax efter sin ankomst till Berlin uppsöktes Ivan Smirnov av Sedov. Under djupt hemliga sammankomster i Sedovs bostad och på avsides liggande ölstugor och kaféer i förstäderna fick Smirnov ta del av Trotskijs planer på reorganisering av den hemliga oppositionen i samverkan med agenter för det tyska militära underrättelseväsendet.

Från och med nu, sade Sedov till Smirnov, skulle kampen mot sovjetregimen få karaktären av generaloffensiv. De gamla rivaliteterna och politiska motsättningarna mellan trotskisterna, bucharinisterna, sinovjevisterna, mensjevikerna, socialistrevolutionärerna och alla andra sovjetfientliga grupper och fraktioner måste glömmas. En enad opposition måste skapas. Vidare måste kampen hädanefter föras med mera hårdhänta medel. En landsomfattande kampanj av terrorhandlingar och sabotage skulle utlösas mot sovjetregimen. Den skulle utarbetas in i minsta detalj. Genom vitt spridda och omsorgsfullt samordnade slag skulle oppositionen bli i stånd att driva sovjetregeringen

s. 215

till hopplös förvirring och demoralisering. Oppositionen skulle sedan ta makten.

Smirnovs omedelbara uppgift var att framföra Trotskijs instruktioner om reorganisering av det underjordiska arbetet och förberedelse för terror och sabotage till de pålitligaste oppositionsmedlemmarna i Moskva. Han skulle också ordna så att regelbundna informationer sändes till Berlin — trotskistiska kurirer skulle överlämna dem till Sedov, som sedan skulle vidarebefordra dem till sin fader. Den lösen, varmed kurirerna skulle ge sig tillkänna, var: »Jag har hälsningar från Galja.«

Sedov bad Smirnov göra ännu en sak, medan han var kvar i Berlin. Han skulle sätta sig i förbindelse med ledaren för en sovjetrisk handelsdelegation, som strax förut anlant till Berlin, och hälsa honom att Sedov var i staden och ville träffa honom i en ytterst viktig angelägenhet.

Ledaren för denna handelsdelegation var Trotskijs gamle anhängare och mest hängivne beundrare Jurij Leonidovitj Pjatakov.

Pjatakov var lång och mager, välklädd, hade hög, sluttande panna och ett välvårdat bockskägg. Han såg mera ut som en förläst professor än som den sammansvärjningarnas veteran han var. Efter kuppförslaget 1927 var han den förste ledande trotskisten som bröt med Trotskij och sökte återinträde i bolsjevikpartiet. Hans enastående affärs- och organisationsförmåga säkrade honom flera goda befattningar inom de snabbt växande sovjetindustrierna redan medan han var i förvisningen i Sibirien. I slutet av 1929 blev han på prov intagen i bolsjevikpartiet. Han var då ledare för en rad nyanläggningar inom transportväsendet och den kemiska industrin. År 1931 blev han medlem av Sovjetunionens ledande planhushållningsorgan, Högsta Ekonomiska Rådet, och samma år sändes han till Berlin som ledare för en speciell handelsdelegation med uppdrag att inköpa tysk industriutrustning åt sovjetregeringen.

Enligt Sedovs anvisningar sökte Ivan Smirnov upp Pjatakov på hans Berlinkontor. Han talade om för honom att Leo Sedov var i Berlin och hade ett särskilt meddelande till honom från Trotskij. Några dagar senare träffades Pjatakov och Sedov. Här är Pjatakovs egen redogörelse för mötet:

»Det vinns ett kafé känt som 'Am Zoo' vid torget nära Zoologiska Trädgården. Jag gick dit och såg Leo Sedov sitta vid

ett litet bord. Vi hade förut känt varandra mycket väl. Han sade, att han inte ville tala med mig å egna utan å sin fars, Trotskijs vägnar, och att Trotskij efter att ha fått veta att jag var i Berlin kategoriskt befallt honom att personligen uppsöka mig och tala med mig. Sedov sade vidare, att Trotskij inte för ett ögonblick övergett tanken på att återuppta kampen mot Stalins ledning, att det hade varit ett tillfälligt stillestånd, som delvis berodde på Trotskijs upprepade flyttningar från det ena landet till det andra, men att denna kamp nu höll på att tas upp igen, vilket han, Trotskij, härmed ville underrätta mig om. Efter detta sporde mig Sedov rakt på sak: Och nu frågar Trotskij om ni, Pjatakov, vill ta del i denna kamp? Jag samtyckte härtill.«

Sedov övergick därefter till att informera Pjatakov om de riktlinjer Trotskij föreslog för reorganiseringen av oppositionen:

»Sedov fortsatte att utveckla de nya kampmetodernas karaktär. Det kunde inte bli tal om någon form av masskamp, om att organisera någon massrörelse, ty om vi gav oss in på något slags massarbete, så skulle vi snart råka illa ut. Trotskij var avgjort för ett våldsamt störtande av Stalinstyret med terrorns och skadegörelsens vapen. Sedov sade vidare, att Trotskij ville fästa uppmärksamheten på att en kamp, som begränsades till ett enda land, vore meningslös och att man ovillkorligen måste se saken ur internationell synvinkel. Denna kamp måste också innehålla den nödvändiga lösningen av det internationella problemet, eller rättare sagt de mellanstatliga problemen. Den som försöker skjuta dessa frågor åt sidan, uppgav Sedov att Trotskij hade sagt, under-tecknar därmed sitt eget fattigdomsbevis.«

Det följde snart ett nytt möte mellan Sedov och Pjatakov. Denna gång sade Sedov till honom:

— Ni förstår, Jurij Leonidovitj, att ju mer kampen utvecklas, desto mer pengar behövs det. Och ni kan ordna med de erforderliga medlen för kampen. Sedov upplyste Pjatakov om

s. 217

hur detta kunde ske. I sin officiella ställning som handelsrepresentant för Sovjetunionen i Tyskland skulle Pjatakov placera så många order som möjligt hos de båda tyska firmorna Borsig och Demag. Han »behövde inte se så noga på priserna« när han handlade med dessa företag. Trotskij hade en överenskommelse med Borsig och Demag. — Ni får betala högre priser, sade Sedov, men pengarna kommer att gå till vår verksamhet.

Firmorna Borsig och Demag var »fasader« för det tyska militära underrättelseväsendet. Genom sina affärer med dessa firmor blev Pjatakov i stånd att ställa betydande summor till Trotskijs förfogande. Ett opartiskt vittne, den amerikanske ingenjören John D. Littlepage, iakttog personligen Pjatakovs manipulationer hos de tyska firmorna. Littlepage var anställd av sovjetregeringen som expert på guld- och koppargruvindustri. I en artikelserie om sina upplevelser i Sovjetunionen, publicerad i Saturday Evening Post i januari 1938, skrev Littlepage:

»På våren 1931 reste jag till Berlin med en stor uppköpsdelegation, som leddes av Pjatakov, och min uppgift var att lämna tekniska råd vid inköp av gruvmaskiner.

Bland annat gjorde delegationen i Berlin affär på några dusin gruvhissar med kapacitet från 100 upp till 1.000 hästkrafter. Delegationen önskade en kostnadsberäkning i pfennig per kilo. Efter en del förhandlingar gick de tyska firmorna — Borsig och Demag — med på att sänka priserna med 5 till 6 pfennig per kilo. När jag granskade dessa anbud, upptäckte jag att firmorna hade utbytt de i offerterna förutsatta lätta stålstativen med gjutjärnsstativ av åtskilliga tons tyngd, vilket nedbringade produktionskostnaderna per kilo, men ökade vikten och därmed kostnaden för köparen.

Naturligtvis var jag glad över att ha gjort denna upptäckt, och jag rapporterade den till medlemmar av delegationen med en känsla av triumf. Saken var så arrangerad att Pjatakov kunde ha farit tillbaka till Moskva och visat upp hur framgångsrik han varit i att pruta ner priserna, medan han

i verkligheten betalat ut pengar för en massa värdelöst gjutjärn och därmed gjort det möjligt för tyskarna att bevilja honom avsevärda rabatter. Han lyckades med samma trick för en del andra gruvor, fast jag stoppade det i det här fallet.«

Littlepage upptäckte senare några fall av industriellt sabotage i Ural, där produktionen i vissa gruvor avsiktligt hållits nere genom en trotskistisk ingenjör Kabakovs verksamhet. År 1937, berättade Littlepage, blev Kabakov »häktad för industriellt sabotage. Jag blev ingalunda förvånad, när jag fick höra att han åkt fast.« Littlepage fann år 1937 ytterligare bevis på sabotage i sovjetindustrin, anstiftat direkt av Pjatakov. Den amerikanske ingenjören hade reorganiserat vissa värdefulla gruvor i södra Kasachstan och lämnat noggranna skriftliga instruktioner som sovjetarbetarna hade att följa för att säkra högsta möjliga produktion. »Nåväl«, skrev Littlepage, »ett av mina sista uppdrag i Sovjetunionen år 1937 var att jag i all hast kallades tillbaka till just dessa gruvor. Tusentals ton högprocentig malm hade redan ohjälpligt förstörts, och om ingenting hade gjorts åt saken kunde hela förekomsten ha blivit spolierad på några veckor till. Jag fick veta, att där hade varit en kommission från Pjatakovs högkvarter. Mina instruktioner hade kastats på elden, och i hela gruvkomplexet hade införts ett brytningssystem, som med säkerhet skulle ha förstört en stor del av malmtillgången på några månader.« Littlepage fann »uppenbara bevis på medvetet sabotage«. Strax innan han lämnade Sovjetunionen efter att till sovjetmyndigheterna ha överlämnat en fullständig, skriftlig redogörelse för sina upptäckter, blev en mängd medlemmar av den trotskistiska sabotageligan gripna. Littlepage fann, att sabotörerna hade använt hans instruktioner »som grundval för det medvetna förstörandet av anläggningen« genom att göra raka motsatsen till vad han hade anbefallt. Sabotörerna erkände, berättade Littlepage i Saturday Evening Post, »att de blivit indragna i en sammansvärjning mot Stalin-regimen av oppositionella kommunister, som hade övertygat dem om att de var starka nog att störta Stalin och hans anhängare och själva försäkra sig om makten«.

I Berlin fanns det år 1931 ytterligare två hemliga oppositionsmän, som Sedov satte i arbete för den nya trotskistiska organisationen. Det var Aleksej Sjestov, ingenjör vid Pjatakovs handelsdelegation, och Ser-

gej Bessonov, medlem av Sovjetunionens ständiga handelsrepresentation i Berlin.

Bessonov, en före detta socialistrevolutionär, var en trind, mörkhyad man i fyrtioårsåldern med beskedligt utseende. Handelsrepresentationen i Berlin, som Bessonov tillhörde, var Sovjetunionens centrala handelsagentur för hela Europa och förde handelsförhandlingar med tio olika länder. Bessonov själv var permanent stationerad i Berlin. Han var därför idealisk som »kontaktpunkt« mellan de ryska trotskisterna och deras förvisade ledare. Det ordnades så att hemliga trotskistiska meddelanden från Ryssland skulle sändas till Bessonov i Berlin, vilken i sin tur skulle vidarebefordra dem till Sedov eller Trotskij.

s. 219

Aleksej Sjestov var av en helt annan typ och fick ett uppdrag som passade för hans läggning. Han skulle bli en av de högsta ledarna för de tysk-trotskistiska spioneri- och sabotagecellerna i Sibirien, där han var ledamot av styrelsen för Fjärran Österns och Sibiriens statliga koltrust. Han var något över trettio år. År 1923 hade han som studerande vid gruvinstitutet i Moskva slutit sig till den trotskistiska oppositionen, och 1927 var han bas för en av de hemliga tryckpressarna i Moskva. Han var en spenslig, ljusögd ung man med häftigt, obändigt lynne och följde Trotskij med fanatisk tillgivenhet. »Jag har träffat Trotskij personligen många gånger«, brukade han skryta. För Sjestov var Trotskij »ledaren«, som han också nästan alltid kallade honom.

— Det duger inte längre att bara sitta och vänta på bättre väder, sade Sedov till Sjestov när de träffades i Berlin. Vi måste sätta in alla de krafter och medel vi förfogar över i en aktiv politik för att misskreditera Stalins ledning och Stalins politik. Trotskij ansåg att »den enda riktiga vägen, en svår men säker väg, var att med våld och terrormedel avlägsna Stalin och ledarna för regimen«.

— Ja, vi har ingen återvändo, medgav Sjestov beredvilligt. Vi måste antingen sträcka vapen eller också finna nya vägar för kampen.

Sedov frågade Sjestov om han kände en tysk industriman vid namn Dehlmann. Sjestov sade sig känna honom till namnet. Dehlmann var direktör i firman Frölich-Klüpfel-Dehlmann. Flera av firmans ingenjörer var anställda vid de väst-sibiriska gruvor, där Sjestov själv hade sin verksamhet.

Sedov anmodade Sjestov att sätta sig i förbindelse med Dehlmann innan han återvände till Sovjetunionen. Dehlmanns firma, förklarade Sedov, kunde bli den trotskistiska organisationen till god hjälp vid »underminerandet av sovjetekonomin« i Sibirien. Herr Dehlmann hjälpte redan till med att smugla in trotskistiska propagandaaalster och agenter i Sovjetunionen. I gengäld kunde Sjestov förse herr Dehlmann med vissa informationer om de nya sibiriska gruvorna och industrier-
na, som den tyske direktören var särskilt intresserad av. s. 220

— Ni råder mej alltså att ingå avtal med firman? frågade Sjestov.

— Är det så fruktansvärt? replikerade Trotskijs son. Om de gör oss en tjänst, varför skulle vi då inte göra dem en gentjänst genom att skaffa dem vissa upplysningar?

— Ni föreslår ju rent av att jag ska bli spion! utbrast Sjestov.

Sedov ryckte på axlarna.

— Det är absurt att använda sådana ord, sade han. I strid duger det inte att vara så finkänslig. Om ni godtar terrorismen, godtar destruktiv underminering av industrin, så begriper jag inte varför ni inte kan gå med på det här.

Sjestov träffade Smirnov några dagar senare och talade om vad Trotskijs son hade sagt honom.

— Sedov beordrade mej att knyta förbindelser med firman Frölich-Klüpfel-Dehlmann, sade Sjestov. Han tillsade mej rent ut att binda mej vid ett företag, som bedriver spioneri och sabotage i Kusnetskområdet (Kusbass). I så fall skulle jag bli spion och sabotör.

— Låt bli att vifta med såna stora ord som »spion« och »sabotör«! skrek Smirnov. Tiden går och något måste göras. Vad ser ni för märkvärdigt i att vi anser oss kunna störta Stalinledningen genom att mobilisera alla kontrarevolutionära krafter i Kusbass? Vad finner ni för fasligt i att vi anlitar tyska agenter i det arbetet? Det finns inget annat sätt. Vi måste godta det.

Sjestov teg. Smirnov sade: — Nå, vad anser ni?

— Jag har ingen personlig åsikt, sade Sjestov. Jag gör som vår ledare Trotskij har lärt oss — står till förfogande och väntar på order.

Innan Sjestov lämnade Berlin träffade han herr Dehlmann, direktören för den tyska firma som finansierade Trotskij. Sjestov blev under täcknamnet Aljoscha enrollerad i det tyska militära underrättelseväsendet. Han berättade sedermera själv:

»Jag träffade firmans direktör Dehlmann och hans assistent Koch. Samtalet med ledarna för firman Frölich-Klüpfel-Dehlmann gick i första hand ut på att hemliga informationer skulle levereras genom de representanter för firman, som arbetade i Kusnetskområdet, och att de skulle organisera skadegörelse- och förstörelsearbete tillsammans med trotskisterna. Man sade vidare att firman i sin tur skulle hjälpa oss och att den kunde sända mera folk på begäran av vår organisation. De skulle på allt sätt hjälpa trotskisterna att komma till makten.«

s. 221

Tyskarna hade ett alldeles särskilt intresse för den nya industribas, som Stalin lät bygga upp borta i Västsibirien och i Ural. Denna bas låg utom räckhåll för bombflyget och kunde i händelse av krig bli en avgörande faktor på sovjetsidan. Tyskarna ville komma den till livs med spioner och sabotörer. Borsig, Demag och Frölich-Klüpfel-Dehlmann, som hade kontrakt med sovjetregeringen om leverans av maskiner och teknisk hjälp för femårsplanen, nyttjades som »fasader« av det tyska militära underrättelseväsendet. Tyska spioner och sabotörer sändes till Ryssland som »ingenjörer« och »specialister«.

Det tyska underrättelseväsendet värvade även agenter bland sådana sovjetingenjörer i Tyskland, som var mottagliga för utpressningar och mutor. En sovjetingenjör Michail Strojlov, som anställdes som tysk spion i Berlin i december 1930 och sedan gick med i en trotskistisk organisation i Sibirien, yttrade inför en sovjetdomstol efter sin häktning 1937:

»Det hela började så vackert genom mitt möte med den tyske spionen von Berg. Han talade ryska flytande, ty han hade bott i Ryssland, i Petersburg, femton eller tjugo år före revolutionen. Denne man besökte vår tekniska byrå åtskilliga gånger och talade affärer med mig och då särskilt om en del hårda legeringar, som framställdes av firman Walram. Berg rådde mig att läsa Trotskijs 'Mitt liv'. I Novosibirsk började tyska specialister komma till mig och ge sig tillkänna med det överenskomna lösenordet. Fram till slutet av 1934 fick jag sålunda besök av sex ingenjörer, anställda hos den tyska firman Frölich-Klüpfel-Dehlmann, nämligen Sommerregger, Wurm, Baumgarten, Maas, Hauer och Flessa. Min första rapport, som avgavs i januari 1932 genom ingenjör Flessa och vari det talades om den stora planen för utbyggandet av Kusnetskbäckenet, var i själva verket rena spioneriet. Jag fick instruktioner om att utföra direkt skadegörelse- och förstörelsearbete, och en plan för sabotageverksamheten gjordes upp av den trotskistiska organisationen i Västsibirien.«

När Sjestov for tillbaka till Sovjetunionen hade han med sig ett brev från Sedov till Pjatakov, som hade återvänt till Moskva. Sjestov gömde brevet mellan sulorna i ena skon. Han överlämnade det till Pjatakov på kommissariatet för den tunga industrin. Det var från Trotskij själv, skrivet på Prinkipo. Det skisserade upp de »omedelbara uppgifterna« för oppositionen i Sovjetunionen. s. 221

Den första uppgiften var »att med alla till buds stående medel arbeta för att störta Stalin och hans anhängare«. Det betydde terrorism.

Den andra uppgiften var »att förena alla Stalinfientliga krafter«. Det betydde samgående med det tyska militära underrättelseväsendet och alla andra sovjetfientliga krafter, som ville samarbeta med oppositionen.

Den tredje uppgiften var »att motarbeta alla sovjetregeringens och partiets åtgärder, särskilt på det ekonomiska området«. Det betydde sabotage.

Pjatakov skulle vara Trotskijs omedelbare ställföreträdare och ansvarig för den konspirativa apparaten i Sovjetunionen.

De tre centralerna

Under loppet av år 1932 började den blivande femte kolonnen i Ryssland ta fast form i oppositionens underjord. På små hemliga möten och konferenser blev de sammansvurna underrättade om den nya linjen och orienterade i sina nya uppgifter. Ett nät av terroristgrupper och sabotageligor och ett kurirsystem lades ut över Sovjetunionen. I Moskva och Leningrad, i Kaukasien och Sibirien, i Donbass och Ural talade trotskistiska organisatörer på hemliga möten med brokiga samlingar av inbitna fiender till sovjetregimen: socialistrevolutionärer, mensjeviker, vänstermän, högermän, nationalister, anarkister, vitgardistiska fascister och monarkister. Trotskijs budskap spreds genom en sjudande undre värld av oppositionsmän, spioner och hemliga agenter, en ny offensiv mot sovjetregimen var i vardande.

Trotskijs uttryckliga krav på iscensättande av terrorhandlingar förskräckte i början en del av de äldre intellektuella trotskisterna. Journalisten Karl Radek visade tecken på oro, när Pjatakov lade fram den nya linjen för honom. I februari 1932 fick så Radek ett personligt brev från Trotskij, överbringt av en hemlig kurir liksom alla trotskistiska meddelanden av konfidentiell natur.

»Ni måste«, skrev Trotskij till sin tvehågsne anhängare Radek, »ha den föregående periodens erfarenheter i åtanke och inse, att ni inte har någon återvändo till det som varit, att kampen inträtt i ett nytt skede och att det som kännetecknar detta skede är att vi antingen måste gå under tillsammans med Sovjetunionen eller också ställa frågan om att få ledningen avlägsnad.«

s. 223

Trotskijs brev jämte Pjatakovs övertalningar övertygade till slut Radek. Han godkände den nya linje — terrorism, sabotage och samarbete med »främmande makter«.

Bland de verksamma organisatörerna av de terroristceller, som nu byggdes upp över hela Sovjetunionen, var Ivan Smirnov och hans gamla kumpaner från Trotskijgardet, Sergej Mratkovskij och Efraim Dreitser.

Under Smirnovs ledning började Mratkovskij och Dreitser bilda små grupper av professionella banditer och tidigare trotskistiska bundsförvanter från inbördeskrigets dagar, som var beredda till våldshandlingar.

— De förhoppningar vi hyst om ett sammanbrott för partiets politik måste anses som felslagna, yttrade Mratkovskij inför en av dessa terroristgrupper i Moskva 1932. — De hittills använda kampmetoderna har inte lett till några positiva resultat. Det återstår bara en väg för partiet. Stalin och de andra ledarna måste bort. Det är den förnämsta uppgiften!

Samtidigt sökte Pjatakov få fram konspiratörer på viktiga poster inom produktionen, särskilt inom krigsindustrin och transportväsendet, och få dem med i det stora fälttåg, som Trotskij ville ha igång mot sovjetekonomin.

På sommaren 1932 förhandlade Pjatakov som Trotskijs ställföreträdare i Ryssland och Bucharin som ledare för högeroppositionen om en överenskommelse för att undanröja de gamla rivaliteterna och motsättningarna och komma till samarbete under Trotskijs chefskap. Den mindre grupp, som leddes av de gamla oppositionsmännen Sinovjev och Kamenjev, gick med på att inordna sin verksamhet under Trotskijs ledning. När Bucharin sedermera skildrade de febrila förhandlingar, som vid denna tid fördes mellan konspiratörerna, yttrade han:

»Jag hade samtal med Pjatakov, Tomskij och Rykov. Rykov förhandlade med Kamenjev och Sinovjev med Pjatakov. På sommaren 1932 hade jag en andra överläggning med Pjatakov i folkkommisariatet för den tunga industrin. Den gången ställde sig detta synnerligen enkelt för mig, ty jag arbetade under Pjatakov. Han var min chef. Jag kunde gå in på hans privata kontor i tjänsteärenden utan att det väckte några som helst misstankar.

s. 223

Under detta samtal på sommaren 1932 berättade Pjatakov för mig om sitt samtal med Sedov om Trotskijs terrorpolitik, och vi kom till det resultatet att vi mycket snart skulle kunna enas och utjämna våra meningsskiljaktigheter i kampen mot sovjetmakten.«

De avgörande förhandlingarna slutfördes på hösten vid ett hemligt möte, som hölls i en övergiven sommarvilla i utkanten av Moskva. Konspiratörerna hade placerat vaktposter runt huset och längs vägar som ledde dit, till skydd mot alla överraskningar och för att säkra det absoluta hemlighållandet. På detta möte tillsattes någonting i

stil med ett överkommando för de förenade oppositionsstyrkorna. Detta överkommando som skulle leda de kommande terror- och sabotagekampanjerna över hela Sovjetunionen kallades »Högerns och trotskisternas block«. Det byggdes upp på tre olika centraler eller sektorer. Om en av sektorerna blev uppdagad, skulle de övriga fortsätta.

Första sektorn var den »Trotskij-sinovjevskas terroristcentralen«, som leddes av Sinovjev och hade till uppgift att organisera och dirigera terrorhandlingarna.

Andra sektorn var den »Trotskistiska parallellcentralen«, som leddes av Pjatakov och stod för organiserandet och ledandet av sabotagen.

Tredje och viktigaste sektorn, det egentliga höger- och trotskistblocket, leddes av Bucharin och Krestinskij och innefattade flertalet ledare och mera framstående medlemmar av de förenade oppositionsstyrkorna.

Hela organisationen bestod inte av mer än några tusen medlemmar och omkring tjugo eller trettio ledare, som innehade ledande poster inom armén, utrikeskommisariatet, underrättelseväsendet, industrin, fackföreningarna, partiet och regeringsinstitutionerna.

Högerns och trotskisternas block var redan från början genomsyrat och lett av betalda agenter för främmande underrättelseväsen, särskilt det tyska. Här är några av de agenter för främmande makter som var ledande medlemmar av det nya konspiratörsblocket:

Nikolaj Krestinskij, trotskist och biträdande utrikeskommisarie, agent för det tyska militära underrättelseväsendet sedan 1923, då han fick sina första spionuppdrag av general Hans von Seeckt.

Arkadij Rosengolz, trotskist och folkkommisarie för utrikeshandeln, verksam som spion åt tyska överkommandot sedan 1923. »Min spionverksamhet började redan 1923«, berättade sedermera Rosengolz själv, »när jag på anvisning av Trotskij lämnade en del hemliga informationer till riksvärnschefen von Seeckt och generalstabschefen Hasse.« År 1926 började Rosengolz arbeta för det brittiska underrättelseväsendet, medan han samtidigt upprätthöll sina förbindelser med Tyskland.

Christian Rakovskij, trotskist och förutvarande sändebud i Storbritannien och Frankrike, agent för brittiska underrättelse-

väsendet sedan 1924. För att använda hans egna ord: »Jag satte mig i brottslig förbindelse med brittiska underrättelseväsendet år 1924.« År 1934 blev han agent för det japanska underrättelseväsendet.

Stanislaw Ratajtjak, trotskist och chef för den kemiska industrins centralförvaltning, agent för det tyska underrättelseväsendet. Hade av tyskarna sänts till Sovjetryssland omedelbart efter revolutionen. Han bedrev spioneri- och sabotageverksamhet inom de industrier som sovjetregeringen byggde upp i Ural.

Ivan Chrasje, trotskist, direktör i den kemiska sovjetindustrin, kom till Sovjetryssland som spion för tjeckoslovakiska underrättelseväsendet år 1919, förklädd till hemvändande rysk krigsfånge. Blev sedan agent för tyska underrättelseväsendet.

Aleksej Sjestov, trotskist och direktör vid de kemiska anläggningarna i Gorlovka, blev år 1935 agent för tyska militära underrättelseväsendet. Enligt den bekännelse, som han sedermera avgav inför sovjetmyndigheterna, försåg han tyskarna med »dels siffror över samtliga kemiska sovjetföretags produktion under 1934, dels samma företags arbetsprogram för 1935 och dels nybyggnadsplanerna för kväveindustrin fram till 1938«.

Jakov Livsjits, trotskist och tjänsteman vid Fjärran Österns järnvägsförvaltning, var agent för det japanska militära underrättelseväsendet och sände regelbundet hemliga upplysningar om sovjetjärnvägarna till Japan. s. 226

Ivan Knjasev, trotskist och direktör vid Uraljärnvägarna, agent för japanska underrättelseväsendet. På dess uppdrag bedrev han sabotageverksamhet i Ural och försåg det japanska överkommandot med informationer om Sovjetunionens transportväsen.

Josif Turok, trotskist och vice direktör för trafikavdelningen vid Perm–Uraljärnvägen, agent för japanska underrättelseväsendet. År 1935 fick han 35.000 rubel av japanerna som ersättning för de spioneri- och sabotageuppdrag han utförde i Ural.

Michail Tjernov, medlem av högeroppositionen och jordbrukskommissarie i unionsregeringen, agent för det tyska militära underrättelseväsendet sedan 1928. På uppdrag av tyskarna bedrev han en omfattande sabotage- och spioneriverksamhet i Ukraina.

Vasilij Sjarangovitj, medlem av högern och sekreterare i kommunistpartiets bjeloryska¹ centralkommitté, hade sänts till Sovjetunionen som polsk spion år 1921. Under de följande åren fortsatte han att arbeta på uppdrag av polska underrättelseväsendet, som han försåg med spionagemateriel, varjämte han bedrev sabotageverksamhet i Bjeloryssland.

Grigorij Grinko, medlem av högern och tjänsteman i finanskommissariatet, agent för tyskt och polskt underrättelseväsen sedan 1932. Han var en av ledarna för den fascistiska ukrainska nationaliströrelsen, hjälpte till med att smuggla in vapen och ammunition i Sovjetunionen och utförde spioneri- och sabotagearbete åt tyskarna och polackerna.

Trotskisternas, högerns och sinovjevisternas konspirativa organisation var i verkligheten axelmakternas femte kolonn i Sovjetunionen.

¹I denna översättning kallas Vitryssland för Bjeloryssland, och bjelorysk betecknar det, som hör Vitryssland till. Ordet »vitrysk« användes däremot i denna översättning liktydigt med »vitgardistisk«. Anm. vid avskrift år 2006.

Kapitel 17

Förräderi och terror

s. 227

Förräderiets diplomati

Åren 1933–1934 syntes Europas nationer liksom gripna av ett mystiskt illamående. Land efter land skakades plötsligt av statskupper, militärrevolter, sabotage, lönnmord och överraskande upptäckter av komplotter och sammansvärjningar. Knappt en enda månad förgick utan nya förräderier och våldsdåd. En epidemi av förräderi och terror svepte fram över Europa.

Smittohärden var Nazityskland. Den 11 januari 1934 meddelade ett United-Press-telegram från London: »Med Nazityskland som centrum för de nya fascistiska rörelserna har oroligheter och våldsdåd av sådana, som anser de gamla styrelseformerna dödsdömda, spritt sig ut över världsdelen.«

Termen »femte kolonn« var ännu okänd. Men det tyska överkommandots hemliga förtrupper hade redan satt igång sin offensiv mot Europas nationer. De franska cagoularderna och eldkorsmännen, de brittiska mosleyfascisterna, de belgiska rexisterna, de polska POW-männen, de tjeckoslovakiska henleinisterna och hlinkagardisterna, de norska quislingarna, de rumänska järngardisterna, de bulgariska IM-RO, det finska Lappo, de litauiska järnulvarna, det lettiska Brinnande korset och en mängd andra nyskapade nazistiska sammanslutningar eller reorganiserade kontrarevolutionära ligor var redan i färd med att bana väg för den tyska krigsmaktens erövring och förslavning av kontinenten och att förbereda angreppet mot Sovjetunionen.

Vi nämner här några av de viktigaste nazist-fascistiska terrordåd, som följde omedelbart efter Hitlers makterövring:

Oktober 1933: Sovjetunionens legationssekreterare Alex Majlov mördas i Lwow i Polen av agenter för de ukrainska nationalisternas nazistfinansierade terroristorganisation GUN. s. 228

December 1933: Rumänske statsministern Ion Duca mördas av rumänska nazistiska terrorister ur Järngardet.

Februari 1934: Den av nazisterna inspirerade franska fascistorganisationen Eldkorset gör uppror i Paris.

Mars 1934: Statskufförsök i Estland av de nazistfinansierade fascistiska »Frihetskämparna«.

Maj 1934: Fascistisk statskupp i Bulgarien.

Maj 1934: Kufförsök i Lettland av det nazistbehärskade »Baltiska brödrskapet«.

Juni 1934: Polske inrikesministern Bronislaw Pieracki mördas av agenter för de ukrainska nationalisternas nazistfinansierade terroristorganisation OUN.

Juni 1934: Ledaren för den polska organisationen »Katolsk handling« Iwan Babiy mördas av OUN-agenter.

Juni 1934: Upprörsförsök i Litauen av den nazistiska järnulvsorganisationen.

Juli 1934: Misslyckad statskupp i Österrike, där nazistiska terrorister mördar förbundskansler Engelbert Dollfuss.

Oktober 1934: Kung Alexander av Jugoslavien och franske utrikesministern Barthou mördas av agenter för den nazistbehärskade kroatiska fascistorganisationen Ustaci.

Det var i huvudsak två män som var ansvariga för organiserandet och ledandet av denna nazistiska femtekolonnverksamhet, som snart

spred sig långt utöver Europas gränser, trängde in i Förenta staterna, Latinamerika, Afrika och i förbund med japanska underrättelseväsendet genomsyrade hela Fjärran Östern-området. Dessa två män var Alfred Rosenberg och Rudolf Hess. Rosenberg var ledare för nazistpartiets utrikespolitiska avdelning, som hade till uppgift att dirigera tusentals nazistiska spioneri-, sabotage- och propagandaföretag världen över med särskild inriktning på vissa punkter i Östeuropa och Sovjetunionen. Som Hitlers ställföreträdare hade Rudolf Hess hand om nazistregeringens alla hemliga utlandsförhandlingar.

Det var Alfred Rosenberg, på sin tid tsaristisk flykting från Reval, som först ordnade nazisternas hemliga förbindelser med Trotskij. Och Hitlers ställföreträdare Rudolf Hess befäste dem.

I september 1933, åtta månader efter det Adolf Hitler blivit Tysklands diktator, gjorde den trotskistiske diplomaten och tyske agenten Nikolaj Krestinskij några dagars uppehåll i Berlin på färden till sin årliga »vilokur« på ett sanatorium i Kissingen. Krestinskij var vid denna tid biträdande utrikeskommisarie i sovjetregeringen. s. 229

I Berlin träffade Krestinskij samman med Sergej Bessonov, den trotskistiske förbindelseagenten på sovjetlegationen. Krestinskij berättade i nervös iver för Bessonov, att »Alfred Rosenberg, ledaren för det tyska nationalsocialistiska partiets utrikespolitiska avdelning, hade gjort sina sonderingar i våra kretsar för att om möjligt få till stånd en hemlig allians mellan de tyska nationalsocialisterna och de ryska trotskisterna«.

Krestinskij sade till Bessonov, att han måste få tala med Trotskij. Ett sammanträffande måste ordnas till varje pris. Krestinskij skulle stanna på sanatoriet i Kissingen tills i slutet av september, då han skulle fara till Merano i italienska Tyrolen. Med iakttagande av vederbörliga försiktighetsmått kunde Trotskij sätta sig i förbindelse med honom på någon av dessa platser.

Sammanträffandet ordnades. Andra veckan i oktober 1933 for Trotskij i sällskap med sin son Sedov på falskt pass över fransk-italienska gränsen och träffade Krestinskij på Hotell Bavaria i Merano.

Trotskij bodde då i Saint-Palais, en liten by vid foten av Pyreneerna i södra Frankrike. Han hade flyttat från Prinkipo i juli. Och kort därefter flyttade han med sitt följe av livvakter och »sekreterare« till en bevakad villa nära Paris.

Vid den tid, då Trotskij kom till Frankrike, slogs de franska reaktionärerna och fascisterna ursinnigt för att förhindra upprättandet av det kollektiva säkerhetsavtal, som föreslagits mellan Frankrike och Sovjetunionen.

I spetsen för den franska regering, som lät Trotskij komma in i Frankrike och upprätta sitt sovjetfientliga högkvarter där, stod Edouard Daladier, vars försonlighetspolitik, som kulminerade i München, i hög grad bidrog till att utlämna Frankrike och andra antifascistiska nationer i Europa åt nazisterna. Den franske radikale deputeraden Henri Guernot lade sig personligen ut för Trotskij, när denne begärde inresetillstånd i Frankrike. De nödvändiga formaliteterna ordnades av inrikesministern Camille Chautemps, den tvivelaktige franske politiker, som hjälpte till att stoppa undersökningen av den fascistiska cagouardsammansvärjningen och sedermera blev vice premiärminister i den första Pétainregeringen. »Ni har haft vänligheten att fästa min uppmärksamhet på den från Ryssland landsflyktige Leo Trotskij, som av hälsoskäl begärt att få bosätta sig i södra Frankrike«, skrev inrikesminister Chautemps till deputeraden Guernot. »Jag har härmed äran meddela Er, att det inte kommer att möta några svårigheter för vederbörande att få inresevisum, närhelst han anhåller därom.«

s. 230

Bland Trotskijs talrika andra inflytelserika vänner och gynnare i Frankrike var den kommunistiske renegaten och nazistiske agenten Jacques Doriot och förre socialistiske professorn, nu nazistagenten Marcel Deat, som efter Frankrikes kapitulation blev en ledande kollaboratör.

Även de sovjetfientliga elementen inom franska underrättelseväsendet och hemliga polisen godkände Trotskijs närvaro i Frankrike. Trotskij förklarade själv under förhören i Mexiko i april 1937: »Polisintendent Thome och landshövding Cado i Charente Inférieure och för övrigt alla spetsarna inom polisen kände mycket väl till mina förhållanden. Polisen hade en hemlig agent, som höll sig underrättad om varje steg jag tog.«

Samtalet mellan Trotskij och Krestinskij kom att röra sig om flertalet huvudfrågor för den vidare utvecklingen av sammansvärjningen inom Sovjetunionen. Trotskij började med att rakt på sak slå fast, att erövringen av makten i Ryssland kunde ske endast med våld. Men den konspirativa organisationen var i sig själv inte stark nog att framgångsrikt genomföra en kupp och hålla sig kvar vid makten utan hjälp

utifrån. Det var därför nödvändigt att få till stånd konkreta överenskommelser med främmande stater, som för sina egna syften var intresserade av att hjälpa trotskisterna mot sovjetregeringen.

— Vi hade fröet till en dylik överenskommelse, sade Trotskij, i vårt avtal med riksvärnet. Men detta avtal var allt annat än tillfredsställande för trotskisterna och för den tyska parten, och detta av två skäl. För det första var den andra parten i avtalet endast riksvärnet och inte den tyska regeringen som sådan. För det andra, vad innebar vårt avtal med riksvärnet? Vi fick en liten penningssumma och de fick spioninformationer, som de kunde få behov av vid ett väpnat angrepp. Men den tyska regeringen, särskilt Hitler, vill ha kolonier och territorier och inte bara spioninformationer. Och han är inställd på att låta sig nöja med sovjetterritorium i stället för de kolonier, som han måste slåss om med England, Amerika och Frankrike för att få. Och vad oss beträffar, så är det inte de 250.000 guldmarken vi behöver. Vi behöver de tyska stridskrafterna för att med deras bistånd komma till makten. Och det är på detta det fortsatta arbetet bör inriktas.

s. 231

— Vad som först måste göras, sade Trotskij, är att få till stånd en överenskommelse med tyska regeringen. Men japanerna är också en makt, som det är nödvändigt att komma överens med. De ryska trotskisterna måste göra sina sonderingar bland de japanska representanterna i Moskva.

— Därtill bör ni utnyttja Sokolnikov, fortsatte Trotskij, han arbetar i utrikesministeriet och har där hand om östfrågorna.

Trotskij fortsatte med att ge Krestinskij instruktioner om den ryska konspirativa apparatens inre organisation.

— Även om Sovjetunionen blir angripen, låt oss säga av Tyskland, sade Trotskij, så blir det därigenom inte möjligt för oss att ta hand om regeringsmaskineriet, såvida vi inte har vissa inre styrkor redo. Det är nödvändigt att vi har våra fästen såväl i storstäderna som på landsbygden bland

småborgarna och kulakerna, och det är där som högern har sina försänkningar. Det är slutligen nödvändigt att ha ett fäste, en organisation inom Röda armén bland befälet, så att vi med våra förenade ansträngningar i det avgörande ögonblicket kan besätta de viktigaste punkterna, ta makten och ersätta den nuvarande regeringen, som måste häktas, med vår egen i förväg iordningställda regering.

När Krestinskij kom tillbaka till Ryssland, skulle han sätta sig i förbindelse med general Tuchatjevskij, som var ställföreträdande generalstabschef i Röda armén — »en Bonapartetyp«, sade Trotskij, »en äventyrare och ärelysten man, som inte bara vill spela en militär utan också en militärpolitisk roll, och han kommer otvivelaktigt att göra gemensam sak med oss.«

Trotskijs anhängare i Sovjetunionen skulle ge general Tuchatjevskij allt stöd, medan de samtidigt såg till att placera sina egna män på strategiska poster, så att den ärelystne Tuchatjevskij när statskuppen kom inte skulle kunna behärska den nya regimen utan hjälp av Trotskij.

Innan Trotskij skildes från Krestinskij meddelade han honom särskilda order för Pjatakov om fullföljandet av terror-sabotagekampanjen i Sovjetunionen. Trotskij förklarade därvid att skadegörelsen och terrorhandlingarna måste betraktas ur två synvinklar. För det första tjänade de i krigstid till att undergräva Röda arméns försvarsförmåga och att undergräva regeringens ställning, när stunden för statskuppen var inne. Och för det andra, sade Trotskij, måste man inse att dessa handlingar kommer att stärka hans egen position och förläna honom större auktoritet vid hans förhandlingar med utländska regeringar, emedan han då kunde hänvisa till att hans anhängare inom Sovjetunionen var både tillräckligt starka och tillräckligt aktiva.

s. 232

När Krestinskij kom tillbaka till Moskva, avgav han en fullständig rapport över sitt sammanträffande med Trotskij inför ett hemligt möte med ryska trotskister. En del av konspiratörerna, särskilt Karl Radek, vilken tippades som Trotskijs »utrikesminister«, var förargade över att Trotskij inlåtit sig på sådana betydelsefulla underhandlingar utan att först ha rådgjort sig med dem.

Efter att ha tagit del av Krestinskijs rapport sände Radek ett särskilt budskap till Trotskij och bad om »ytterligare klarläggande av frågan om utrikespolitiken«.

Trotskijs svar, som var skrivet i Frankrike, överlämnades till Radek några veckor senare av en ung utrikeskorrespondent för den sovjetryska nyhetsbyrån Tass, Vladimir Romm, vilken tjänstgjorde som Trotskistisk kurir. Romm hade mottagit Trotskijs brev i Paris och smugglat in det i Ryssland, dolt i pärmens på den populära sovjetromanen »Tsushima«.

Vladimir Romm hade varit Tasskorrespondent i Tokio, Genève och Paris. Efter särskild överenskommelse träffade han Trotskij i Paris på ett kafé i Bois de Boulogne. Efter att ha talat om för Romm, att endast »ytterst långt gående åtgärder« kunde föra konspiratörerna fram till deras mål, citerade Trotskij ett latinskt ordspråk: »Vad medicin inte kan bota, botas med järn, och vad järn inte kan bota, botas med eld.«

År 1934 blev Romm utnämnd till Tass' korrespondent i Förenta staterna. Innan han reste dit träffade han Sedov i Paris. Romm berättade efteråt:

»Sedov sade, att Trotskij med tanke på min resa till Amerika hade bett att få bli underrättad, om där skulle vara någonting av intresse ifråga om förbindelserna mellan Sovjetunionen och Amerika. När jag frågade varför detta var av sådant intresse, svarade Sedov: 'Det hör ihop med Trotskijs program, som räknar med Sovjetunionens nederlag. Alldenstund tidpunkten för Tysklands och Japans väpnade angrepp i viss grad beror på hur förbindelserna mellan Sovjetunionen och Amerika utvecklar sig, så måste detta givetvis intressera Trotskij.'«

s. 233

Det brev, som Radek fick från Trotskij, innehöll, enligt vad Radek sedermera omtalade, i huvudsak följande:

»Trotskij lade upp frågan på följande sätt: fascismens makt-tillträde i Tyskland hade i grund förändrat hela situationen. Det betydde krig i en nära framtid, ofrånkomligen krig, så mycket mera som situationen i Fjärran Östern samtidigt blev alltmer skärpt. Trotskij hyste inga tvivel om att kriget

skulle resultera i nederlag för Sovjetunionen. Detta nederlag, skrev han, kommer att skapa gynnsamma betingelser för oppositionsblockets övertagande av makten. Han bekräftade att han trätt i förbindelse med en viss stat i Fjärran Östern och en viss mellaneuropeisk stat, och att han inför halvofficiella kretsar i dessa stater öppet hade meddelat, att oppositionsblocket var redo att ingå avtal med dem och bevilja dem avsevärda medgivanden i ekonomiskt och territoriellt hänseende.«

Trotskij informerade i samma brev Radek om att de ryska trotskister, som innehade diplomatiska poster, i en snar framtid skulle bli uppvaktade av vissa utländska representanter och att när så skedde de trotskistiska diplomaterna skulle bekräfta sin lojalitet mot Trotskij och försäkra de utländska representanterna, att de under alla omständigheter stod bakom Trotskij.

En kort tid därefter kom vicekommisarien för östasiatiska ärenden, trotskisten Grigorij Sokolnikov, rusande till Radeks kontor på Izvestija.

— Kan ni tänka er! utbrast Sokolnikov nervöst så fort dörren stängts. Jag satt där på utrikeskommisariatet och förde förhandlingar. Och överläggningarna slutfördes. Tolkarna hade lämnat rummet. Och då vände sej plötsligt den japanske envoyén till mej och frågade om jag var informerad om de förslag, som Trotskij hade ställt till hans regering.

Sokolnikov var i hög grad uppskakad av vad som hänt.

— Hur har Trotskij tänkt sej den här saken? frågade han Radek. Hur ska jag som vice folkkommisarie kunna föra dylika förhandlingar? Det är ju en absolut omöjlig situation.

Radek försökte lugna sin upprörde vän.

— Hetsa inte opp er! sade han. Trotskij har tydligen inte förstått situationen här. Radek försäkrade Sokolnikov att det inte skulle hända en gång till. Han hade redan skrivit till Trotskij och sagt honom, att det var omöjligt för de ryska

trotskisterna att föra förhandlingar med tyska och japanska agenter »mitt för näsan på GPU«. De ryska trotskisterna, sade Radek, måste lägga sitt veto mot att Trotskij fortsatte med underhandlingar på egen hand, så länge han inte höll dem ordentligt informerade om hur saken låg till.

Kort därefter var Radek själv närvarande vid en diplomatisk mottagning i Moskva, när en tysk diplomat kom och slog sig ner bredvid honom och lugnt sade:

— Våra ledare vet, att herr Trotskij söker nå ett samförstånd med Tyskland. Och nu vill våra ledare veta, vad denna herr Trotskij's idé egentligen betyder. Är det kanske någonting som har uppstått i hjärnan på en landsflyktning, som sover dåligt? Vad är det som ligger bakom de där idéerna?

När Radek sedermera beskrev sin reaktion inför detta oväntade nazistiska närmande, sade han:

»Hans samtal med mig varade givetvis bara ett par minuter, ty atmosfären på en diplomatisk mottagning lämpar sig ju inte för långrandiga utläggningar. Jag måste bokstavligen fatta mitt beslut på en sekund och ge honom ett svar. Jag sade honom, att de realistiska politikerna i Sovjetunionen insåg betydelsen av ett tyskt-ryskt samförstånd och var beredda att göra nödiga eftergifter för att nå fram till detta samförstånd.«

På natten den 30 juni 1934 drabbade nazisternas terror deras egna led hemma i Tyskland, när Hitler gjorde sig av med en del oppositionella element inom sin rörelse. Under loppet av tjugofyra timmar hade de hitlerska stormtruppernas stabschef kapten Ernst Röhm, Östtysklands högste gruppleddare Edmund Heines, chefen för Berlins stormtrupper Karl Ernst och tjugotals av deras vänner och medhjälpare fallit för de hitlerska revolvermännens kulor i München och Berlin. Stark oro och fruktan grep hela den nazistiska rörelsen.

Från Paris sände Trotskij omedelbart en av sina mest betrodda »sekreterare«, en internationell spion vid namn Karl Reich alias Johanson, för att träffa Sergej Bessonov, den trotskistiske kontaktmannen i Berlin. Bessonov kallades till Paris för att inför Trotskij avge en utförlig rapport om läget inom Tyskland.

Bessonov var inte i tillfälle att genast fara till Paris, utan blev först i slutet av juli i stånd att lämna Berlin. Efter att ha träffat Trotskij på ett Parshotell och rapporterat om den tyska situationen för han samma kväll tillbaka till Berlin. Trotskij var i hög grad nervös och upprörd, när Bessonov råkade honom. Händelserna i Tyskland och likvideringen av »de radikala nazisterna« med Röhm i spetsen kunde komma hans planer att haka upp sig. Men Bessonov försäkrade honom, att Hitler, Himmler, Hess, Rosenberg, Göring och Göbbels alltjämt hade den statliga makten fast i sina händer.

s. 235

— Då går de säkert oss till mötes! ropade Trotskij. Han fortsatte med att tala om för Bessonov, att han hade viktiga uppdrag åt honom att uträtta i Berlin under den närmaste tiden. — Vi får inte vara finkänsliga i den här saken, sade han. För att kunna få verklig och värdefull hjälp av Hess och Rosenberg får vi inte dra oss för att gå med på betydande landavträdelser. Vi ska gå med på att avstå från Ukraina. Det ska ni hålla i minnet under ert arbete och vid era förhandlingar med tyskarna. Jag ska också skriva till Pjatakov och Krestinskij om saken.

Ett nätverk av förräderi hade flätats genom de olika avdelningarna av Sovjetunionens diplomatiska kår. Ambassadörer, sekreterare, attachéer och lägre konsulattjänstemän var indragna i intrigspelet inte bara i Europa, utan också i Fjärran Östern.

Även sovjetambassadören i Japan var delaktig i sammansvärjningen. Hans namn var Jurenev. Han hade i hemlighet varit trotskist sedan 1926. Enligt instruktioner av Trotskij hade han etablerat förbindelse med japanska underrättelseväsendet. Trotskijs gamle vän, förutvarande ambassadören i England och Frankrike, Christian Rakovskij biträdde Jurenev i hans transaktioner med japanerna. Rakovskij beklädde inte längre någon viktig post inom Sovjetunionens utrikeskommisariat. Han arbetade som tjänsteman för olika allmänna hälsovårdsinstitutioner. Men han var alltjämt en betydande personlighet i den underjordiska sammansvärjningen.

I september 1934 for Rakovskij till Japan med en sovjetdelegation för att övervara den internationella Rödakorskonferens, som skulle äga rum i Tokio i december. Före sin avresa mottog han ett konvolut från

kommissariatet för den tunga industrin i Moskva. Det var från Pjatkov och innehöll ett brev, som Rakovskij skulle överlämna till ambassadör Jurenev i Tokio. Brevet bestod till synes bara av en vanlig begäran om officiella handelsinformationer. Men skrivet med osynligt bläck på baksidan var där ett meddelande till Jurenev om att Rakovskij skulle stå till förfogande vid underhandlingarna med japanerna. s. 236

Dagen efter det Rakovskij anlät till Tokio uppvaktades han av en japansk agent. Sammanträffandet ägde rum i en korridor i japanska Röda korsets byggnad i Tokio. Rakovskij fick veta, att den ryska trotskiströrelsens syften »fullständigt sammanföll« med den japanska regeringens. Den japanske agenten uttryckte sin övertygelse om att Rakovskij skulle vara i stånd att förse Tokio med värdefulla informationer om förhållandena inom Sovjetunionen.

Samma kväll berättade Rakovskij för Jurenev om sitt samtal med den japanske agenten.

— Meningen är att anställa mig som spion, sade Rakovskij, som underrättelseagent åt japanska regeringen.

— Det är ingenting att dra sig för, svarade den trotskistiske ambassadören. Tärningen är kastad.

Några dagar senare blev Rakovskij bjuden att äta middag tillsammans med en hög officer vid det japanska underrättelseväsendet. Den japanske officern började samtalet rakt på sak.

— Vi känner till att ni är en mycket nära vän och anhängare av herr Trotskij, sade han till Rakovskij. Jag måste be er skriva till honom, att vår regering är missnöjd med hans artiklar i den kinesiska frågan och ävenledes med de kinesiska trotskisternas uppträdande. Vi har rätt att vänta oss ett annat ståndpunktstagande från herr Trotskijs sida. Herr Trotskij bör förstå vad som är nödvändigt. Vi behöver inte ingå på detaljer, men det är klart, att ett provocerat intermezzo i Kina ger önskad anledning att intervensera i landet.

Den japanske officern meddelade Rakovskij vilket slag av konfidentiell information den japanska regeringen var intresserad av att erhålla från de ryska trotskisterna: uppgifter om förhållandena vid kollektivjordbruk, järnvägar, gruvor och industrier, särskilt i de östra delarna av Sovjetunionen. Rakovskij fick en del koder och namn på spioner

som han kunde använda när han lämnade dessa informationer. Det ordnades så att doktor Najda, en sekreterare vid rödakorsdelegationen, skulle tjäna som kontaktman mellan Rakovskij och det japanska underrättelseväsendet.

Innan Rakovskij lämnade Tokio hade han ett sista samtal med Jurenev. Den trotskistiske ambassadören var modfälld.

— Vi har hamnat i en så kinkig belägenhet att man ibland inte vet hur man ska bete sej, sade han dystert. Om man tillfredsställer den ene av våra partner, så får man vara rädd för att man förnärmar den andre. Det har exempelvis börjat uppstå motsättningar mellan Storbritannien och Japan i samband med den kinesiska frågan, samtidigt som vi måste upprätthålla förbindelse både med det brittiska och det japanska underrättelseväsendet. Och i allt det där ska jag finna den rätta kursen.

s. 237

Rakovskij svarade:

— Vi trotskister måste just nu satsa på tre kort, på tyskar, på japanerna och på britterna. Vår politik går ut på att satsa allt, att våga allt för att vinna allt. Och när ett vådligt äventyr lyckas, blir äventyrarna hyllade som stora statsmän!

Den 20 februari 1937 innehöll Tokiotidningen Miyako ett reportage från ett hemligt sammanträde med den japanska regeringens »plan- och budgetkommission«. Vid detta sammanträde frågade deputeraden Yoshida krigsministern general Sugiyama, om han eller armén fått några informationer om den sovjetsibiriska järnvägens transportkapacitet. Krigsministern svarade jakande, att denna strategiskt viktiga sovjetjärnvägs transportkapacitet i alla detaljer var känd för det japanska överkommandot. General Sugiyama yttrade vidare:

— I Ryssland finns det element, som står i opposition mot den nuvarande regeringen, och det är just genom dessa vi har fått veta det.

Tidningen Miyakos publicering av detta yttrande vållade stor uppståndelse i tidningsmannakretsar i Tokio. Tidningen blev av regeringen ålagd dryga böter för att ha yppat konfidentiella informationer och dess chefredaktör Yaguchi Gilei blev på yrkande av krigsdepartementet tvingad att frånträda sin befattning.

Terrorns diplomati

Medan de ryska konspiratörerna knöt sina landsförrädiska band samman med representanter för Tyskland och Japan, var redan en annan fas av den hemliga offensiven mot sovjetregeringen under uppsegling. Förräderiet kompletterades med terror.

I april 1934 kom en sovjetingenjör vid namn Bojarsjinov in på konstruktionschefens kontor vid de betydelsefulla kolgruvorna i Kusnetsk i Sibirien och rapporterade att det var någonting galet på hans avsnitt. Där var allt för många olycksfall, underjordiska eldsvådor och maskinskador. Bojarsjinov misstänkte sabotage. Konstruktionschefen tackade honom för upplysningarna och sade:

s. 238

— Jag ska informera de rätta personerna. Och säg tills vidare ingenting åt någon om det här.

Konstruktionschefen var Aleksej Sjestov, tysk spion och högste organisatör av det trotskistiska sabotaget i Sibirien.

Några dagar senare blev Bojarsjinov funnen död i ett dike. Han hade blivit påkörd av en framrusande lastbil, när han på en enslig landsvägssträcka var på hemväg från sitt arbete. Lastbilen fördes av en professionell terrorist vid namn Tjerapuchin. Sjestov hade gett honom i uppdrag att mörda Bojarsjinov och betalat honom 15.000 rubel för dådet.

De pengar, som Sjestov gav Bojarsjinovs mördare, var ur en hemlig fond på 164.000 rubel, som trotskistiska banditer, dirigerade av Sjestov, hade stulit på statsbanken i Ansjerka. Fonden hade upprättats för att bidra till finansierandet av sabotage- och terrorverksamheten i Sibirien.

I september 1934 kom ordföranden i folkkommissariernas råd V.M. Molotov till Sibirien på en inspektionsresa genom gruv- och industri-

områdena. När han återvände från ett besök vid en av gruvorna i Kusnetsk koldistrikt, körde bilen han åkte i plötsligt av vägen, välte utför den branta vägbanken och stannade just vid randen av en tvärbrant flodbädd. Svårt mörbultade och omtöcknade kravlade sig Molotov och hans följeslagare fram ur den kullvälta bilen. De hade med knapp nöd undgått döden.

Bilens förare var föreståndaren för ortens bilstation, Valentin Arnold. Han var medlem av den trotskistiska terroristorganisationen. Sjestov hade gett honom i uppdrag att mörda Molotov, och Arnold hade med berått mod kört bilen av vägen i avsikt att döda sig själv tillsammans med Molotov. Försöket hade misslyckats, emedan Arnold i sista ögonblicket förlorat självkontrollen och saktat farten, när han nalkades stupet, där »olyckan« var avsedd att inträffa.

På hösten 1934 var trotskisternas och högerens terroristgrupper i verksamhet över hela Sovjetunionen. Bland medlemmarna i dessa terroristgrupper var gamla socialistrevolutionärer, mensjeviker, yrkesförbrytare och tsaristiska ochranaagenter. I Ukraina och Bjeloryssland,¹ i Grusien och Armenien, i Usbekistan, Aserbeidsjan och Fjärran Österns kustland värvades sovjetfientliga nationalister och fascister till terroristorganisationerna. På många ställen hade nazistiska och japanska agenter direkt överinseende över dessa organisationers verksamhet.

s. 240

Man hade gjort upp en lista över de sovjetledare som skulle lönnmördas. Främst på listan stod Josef Stalin. Andra namn var Klementij Vorosjilov, V.M. Molotov, Sergej Kirov, Lazar Kaganovitj, Andrej Sjdanov, Vjatjeslav Mensjinskij, Maxim Gorkij och Valerian Kujbysjev.

Terroristerna mottog med jämna mellanrum budskap från Trotskij, som framhöll den trängande nödvändigheten av att röja sovjetledarna ur vägen. Ett av dessa budskap nådde i oktober 1934 Trotskijs gamle livknekt Efraim Dreitser. Trotskij hade skrivit det med osynligt bläck i marginalen på en tysk filmtidskrift. Den överlämnades till Dreitser av hans syster, som fått den av en trotskistisk kurir i Warszawa. Trotskijs meddelande till Dreitser lydde:

»Käre vän! Meddela vidare, att vi i dag har följande huvuduppgifter framför oss:

¹I denna översättning kallas Vitryssland för Bjeloryssland, och bjelorysk betecknar det, som hör Vitryssland till. Ordet »vitrysk« användes däremot i denna översättning liktydigt med »vitgardistisk«. Anm. vid avskrift år 2006.

1. att avlägsna Stalin och Vorosjilov,
2. att sätta igång med att organisera celler inom armén
3. att i händelse av krig utnyttja varje bakslag och förvirring till att överta ledningen.«

Meddelandet var undertecknat Starik (»den gamle«), som var Trotskijs kodnamn.

En gång hade de sammansvurna efter långvariga iakttagelser fastställt den väg försvarskommissarie Vorosjilov brukade fara i Moskva. Tre terrorister, beväpnade med revolverar, stod i flera dagar utposterade på Frunsegatan, som var ett av de stråk, där Vorosjilovs bil for fram. Men bilen körde alltid med hög fart, och terroristerna fann, som en av dem efteråt rapporterade, att »det var meningslöst att skjuta efter den snabbt framrusande bilen«.

Flera planer på att mörda Stalin slog också fel. En trotskistisk terrorist, som fått i uppdrag att skjuta Stalin på en viktig partikonferens i Moskva, lyckades ta sig in på sammankomsten, men inte komma så nära sovjetledaren att han fick användning för revolvern. En annan gång sköt terrorister med långskjutande gevär efter Stalin på Svartahavskusten, när han for förbi i motorbåt, men skotten missade.

— Det var synd, sade Kamenjev, när terroristen Ivan Bakajev rapporterade att en av hans planer att döda Stalin misslyckats. — Vi får hoppas på bättre lycka en annan gång.

Atmosfären inom den trotskij-sinovjevskas terroristcentralen var trots^{Ss. 240} den »politiska« fasaden mest lik den inom New Yorks Mordklubb och liknande ligor.

Bakajev, som varit Sinovjevs politiske medhjälpare i Petrogradsovjeten, var ansvarig för att terroristcentralens banditer hölls i beredskap. Han hade av Sinovjev fått i uppdrag att bringa sådana individer, som skulle kunna förråda organisationen, till tystnad. Vid midsommartiden 1934, när ett försök att avliva Stalin hade misslyckats, emedan den utsedde mördaren Bogdan förlorade fattningen i det avgörande ögonblicket, åtog sig Bakajev att tysta Bogdan. Han besökte Bogdan i hans bostad och stannade där över natten. När Bakajev gått på morgonen, låg Bogdan död på golvet i sitt vardagsrum med en kula

i huvudet och en revolver bredvid sig. I rummet hittades ett brev, som Bakajev tvingat honom att skriva. Enligt detta hade Bogdan begått självmord på grund av sovjetregeringens »förföljelser« mot den trotskij-sinovjevskas oppositionen.

En medlem av den trotskij-sinovjevskas terroristcentralen, Isak Reingold, vittnade senare, att både Sinovjev och Kamenjev hade beslutat att de, när de övertog makten, skulle placera Bakajev på en ledande post inom GPU. »Genom att använda sig av GPU-apparaten«, förklarade Reingold, »skulle han bidra till att utplåna spåren genom att avliva inte bara de GPU-funktionärer, som kunde ha ledtrådar till sammansvärjningen i sin hand, utan också de omedelbara förövarna av terrordåd mot Stalin och hans närmaste medhjälpare. Med Bakajevs hjälp skulle den trotskij-sinovjevskas organisationen utplåna sina egna gärningar och de egna banditer, som utfört dem«.

Emellertid blev Trotskij allt otåligare. Tonen i hans meddelanden till anhängarna i Ryssland undergick en skarp förändring. Han förbrådde dem förbittrad att de »bara sysslade med organisatoriska förberedelser och diskussioner och inte uträttade någonting konkret«. Han började sända egna specialagenter till Sovjetunionen för att hjälpa till med organiserandet och utförandet av terrordåden. Dessa agenter var antingen ryska emigranter eller tyska trotskister. De reste på falska pass, som iordningstälts åt dem av konspiratörer inom Sovjetunionens utrikesrepresentation eller av det tyska militära underrättelseväsendet och Gestapo.

Den förste av dessa specialagenter var en tysk trotskist vid namn Nathan Lurye. Efter honom följde två till av Trotskijs män, Konon Berman-Jurin och Fritz David, alias Ilja David Krugljanskij. I mars 1933 sände Trotskij en fjärde och en femte agent: Valentin Olberg och Moissei Lurye, alias Alexander Emel (denne Moissei Lurye var inte släkt med Nathan Lurye).

s. 241

Innan Nathan Lurye lämnade Berlin, fick han instruktioner om att i Moskva arbeta under ledning av en tysk ingenjör och arkitekt vid namn Franz Weitz, som hade anställning i Sovjetunionen. Franz Weitz hörde inte till Trotskijs anhängare. Han var medlem av det tyska nationalsocialistiska partiet. Han hade skickats till Sovjetunionen som hemlig agent för Gestapochefen Heinrich Himmler. Denne hade gett Weitz i uppdrag att organisera terror och spioneri inom Sovjetunionen i samarbete med den trotskij-sinovjevskas terroristcentralen.

När en av Sinovjevs anhängare ställde sig tvekande inför detta direkta samröre med en nazistagent, replikerade Sinovjev:

— Varför ska det behöva bekymra er? Ni är ju historiker. Ni känner till historien med Lasalle och Bismarck, när Lasalle ville utnyttja Bismarck i revolutionens intressen. Varför skulle vi i dag inte kunna utnyttja Himmler?

Strax innan Trotskijs agenter Konon Berman-Jurin och Fritz David reste till Ryssland, kallades de till en särskild överläggning med Trotskij själv. Sammanträffandet ägde rum i Köpenhamn i slutet av november 1932. Konon Berman-Jurin berättade senare:

»Jag hade två sammanträffanden med Trotskij. Han började med att förhöra mig om mitt föregående arbete. Sedan övergick han till sovjetärendena. Han yttrade: 'Den viktigaste frågan är den om Stalin. Stalin måste fysiskt tillintetgöras'. Han sade att inga andra kampmetoder var effektiva längre. Han sade att det för detta syfte behövdes folk som kunde våga någonting och som var redo att offra sig själva för denna, som han uttryckte det, historiska uppgift.

På kvällen fortsatte vi vårt samtal. Jag frågade honom, hur individuell terror kunde bringas i överensstämmelse med marxismen. På detta svarade Trotskij, att problemen inte kan behandlas dogmatiskt. Han sade, att det i Sovjetunionen hade uppstått en situation, som Marx inte hade kunnat förutse. Han sade vidare, att förutom Stalin var det nödvändigt att mörda Kaganovitj och Vorosjilov.

Under samtalet gick han nervöst av och an i rummet och talade om Stalin med ursinnigt hat.

Han sade, att terrorhandlingen om möjligt skulle utföras vid ett plenum eller en kongress med Komintern, så att skottet mot Stalin kunde ljuda i öronen på en stor församling. Detta skulle få en oerhörd återverkan långt utöver Sovjetunionens gränser. Det skulle bli en händelse av världshistorisk betydelse.«

s. 242

Till sin andre agent Fritz David sade Trotskij:

— Terror mot Stalin, det är en revolutionär uppgift. Den som verkligen är revolutionär kommer inte att darra på handen. Trotskij talade om det »växande missnöjet« i Sovjetunionen. David frågade honom, om han trodde att detta missnöje skulle försvinna i händelse av krig mellan Sovjetunionen och Japan. Trotskij svarade: — Nej, tvärtom, under sådana förhållanden skulle de mot regimen fientliga krafterna söka förena sig och sätta sig i spetsen för dessa missnöjda massor, beväpna dem och leda dem mot de härskande byråkraterna.

Det var den trotskij-sinovjevskas terroristcentralen som skulle sätta in sammansvärjningens första stora slag mot sovjetregeringen. Och detta första slag var mordet på Sergej Kirov, partisekreterare i Leningrad och en av Stalins närmaste medarbetare i sovjetregeringen.

I början av november 1934 sände Sinovjev, som var i Moskva, sin handgångne man Bakajev att ta en sista översyn över organiserandet av terroristceller i Leningrad.

Leningradterroristerna, som gjort upprepade försök att komma Kirov in på livet, var inte särskilt glada åt Sinovjevs utsände man.

— Grigorij Evsejevitj (Sinovjev) litar alltså inte på oss, sade en av banditerna till Bakajev. Han skickar hit folk för att bättra på vårt humör och vårt arbete. Nåja, vi är inte så särskilt egenkära av oss.

På en konferens av Leningrads terroristceller, bevistad av sju terrorister, blev Bakajev informerad om den senaste utvecklingen. Han fick veta, att man regelbundet höll vakt längs den väg Kirov tog från sin bostad till sitt kontor i Smolnyj. Bakajev presenterades för den man, som utsetts att verkställa själva mordet: Leonid Nikolajev, en blek, spinkig trettioårig f.d. kontorist, som blivit avskedad ur tjänsten på grund av oredlighet och utesluten ur Kommunistiska ungdomsförbundet för allmän opålitlighet.

Nikolajev talade om för Bakajev, att han ämnade skjuta Kirov antingen i närheten av hans bostad eller i Smolnyj. Han tillade, att han försökt få ett sammanträffande med Kirov, men att detta hittills inte hade lyckats.

Bakajev upprepade de instruktioner Sinovjev hade gett honom i Moskva: s. 243

»Det viktigaste är att organisera terrorverksamheten så hemligt, att vi undgår att på något sätt bli komprometterade.

Om någon blir utsatt för förhör, är huvudsaken att han enbart förnekar varje förbindelse med organisationen. Om någon blir anklagad för terroristisk verksamhet, måste han eftertryckligt förneka detta och framhålla att terror är oförenlig med de bolsjevikiska marxisternas åsikter.«

Sinovjev var nöjd med händelseutvecklingen i Leningrad. Både han och Kamenjev litade på att mordet på Kirov snart skulle vara verkställt. De trodde, att detta dåd skulle försätta sovjetregeringen i förvirring och bli signalen till liknande dåd mot sovjetledare över hela landet.

— Huvuden har den märkliga egenskapen att de inte växer ut igen, yttrade Kamenjev.

Den 1 december 1934 klockan 16.27 kom Sergej Kirov ut från sitt kontor i Smolnyj. Han gick längs en lång marmorbeklädd korridor till ett rum, där han skulle avge rapport om centralkommitténs beslut att upphäva brödransoneringen. Just som han passerade en tvärgående korridor kom en man framrusande, satte en revolver mot Kirovs bak huvud och sköt.

Klockan 16:30 var Sergej Kirov död.

Mördaren var Leonid Nikolajev. Han försökte först komma undan och sedan rikta vapnet mot sig själv, men han blev gripen innan han hann göra någotdera.

Den 28 december 1934 ställdes Leonid Nikolajev inför Sovjetunionens högsta domstols militärkollegium.

— När jag sköt Kirov, bekände han, resonerade jag som så, att skottet måste bli signalen till ett utbrott, en revolt inom landet mot Sovjetunionens kommunistiska parti och mot sovjetregeringen.

Militärkollegiet dömde Nikolajev till döden genom skjutning.

Mordet på Kirov hälsades med hänförelse såväl av de ryska fascisterna som av högern och trotskisterna. »Greve« Anastasij Vonsiatskij,

en förutvarande tsarofficer och japansk agent i Förenta staterna, förkunnade i mars 1935 i sin tidning Fascist, som utkom i Thompson i Connecticut: »Kirov är klar. Nästa skott måste lossas mot Stalin och bli signalen till uppror. Vår broder Nikolajevs skott dånade inte högt, men det gav genljud över hela världen. Blotta edra huvuden, ryska män, inför Nikolajevs grav! Leve vår odödlige hjälte Nikolajev!« (Mera om Vonsiatskij och de ryska fascisterna i vårt 23:e kapitel.) s. 244

Nikolajev avslöjade aldrig det faktum, att Sinovjev, Kamenjev och de andra ledarna för den trotskij-sinovjevskas terroristcentralen hade varit direkt inblandade i mordkomplotten mot Kirov.

Men det stod klart för sovjetregeringen, att den noggranna planeringen och förberedelsen av mordet förutsatte en vida mera utstuderad och farlig organisation än Nikolajevs terroristgrupp. Bolsjevikpartiet gav en specialkontrollant i uppdrag att närmare undersöka Leningradfallet. Dennes namn var N.I. Jesjov, medlem av partiets centralkommitté och ordförande i dess kontrollkommission.

Två veckor efter rättegången mot Nikolajev stod Grigorij Sinovjev, Leo Kamenjev och flera av deras kända kumpaner, däribland Bakajev, inför en domstol i Leningrad, anklagade för delaktighet i mordet på Kirov. Under hela rättegången uppträdde Sinovjev och Kamenjev enligt en i förväg noggrant uppgjord plan. De medgav ingenting utöver vad sovjetregeringen själv kunnat fastställa genom sina undersökningar, hycklade djup ånger och »bekände« att den politiska oppositionsrörelse de varit invecklade i hade »skapat en atmosfär som befordrade sovjetfientlig verksamhet«. De uppgav sig vara ledare av en »Moskvacentral« för politisk opposition, och de påtog sig »moraliskt ansvar« för mordet på Kirov, då de stått i spetsen för den upproriska politiska rörelse, ur vilken brottet hade framsprungit. Men de förnekade häftigt att de i förväg vetat något som helst om planen på att mörda Kirov.

— Jag är van att känna mig som ledare, förklarade Sinovjev, och det står utan vidare klart att jag borde ha vetat om allt. Detta ruskiga mord har kastat ett sådant ödesdigert ljus över hela den föregående partifientliga kampen, att jag inser att partiet har fullkomligt rätt, när det talar om den gamla partifientliga sinovjevgruppens politiska ansvar för det begångna mordet.

Kamenjev spelade samma roll.

— Jag måste säga att jag inte är feg till min natur, men jag räknade aldrig med att slåss med vapen i hand, sade han. Jag har alltid väntat mig att det skulle uppstå en situation, då centralkommittén skulle se sig föranlåten att förhandla med oss, att den skulle gå oss till mötes och bereda plats för oss.

Finterna lyckades. Domstolen kunde inte fastslå, att Sinovjev och Kamenjev hade varit delaktiga i mordkomplotten mot Kirov. De befanns endast skyldiga till att ha bedrivit sovjetfientlig upprorisk verksamhet. I rättens utslag hette det: s. 245

»Rättegången har inte bragt i dagen några fakta, som kan läggas till grund för att sätta Moskvacentralens medlemmars verksamhet i sådant samband med mordet på kamrat S.M. Kirov den 1 december 1934, att de kan sägas ha direkt befordrat denna skändliga förbrytelse, men däremot har rätten till fullo fastslagit, att medlemmarna av den kontrarevolutionära Moskvacentralen kände till den terroristiska inställningen hos Leningradgruppen och uppmuntrade denna inställning.«

Sinovjev dömdes till tio års fängelse och Kamenjev till fem år för konspirativ verksamhet.

Rättegången hade endast skrapat på ytan av sammansvärjningen.

Bland de många omständigheter, som Leningradprocessen inte lyckades bringa i dagen, var följande de egendomligaste.

När Sinovjev och Kamenjev blev arresterade, var det fyra funktionärer inom Sovjetunionens hemliga polis som förde dem till NKVD:s högkvarter. (NKVD är initialbeteckningen för Folkkommisariatet för den allmänna säkerheten som detta år ersatte GPU.) Dessa funktionärer var chefen för NKVD:s hemliga politiska avdelning Moltjanov, chefen för utryckningsavdelningen Pauker, biträdande chefen för utryckningsavdelningen Volovitj och NKVD:s vice ordförande Bulanov.

Vid arresteringen av Sinovjev och Kamenjev bar sig de fyra NKVD-funktionärerna högst underligt åt. De inte bara underlät att söka i de misstänkta bostäder efter bevismaterial, de tillät också Sinovjev och Kamenjev att förstöra en mängd komprometterande papper.

Ännu anmärkningsvärdare var de fyra NKVD-funktionärernas levnadsdata.

Moltjanov och Bulanov var själva hemliga medlemmar av trotskisternas och högerens konspirativa organisation.

Pauker och Volovitj var tyska agenter.

Dessa män hade särskilt utvalts för att verkställa arresteringen, och den som utvalt dem var NKVD:s ordförande Henrich G. Jagoda.

Kapitel 18

Mord i Kreml

s. 246

Jagoda

I maj 1934, sex månader innan Sergej Kirov mördades, dog GPU:s ordförande Vjatjeslav R. Mensjinskij i en hjärtattack efter att en längre tid ha varit sjuk. Hans plats intogs av GPU:s fyrtyotreåriga vice ordförande Henrich G. Jagoda, en kortvuxen, lugn man med energiskt utseende, bakåtsluttande haka och små välvårdade mustascher.

Henrich Jagoda var i hemlighet medlem av högerens och trotskisternas block. År 1929 hade han som medlem av högeroppositionen gått med i sammansvärjningen, inte för att han trodde på Bucharins eller Trotskijs program, utan därför att han ansåg oppositionen vara förutbestämd att komma till makten i Ryssland. Han ville vara på den segrande sidan. Som han själv sade:

»Jag följde stridens gång med stor uppmärksamhet, ty jag hade på förhand bestämt mig för att sluta mig till den part, som avgick med segern i denna kamp. När man började vidta undertryckningsåtgärder mot trotskisterna, var frågan om vem som skulle avgå med segern — trotskisterna eller Sovjetunionens kommunistiska partis centralkommitté — ännu inte slutgiltigt avgjord. Åtminstone tyckte jag det. När jag som vice ordförande i GPU hade att vidta bestraffningsåtgärder, gjorde jag därför detta på ett sådant sätt, att trotskisternas vrede inte skulle behöva riktas mot mig. När jag sände trotskister i förvisning, ordnade jag sådana förhål-

landen åt dem på förvisningsorterna, att de hade möjlighet att fortsätta sin verksamhet.«

Jagodas roll i sammansvärjningen var i början känd endast av de tre förnämsta högerledarna Bucharin, Rykov och Tomskij. När högerns och trotskisternas block bildades år 1932, blev Jagodas roll känd för Pjatakov och Krestinskij.

Som vice ordförande i GPU hade Jagoda möjlighet att skydda konspiratörerna mot upptäckt och häktning. »Under flera år vidtog jag alla åtgärder«, förklarade han sedermera, »för att säkra organisationen, särskilt dess central, mot upptäckt«. Han utnämnde medlemmar av högerns och trotskisternas block till funktionärer inom GPU. På detta sätt blev flera agenter för utländska underrättelseväsen i stånd att nästla in sig i Sovjetunionens hemliga polis och under Jagodas beskydd utöva sin spionverksamhet för sina respektive regeringar. De tyska agenterna Pauker och Volovitj, som Jagoda sände att arrestera Sinovjev och Kamenjev, hade utnämnts till sina befattningar i GPU av Jagoda själv. »Jag ansåg dem«, sade Jagoda senare om de utländska spionerna, »vara en värdefull kraft för förverkligandet av de konspirativa planerna, särskilt när det gällde att upprätthålla förbindelse med utländska underrättelseväsen«.

s. 247

År 1933 blev den trotskij-sinovjevskas terroristcentralens främste organisatör Ivan Smirnov helt oväntat arresterad av sovjetregeringens män. Jagoda kunde inte förhindra häktningen. Under förevändning att han skulle förhöra fången kom Jagoda till Smirnov i hans cell och instruerade honom hur han skulle uppträda under rannsakingen.

Innan Kirov blev mördad år 1934 hade terroristen Leonid Nikolajev blivit gripen av GPU-män i Leningrad. De fann honom i besittning av en revolver och en karta, som utvisade den väg Kirov dagligen färdades. När Jagoda fick meddelande om Nikolajevs häktning, instruerade han biträdande GPU-chefen i Leningrad, Saporosjets, att släppa terroristen utan vidare rannsakan. Saporosjets var en av Jagodas män. Och han gjorde som han blivit tillsagd.

Några veckor senare blev Kirov mördad av Nikolajev.

Men mordet på Kirov var bara ett av de många mord, som förövades av höger- och trotskistblocket med Henrich Jagodas direkta bistånd.

Bakom sitt lugna, kraftfulla yttre dolde Jagoda en omåttlig ärelystnad, grymhet och bakslughet. Allt eftersom höger- och trotskistblockets

hemliga operationer blev mer och mer beroende av hans beskydd, började vice GPU-ordföranden betrakta sig som den centrala figuren och dominerande personligheten i hela sammansvärjningen. Han drömde om att bli Rysslands Hitler. Han läste »Mein Kampf«. »Den är värd att läsa«, anförtrorde han sin tillgivne livtjänare och sekreterare Pavel Bulanov. Vad som gjort särskilt intryck på honom, sade han till Bulanov, var att Hitler hade »avancerat från korpral till den man han var«. Jagoda hade själv börjat sin karriär som sergeant i ryska armén. s. 248

Jagoda hade sina egna idéer om vad slags regering som skulle upprättas när Stalin väl var störtad. Den skulle formars efter nazitysk modell, talade han om för Bulanov. Jagoda själv skulle bli »ledaren«, Rykov skulle ersätta Stalin som sekreterare i ett ombildat parti, Tomskij skulle bli chef för fackföreningarna, som skulle ställas under strikt militär kontroll liksom de nazistiska arbetsbataljonerna, och »filosofen« Bucharin skulle, enligt Jagodas ord, bli »doktor Göbbels«.

I fråga om Trotskij var Jagoda inte säker på om han skulle tillåta honom återvända till Ryssland. Det fick bero på omständigheterna. Jagoda var emellertid inställd på att tills vidare dra nytta av Trotskij's affärer med Tyskland och Japan. Statskuppen, sade Jagoda, måste inträffa samtidigt med att kriget mot Sovjetunionen bröt ut.

— Alla medel måste tillgripas för att genomföra denna kupp
— väpnat uppror, provokation och t.o.m. gift, sade Jagoda till Bulanov. Vissa tider måste man handla långsamt och ytterst försiktigt, andra tider återigen måste man handla snabbt och plötsligt.

Höger- och trotskistblockets beslut att tillgripa terrorismen som ett politiskt vapen mot sovjetregimen hade Jagodas godkännande. Beslutet meddelades honom av J.S. Jenukidse, en förutvarande militär och tjänsteman i Kreml, vilken var högerens förnämste organisatör av terror. Jagoda hade endast en invändning. De terroristmetoder, som konspiratörerna använde sig av, syntes honom för primitiva och farliga. Och han började tänka ut mera listiga medel för politiska mord än de traditionella mordvapnen bomber, dolkar och kulor.

I början experimenterade Jagoda med gifter. Han inrättade ett hemligt laboratorium och satte några kemister att arbeta där. Hans mål var att finna ut en avlivningsmetod, som gjorde upptäckt omöjlig. »Mord under garanti« som han uttryckte det.

Men även gifter var för grova medel. Inom kort hade Jagoda utvecklat sin egen speciella mordteknik. Han rekommenderade den för höger- och trotskistblockets ledare som ett perfekt vapen.

— Det är mycket enkelt, sade Jagoda. En person blir sjuk på helt naturligt sätt eller har varit sjuk en tid. Hans omgivning blir, vilket också är naturligt, van vid tanken att patienten kommer att antingen dö eller tillfriskna. Den läkare, som behandlar honom, är inställd på att underlätta hans tillfrisknande eller också hans död. Nåväl, allt det övriga blir en rent teknisk angelägenhet.

Det gällde bara att finna de rätta läkarna.

Mordet på Mensjinskij

Den förste läkare som Jagoda drog in i sin unika mordplan var doktor Leo Levin, en medelålders korpulent, inställsam herre, som tyckte om att skryta med sin likgiltighet för politiska ting. Han var Jagodas egen läkare. Ännu viktigare var för Jagoda den omständigheten, att doktor Levin var en framstående medlem av Kremles läkarstab. Bland hans obligatoriska patienter var flera framstående sovjetledare, däribland Jagodas överordnade, GPU:s ordförande Vjatjeslav Mensjinskij.

Jagoda började ge doktor Levin speciella ynnestbevis. Han skickade honom importerade viner, blommor till hans fru och diverse andra gåvor. Han ställde kostnadsfritt ett lantställe till doktors förfogande. När doktor Levin reste utrikes, tillät Jagoda honom att föra med sig hem de saker han inköpt i utlandet utan att betala den obligatoriska tullen för dem. Doktorn var smickrad och en smula förbryllad över denna osedvanliga uppmärksamhet från den inflytelserika patientens sida.

Jagoda hade snart lurat den omisstänksamme doktor Levin att ta emot en mängd mutor och begå en del smärre förseelser mot sovjetlagarna. Sedan gick Jagoda rakt på sak. Han talade om för doktorn att en hemlig oppositionsrörelse, där han själv var en av ledarna, snart skulle komma till makten i Sovjetunionen. De sammansvurna, sade Jagoda, kunde göra sig god nytta av doktor Levins tjänster. Vissa sovjetledare, bland dem en del av doktor Levins patienter, måste röjas ur vägen.

— Kom ihåg, sade Jagoda till den förskräckte doktorn, att ni inte kan vägra lyda mej, inte komma undan mej. När jag ger er mitt förtroende i den här saken, så har ni bara att uppskatta det och göra som jag säger. Ni kan inte berätta det här för någon. Ingen kommer att tro er. Man kommer att tro mej och inte er.

Och han tillade:

— Det är nu så gott att vi avslutar det här samtalet och ni tänker över saken hemma, så ska jag kalla på er om ett par dagar.

s. 250

Doktor Levin skildrade sedermera sin reaktion inför Jagodas ord. Han förklarade:

»Jag torde inte behöva beskriva den psykiska verkan det hade, hur ohyggligt det var att höra detta. Jag skulle tro, att man förstår det tillräckligt ändå. Och sedan denna ändlösa själsliga vända! Och till de övriga yttrade han: 'Ni torde veta vem som talar till er, vilken institution jag står i spetsen för!' Han upprepade gång på gång att om jag vägrade göra vad han sade, skulle det bara bringa mig och min familj i fördärvet. Jag ansåg mig inte ha någon annan utväg än att foga mig under honom.«

Doktor Levin hjälpte Jagoda att försäkra sig om bistånd av ännu en läkare, som ofta behandlade Mensjinskij. Det var doktor Ignatij N. Kasakov, vars klart kätterska terapimetoder hade orsakat en del het-sig polemik inom medicinska kretsar i Sovjetunionen i början av 1930-talet.

Doktor Kasakov gjorde anspråk på att ha upptäckt en nästan ofelbar kur för en stor mängd sjukdomar genom ett speciellt förfaringsätt, som han kallade »lysatoterapi«. GPU-ordföranden Mensjinskij, som led av angina pectoris och bronkial astma, hyste stort förtroende för Kasakovs behandlingar och undergick dem regelbundet.

Om doktor Ignatij N. Kasakov skrev doktor Henry E. Sigerist, professor i medicinsk historia vid John Hopkins-universitetet i Baltimore

och framstående amerikansk auktoritet på medicinsk historia, till denna boks författare den 23 dec. 1943:

»Jag tillbringade en hel dag hos professor Ignatij N. Kasakov på hans klinik år 1935. Han var en storvuxen karl med yvig man och såg mera ut som en artist, en operasångare, än en vetenskapsman. När man talade med honom, fick man intryck av att han var antingen ett geni eller en bluffmakare. Han påstod sig ha uppfunnit en ny behandlingsmetod, som han kallade lysatoterapi, men han vägrade avslöja hur han utarbetade de lysater, varmed han behandlade de mest skilda slag av patienter. Han motiverade sin vägran med metoden skulle kunna bli misskrediterad om den blev vårdslöst eller okritiskt använd av andra, innan den var till fullo prövad. Sovjetunionens hälsovårdsmyndigheter ställde sig mycket välvilliga och understödde på allt sätt hans klinik- och laboratoriearbete på att pröva och utveckla metoden.

Professor Kasakov väntade mitt besök, och den dag jag kom hade han inbjudit åtskilliga av sina förutvarande patienter för att demonstrera dem för mig. Det var rena cirkusen och gjorde ett mycket dåligt intryck. Jag hade ju sett mirakelkurer torgföras av kvacksalvare i andra länder. Några år senare var det klarlagt, att hans metod inte dugde något till och att han var inte bara en bluffmakare utan en förbrytare.« s. 251

På uppdrag av Jagoda sökte doktor Levin upp Kasakov och sade till honom:

— Mensjinskij är ett levande lik. Ni bara förslösar er tid på honom.

Doktor Kasakov tittade förvånat på sin kollega.

— Jag måste ha ett speciellt samtal med er, sade Levin.

— Om vad då? frågade Kasakov.

— Om Mensjinskijs hälsotillstånd.

Doktor Levin kom så småningom fram till själva saken.

— Jag trodde ni var klokare än så. Ni har ännu inte förstått mej, sade han till Kasakov. Det förvånar mej att ni varit så nitisk i er behandling av Mensjinskij och att ni rentav har bättrat på hans hälsotillstånd. Ni borde aldrig låta honom komma tillbaka till sitt arbete.

Och till doktor Kasakovs stegrade förvåning och förskräckelse fortsatte Levin:

— Ni måste inse att Mensjinskij faktiskt är ett lik och att ni genom att göra honom frisk igen ådrar er Jagodas vrede. Mensjinskij står i vägen för Jagoda, och Jagoda är intresserad av att få honom undanröjd så fort som möjligt. Jagoda är en man som inte ryggar tillbaka för någonting.

Han tillfogade:

— Inte ett ord om det här till Mensjinskij! Jag varskor er om, att om ni säger något till Mensjinskij så kommer Jagoda att förgöra er. Ni kan inte undgå honom ens om ni gömmer er under jorden.

På eftermiddagen den 6 november 1933 fick doktor Kasakov en trängande kallelse hem till Mensjinskij. När doktorn kom fram till GPU-ordförandens bostad, möttes han av en tung, kvävande lukt av terpentiner och målarfärg. På ett par minuter fann han sig kippa efter andan. En av Mensjinskijs sekreterare upplyste honom om att huset just hade blivit målat och att »ett speciellt ämne« hade blandats i färgen »för att få den att torka fortare«. Det var detta »speciella ämne« som hade förorsakat den skarpa, genomträngande lukten. s. 252

Doktor Kasakov gick upp i våningen. Han fann Mensjinskij mycket illa där. Hans bronkiala tillstånd hade i fruktansvärd grad förvärrats genom dunsterna. Han satt i en krampaktigt hopkrupen ställning, svullen i ansiktet och på kroppen, nätt och jämnt i stånd att viska. Kasakov lyssnade till hans andning. Den var ansträngd och raspande med onormalt lång utandning, kännetecknande för en allvarlig attack av bronkial astma. Doktor Kasakov gav honom omedelbart en injektion för att lindra hans plågor. Sedan slängde han upp alla fönster i rummet och beordrade Mensjinskijs sekreterare att öppna alla dörrar och fönster i hela huset. Så småningom dog lukten bort. Doktor Kasakov stannade tills hans patient började känna sig bättre. När attacken var överstånden for han hem.

Han hade knappt hunnit in i sin bostad, förrän telefonen ringde. Det var från GPU:s högkvarter. Han fick veta, att Henrich Jagoda önskade träffa honom genast. En bil var redan på väg för att hämta doktor Kasakov till Jagodas kontor.

— Nå, hur finner ni Mensjinskijs hälsotillstånd? var det första Jagoda yttrade, när han och Kasakov var ensamma på kontoret. Den kortvuxne, prydliga, mörke vice GPU-ordföranden satt bakom sitt skrivbord och iakttog kallt doktor Kasakovs ansiktsuttryck.

Kasakov svarade, att på grund av de astmatiska anfallens plötsliga återuppträdande var Mensjinskijs tillstånd allvarligt.

Jagoda satt tyst ett ögonblick.

— Har ni talat med Levin?

— Ja, det har jag, svarade Kasakov.

Jagoda reste sig helt tvärt från stolen och började gå fram och tillbaka framför skrivbordet. Så vände han sig plötsligt mot Kasakov och utbrast ursinnigt:

— Vad är det då ni fjantar på med? Varför handlar ni inte? Vem har bett er lägga er i andras affärer?

— Vad är det ni önskar av mej? frågade doktor Kasakov.

— Vem har bett er ge medicinsk hjälp åt Mensjinskij? sporde Jagoda. — Ni besvärar er med honom till ingen nytta. Hans liv är inte till gagn för någon. Han är bara i vägen. Jag befäller er att tillsammans med Levin utarbeta en behandlingsmetod, som gör det möjligt att snabbt göra slut på Mensjinskijs liv.

Och efter en paus tillade han:

— Jag varnar er, Kasakov! Om ni gör något försök att trotsa mej, så kommer jag att finna medel att bli kvitt er. Ni kan aldrig komma undan mej!

s. 253

För doktor Kasakov var de dagar som följde fyllda av skräck, vånda och mardrömmar. Han gick liksom omtöcknad omkring i sitt arbete. Skulle han eller skulle han inte inrapportera till sovjetmyndigheterna vad han visste? Med vem kunde han tala? Hur kunde han vara säker på att inte tala till en av Jagodas spioner?

Doktor Levin, som träffade honom ofta under denna tid, berättade för honom om förekomsten av en vitt utbredd underjordisk sammansvärjning mot sovjetregeringen. Berömda, mäktiga statstjänstemän som Jagoda, Rykov och Pjatakov var med i konspirationen, lysande skribenter och filosofer som Karl Radek och Bucharin hade anslutit sig till den och män inom armén stod i hemlighet bakom den. Om han, Kasakov, gjorde Jagoda en värdefull tjänst nu, så skulle denne komma ihåg det när han kom till makten. Det pågick ett hemligt krig inom Sovjetunionen, och läkarna måste liksom andra människor välja sida.

Doktor Kasakov gav med sig. Han sade till Levin, att han skulle göra som Jagoda befallde.

Här har vi nu i doktor Kasakovs egna ord det förfaringsätt som han och doktor Levin använde sig av för att mörda GPU-chefen Vjatjeslav Mensjinskij:

»Jag träffade Levin och utarbetade tillsammans med honom en metod, som bestod i följande. Vi utnyttjade två grundläggande egenskaper hos äggvita och äggviteämnen. För det första äger äggvitans hydrolysoxidprodukter egenskapen att stegra medicinens verkan. För det andra ökar lysaternas organismens känslighet. Det var dessa båda egenskaper vi tog fasta på. Och för det tredje utnyttjade vi säregenheterna i Mensjinskij's organism, som kombination av bronkial astma och angina pectoris. Det är ett välkänt faktum, att vid bronkial astma blir den parasympatiska delen av det vegetativa nervsystemet överretad. Vid fall av bronkial astma ordinerar därför ämnen, som verkar retande på den motsvarande, d.v.s. den sympatiska delen och sköldkörteln. Ett dylikt preparat är adrenalin. Vid fall av angina pectoris är det just den från den sympatiska gangliens subjugularplexus utgående sympatiska sektorn som blir utsatt för retning. Det var den sluga beräkning vi utgick ifrån.

Undan för undan koncentrerade vi oss på vissa preparat, medan andra sköts åt sidan. Vi måste använda en rad hjärtstimulanser — digitalis, adonis, atrophantus — som stegrar hjärtverksamheten. Vi gav medicinen i följande ordning: först lysater, sedan ett uppehåll därmed, och därefter hjärt-

s. 254

stimulanser. Följden av en dylik behandling blev en grundlig försvagning... «

På kvällen den 10 maj 1934 dog Mensjinskij.

Den man som intog hans plats som chef för GPU var Henrich Jagoda.

— Jag förnekar att jag leddes av personliga motiv, när jag förorsakade Mensjinskijs död, förklarade Jagoda sedermera. Det var inte av privata bevekelsegrunder jag eftertraktade posten som chef för GPU, utan i vår konspirativa organisations intresse.

Mord under garanti

Höger- och trotskistblockets lista på dem som skulle mördas upptog följande av de främsta sovjetledarna: Stalin, Vorosjilov, Kirov, Mensjinskij, Molotov, Kujbysjev, Kaganovitj, Gorkij och Sjdanov. Dessa män var väl garderade. Sovjetregeringen hade lång och bitter erfarenhet av terrorister och tog inga onödiga risker. Jagoda visste detta mycket väl. När högerens terroristorganisatör Jenukidse meddelade honom den trotskij-sinovjevskas terroristcentralens beslut att mörda Kirov, gjorde Jagoda invändningar i början. Han beskrev det själv sålunda:

»Jag uttryckte mina farhågor för att en direkt terroristhandling skulle kunna röja inte bara mig själv, utan också hela organisationen. Jag påpekade för Jenukidse att det fanns en mindre farlig metod och påminde honom om hur Mensjinskij bragts om livet med hjälp av läkare. Jenukidse svarade, att mordet på Kirov måste utföras så som det planlagts, att trotskisterna och sinovjevisterna åtog sig att själva klara av det och att vår uppgift var att se till så att det inte lades några hinder i vägen. Och beträffande den säkra metoden att avliva med hjälp av läkare sade Jenukidse, att centralen med det snaraste skulle diskutera frågan, vilken av parti- och regeringsledarna som först skulle bringas om livet genom denna metod.«

En dag i slutet av augusti 1934 blev en ung medlem av den hemliga högeroppositionen kallad till Jenukidses kontor i Kreml. Hans namn var Benjamin A. Maximov. År 1928 hade han som student bevistat den speciella »marxistiska skola« som Bucharin då ledde i Moskva. Bucharin hade värvat honom för konspirationen. Maximov var en pigg och skrupelfri yngling och hade blivit sorgfälligt utbildad av högerledarna. Efter avlagd examen hade han innehaft diverse sekreterarbefattningar. Vid den tid, då han fick kallelsen till Jenukidses kontor, var han privatsekreterare hos Valerian V. Kujbysjev, som var ordförande i högsta ekonomiska rådet, ledamot av kommunistpartiets politiska byrå samt Stalins intime vän och medarbetare. s. 255

Jenukidse informerade Maximov om att »medan högern förut räknat med att sovjetregeringen kunde bringas på fall genom organiserandet av vissa mera sovjetfientliga befolkningslager, särskilt kulakerna, hade läget nu förändrats, så att det nu var nödvändigt att tillgripa mera aktiva metoder för att komma till makten«. Han beskrev de sammansvurnas nya taktik. I samförstånd med trotskisterna, sade han, hade högern nu beslutat att med terroristiska medel avlägsna ett antal av sina politiska motståndare. Detta skulle ske genom att »spoliera ledarnas hälsa«. Denna metod, sade Jenukidse, var »den lämpligaste, emedan det utåt skulle synas som en olycklig utgång av ett sjukdomsfall och högern därigenom ges möjlighet att hålla sin terroristiska verksamhet hemlig«.

— Förberedelser har redan vidtagits, fortsatte Jenukidse. Han talade om för Maximov, att Jagoda stod bakom det hela och att de sammansvurna stod under hans beskydd. Maximov skulle som Kujbysjevs sekreterare stå till förfogande vid avlivandet av högsta ekonomiska rådets sekreterare. Kujbysjev led av en allvarlig hjärtåkomma, och de sammansvurna ämnade utnyttja denna omständighet.

Maximov blev bestört över denna anmodan och visade tecken till tvekan.

Några dagar senare blev Maximov på nytt kallad till Jenukidses kontor. Medan man nu mera ingående diskuterade mordet på Kujbysjev, satt denna gång en tredje man i ett hörn av rummet. Han yttrade inte ett ord under hela samtalet, men hans blotta närvaro förfelade inte sin verkan på Maximov. Mannen var Henrich Jagoda.

— Vad som fordras av er, sade Jenukidse till Maximov är för det första att ni tillser, att Jagodas läkare fritt får komma och gå och inte hindras i sin tillsyn av patienten, och för det andra att ni i händelse av förvärrat sjukdomstillstånd eller attacker av något slag inte förhastar er med att tillkalla läkare, och om det skulle bli oundvikligt inte tillkallar någon annan än de läkare som behandlar honom.

Fram på hösten 1934 blev Kujbysjevs hälsotillstånd med ens starkt försämrat. Han hade svårare plågor och kunde inte arbeta mycket.

Doktor Levin beskrev sedermera de metoder, som han på uppdrag av Jagoda tillämpade för att driva fram Kujbysjevs sjukdom:

»Den sårbara punkten i hans organism var hjärtat, och det var mot detta vi riktade vår attack. Vi visste att hans hjärta sedan lång tid hade varit i dålig kondition. Han led av en hjärtmuskelinflammation, myokardit, och hade haft lätta attacker av angina pectoris. I sådana fall måste man skona hjärtat och undvika allt som kan verka stimulerande på dess verksamhet, då det annars blir överansträngt och undan för undan försvagat. I Kujbysjevs fall använde vi hjärtstimulerande medel utan avbrott en längre tid, ända tills han företog sin resa till Centralasien. Från augusti till i september eller oktober 1934 fick han oupphörliga injektioner av speciella endokrinextrakt och andra hjärtstimulerande medel. Detta medförde att attackerna av angina pectoris blev allt häftigare och återkom allt oftare.«

Klockan 14 den 25 januari 1935 drabbades Kujbysjev av en svår hjärtattack på sitt kontor i folkkommissarierådets hus i Moskva. Maximov, som vid tillfället befann sig hos honom, hade av doktor Levin i förväg fått veta att det rätta för Kujbysjev vid en dylik attack var att lägga honom ner och hålla honom absolut stilla. Maximov hade instruerats att se till att Kujbysjev gjorde det rakt motsatta. Han övertalade den svårt sjuke mannen att gå hem.

Kujbysjev, som var spöklikt blek och förflyttade sig med yttersta möda, lämnade sitt kontor. Maximov ringde genast upp Jenukidse och talade om vad som hänt. Högerledaren tillsade Maximov att ta det lugnt och inte tillkalla någon läkare.

Under svåra smärtor tog sig Kujbysjev fram till det hus där han bodde. Långsamt och ansatt av allt värre plågor klättrade han upp för trapporna till sin bostad på tredje våningen. Hans hembitråde mötte honom i dörren, kastade en blick på honom och telefonerade ögonblickligen till hans kontor, att han var i trängande behov av läkarhjälp. s. 257
Men när läkarna anlände var Valerian Kujbysjev redan död.

»Historisk nödvändighet«

De mest brutala av alla de mord som begicks under Jagodas överinseende var morderna på Maxim Gorkij och hans son Maxim Pesjkov.

Gorkij var sextioåtta år gammal när han blev mördad. Han var känd och ärad över hela världen inte bara som Rysslands störste levande författare, utan också som en av världens främsta humanister. Han led av tuberkulos och svagt hjärta. Hans son Pesjkov hade ärvt en stark mottaglighet för infektioner i andningsorganen. Både Gorkij och hans son var doktor Levins patienter.

Morderna på Gorkij och hans son iscensattes av Jagoda efter ett enhälligt beslut av höger- och trotskistblockets främsta ledare. År 1934 meddelade Jagoda beslutet till doktor Levin och befallde honom att verkställa det.

— Gorkij är en man som står högsta ledningen mycket nära, sade Jagoda till Levin, en man som är mycket hängiven den politik som förs i landet, mycket hängiven Stalins person, en man som aldrig kommer att gå våra vägar. Ni vet också vilken auktoritet hans ord har både här i landet och långt utöver dess gränser. Ni vet vilket inflytande han har och hur mycken skada han kan vålla vår rörelse med sina ord. Ni måste åta er det här, och ni kommer att skörda frukten därav när den nya regimen kommer till makten.

När doktor Levin visade oro inför detta uppdrag, fortsatte Jagoda:

— Ni behöver inte bli så upprörd, utan ni bör förstå att det här är oundvikligt, att det är en historisk nödvändighet i ett historiskt ögonblick, ett revolutionärt stadium som vi måste passera, och ni måste passera det tillsammans med oss. Ni

kommer att få bevittna det, och ni måste hjälpa oss med de medel som står till ert förfogande.

Trots sin höga ålder var Gorkij hatad och fruktad av trotskisterna. Den trotskistiske kuriren Sergej Bessonov berättade, att Trotskij så tidigt som i juli 1934 hade sagt till honom: »Gorkij är mycket intim med Stalin. Han spelar en utomordentligt stor roll när det gäller att vinna sympatier för Sovjetunionen inom den demokratiska världsoinionen och då särskilt i Västeuropa. De intellektuella, som förut stött oss, överger oss i stor utsträckning under inflytande av Gorkij. Därför har jag kommit till den slutsatsen, att Gorkij måste röjas ur vägen. Meddela Pjatakov i den mest kategoriska form, att Gorkij till varje pris måste fysiskt tillintetgöras!» s. 258

De ryska fascistiska emigranterna och terroristerna, som samarbetade med nazisterna, hade också uppfört Gorkij på listan över sovjetledare, som de ämnade mörda. Tidningen Sa Rossiju, organ för det fascistiska »Förbundet för Rysslands pånyttfödelse«, som utkom i Belgrad i Jugoslavien, förklarade den 1 november 1934: »Kirov i Leningrad måste röjas ur vägen. Vi måste även röja undan Kossior och Postysjev i södra Ryssland. Bröder, fascister, om ni inte kan komma åt Stalin, så döda Gorkij, döda poeten Demjan Bednyj, döda Kaganovitj!«

Jagodas motiv för att mörda Gorkijs son Maxim Pesjkov var inte enbart politiska. Före mordet yttrade Jagoda till en av konspiratorerna, att Pesjkovs död skulle bli ett hårt slag för Gorkij och förvandla honom till en »oförarglig gubbstrutt«. Men när Jagoda år 1938 stod inför rätta, anhöll han att få slippa offentligt redogöra för sina skäl att få Pesjkov avlivad. Han begärde att få avge denna förklaring inom lyckta dörrar. Domstolen beviljade denna hans begäran. Ambassadör Davies gav i sin bok »På uppdrag i Moskva« denna tänkbara förklaring till mordet på Pesjkov: »Ryktet vill påstå att Jagoda förgapat sig i unge Pesjkovs vackra hustru. . . «

Pesjkov blev mördad före sin far. Doktor Levin berättade efteråt:

»Hans organism hade tre svaga punkter, som vi mycket lätt kunde utnyttja: hjärtats ytterst ömtåliga vaskulärsystem, de från fadern ärvda andningsorganen, som visserligen inte var behäftade med tuberkulos men dock mycket känsliga, samt slutligen det vegetativa nervsystemet. Även små

kvantiteter vin inverkade menligt på hans organism, men det oaktat drack han vin i stora mängder.«

Doktor Levin bearbetade metodiskt de svaga punkterna i Pesjkovs organism.

I mitten av april 1934 drabbades Pesjkov av en allvarlig förkylning. Den övergick i krupös lunginflammation. Men när det såg ut som om han skulle krya på sig igen, blev Jagoda rasande.

— Fan ta dem! utbrast han. De kan ta livet av friskt folk med sina behandlingar, men här kommer de ingen vart med en sjuk!

s. 259

Men doktor Levins ansträngningar medförde dock till slut det önskade resultatet. Som han själv senare berättade:

»Patienten var ytterst försvagad, hjärtat var i ett bedrövligt tillstånd, och nervsystemet spelar som bekant en oerhörd roll vid infektionssjukdomar. Han var alltigenom utpumpad och förslappad, och sjukdomen tog en ytterst allvarlig vändning.

Sjukdomens vidare förlopp förvärrades därigenom att inga för hjärtat välgörande mediciner kom till användning, utan endast sådana som försvagade hjärtat. Och slutligen avled han i lunginflammation den 11 maj.«

Maxim Gorkij mördades genom liknande metoder. Hans under 1935 företagna täta resor bort från Moskva och utom räckhåll för doktor Levin räddade för en tid hans liv. Men i början av 1936 kom det tillfälle, som doktor Levin hade väntat på. Gorkij drabbades av en svår influensa i Moskva. Levin arbetade medvetet på att försämra hans tillstånd och liksom i Pesjkovs fall tillstötte krupös lunginflammation. Och än en gång mördade doktor Levin en patient:

»I Alexej Maximovitj Gorkijs fall använde vi sådana mediciner, som inte väcker några tvivel eller misstankar och som kunde brukas till att stimulera hjärtverksamheten. Bland sådana mediciner var kamfer, koffein, kardiosol och digalen.

Vi har full rätt att använda dessa mediciner för en rad hjärtsjukdomar. Men i detta fall användes de i förödande doser. Sålunda fick han exempelvis upp till fyrtio kamferinjektioner på tjugofyra timmar. Denna dos var alltför stark för honom. Därtill två injektioner av digalen. Plus fyra injektioner av koffein. Plus två injektioner av stryknin.«

Den 18 juni 1936 avled den store sovjetförfattaren.

Kapitel 19

Avgörande dagar

s. 260

Kriget drar västerut

År 1935 var planerandet av det förenade tysk-japanska angreppet mot Sovjetunionen långt framskridet. De japanska arméerna i Manchuriet företog upprepade »provstötar« in över Sovjetunionens östgräns. Det tyska överkommandot låg i hemliga underhandlingar med fascistiska polska militärkretsar för att få till stånd en mot Sovjetunionen riktad militärallians. De nazistiska femtekolonnerna stod i beredskap i Baltikum och Balkanländerna, i Österrike och Tjeckoslovakien. Reaktionsära brittiska och franska diplomater uppmuntrade ivrigt Hitlers löftesrika »Drang nach Osten«.

Efter överläggningar mellan franske premiärministern Pierre Laval och brittiske utrikesministern John Simon meddelade de franska och brittiska regeringarna den 3 februari sitt gemensamma beslut att befria Nazityskland från vissa av Versaillesfredens nedrustningsbestämmelser.

Den 17 februari kommenterade tidningen London Observer:

»Varför har Tokios diplomater just nu så brått i Warszawa och Berlin? Moskva ger svaret. Förhållandet mellan Tyskland, Polen och Japan blir allt intimare för varje dag. I nödfall kommer de att sluta en allians mot Sovjetunionen.«

I förhoppning om att vapnen skulle komma att användas mot Sovjetunionen understödde sovjetfientliga statsmän i Storbritannien och Frankrike på allt sätt det nazistiska Tysklands upprustning.

Efter en folkomröstning, som föregicks av en våldsam nazistisk terror- och propagandakampanj bland befolkningen, övergick Saarområdet med dess viktiga kolgruvor den 1 mars från Frankrike till Nazityskland.

Den 16 mars försatte tredje rikets regering slutgiltigt Versaillesstraktaten ur kraft och meddelade de franska, brittiska, polska och italienska sändebuden i Berlin det nazistiska dekretet om återinförandet av allmän värnplikt i Tyskland. s. 261

Den 13 april tillkännagav Berlin sin avsikt att skapa en luftflotta av tunga bombplan.

Den 18 juli, elva dagar efter det högermannen Stanley Baldwin blivit brittisk premiärminister, offentliggjordes ett engelskt-tyskt flottavtal. Det nazistiska Tyskland tillerkändes rätten att bygga en ny flotta och att »äga ett ubåtstonnage, som motsvarade det sammanlagda ubåtstonnage som innehades av medlemmarna i det brittiska samväldet«. Avtalet tillkom efter en brevväxling mellan den nazistiske utrikesministern Joachim von Ribbentrop och den nye brittiske utrikesministern Samuel Hoare.

Den 3 november meddelade tidningen L'Echo de Paris, att en överläggning hade ägt rum mellan den nazistiske bankchefen dr Hjalmar Schacht, Bank of Englands direktör Montagu Norman och Banque de Frances direktör M. Tannery. Enligt den franska tidningen förklarade Schacht vid denna sammankomst:

»Vi har inte för avsikt att ändra på våra västra gränser. Förr eller senare kommer Tyskland och Polen att dela Ukraina, men för ögonblicket kan vi nöja oss med att göra vår styrka gällande i de baltiska provinserna.«

Den 11 november visste New York-tidningen Herald Tribune att meddela:

»Premiärminister Laval, som tillika är utrikesminister, är stark anhängare av en överenskommelse mellan den franska tredje republiken och det nazistiska tredje riket, och han uppges vara villig att låta pakten mellan Frankrike och Sovjetunionen, vilken har undertecknats men inte blivit ratificerad av det franska parlamentet, förfalla till förmån för en

överenskommelse, vari Hitlerregimen garanterar Frankrikes östgräns mot att i gengäld få fullständig handlingsfrihet i Memelområdet och Ukraina.«

Inför det växande krigshotet krävde sovjetregeringen gång på gång gemensam aktion av alla de länder som hotades av den fascistiska aggressionen. Gång på gång yrkade Sovjetunionens utrikeskommissarie Maxim Litvinov inom Nationernas förbund och i Europas huvudstäder på kollektiv säkerhet och allianser mellan de icke aggressiva nationerna. Den 2 maj 1935 undertecknade sovjetregeringen en överenskommelse om ömsesidigt bistånd med franska regeringen och den 16 maj ett liknande avtal med tjeckoslovakiska regeringen.

— Kriget måste för alla framstå som den överhängande faran för morgondagen, sade Litvinov i Nationernas förbund. Den fredsorganisation, för vilken hittills så litet har gjorts, måste ställas emot den så ytterst aktiva krigsorganisationen.

s. 262

I oktober 1935 ryckte Mussolinis italienska fascistarméer med Pierre Laval och Samuel Hoares diplomatiska välsignelse in i Etiopien.

Det andra världskriget, som hade börjat när Japan överföll Manchuriet 1931, var på väg västerut.

Trotskij instruerade sina anhängare inom Ryssland att på allt sätt söka stjälpas sovjetregeringens försök att skapa kollektiv säkerhet. I början av 1935 mottog Christian Rakovskij, trotskisten och Japanga- genten som varit sovjetambassadör i London och Paris, i Moskva ett brev från Trotskij, vari framhävdes nödvändigheten av att »internationellt isolera Sovjetunionen«. Vid förhandlingar med främmande länder, skrev Trotskij, måste de ryska konspiratörerna räkna med de olika politiska element de fick att göra med. Gällde det »utländska vänster- element« var det nödvändigt att »spela på deras pacifistiska känslor«. Gällde det »utländska högerelement« ställde sig saken enklare. »Des- sas inställning mot Sovjetunionen är fullkomligt klar och avgjord«, förklarade Trotskij. »Med dem kan vi tala rent ut.«

I maj 1935 kom en fransk delegation till Moskva för att diskutera pakten mellan Frankrike och Sovjetunionen. Med delegationen följde även Emile Buré, den inflytelserika parisiska högertidningen L'Ordres

redaktör, som Rakovskij stått på god fot med när han var sändebud i Paris. Rakovskij sökte upp Buré på Hotell Metropol i Moskva. Han sade till Buré, att pakten mellan Frankrike och Sovjetunionen innebar stora faror och lätt kunde leda till »ett preventivkrig från Tysklands sida«. Han tillade att detta inte bara var hans egen åsikt, utan att den delades av ett stort antal högre diplomater och andra ämbetsmän i Sovjetunionen. Men till Rakovskijs förtret förklarade Buré att han orubbligt satte sig emot all försonlighetspolitik gentemot det nazistiska Tyskland.

— Frankrike, sade han till Rakovskij, kan inte förbli isolerat inför den växande militariseringen av Tyskland. Angriparen måste beläggas med tvångströja, det är enda sättet att sätta stopp för kriget.

Men män som Buré hade tyvärr inte det avgörande inflytandet över Frankrikes utrikespolitik. I spetsen för den franska delegationen till Moskva stod Pierre Laval. s. 263

Och inom Sovjetunionen hade den hemliga fascistiska förtruppen redan satt i gång med en storoffensiv mot Röda arméns krigspotential. I förbund med tyska och japanska agenter hade högerens och trotskisternas block startat sin omsorgsfullt planlagda, systematiska kampanj mot Sovjetunionens industri, transportväsen och jordbruk. Syftet var att som förberedelse för det kommande kriget underminera Sovjetunionens försvarssystem.

Den allomfattande sabotagekampanjen fördes under den trotskistiske vicekommisariens för den tunga industrin Pjatakovs sakkunniga överinseende.

— Terror är en drastisk metod, sade Pjatakov på ett hemligt möte med högermedlemmar och trotskister i Moskva, men den är långtifrån tillräcklig. Det är nödvändigt att underminera det som sovjetmakten har uppnått, underminera den Stalinska ledningens anseende och desorganisera det ekonomiska livet. Vi måste på det kraftfullaste stegra vår aktivitet. Vi måste handla med yttersta beslutsamhet. Vi måste handla energiskt och ihärdigt och inte låta någonting hejda oss. Alla medel är användbara och berättigade — detta är

Trotskijs direktiv, som den trotskistiska centralen håller sig till.

På hösten 1935 hade sabotagegruppernas verksamhet på strategiskt viktiga punkter runt Sovjetunionen stegrats i en samfällad framstöt. Vid den nya tunga industrierna i Ural, vid kolgruvorna i Donbass och Kusbass, vid järnvägarna, kraftverken och nybyggena riktade de trotskistiska sabotörerna under Pjatakovs ledning samtidiga och kraftiga slag mot livsviktiga grenar av Sovjetunionens produktion. Liknande skadegörarverksamhet, ledd av Bucharin och andra högerledare, pågick vid kollektivbruken, vid de kooperativa företagen samt i de statliga handels- och finansinstitutionerna. Tyska och japanska underrättelseagenter dirigerade ett flertal avsnitt av sabotagekampanjen.

Här är några av de sabotageoperationer, som utfördes av tyska och japanska agenter, högermedlemmar och trotskister, sådana de sedermera skildrats av sabotörerna själva.

Ivan Knjasev, trotskist och japansk agent, funktionär vid Uraljärnvägarna:

»Beträffande skadegörelse- och förstörelseverksamheten vid järnvägarna och arrangerandet av järnvägsolyckor, så följde jag i full utsträckning instruktionerna, alldenstund det japanska militära underrättelseväsendets instruktioner i denna sak till fullo överensstämde med de instruktioner som jag något tidigare erhållit från den trotskistiska organisationen.

s. 264

Den 27 oktober inträffade en olycka med ett militärtåg vid Sjumicha till följd av vår verksamhet. Tåget kom med full fart, mellan 40 och 50 kilometer i timmen, körande in på ett spår, där det stod ett malmtåg. Tjugonio rödarmister döddes och ytterligare tjugonio blev skadade. Tretton eller femton dylika olyckor var arrangerade av oss.

Det japanska underrättelseväsendet framhöll med särskild skärpa nödvändigheten av att i händelse av krig använda sig av bakteriologiska medel för att kunna infektera militärtåg, marketenterier och förbandsställen med de farligaste bakterier.«

Leonid Serebrjanikov, trotskist och ställföreträdande chef för järnvägsförvaltningen:

»Vi satte oss synnerligen konkreta uppgifter före: att framkalla avbrott i godstrafiken, att reducera antalet vagnslaster per dag genom att öka antalet tomvagnar i trafik, att förhindra en höjning av de synnerligen låga fraktnormerna för vagnar och lokomotiv, att se till så lokomotivens kapacitet inte blev helt utnyttjad o.s.v.

... På anmodan av Pjatakov kom Livsjits (en trotskist och japansk agent) för att träffa mig på centrala biltrafikförvaltningen. Han var direktör för sydbanan. Han upplyste mig om att han vid sydbanan hade en assistent, Sorin, som skulle kunna sätta i gång med dylik verksamhet. Livsjits och jag diskuterade saken och kom överens om att förutom att skapa oreda och kaos vid järnvägarna såväl i centrum som ute i landsorten, var det också nödvändigt att skapa möjlighet att under de första mobiliseringsdagarna blockera de viktigaste järnvägsknutarna medelst sådana trafikstockningar, att hela transportsystemet kom i olag.«

Aleksej Sjestov, trotskist och naziagent, styrelseledamot i Fjärran Österns och Sibiriens koltrust:

»Vid Prokopjevekgruvorna tillämpades ett system med uppsättning, men utan igenfyllning av exploaterade orter. Till följd därav gick över 50 procent av kolet till spillo mot normalt 15–20 procent. En annan följd därav var att vi hade omkring sextio underjordiska bränder i Prokopjevekgruvorna fram till slutet av 1935.

Fördjupandet av schakten påbörjades vid otjänlig tidpunkt, särskilt vid Molotovgruvan, en hundra meter tjock flöts fick med avsikt ligga orörd alltsedan 1933 i Koksovajagruvan och även fördjupandet av Menechjagruvan igångsattes vid orätt tidpunkt. Vid installationen av utrustning, av underjordiska kraftstationer och annat maskineri utfördes förstörelsearbete i stor skala.«

s. 265

Stanislav Ratajtjak, trotskist och naziagent, chef för den kemiska industrins centralförvaltning:

»Enligt mina direktiv arrangerades tre större fabriksolyckor i Gorlovka, vid Nevskijfabrikerna och vid de kombinerade kemiska fabrikerna i Voskressensk.«

Jakob Drobnis, trotskist, vicedirektör för Kemerovoverken:

»Sedan slutet av juli 1934 hade jag att svara för all skadegörelse- och förstörelseverksamhet i hela Kusbass. Under hela 1933 bodde jag i Centralasien och flyttade därifrån i maj 1934, då trotskistcentralen beslutade överföra mig till Västsibirien. Detta lät sig mycket väl göra, då Pjatakov var i den ställningen att han kunde förflytta mig från den ena industrin till den andra.

En av uppgifterna i skadegörarplanen var att slösa bort de investerade medlen på företag av mindre betydelse. En annan var att försena byggnadsarbetena, så att viktiga industriföretag inte kunde komma i gång på den av regeringen utsatta tiden.

Vid distriktets kraftverk ordnades så, att gruvorna därifrån kunde fyllas med vatten, om order därom gavs eller om det befanns tjänligt för skadegörarverksamheten. Dessutom levererade vi kol, som var otjänligt till bränsle och förorsakade explosioner. Allt detta gjordes fullt medvetet och många arbetare blev svårt skadade.«

Michail Tjernov, medlem av högern, agent för tyska militära regeringen:

»Det tyska underrättelseväsendet fäste särskilt stor vikt vid organiserandet av skadegörelse inom hästuppfödningen för att minska Röda arméns tillgång på hästar. Vad beträffar utsädet, gick vi in för att trassla till leveranserna därav, blanda ut de olika sorterna och på så vis försämra skörderesultatet i landet.

I fråga om boskapsuppfödningen organiserade vi nedslaktning av avelsdjuren samt ökade kreatursdödligheten genom att inskränka på fodertillgången och särskilt genom att på artificiell väg infektera boskapen med olika slags bakterier.

I syfte att framkalla stor boskapsdödlighet i Östsibirien instruerade jag chefen för veterinäranstalten, Ginsburg, som var medlem av högerorganisationen, att inte sända dit något serum mot mjältbrand. När det år 1936 utbröt mjältbrand i Östsibirien, fanns där inget serum tillgängligt. Jag kan inte säga exakt hur många hästar som därigenom fick sätta livet till, men säkert var det inte mindre än 25.000.«

Vasilij Sjarangovitj, medlem av högern, polsk hemlig agent, sekreterare i det bjeloryska kommunistpartiets centralkommitté:

»Det var huvudsakligen på jordbrukets område jag engagerade mig i sabotageverksamhet. År 1932 åstadkom vi, och inte minst jag personligen, stor skadegörelse på detta område. Först och främst genom att hålla tillbaka kollektiviseringen.

Vidare arbetade vi på att förrycka planerna för spannmålsleveranserna till staten. Vi gick in för att sprida svinpest, vilket medförde stor dödlighet bland svinen, och detta åstadkoms genom att utnyttja svinvaccineringen i skadegörarsyfte.

År 1936 förorsakade vi att hästarna i Bjeloryssland¹ i stor utsträckning blev angripna av anemi. Detta skedde fullt avsiktligt, då hästarna i Bjeloryssland spelar en betydande roll för försvaret. Vi tog sikte på att förstöra denna viktiga del av utrustningen ifall det skulle bli nödvändigt i förbindelse med kriget.

Så vitt jag kan minnas dog 30.000 hästar genom dessa våra åtgöranden.«

¹I denna översättning kallas Vitryssland för Bjeloryssland, och bjelorysk betecknar det, som hör Vitryssland till. Ordet »vitrysk« användes däremot i denna översättning liktydigt med »vitgardistisk«. Anm. vid avskrift år 2006.

Ett brev från Trotskij

I slutet av 1935, när krigshotet blev alltmer överhängande, kom en speciell kurir till Karl Radek i Moskva med ett länge väntat brev från Trotskij. Det var avsänt från Norge.

Trotskij hade i juni 1935 av den franska folkfrontsregeringen blivit utvisad från franskt område. Han begav sig till Norge, där han slog upp sitt tredje exilhögkvarter i en avsides, bevakad byggnad utanför Oslo. Det norska arbetarpartiet, som brutit med Komintern, var vid denna tid en mäktig politisk faktor i Norge och hjälpte Trotskij att komma in i landet. Trotskijs egna anhängare i Norge förde en våldsamt propagandastod mot Sovjetunionen. På yttersta högerflygeln i norsk politik stod vid denna tid den antikommunistiska Nasjonal Samling, som med förutvarande krigsministern major Vidkun Quisling i spetsen bedrev en liknande hätsk sovjetfientlig agitation.

s. 267

Major Vidkun Quisling hade en gång tjänstgjort som norsk militärattaché i Leningrad. Åren 1922–1923 sändes han i »diplomatiskt« uppdrag till Ukraina och Krim. Han gifte sig med en dam ur ryska vitgardistkretsar. När den brittiska regeringen år 1927 bröt förbindelserna med Sovjetunionen fick major Quisling, som då var norsk legationssekreterare i Moskva, uppdraget att bevaka de brittiska intressena i Ryssland. För sina tjänster vid denna tid blev Quisling sedermera utnämnd till brittisk hederskommendör.

År 1930 vägrade sovjetregeringen att låta Quisling komma tillbaka till Sovjetunionen på grund av att han bedrivit kontrarevolutionär verksamhet i landet.

Sedan det sålunda satts stopp för Quislings »diplomatiska« verksamhet i Sovjetunionen, började han organisera en pseudoradikal grupp i Norge, vilken snart blev öppet fascistisk. Inom kort var Quisling själv hemlig agent för det tyska militära underrättelseväsendet och ledare för Norges femte kolonn, i vilken trotskisterna ingick som en viktig beståndsdel.

I Norge, liksom i varje annat land där trotskistiska celler bildats, svävade många av dessas lokala medlemmar i okunnighet om de hemliga föreningsbanden mellan den trotskistiska ledningen och axelmakternas underrättelseväsen. Ända till slutet lyckades Trotskij dra till sig en hel del »världsrevolutionärer«, som trodde att han drev en självständig politik. Dessa individer var Trotskij till synnerlig nytta både som

sovjetfientliga propagandister och organisatörer och som försvarare av trotskismen.

Det var med stora förväntningar Radek öppnade och började läsa brevet från Trotskij. På åtta sidor fint engelskt papper redogjorde Trotskij för detaljerna i det hemliga avtal, som han nu äntligen stod färdig att ingå med Tysklands och Japans regeringar.

Efter att inledningsvis ha understrukt »den tyska fascismens seger« och det hotande »internationella kriget« kom brevet fram till sitt huvudtema:

»Det finns två tänkbara sätt för oss att komma till makten. Det ena är att vi griper makten före ett krig, det andra att vi gör det under kriget.

Vi måste nu medge, att frågan om maktövertagandet kan bli till en praktisk uppgift för blocket endast som en följd av Sovjetunionens nederlag i ett krig. Det är vad blocket energiskt måste inrikta sig på.«

s. 268

Från och med nu, skrev Trotskij, måste »trotskisternas förstörelseverksamhet i krigsindustrierna« bedrivs under direkt »överinseende av de tyska och japanska överkommandona«. Trotskisterna fick inte gripa sig an några »praktiska uppgifter« utan att först ha försäkrat sig om sina tyska och japanska bundsförvanters medgivande.

För att tillförsäkra sig Tysklands och Japans fulla stöd, »varförutan det vore absurt att tro att vi skulle kunna komma till makten«, måste högerens och trotskisternas block bereda sig på att gå med på betydande eftergifter. Trotskij nämnde dem:

»Tyskland behöver råvaror, livsmedel och avsättningsmarknader. Vi måste gå med på att det får ta del i utvinningen av malm, mangan, guld, olja och apatit, samt att för en viss tid förse det med livsmedel och fettämnen till priser som ligger under världsmarknadens.

Vi måste låta japanerna överta oljan på Sachalin och åta oss att förse dem med olja i händelse av ett krig mot Amerika. Vi måste också låta dem exploatera guldfält.

Vi måste gå med på tyskarnas begäran att vi inte motsätter oss att de lägger beslag på Donau- och Balkanländerna, och

inte heller får vi motsätta oss att japanerna ockuperar Kina. Och vi får oundvikligen lov att gå med på landavträdelser. Vi får lov att överlåta Pomorjeprovinzen och Amurlandet åt Japan och Ukraina åt Tyskland.«

Trotskijs brev gav sedan en bild av vad slags rysk regim som skulle upprättas sedan sovjetregeringen störtats:

»Vi måste inse, att utan att i viss mån bringa Sovjetunionens sociala struktur i linje med de kapitalistiska staternas, kommer blockets regering inte att kunna hålla sig kvar vid makten.

Genom att tyskar och japaner får investera kapital i Sovjetunionen kommer det att uppstå betydande kapitalistiska intressen inom landet. Dessa kommer att dra till sig de skikt av lantbefolkningen, som ännu lever i en kapitalistisk tankevärld och är missnöjda med kollektivbruken. Tyskarna och japanerna kommer att kräva, att vi skapar en annan atmosfär på landsbygden, och vi torde därför nödgas göra eftergifter och tillåta upplösning av kollektivbruken eller helt enkelt dra in dem.«

s. 269

Såväl politiskt som territoriellt och ekonomiskt skulle det bli drastiska förändringar i det nya Ryssland:

»Det kan inte bli tal om något slags demokrati. Arbetarklassen har genomlevat arton år av revolution och fått en väldig aptit, och denna arbetarklass skall delvis sändas tillbaka till privatägda fabriker, som under de svåraste betingelser måste konkurrera med utländskt kapital. Detta betyder att arbetarklassens levnadsstandard drastiskt måste skäras ner. På landsbygden kommer de fattiga och medelstora böndernas kamp mot kulakerna att blossa upp igen. Och för att kunna behålla makten måste vi ha en stark regering som vid maktutövningen inte tar hänsyn till formaliteter.«

Trotskijs brev slutade:

»Vi måste gå med på allting, men bara vi klarar livhanken och håller oss kvar vid makten, så kommer dessa båda länder — Tyskland och Japan — att genom sin seger, genom sina rov och profiter komma i konflikt med andra, och detta kommer att leda till en ny utveckling för oss, för vår revansch!«

Radek läste Trotskijs brev med blandade känslor.

— Sedan jag läst dessa direktiv, sade han efteråt, tänkte jag över dem på natten, och det stod klart för mig att ehuru direktiven innehöll alla de argument, som tidigare presenterats, så hade dessa argument nu utvecklats därhän att det som Trotskij föreslog gick över alla rimliga gränser. Vi upphörde helt och hållet att vara herrar över våra egna handlingar.

Morgonen därpå visade Radek upp Trotskijs brev för Pjatakov.

— Det är nödvändigt att på ett eller annat sätt få komma till tals med Trotskij, sade Pjatakov. Själv stod han i begrepp att lämna Sovjetunionen i officiella ärenden och skulle stanna några dagar i Berlin. Radek skulle sända ett ilmeddelande till Trotskij om Pjatakovs resa och be honom att så fort som möjligt träda i förbindelse med Pjatakov i Berlin.

En flygtur till Oslo

Pjatakov kom till Berlin den 10 december 1935. Radeks meddelande till Trotskij hade gått före honom och en kurir väntade på att få träffa honom, så snart han anlände till den nazistiska huvudstaden. Kuriren var Dmitrij Buchartsev, en trotskist som var Izvestijas korrespondent i Berlin. Buchartsev meddelade Pjatakov, att en man vid namn Stirner skulle lämna honom besked från Trotskij. Stirner, förklarade kuriren, var »Trotskijs man« i Berlin. s. 270

Stirner var annars en pseudonym för Trotskijs »sekreterare«, den internationelle spionen Karl Reich, alias Johanson.

Pjatakov följde med Buchartsev in på en av gångarna i Tiergarten, där en man väntade på dem. Det var »Stirner«. Han räckte Pjatakov en brevlapp från Trotskij. Den lydde: »J.L. (Pjatakovs initialer), du kan *hell*lita på överbringaren av detta papper.«

Lika korthugget som lappen han lämnat meddelade Stirner, att Trotskij var mycket angelägen om att få träffa Pjatakov och hade gett honom i uppdrag att vidta de nödiga åtgärderna härför. Hade Pjatakov möjlighet att fara med ett flygplan till Oslo?

Pjatakov insåg till fullo den risk för avslöjande som var förbunden med en dylik färd. Han hade emellertid bestämt sig för att till varje pris få tala med Trotskij. Och han förklarade sig villig att ta flyg. Stirner bad honom infinna sig på Tempelhofs flygfält morgonen därpå. När Pjatakov frågade efter pass, svarade Stirner:

— Oroa er inte! Jag ska klara den saken. Jag har förbindelser i Berlin.

På utsatt tid på morgonen var Pjatakov ute vid Tempelhof. Stirner väntade på honom vid infarten. Han gav Pjatakov ett tecken att följa honom. Medan de gick utåt flygfältet visade han Pjatakov det pass som ställts i ordning åt honom. Det var utfärdat av det nazistiska Tysklands regering.

På flygfältet stod ett flygplan startklart och väntade på dem.

På eftermiddagen gick planet ner på ett landningsfält i närheten av Oslo. En bil stod där och väntade på Pjatakov och Stirner. Efter en halvtimmes körning nådde de en lantlig förort till Oslo. Bilen stannade utanför ett litet hus.

Inne i huset satt Trotskij och väntade på att få ta emot sin gamle vän.

De förgrämda åren av landsflykt hade förändrat den man, som Pjatakov betraktade som sin ledare. Trotskij såg äldre ut än de några och femtio han var. Hans hår och skägg hade grånat. Han gick framåtlutad. Bakom pincenén glänste hans ögon med en nästan vansinnig intensitet.

Man spillde inte många ord på hälsningar. På Trotskijs order blev han och Pjatakov lämnade ensam i huset. Det samtal som följde varade i två timmar. s. 271

Pjatakov började med att avge en rapport om förhållandena i Ryssland. Trotskij avbröt honom ideligen med skarpa, sarkastiska anmärkningar.

— Du kan då aldrig ta dej loss från Stalins navelsträng! utbrast han. Du tar ju Stalins uppbygge för socialistiskt uppbygge. Han beskyllde Pjatakov och sina övriga ryska anhängare för att prata för mycket och uträtta för litet. Det är klart, sade han retligt, att ni därborta slösar för mycken tid på att diskutera internationella problem. Ni borde hellre ägna er åt era egna affärer, som ligger så illa till. Och vad beträffar de internationella frågorna, så känner jag till dem bättre än vad ni gör.

Trotskij upprepade sin åsikt, att sammanbrottet för Stalins stat var oundvikligt. Fascismen skulle inte så länge tolerera sovjetmaktens utveckling.

Trotskisterna i Ryssland hade att välja på att endera »förgås i den Stalinska statens ruiner« eller också att samla sig till en yttersta kraftanstängning för att störta Stalinregimen. De fick inte tveka att acceptera de tyska och japanska överkommandonas ledning och bistånd i denna avgörande kamp. Ingenting kan hindra att det blir en militär uppgörelse mellan Sovjetunionen och fascistmakterna, fortsatte Trotskij, inte någon gång i avlägsen framtid, utan snart, mycket snart.

— Tidpunkten för krigsutbrottet är redan fastställd, sade han. Det blir 1937.

Det stod klart för Pjatakov, att denna uppgift inte var något som Trotskij hade hittat på. Trotskij avslöjade nu för honom att han sedan någon tid »fört ganska ingående förhandlingar med tyska national-socialistiska partiets vice ordförande Hess«.

Som resultat av dessa förhandlingar med Adolf Hitlers ställföreträdare hade Trotskij nu ingått ett avtal, »ett absolut oåterkalleligt avtal« med tredje rikets regering. Nazisterna var beredda att hjälpa trotskisterna till makten i Sovjetunionen.

— Det behöver ju inte sägas, sade Trotskij till Pjatakov, att det inte är av någon särskild kärlek till trotskisterna de in-tar en sådan gynnsam hållning. Den kommer sig rätt och

slätt av deras reella intressen och vad vi har lovat att göra för dem, om vi kommer till makten.

Det avtal som Trotskij hade ingått med nazisterna, var konkretiserat i fem punkter. I gengäld för att Tyskland hjälpte trotskisterna till makten i Ryssland hade Trotskij åtagit sig: s. 272

1. att garantera en tillmötesgående attityd gentemot den tyska regeringen och vid behov samarbeta med den i de viktigaste internationella frågorna,
2. att gå med på territoriella eftergifter (Ukraina),
3. att tillåta tyska industrimagnater att i form av koncessioner (eller i någon annan form) exploatera sådana företag i Sovjetunionen, som är av betydelse som komplement till den tyska ekonomin (järnmalm, mangan, olja, guld, trävaror o.s.v.),
4. att skapa gynnsamma villkor för tyska privatföretags verksamhet inom Sovjetunionen,
5. att i händelse av krig utveckla en omfattande sabotageverksamhet vid krigsindustriella företag och vid fronten. Denna sabotageverksamhet skulle ledas av Trotskij i samförstånd med den tyska generalstaben.

Som Trotskijs främste företrädare i Ryssland ansåg Pjatakov att det skulle bli svårt att förklara hans oreserverade samröre med nazisterna för gemene man inom höger- och trotskistblocket.

— Programfrågor får inte läggas fram för blockets gemene man i hela sin vidd, förklarade Trotskij otåligt. Det skulle bara skrämma upp dem. Organisationen i sin helhet skulle inte få veta någonting om det detaljerade avtal som ingåtts med fascistmakterna.

— Det är varken möjligt eller rådligt att låta det bli känt, sade han, eller att ens meddela det till något större antal av de våra. Endast en liten begränsad grupp kan för närvarande informeras därom.

Trotskij fortsatte med att framhålla hur brådskande det var:

— Det är fråga om en jämförelsevis kort tidrymd. Om vi försitter tillfället så uppstår faran, dels att trotskismen blir fullständigt förintad inom landet, dels att detta missfoster till Stalinstat blir bestående i årtionden med stöd av vissa ekonomiska framgångar och framför allt av de nya, unga kadrer, som vuxit upp och fostrats till att betrakta denna stat som självklar, som en socialistisk sovjetstat, och inte kan tänka sig något annat. Vår uppgift är att revoltera mot denna stat.

— Det var en tid, avslutade han när tiden för Pjatakovs avresa nalkades, då vi socialdemokrater allmänt betraktade kapitalismens utveckling som en progressiv och positiv företeelse. Men inte desto mindre tog vi till vår uppgift att organisera kampen mot kapitalismen, att fostra fram dess dödgrävare. Och på samma sätt bör vi nu gå i Stalinstatens tjänst, inte för att hjälpa till med att bygga upp denna stat, utan för att gräva dess grav. Däri består vår uppgift.

s. 273

När de två timmarna var till ända, lämnade Pjatakov Trotskij i det lilla huset utanför Oslo och återvände till Berlin så som han kommit — i ett privat flygplan och med nazistpass.

Sista chansen

Det andra världskriget, som enligt Trotskijs förutsägelse skulle riktas mot Sovjetunionen 1937, hade redan nått Europa. Efter Mussolinis invasion i Etiopien hade händelserna utvecklats snabbt. I juni 1936 militariserade Hitler Rhenlandet. I juli slog fascisterna till i Spanien med en officerskupp mot den republikanska regeringen. Under förvändning att det gällde att »bekämpa bolsjevismen« och slå tillbaka en »kommunistisk revolution« landsattes tyska och italienska trupper i Spanien för att stödja officersrevolten. Den spanske fascistledaren, generalissimus Francisco Franco, marscherade mot Madrid. »Fyra kolonner marscherar mot Madrid« skrävade den försupne fascistgeneralen Queipo de Llano, »och en femte kolonn väntar inne i staden på

att förena sig med oss!« Det var första gången världen fick höra det ödesmättade uttrycket »femte kolonn«.

Vid tiden för det av axelmakterna stödda Francoupproret i Spanien 1936–38 stod Andreas Nin i spetsen för en spansk protrotskistisk ultravänsterorganisation, som kallades »Partido Obrero de Unification Marxista« eller POUM. Officiellt var POUM inte anslutet till Trotskijs fjärde international. Det fanns emellertid gott om trotskister i dess led, och i viktigare frågor såsom inställningen till Sovjetunionen och folkfronten höll sig POUM strikt till Trotskijs politik.

När Francorevolten utbröt var Trotskijs vän Nin justitieminister i Katalonien. Under föregivande av att tjäna den antifascistiska saken bedrev Nins POUM en ändlös propaganda och agitation mot den spanska republikanska regeringen under striderna i landet. I början trodde man att Nins oppositionella verksamhet var av rent »politisk« karaktär, eftersom POUM-medlemmarna framlade »revolutionära« argument för sin opposition mot den spanska regeringen. Men när POUM iscensatte ett misslyckat revoltförsök i Barcelona bakom regerings- s. 274 truppernas linjer den kritiska sommaren 1937 och kallade det för »en beslutsam aktion för att störta regeringen«, blev det uppenbart att Nin och de andra POUM-ledarna i verkligheten var fascistagenter, som samarbetade med Franco, och att de fört en systematisk kampanj med sabotage, spioneri och terrorhandlingar mot den spanska regeringen.

Den 23 oktober 1937 offentliggjorde Barcelonas polischef överstelöjtnant Burillo de närmare omständigheterna kring den POUM-sammansvärjning som uppdragats i Katalonien. Hemliga dokument, som tagits av Barcelonapolisen, gav vid handen att medlemmar av POUM hade bedrivit ett omfattande spioneri för fascisterna, att de hindrat transporter av förnödenheter till den spanska republikanska armén och att de hade saboterat militära operationer vid fronten. »Attentaten mot framstående personer inom folkarmén är alltjämt under utredning«, sade överstelöjtnant Burillo vidare i sin rapport, »och därtill har vi upptäckt förberedelser till mord på en av republikens ministrar«.

När Adolf Hitler talade inför tusende av sina män vid den nazistiska partikongressen i Nürnberg den 12 september 1936 tillkännagav han öppet sin avsikt att anfälla Sovjetunionen.

— Vi är redo när som helst! skrek Hitler. Jag kan inte tolerera ödelagda stater utanför min tröskel! Om jag hade Ural-

bergen med deras omätliga skatter av råmaterial, Sibirien med dess ofantliga skogar och Ukraina med dess oerhörda vetefält, så skulle Tyskland och den nationalsocialistiska ledningen simma i överflöd.

Den 25 november 1936 undertecknade den nazistiske utrikesministern Ribbentrop och den japanske Tysklandsambassadören M Mushakoji Antikominternpakten i Berlin och försäkrade högtidligt varandra att förena sina styrkor till gemensamt angrepp mot »världsbojsjevismen«.

I medvetande om den överhängande krigsfaran satte sovjetregeringen in en plötslig motoffensiv mot fienden inom de egna gränserna. Under våren och sommaren 1936 företogs en rad överraskande upprepningar över hela landet, varvid sovjetmyndigheterna slog ner på nazistspioner, hemliga trotskist- och högerorganisatörer, terrorister och sabotörer. I Sibirien blev en nazistagent vid namn Emil Stickling häktad och befunnen skyldig till att ha lett sabotageverksamheten vid Kemerovogruvorna i samarbete med Aleksej Sjestov och andra trotskister. I Leningrad blev en annan nazistagent, Valentin Olberg, gripen. Olberg var inte bara nazistagent, han var också en av Trotskijs speciella emissarier. Han stod i förbindelse med Fritz David, Nathan Lurye, Konon Berman-Jurin och andra terrorister. Ledarna för sammansvärjningens första »sektor« infångades den ene efter den andre.

s. 275

Ett kodmeddelande, som Ivan Smirnov hade smugglat ut ur fängelset till sina medsammansturna, uppfångades av sovjetmyndigheterna. De trotskistiska terroristerna Efraim Dreitser och Sergej Mratkovskij blev häktade.

De ryska konspiratörerna greps av en feberaktig ängslan. Nu hängde allting på angreppet utifrån. Och Jagodas försök att sätta krokben för den officiella undersökningen blev alltmer hänsynslösa.

— Det ser ut som om Jesjov skulle komma ända till botten med Leningradhistorien, sade Jagoda rasande till sin sekreterare Bulanov.

En av Jagodas egna män, en NKVD-funktionär vid namn Borisov, blev helt plötsligt kallad till förhör vid specialundersökningens högkvarter i Smolnyj i Leningrad. Borisov hade spelat en ledande roll vid

förberedelsen av mordet på Kirov. Jagoda handlade i desperation. På sin väg till Smolnyj blev Borisov dödad vid en »bilolycka«.

Men avlägsnandet av ett enda vittne båtade föga. Den officiella undersökningen fortgick. Dagligen rapporterades nya häktningar. Bit för bit fogade sovjetmyndigheterna ihop det invecklade pusslet av intriger, landsförräderi och mord. I augusti var nästan alla de ledande medlemmarna av den trotskij-sinovjevskas terroristcentralen inom lås och bom. Sovjetregeringen meddelade att nya sensationella bevis hade kommit i dagen genom specialundersökningen av mordet på Kirov. Kamenjev och Sinovjev ställdes på nytt inför rätta.

Processen började den 19 augusti 1936 i Oktobersalen i Fackför-
eningshuset i Moskva inför Sovjetunionens högsta domstols militär-
kollegium. Sinovjev och Kamenjev, som hämtats ur fängelset där de
alltjämt avtjänade sina förut ådömda straff, stod nu inför domarskran-
ket tillsammans med fjorton av sina gamla kumpaner, anklagade för
högförräderi. Bland de anklagade var de förutvarande ledarna för Trot-
skijgardet Ivan Smirnov, Sergej Mratjkovskij och Efraim Dreitser, Si-
novjevs sekreterare Grigorij Jevdokimov och hans medhjälpare Ivan s. 276
Bakajev samt fem av Trotskijs speciella terroristagenter, Fritz David,
Nathan Lurye, Moissei Lurye, Konon Berman-Jurin och Valentin Ol-
berg.

Processen — den första av de s.k. Moskvaprocesserna — blottade
och krossade terroristcentralen, den konspirativa organisationens för-
sta sektor. Samtidigt klargjorde den, att komplotten mot sovjetregimen
sträckte sig vida längre och omfattade långt betydelsefullare krafter än
de åtalade trotskistiska och sinovjevskas terroristerna.

Under processens gång fick allmänheten den första inblicken i det
intima samröre som utvecklats mellan Trotskij och det nazistiska Tysk-
lands ledare. När sovjetåklagaren A.J. Vysjinskij korsförhörde Valen-
tin Olberg, den tyske trotskisten som av Trotskij personligen skickats
till Sovjetunionen, kom en del uppseendeväckande fakta i dagen:

Vysjinskij: Vad vet ni om Friedmann?

Olberg: Friedmann var medlem av den trotskistiska organi-
sationen i Berlin och blev även han skickad till Sovjetunio-
nen.

Vysjinskij: Känner ni till att Friedmann stod i förbindelse
med den tyska hemliga polisen?

Olberg: Jag har hört talas därom.

Vysjinskij: Upprätthölls förbindelsen mellan de tyska trotskisterna och den tyska polisen regelbundet?

Olberg: Ja, den var regelbunden och upprätthölls med Trotskijs samtycke.

Vysjinskij: Hur vet ni att det skedde med Trotskijs vetskap och samtycke?

Olberg: Jag upprätthöll själv en av förbindelselinjerna. Och den blev upprättad med Trotskijs sanktion.

Vysjinskij: Er förbindelse med vem?

Olberg: Med den fascistiska hemliga polisen.

Vysjinskij: Kan man således säga att ni erkänner förbindelsen med Gestapo?

Olberg: Jag förnekar den inte. År 1933 började man upprätta regelbundna förbindelser mellan de tyska trotskisterna och den tyska nazistiska polisen.

Olberg beskrev inför rätten hur han hade kommit över det falska sydamerikanska pass, med vilket han tagit sig in i Sovjetunionen. Han hade, sade han, fått det genom »Tukalevski (inte att förväxla med general Tuchatjevskij), en tysk hemlig polisagent i Prag«. Olberg tillade, att han vid förvärvandet av passet haft en del hjälp av sin bror Paul Olberg.

— Hade er bror någon förbindelse med Gestapo? frågade Vysjinskij.

s. 277

— Ja, sade Olberg.

Trotskijs agent Nathan Lurye omtalade inför domstolen, att han, innan han lämnade Tyskland, blivit instruerad att efter sin ankomst till Sovjetunionen samarbeta med den tyske byggnadsingenjören Franz Weitz.

— Vem är Franz Weitz? frågade Vysjinskij.

— Franz Weitz var medlem av Tysklands nationalsocialistiska parti, sade Lurye. Han kom till Sovjetunionen på uppdrag av Himmler, som då var chef för SS och sedan blev chef för Gestapo.

— Var Franz Weitz Himmlers representant?

— Franz Weitz kom till Sovjetunionen på uppdrag av Himmler för att utföra terrorhandlingar.

Men det var inte förrän Kamenjev avlade sin bekännelse som höger- och trotskistblockets ledare insåg att deras ställning var förtvivlad. Kamenjev røjde existensen av den konspirativa organisationens övriga »sektorer«.

— Då vi visste att vi kunde bli upptäckta, yttrade Kamenjev inför rätten, utsåg vi en liten grupp att i så fall fortsätta vår terroristiska verksamhet. Vi ansåg att Serebrjakov och Radek med framgång skulle kunna utföra denna roll för trotskisternas räkning. Under åren 1932, 1933 och 1934 stod jag i personlig förbindelse med Tomskij och Bucharin och utrönte deras politiska inställning. De sympatiserade med oss. När jag frågade Tomskij om hur Rykov ställde sig, svarade han: Rykov anser detsamma som ni. Och på min fråga om Bucharins åsikter svarade han: Bucharin anser detsamma som jag, men han använder en något annan taktik; han är inte ense med partiets linje, men följer den taktiken att envist nästla in sig i partiet och söka tillvinna sig ledningens personliga förtroende.

En del av de anklagade bad om nåd. Andra syntes resignera inför sitt öde.

— Vi hade inte alla samma politiska betydelse och samma förflutna, sade den gamle ledaren för Trotskijs livgarde Efraim Dreitser. Men när vi nu står här som mördare är vi alla lika goda. Jag är i varje fall en av dem som inte har rätt att vare sig vänta eller begära nåd.

När terroristen Fritz David sista gången hade ordet, utropade han:

— Jag förbannar Trotskij! Jag förbannar denne man som förstört mitt liv och drivit mig till dessa skändliga brott!

s. 278

På kvällen den 23 augusti avkunnade högsta sovjetdomstolens militärkollegium sin dom. Sinovjev, Kamenjev, Smirnov och de tretton andra medlemmarna av det trotskij-sinovjevska terroristblocket dömdes att skjutas för sin terroristiska och högförrädiska verksamhet.

En vecka senare häktades Pjatakov, Radek, Sokolnikov och Serebrjakov. Den 27 september avlägsnades Henrich Jagoda från sin post som chef för NKVD. Hans plats intogs av N.I. Jasjov, som stått i spetsen för bolsjevikpartiets centrala kontrollkommissions speciella undersökningskommitté. Dagen innan han lämnade NKVD:s lokaler gjorde Jagoda ett sista desperat försök att förgifta Jasjov. Försöket misslyckades.

Detta var de ryska konspiratörernas ödestimma. Högerledarna Bucharin, Rykov och Tomskij väntade varje dag att bli häktade. De krävde omedelbar aktion utan att invänta kriget. Den skräckslagne fackföreningsledaren, högermedlemmen Tomskij, föreslog ett omedelbart, väpnat angrepp mot Kreml. Det förkastades som varande alltför riskabelt. Det fanns inga styrkor till reds för ett dylikt öppet äventyr.

På ett sista möte med höger- och trotskistblockets högsta ledare strax innan Pjatakov och Radek vandrade i häkte beslöt man rusta sig för en väpnad statskupp. Organiserandet av kuppen och ledningen för hela den konspirativa apparaten lades i händerna på vice utrikeskommissarien Nikolaj Krestinskij. Denne hade inte blottat sig som de andra hade gjort det, det var osannolikt att han skulle bli misstänkt och han hade vidmakthållit sina intima förbindelser med Trotskij och tyskarna. Han skulle vara i stånd att fortsätta, även om Bucharin, Rykov och Tomskij blev häktade.

Till sin ställföreträdare och närmaste man utsåg han Arkadij Rosengolz, som nyligen återkommit till Moskva från Berlin, där han i många år stått i spetsen för Sovjetunionens utländska handelsrepresentation. Rosengolz var en högre, ljuslätt, atletiskt byggd man, som hade beklätt viktiga poster i sovjetförvaltningen och omsorgsfullt hemlighållit sitt samarbete med trotskisterna. Endast Trotskij och Krestinskij visste vilken roll han spelat som trotskist och som betald agent för det tyska militära underrättelseväsendet alltsedan 1923.

Rosengolz hade haft en befälspost i Röda armén under interventionskriget. Efter kriget hade han som handelsrepresentant varit knuten till sovjetbeskickningen i Berlin. År 1923 skaffade Trotskij honom kontakt med det tyska underrättelseväsendet. I utbyte mot de pengar, som gick åt för att finansiera den illegala trotskistverksamheten, försåg Rosengolz tyskarna med hemliga uppgifter om Sovjetunionens flygvapen, vilka Trotskij som krigskommissarie hade tillgång till. Rosengolz tog aldrig öppet del i den trotskistiska oppositionen. År 1934 överbringade Bessonov till honom ett budskap från Trotskij, vari han fick veta att tiden var inne att handla mindre försiktigt och börja med »aktivt sabotage på utrikeshandeln område«. Rosengolz var kommissarie för utrikeshandeln vid Sovjetunionens handelsdelegation i Berlin. För en kort tid lyckades han leda sovjethandeln i kanaler, som var gynnsamma för Nazi-Tyskland och senare även för Japan. I början av 1936 blev han hemkallad till Moskva. s. 279

Och nu låg den direkta kontrollen över höger- och trotskistblocket i händerna på två trotskister som båda var tyska agenter, Krestinskij och Rosengolz. Efter en längre diskussion fann de två tiden vara inne för Rysslands femte kolonn att spela ut sitt sista kort.

Detta sista kort var en militärkupp. Den man som utsetts att leda den väpnade revolten var Sovjetunionens vice försvarskommissarie, marskalk Tuchatjevskij.

Kapitel 20

Slutet

s. 280

Tuchatjevskij

Åter hemsöktes Ryssland av korsikanens vålnad. Den som nu spelade denna roll var den ståtliga, trumpne marskalken i Röda armén Michail Nikolajevitj Tuchatjevskij, den förutvarande tsarofficeren och adlige godsägarsonen som blivit en av de ledande männen inom Röda armén.

När Tuchatjevskij som ung utexaminerades från den exklusiva Alexanderkrigsskolan, försäkrade han: — Om jag inte är general vid trettio år, så begår jag självmord!

Han kämpade som officer i tsararmén under första världskriget. År 1915 blev han tillfångatagen av tyskarna. En fransk officer, löjtnant Fervaque, som var fångkamrat med Tuchatjevskij, skildrade efteråt den ryske officeren som hänsynslös och ärelysten. Han hade huvudet fullt av nietzscheansk filosofi.

— Jag hatar Vladimir den helige, som införde kristendomen i Ryssland och därmed utlämnade landet åt den västerländska civilisationen! utropade Tuchatjevskij. Vi skulle ha behållit vår råa hedendom och vårt barbari. Men bådadera kommer igen, det är jag säker på.

På tal om revolution i Ryssland sade han:

— Många har önskat sig den. Vi är ett trögt folk, men på djupet fulla av förstörelselusta. Skulle det bli revolution, vet

Gud allena var den slutar. Jag tror att en konstitutionell regim skulle betyda slutet för Ryssland. Vi behöver en despot!

Just vid bolsjevikrevolutionens utbrott flydde Tuchatjevskij ur den tyska fångenskapen och återvände till Ryssland. Han slöt sig till sina officerskamrater från tsararmén, vilka var i färd med att organisera de vita arméerna mot bolsjevikerna. Men så bytte han plötsligt sida. En av sina vänner, den vitgardistiske kaptenen Dmitrij Golum-Bek, anförtrodde han sitt beslut att överge de vita.

— Jag frågade honom vad han tänkte göra, berättade Golum-Bek efteråt. Han svarade: »Rent ut sagt så tänker jag gå med bolsjevikerna. Den vita armén kan ingenting göra. Vi har ingen ledare.« Han gick runt några minuter och utbrast sedan: »Du behöver inte följa mig om du inte vill, men jag tror att jag gör rätt. Ryssland håller på att förvandlas.«

s. 281

År 1918 gick Tuchatjevskij in i bolsjevikpartiet. Han fann sig snart tillrätta bland de militära äventyrare, som omgav krigskommissarie Trotskij, men han var misstänksam nog att inte sylta in sig i Trotskijs politiska intriger. Som utbildad och erfaren militär steg Tuchatjevskij snabbt i graderna inom den oerfarna Röda armén. Han kommenderade de första och femte arméerna på fronten mot Wrangel, deltog i den segerrika offensiven mot Denikin och ledde tillsammans med Trotskij den misslyckade motoffensiven mot de polska angriparna. År 1922 blev han chef för Röda arméns militärakademi. Han var en av de ledande ryska officerare som deltog i de militära förhandlingar med den tyska Weimarrepubliken som följde på Rapallofördraget samma år.

Under de följande åren stod Tuchatjevskij i spetsen för en liten grupp yrkesmilitärer och förutvarande tsarofficerare inom Röda arméns generalstab, vilka inte kunde förlika sig med att stå under ledning av de gamla bolsjevikpartisanerna marskalk Budjonny och marskalk Vorosjilov. I Tuchatjevskijs grupp ingick rødarmistgeneralerna Jakir, Kork, Uborevitj och Feldman, vilka hyste en nästan devot beundran för den tyska militarismen. Tuchatjevskijs närmaste vänner var den trotskistiske officeren V.I. Putna, som var militärattaché i Berlin, London och Tokio, och general Jan B. Gamarnik, som var personlig vän med riksvärnsgeneralerna Seeckt och Hammerstein.

Tillsammans med Putna och Gamarnik bildade Tuchatjevskij snart en liten inflytelserik tyskvänlig klick inom Röda arméns generalstab. Tuchatjevskij och hans kumpaner kände till Trotskijs avtal med riksvärnet, men betrakade det som en »politisk« angelägenhet. Det borde uppvägas av en militär allians mellan Tuchatjevskijs grupp och det tyska överkommandot. Hitlers maktövertagande rubbade på intet vis det hemliga samförståndet mellan Tuchatjevskij och de ledande tyska militärerna. Hitler var liksom Trotskij en »politiker«. Militärerna hade sina egna idéer.

Ända sedan höger- och trotskistblocket bildades hade Trotskij betraktat Tuchatjevskij som ett trumfkort i hela konspirationen, vilket skulle spelas ut endast i det strategiskt avgörande ögonblicket. Trotskij stod i förbindelse med Tuchatjevskij huvudsakligen genom Krestinskij och den trotskistiske militärattachén Putna. Bucharin utsåg senare Tomskij till sin personlige kontaktman med militärgruppen. Både Trotskij och Bucharin var fullt medvetna om Tuchatjevskijs förakt för »politiker« och »ideologer«, och hans militära ärelystnad ingav dem farhågor. När Bucharin med Trotskij diskuterade möjligheten av att sätta militärgruppen i aktion, yttrade han: s. 282

— Det måste bli en militärkupp. Genom händelsernas egen logik kommer konspirationens militära grupp att få ett oerhört inflytande, och därav uppstår lätt en speciell bonapartistfara. Och bonapartisterna — jag tänker särskilt på Tuchatjevskij — kommer att först och främst göra kort process med sina bundsförvanter och så kallade inspiratörer på napoleonskt vis. Tuchatjevskij är en potentiell liten Napoleon, och du vet hur Napoleon behandlade de så kallade ideologerna.

Och han frågade Tomskij: — Hur tänker sig Tuchatjevskij genomförandet av kuppen?

— Som den militära organisationens angelägenhet, svarade Tomskij. Han tillade, att i det ögonblick nazisterna angrep Sovjetunionen ämnade militärgruppen »öppna fronten för tyskarna«, det vill säga kapitulera för det tyska överkommandot. Denna plan hade utarbetats i detalj och godkänts av Tuchatjevskij, Putna, Gamarnik och tyskarna.

— I så fall, sade Bucharin tankfullt, kan vi få möjlighet att göra oss kvitt den där bonapartistfaran som oroar mig.

Tomskij förstod ingenting. Bucharin fortsatte med att förklara att Tuchatjevskij skulle söka upprätta en militärdiktatur och därvid söka vinna folkets stöd genom att göra konspirationens politiska ledare till syndabockar. Men kom politikerna väl till makten, kunde de vända på steken och vältra skulden på militärgruppen. Han yttrade till Tomskij: — Det kan bli nödvändigt att ställa dem till svars för »nederlaget« vid fronten. Därvid kan vi vinna massorna för oss genom fosterländska paroller.

I början av 1936 for Tuchatjevskij till London som Sovjetunionens militära representant vid engelske kungen Georg V:s begravning. Innan han for tilldelades han den åtrådda titeln marskalk av Sovjetunionen. Han var redan övertygad om att den stund var nära, då sovjetregimen skulle bli störtad och ett nytt Ryssland i militärt förbund med Tyskland och Japan skulle uppta kampen om världsherraväldet.

s. 283

På vägen till London gjorde Tuchatjevskij korta uppehåll i Warszawa och Berlin, där han konfererade med polska »överstar« och tyska generaler. Han var så säker på sig, att han knappast gjorde något försök att inför offentligheten dölja sin beundran för den tyska militarismen.

Vid en officiell middag på sovjetambassaden i Paris vid Tuchatjevskijs återresa från London slog Tuchatjevskij de europeiska diplomaterna med häpnad genom att öppet angripa sovjetregeringen för dess försök att skapa kollektiv säkerhet tillsammans med västdemokratierna. Tuchatjevskij som vid bordet satt bredvid den rumänske utrikesministern Nicolae Titulescu, yttrade till denne:

— Monsieur le ministre, ni gör orätt i att länka samman ert och ert lands öde med sådana gamla och utlevade länder som Storbritannien och Frankrike. Det är till det nya Tyskland vi bör vända oss. Tyskland kommer åtminstone för en tid att bli Europas ledande land. Jag är säker på att Hitler kommer att hjälpa till med att rädda oss alla.

Tuchatjevskijs yttrande vidarebefordrades av den rumänske diplomaten och presstjänstchefen vid rumänska ambassaden i Paris E. Schachanan Esseze, som ävenledes var närvarande vid banketten på sovjetambassaden. En annan av gästerna, den berömda franska politiska

journalisten Geneviève Tabouis, berättade efteråt i sin bok »Man kallar mig Kassandra«:

»Jag träffade Tuchatjevskij för sista gången dagen efter kung Georg V:s begravning. Vid en middag på sovjetambassaden underhöll sig den ryske generalen livligt med Politis, Titulescu, Herriot och Boncour. Han hade nyss varit i Tyskland och slösade glödande lovord på nazisterna. Han satt till höger om mig och sade om och om igen, medan vi diskuterade en flygpakt mellan stormakterna och Hitlers land:

— De är redan oövervinnliga, madame Tabouis!

Hur kunde han yttra sig så tvärsäkert? Hade det stigit honom åt huvudet, det hjärtliga bemötande han fick röna hos de tyska diplomaterna, som fann det lätt att komma till tals med denne man av den gamla ryska skolan? Jag var emellertid inte den enda, som denna kväll blev obehagligt berörd av hans hänförda ord. En av gästerna — en framstående diplomat — mumlade i mitt öra när vi gick ut från ambassaden:

— Jag hoppas att inte alla ryssar tänker som han.«

De uppseendeväckande avslöjandena under rättegången mot det trotskij-sinovjevskas terroristblocket i augusti 1936 och den därpå följande häktningen av Pjatakov och Radek oroades allvarligt Tuchatjevskij. Han satte sig i förbindelse med Krestinskij och sade till honom att de sammansvurnas planer drastiskt måste läggas om. Det var ursprungligen meningen att den militära gruppen inte skulle träda i aktion förrän Sovjetunionen blev angripen utifrån. Men världshändelserna — pakten mellan Frankrike och Sovjetunionen, det oväntade försvaret av Madrid — gjorde att aktionen utifrån ideligen måste uppskjutas. Konspiratörerna inom Ryssland, sade Tuchatjevskij, måste påskynda utvecklingen genom att sätta i gång med statskuppen i förväg. Tyskarna skulle då genast komma till sina ryska bundsförvanters hjälp.

Krestinskij sade, att han omedelbart skulle skicka ett meddelande till Trotskij och informera honom om nödvändigheten av att påskynda aktionen.

Krestinskijs meddelande till Trotskij avsändes i oktober och lydde:

»Ett stort antal trotskister torde ha häktats, men blockets huvudstyrkor är dock ännu inte berörda därav. Vi kan gå till aktion, men därvid är det av yttersta vikt för centralen att den utländska aktionen påskyndas.«

Med »den utländska aktionen« menade Krestinskij det nazistiska överfallet på Sovjetunionen.

Kort efter att meddelandet avsänts tog Tuchatjevskij Krestinskij avsides under den pågående åttonde sovjetkongressen i november 1936. Arresteringarna fortgår, sade Tuchatjevskij upprörd, och det synes inte troligt att de skall stanna vid de lägre skikten inom den konspirativa organisationen. Trotskisternas militäre förbindelseman Putna hade redan blivit häktad. Stalin misstänkte tydligen att det förelåg en vitt utgrenad komplott och var inställd på att skrida till drastiska åtgärder. Han hade redan tillräckligt med bevis för att döma Pjatakov och de andra. Häktningen av Putna och Jagodas avlägsnande från ledningen av NKVD tydde på att sovjetmyndigheterna börjat tränga till roten av komplotten. Ingen kunde veta vart spåren nu ledde. Hela företaget hängde i luften.

Tuchatjevskij var för en omedelbar aktion. Blocket måste utan vidare dröjsmål fatta beslut i frågan och hålla sina styrkor i beredskap att stödja den militära kuppen.

Krestinskij diskuterade saken med Rosengolz. De båda trotskistiska tyskagenterna kom överens om att Tuchatjevskij hade rätt. Ett nytt meddelande till Trotskij avsändes. Förutom att Trotskij däri underrättades om Tuchatjevskijs beslut att slå till utan att invänta kriget, framlade Krestinskij några viktiga politiskt strategiska frågor. Han skrev:

s. 285

»Vi måste dölja det verkliga syftet med kuppen. Vi måste avge en förklaring för folket, för armén och för utlandet. Först och främst bör man i den till folket riktade förklaringen inte säga något om att kuppen skulle syfta till att störta den rådande socialistiska ordningen. Vi bör ge oss ut för att vara sovjetrebeller, för att vilja störta en dålig sovjetregering och i dess ställe upprätta en god sovjetregering. Vi får i varje fall inte vara alltför öppenhjärtiga i denna fråga.«

Trotskijs svar kom Krestinskij tillhanda i slutet av december. Den landsflyktige ledaren instämde helt med Krestinskij. Efter Pjatakovs häktning hade Trotskij faktiskt alldeles på egen hand kommit till den slutsatsen, att den militära gruppen borde träda i aktion utan vidare dröjsmål. Medan Krestinskijs brev till honom ännu var på väg, hade han skrivit till Rosengolz och yrkat på omedelbar militär aktion.

»Sedan vi fått hans svar«, förklarade Krestinskij efteråt, »började vi vidta mera direkta förberedelser för kuppen. Tuchatjevskij fick fria händer och fullmakt in blanco att omedelbart skrida till verket.«

Processen mot trotskisternas parallellcentrum

Även sovjetregeringen trädde i aktion. Avslöjandena vid Sinovjev – Kamenjevprocessen hade ställt utom allt tvivel, att sammansvärjningen inom landet sträckte sig vida längre än till blott och bart en »vänsteropposition«. De verkliga centralerna för konspirationen fanns inte alls i Ryssland, utan i Berlin och Tokio. Allt efter som undersökningen fortskred, blev den verkliga formen och karaktären av axelmakternas femte kolonn allt tydligare för sovjetregeringen.

Den 23 januari 1937 ställdes Pjatakov, Radek, Sokolnikov, Sjestov, Muralov och tolv av deras medsammansvurna, däribland nyckelagenter för de tyska och japanska underrättelseväsendena, inför Sovjetunionens högsta domstols militärkollegium i Moskva, anklagade för högförräderi.

I månadtal hade de ledande medlemmarna av trotskisternas centrum nekat till de anklagelser som riktades mot dem. Men bevisen var fullständiga och förkrossande. En efter en medgav de att de lett sabotage- och terroristverksamhet samt på uppdrag av Trotskij stått i förbindelse med de tyska och japanska regeringarna. Men varken vid de förberedande förhören eller inför rätten avgav de ännu någon fullständig redogörelse. De yppade ingenting om den militära gruppens existens, de nämnde varken Krestinskij eller Rosengolz, de höll tyst om högerns och trotskisternas block, sammansvärjningens sista och

s. 285

mäktigaste »sektor«, som, ännu medan korsförhören med de häktade pågick, febrilt förberedde sig för att gripa makten.

I fängelset hade Sokolnikov, den förutvarande biträdande kommissarien för östfrågor, avslöjat sammansvärjningens politiska syften, avtalet med Hess, planerna på att stycka Sovjetunionen och upprätta en fascistdiktatur sedan sovjetregimen störtats. Inför rätten bekände Sokolnikov:

»Vi ansåg att fascismen var den mest organiserade formen av kapitalismen, att den skulle komma att triumfera, erövra Europa och förkväva oss. Det vore därför bättre att komma överens med den... Allt detta rättfärdigades med följande argument: det är bättre att göra vissa offer, även mycket allvarliga sådana, än att förlora allt... Vi resonerade som politiker, vi ansåg att vi måste ta vissa risker.«

Pjatakov medgav att han var ledare för det trotskistiska centrum. Den förutvarande medlemmen av högsta ekonomiska rådet talade med lugn, avvägd röst, omsorgsfullt väljande sina ord, när han bekräftade de redan fastställda fakta om den sabotage- och terroristverksamhet, som han dirigerat ända fram till den stund, då han blev häktad. Där han stod i de anklagades bås med sitt långsmala, bleka ansikte fullkomligt känslolöst, såg han, enligt den amerikanske ambassadören Joseph E. Davies, ut som en »föreläsande professor«.

Vysjinskij försökte få Pjatakov att avslöja hur trotskisterna och de tyska och japanska agenterna gett sig till känna för varandra. Pjatakov slingrade sig undan frågorna:

Vysjinskij: Vad föranledde den tyske agenten Ratajtjak att ge sig till känna för er?

Pjatakov: Två personer hade talat med mig...

Vysjinskij: Gav han sig till känna för er, eller var det ni som gav er till känna för honom?

Pjatakov: Man kan ge sig till känna ömsesidigt.

Vysjinskij: Gav ni er till känna först?

Pjatakov: Vem som var först, han eller jag, hönan eller ägget, det vet jag inte.

s. 287

Som John Gunther senare berättade i »Inside Europe«:

»Den i utlandet vitt spridda föreställningen, att de anklagade alla berättade samma historia, att de var ödmjuka och krypande, att de betedde sig som får i slaktarens kätte, är inte alldeles korrekt. De disputerade trotsigt med åklagaren, och i allmänhet talade de inte om mer än de var tvungna till.«

Allt efter som rättegången fortskred och den ene anklagade efter den andre med sitt vittnesmål obönhörligt blottade Pjatakov som en kallblodig och beräknande politisk mördare och förrädare, började en ton av osäkerhet och betryckthet smyga sig in i hans hittills lugna och välbalanserade röst. En del av de fakta, som myndigheterna satt inne med, kom som en uppenbar chock för honom. Hans attityd förändrades. Han påstod att han redan före sin häktning varit misstänksam mot Trotskijs ledning. Han sade sig ha ogillat avtalet med Hess.

— Vi hade kommit in i en återvändsgränd, sade Pjatakov inför rätten. Jag sökte efter en väg ut.

När han för sista gången hade ordet inför domstolen, utropade han:

— Ja, jag har varit trotskist i många år! Jag har arbetat hand i hand med trotskisterna. Tro inte, medborgare domare, att jag under de år jag höll till i trotskismens unkna underjord inte såg vad som skedde i landet! Tro inte, att jag inte förstod vad som uträttades i industrin! Jag säger er helt öppet, att de gånger då jag steg upp ur den trotskistiska underjorden och ägnade mig åt min andra praktiska verksamhet, förnam jag ibland en känsla av lättnad. För att nu se rent mänskligt på saken, så gäller denna dubbelhet givetvis inte bara det yttre uppträdandet, utan det har också varit en dubbelhet inom mig. Om några timmar avkunnar ni er dom. En sak ber jag er inte fränkänna mig, medborgare domare! Förvägra mig inte rätten att känna hur även jag har funnit kraft inom mig till att, om än för sent, bryta med mitt brottsliga förflutna!

Men ännu i sin sista stund hade Pjatakov inte låtit ett ord om sammansvärjningens återstående »sektor« komma över sina läppar.

Nikolaj Muralov, som en gång fört befälet över Moskvagarnisonen, stått i spetsen för Trotskijgardet och sedan 1932 haft ledningen av trotskistcellerna i Ural tillsammans med Sjestov och tyska »tekniker«, bad sina domare om nåd och anhöll att hänsyn skulle tas till hans »uppriktiga bekännelse«. Han var en jättelik man, skäggig och gråhårig, och stod som i givakt när han avgav sin bekännelse. Han förklarade att han sedan han häktats och efter en långvarig inre strid hade beslutat att »lägga korten på bordet«. Enligt Walter Duranty och andra iakttagare fanns det verkligen en klang av ärlighet i hans ord, när han från sin plats i båset förklarade:

— Jag har avstått från rättegångsbiträde och avstår från varje försvarstal, då jag är van att både försvara mig och gå till anfall med blanka vapen. Och nu har jag inga blanka vapen att försvara mig med. Det vore ovärdigt av mig att anklaga någon för att ha dragit mig in i den trotskistiska organisationen. Jag kan inte klandra någon därför. Jag har bara mig själv att klandra. Det är min egen skuld, min olycka. I över ett årtionde har jag varit Trotskijs trogne vapendragare...

Karl Radek, som genom sina tjocka glasögon kikade ut över den till trängsel fyllda rättssalen, var än undergiven och inställsam, än fräck och övermodig under åklagaren Vysjinskijs korsförhör. Liksom Pjatakov erkände han sin förrädiska verksamhet, dock mera fullständigt. Han ville också göra gällande, att han före sin häktning och så snart han fick Trotskijs brev med redogörelsen för avtalet med de nazityska och japanska regeringarna hade bestämt sig för att bryta med Trotskij och avslöja sammansvärjningen. Han hade i veckotal grubblat över hur han skulle göra.

Vysjinskij: Vad kom ni till för resultat?

Radek: Närmast till hands hade ju varit att gå till partiets centralkommitté, avge en förklaring och namnge alla personer. Men det gjorde jag inte. Det var inte jag som kom till GPU, utan GPU som kom till mig.

Vysjinskij: Ett värtaligt svar!

Radek: Ett bedrövligt svar.

I sitt slutanförande framställde sig Radek som en av tvivel sliten man, ständigt vacklande mellan sin trohet mot sovjetregimen och sin trohet mot vänsteroppositionen, som han hade tillhört sedan revolutionens första dagar. Han hade varit övertygad, sade han, om att sovjetregimen aldrig skulle kunna hålla stånd mot det fientliga trycket utifrån.

— Jag hade en avvikande mening i huvudfrågan, yttrade han inför rätten, frågan om att fortsätta kampen för femårsplanen. Trotskij utnyttjade min djupa rådvillhet.

Steg för steg hade Radek, enligt vad han sade, dragits in i sammansvärjningens inre kretsar. Så kom förbindelserna med de utländska underrättelseväsendena och slutligen Trotskij's förhandlingar med Alfred Rosenberg och Rudolf Hess. s. 289

— Trotskij, sade Radek, presenterade oss sitt avtal som ett fullbordat faktum.

När Radek skulle förklara, hur han till slut kommit att erkänna sig skyldig och tillstå vad han visste om sammansvärjningen, yttrade han:

»När jag hamnat på inrikeskommissariatet sade förhørsledaren till mig:

— Ni är ingen barnunge. Här har femton personer vittnat emot er. Ni kan inte komma ifrån det, och det borde ni som förnuftig karl inse.

I två och en halv månad var jag en plåga för rannsaktionspersonalen. Här har ställts frågan, om vi har blivit torterade under förhören. Jag måste säga, att jag inte blev torterad, utan att det tvärtom var jag som torterade förhørspersonalen och tvingade dem att förslösa en massa tid till ingen nytta. I två och en halv månad tvingade jag förhørsledaren att sysselsätta sig med mig och konfrontera mig med de övriga anklagades bekännelser och därigenom lägga upp alla korten för mig, så att jag kunde se vem som hade bekänt, vem som inte bekänt och vad var och en hade bekänt. Och så en dag kom förhørsledaren till mig och sade:

— Nu är ni den siste. Varför slösar ni tid på att försöka slingra er? Varför säger ni inte vad ni har att säga?

Och jag svarade:

— Jaha, i morgon ska jag börja min bekännelse.«

Utslaget avkunnades den 30 januari 1937. De anklagade befanns skyldiga till högförräderi, till att ha utgjort »en agentur för tyska och japanska fascistiska krafter till att bedriva spioneri-, sabotage- och förstörelseverksamhet« samt ha intrigerat för att »hjälpa utländska an gripare att slå under sig Sovjetunionens territorium«.

Högsta sovjetdomstolens militärkollegium dömde Pjatakov, Muralov, Sjestov och tio andra att skjutas. Radek, Skolnikov och två underordnade agenter dömdes till långvariga fängelsestraff.

I sitt sammanfattande tal den 28 januari 1937 yttrade statsåklagaren Vysjinskij:

— De människor, som under Trotskijs och Pjatakovs ledning upprättade förbindelser med de tyska och japanska under rättelseväsendena, sökte med sin spioneriverksamhet uppnå syften, som på det allvarligaste skulle ha skadat inte bara vår stats intressen utan också en rad stater, som liksom vi önskar fred och tillsammans med oss kämpar för freden. Vi är djupt intresserade av att regeringen i varje land, som önskar fred och kämpar för fred, vidtar de beslutsammaste åtgärder för att stoppa varje försök till spioneri-, skadegörar- och terroristverksamhet, organiserad av fredens fiender, av demokratins fiender, av de skumma fascistiska krafter, som förbereder krig och som söker stjälp fredens sak och därmed följaktligen hela den civiliserade och progressiva mänsklighetens sak.

s. 290

Vysjinskijs ord fick föga publicitet utanför Sovjetunionen, men de hördes och lades på minnet av vissa diplomater och journalister.

Den amerikanske Moskvaambassadören Joseph E. Davies tog djupt intryck av rättegången. Han bevistade den dagligen och följde noga dess förlopp med hjälp av en tolk. Ambassadör Davies var själv jurist

och kunde konstatera, att sovjetåklagaren Vysjinskij, som av sovjetfientliga propagandister ständigt utmålades som en »brutal inkvisitor«, verkade »mycket lik Homer Cummings, lugn, lidelsefri, kultiverad, skicklig och klok. Jag måste som jurist respektera och beundra hans sätt att leda denna förräderiprocess.«

Den 17 februari 1937 meddelade ambassadör Davies i en konfidentiell rapport till utrikesminister Cordell Hull, att nästan alla utländska diplomater i Moskva delade hans åsikt om det berättigade i domen. Han skrev:

»Jag har talat med många, om inte alla, medlemmar av den diplomatiska kåren här, och de är alla — möjligen med ett enda undantag — av den åsikten, att rättegången klart har fastställt förekomsten av en politisk komplott och sammanväring för att störta regeringen.«

Men dessa fakta kom inte till offentligheten. Mäktiga krafter hade sammansvurit sig för att dölja sanningen om femte kolonnen i Sovjetunionen. Den 11 mars 1937 skrev ambassadör Davies i sin Moskvadagbok:

»En annan diplomat, minister X, fällde ett belysande yttrande till mig i går. På tal om rättegången sade han, att de anklagade otvivelaktigt var skyldiga, och att alla de av oss som varit närvarande vid förhandlingarna praktiskt taget var ense om den saken, men att utlandet av pressmeddelandena att döma tycktes tro att processen var en blufftillställning — fasad som han kallade det — och att det tydligen var lika bra att den omgivande världen fick tro detta, trots att vi visste att så inte var fallet.«

s. 291

Trotskijs anhängare och beundrare i Europa och Amerika öste ut en ändlös ström av uttalanden, broschyrer, flygblad och artiklar, vari Moskvarättegångarna utmålades som »Stalins hämnd på Trotskij« och ett utslag av »Stalins orientaliska hämndlystnad«. Trotskisterna och deras bundsförvanter hade tillträde till en mängd tongivande publikationer. I Förenta staterna kom deras uttalanden och artiklar in i Foreign Affairs Quarterly, Reader's Digest, Saturday Evening Post, American

Mercury, New York Times och andra välkända och mycket lästa tidningar och tidskrifter. Bland de vänner, anhängare och beundrare av Leo Trotskij, vilkas uttydningar av processerna bereddes framträdande plats i amerikansk press och radio, var Trotskijs gamle Amerika-representant och auktoriserade översättare Max Eastman, den ryske renegaten och förre tjänstemannen vid utrikeskommissariatet Alexander Barmin, Trotskijs advokat Albert Goldman, som av en amerikansk domstol år 1941 dömdes för delaktighet i brottsliga stämplingar mot Förenta staternas krigsmakt, den ryske äventyraren och angivaren »general« Krivitskij, som påstod sig ha beklätt en ledande post i GPU och sedermera begick självmord, efterlämnande ett brev vari han förklarade sig ha gjort detta för att »sona sina svåra synder«, vidare den gamle sovjetfientlige propagandisten och medarbetaren i Hearstpressen Isaac Don Levine samt William Henry Chamberlin, likaledes Hearstskribent, vars synpunkter på rättegångarna publicerades i det japanska propagandaorganet Contemporary Japan under rubriken »Den ryska åderlåtningen«.

Den framträdande amerikanske trotskisten James Burnham, sedermera författare till den mycket uppreklamerade boken »The Managerial Revolution«, framställde Moskvaprocesserna som ett försåtligt försök av Stalin att vinna Frankrikes, Storbritanniens och Förenta staternas bistånd i ett »heligt krig« mot axelmakterna och att få till stånd en världsomfattande förföljelse av »alla dem som företräder den revolutionära defaitismens politik (d.v.s. trotskisterna)«. Den 15 april 1937 skrev Burnham i förordet till en trotskistisk broschyr om Pjatakov-Radek-processen:

»Ja, dessa processer är ett viktigt led i stalinismens krigsförberedelser. Stalinismen söker få massorna i Frankrike, Storbritannien och Förenta staterna att sluta upp i sina egna imperialistiska regeringars arméer och gå med i ett heligt krig mot det angrepp, som Stalin väntar att Tyskland och Japan skall sätta i gång mot Sovjetunionen. Genom de över hela världen återverkande rättegångarna söker stalinismen likvidera varje tänkbart motståndscentrum mot detta socialpatriotiska förräderi.«

s. 292

Aktionen i maj

Sammanväringningen var ännu långt ifrån krossad. Liksom Pjatakov undanhöll även Radek sovjetmyndigheterna viktiga upplysningar, trots det intryck av fullständighet som hans bekännelse gjorde. Men Radek hade på andra rättegångsdagen råkat göra en farlig felsägning. Hans hala tunga lurade honom. När han skulle parera en av Vysjinskij's snärjande frågor råkade han nämna Tuchatjevskij's namn.

— Vitalij Putna, yttrade han, kom till mig i något uppdrag från Tuchatjevskij.

Han fick brått att fortsätta och nämnde inte mer Tuchatjevskij's namn.

Dagen därpå läste Vysjinskij upp Radeks yttrande och sporde honom:

— Jag skulle vilja veta i vilket samband ni nämnde Tuchatjevskij?

Det blev en kort paus. Så kom Radeks svar lugnt och utan tvekan. Tuchatjevskij, förklarade han, ville ha en del »material i ett regeringsärende«, vilket Radek hade på Izvestijas redaktion. Han hade sänt Putna för att hämta det. Det var allt.

— Naturligtvis, tillade Radek, hade Tuchatjevskij ingen aning om min roll. Jag vet ju att han är odelat tillgiven partiet och regeringen.

Det blev inte mera sagt om Tuchatjevskij under rättegången. Men de kvarvarande konspiratörerna var övertygade om att varje ytterligare dröjsmål med den slutgiltiga kuppen vore detsamma som självmord.

Krestinskij, Rosengolz, Tuchatjevskij och Gamarnik höll i all hast en rad hemliga överläggningar. Tuchatjevskij började avdela officerare ur den militära gruppen för specialuppdrag, som de hade att verkställa i aktionsögonblicket.

I slutet av mars 1937 hade förberedelserna för militärkuppen kommit in i slutstadiet. Vid ett sammanträffande med Krestinskij och Rosengolz i den senares bostad i Moskva meddelade Tuchatjevskij, att

s. 293

militärgruppen skulle vara klar för aktion inom sex veckor. Tidpunkten för attacken kunde fastställas till början av maj, senast den 15. Inom militärgruppen diskuterade man en del olika planer för tillväggångssättet vid maktövertagandet, sade han.

En av dessa planer, förklarade Rosengolz efteråt, den som Tuchatjevskij höll styvast på, var att en grupp pålitliga militärer skulle samlas i Tuchatjevskijs bostad, under en eller annan förevändning tränga in i Kreml, besätta Kremls telefonväxel och döda ledarna för partiet och regeringen. Enligt denna plan skulle Gamarnik och hans styrkor besätta inrikeskommissariatets byggnad.

Andra alternativ diskuterades, men Krestinskij och Rosengolz höll på att denna plan var den djärvaste och därför hade de största utsikterna att lyckas.

Mötet i Rosengolz' våning avslöts i optimistisk stämning. Den plan för kuppen, som framlagts av Tuchatjevskij, såg ju mycket lovande ut. Trots förlusten av Pjatakov och andra syntes det som om den dag konspiratörerna så länge hade väntat och berett sig på äntligen stod för dörren.

April hade snart gått med de febrila slutförberedelserna för kuppen.

Krestinskij började göra upp långa listor över personer i Moskva, vilka skulle häktas och avlägsnas från sina poster vid revoltens utbrott, samt listor över personer, som kunde placeras på de sålunda ledigblivna platserna. Attentatorer under Gamarniks befäl utsågs att mörda Molotov och Vorosjilov. Rosengolz sade sig i egenskap av kommissarie för utrikeshandeln ämna ordna ett sammanträffande med Stalin i kuppögonblicket och mörda sovjetledaren i hans högkvarter i Kreml.

Det var andra veckan i maj 1937.

Då slog sovjetregeringen till, snabbt och förintande. Den 11 maj avlägsnades marskalk Tuchatjevskij från sin post som vice krigskommissarie och tilldelades ett lägre befäl i Volgaområdet. Även general Gamarnik skildes från sin post som biträdande krigskommissarie. Tuchatjevskijs och Gamarniks närmaste män i komplotten, generalerna Jakir och Uborevitj, blev likaledes förflyttade till lägre poster. Två andra generaler, Kork och Eideman, häktades och anklagades för att ha hemliga förbindelser med Nazityskland.

— Jag började bereda mig på att bli häktad, berättade Kre-

s. 294

stinskij efteråt. Jag talade med Rosengolz om saken. Rosengolz trodde inte att det var någon fara för hans del och åtog sig att upprätthålla förbindelserna med Trotskij. Några dagar senare blev jag häktad.

En officiell kommuniké bekantgjorde att Bucharin, Rykov och Tomskij, vilka stått under noggrann uppsikt och kontroll, nu var anklagade för högförräderi. Bucharin och Rykov hade anhållits. Tomskij undgick häktning genom att begå självmord. Den 31 maj följde general Gamarin Tomskijs exempel och sköt sig. Det meddelades att Tuchatjevskij och flera andra höga arméofficerare hade arresterats av NKVD. Kort därefter häktades Rosengolz. Den landsomfattande razzian efter misstänkta femtekolonnare fortgick.

Klockan elva på förmiddagen den 11 juni 1937 ställdes marskalk M.N. Tuchatjevskij och sju andra rödarmistgeneraler inför ett speciellt militärtribunal vid högsta sovjetdomstolen. På grund av förhandlingarnas militärt konfidentiella karaktär hölls rättegången inom lyckta dörrar. Det var en rent militär krigsrätt. De svarande anklagades för att ha konspirerat med fientliga makter mot Sovjetunionen. Öga mot öga med marskalkerna Vorosjilov, Budjonnyj, Sjaposjnikov och andra ledare av Röda armén stod i rättssalen utom Tuchatjevskij följande sju generaler:

- general V.I. Putna, förutvarande militärattaché i London, Tokio och Berlin,
- general I.E. Jakir, förutvarande chef för Leningradgarnisonen,
- general I.P. Uborevitj, förutvarande chef för bjeloryska Röda armén,
- general R.P. Eideman, förutvarande ledare för den frivilliga försvarsorganisationen Osoaviachim,
- general A.I. Kork, förutvarande ledare för den militära Frunse-akademin,
- general B.M. Feldman, förutvarande chef för generalstabens personalavdelning, och

- general V.M. Primakov, förutvarande chef för Charkovgarnisonen.

En officiell kommuniké fastslog:

»Undersökningarna har gett bevis för att de anklagade jämte general Jan Gamarnik varit delaktiga i statsfientliga förbindelser med ledande militära kretsar i ett av de länder, som för en ovänskaplig politik gentemot Sovjetunionen.

s. 295

De anklagade har stått i tjänst hos detta lands militära underrättelseväsen.

De har systematiskt levererat hemliga informationer om Röda armén till militära kretsar i detta land.

De har bedrivit skadegörelse för att försvaga Röda armén och förbereda dess nederlag i händelse av angrepp mot Sovjetunionen.«

Den 12 juni avkunnade militärtribunalet sin dom. De anklagade befanns skyldiga och dömdes att skjutas som förrädare av en exekutionstrupp ur Röda armén.

Åter sköljde en vild sovjetfientlig våg av rykten och propaganda över den övriga världen. Hela Röda armén sades sjuda av opposition mot sovjetregeringen. Vorosjilov »marscherade mot Moskva« i spetsen för en Stalinfientlig armé, »massarkebuseringar« pågick över hela Sovjetunionen, Röda armén hade nu förlorat sina »bästa generaler« och var »inte längre en faktor att räkna med i den internationella situationen«.

Många ärliga iakttagare var djupt oroad av händelserna i Sovjetunionen. Femte kolonnens karaktär och teknik var ännu inte allmänt kända. Den 4 juli 1937 hade amerikanske Moskvaambassadören Joseph E. Davis ett samtal med Sovjetunionens utrikeskommisarie Litvinov. Han sade rent ut till Litvinov, att avrättningen av generalerna och rättegångarna mot trotskisterna hade gjort ett dåligt intryck i Förenta staterna och Europa.

— Jag anser, sade den amerikanske ambassadören till Sovjetunionens utrikeskommisarie, att de har rubbat Frankrikes och Englands förtroende för Sovjetunionens styrka gentemot Hitler.

Litvinov var lika öppen hjärtig. Han sade till ambassadör Davies, att sovjetregeringen varit nödsakad att genom dessa rättegångar och avrättningar försäkra sig om att det inte längre fanns några förrädare, som kunde samarbeta med Berlin eller Tokio, när det oundvikliga kriget bröt ut.

— En dag, sade Litvinov, kommer världen att förstå vad vi har gjort för att skydda vår regering mot det hotande förräderiet. Vi gör hela världen en tjänst genom att skydda oss själva mot Hitlers och nazisternas världserövringshot och samtidigt bevara Sovjetunionen som ett mäktigt bålverk mot den nazistiska faran.

Efter att ha företagit personliga undersökningar av det verkliga läget inom Sovjetunionen sände ambassadör Davies den 28 juli 1937 »despesch nr 457, strängt konfidentiell« till utrikesminister Cordell Hull. Ambassadören gjorde en översikt över de senaste händelserna och avfärdade de vilda ryktena om massmissnöje och fara för sammanbrott för sovjetregeringen. »Här har inte märkts någonting som kan bekräfta tidningshistorierna om kosacker lägrande sig i närheten av Kreml eller strykande omkring på Röda torget«, skrev han. Han sammanfattade sin analys av fallet Tuchtatjevskij sålunda: s. 295

»Genom att resa en spärr mot mord och mot krig utifrån synes den nuvarande regeringen och regimen ha skapat sig en orubblig position just nu och sannolikt även för en tid framåt. Faran för revolt är för ögonblicket avlägsnad.«

Finalen

Den sista av de tre ryktbara Moskvaprocesserna öppnades den 2 mars 1938 i Fackföreningarnas hus inför Sovjetunionens högsta domstols militärkollegium. Förhandlingarna, som omspände morgon-, eftermiddags- och kvällssessioner samt sammanträden bakom lyckta dörrar, för behandling av sådant som rörde militära hemligheter, pågick i sju dagar.

De anklagade var till antalet tjugoen. Där var förutvarande GPU-chefen Henrich Jagoda och hans sekreterare Pavel Bulanov, högerledarna Nikolaj Bucharin och Alexej Rykov, trotskistledarna och tyskaagenterna Nikolaj Krestinskij och Arkadij Rosengolz, trotskisten och Japanagenten Christian Rakovskij, högerledarna och tyskaagenterna Michail Tjernov och Grigorij Grinko, polske agenten Vasilij Sjarangovitj och elva andra konspiratörer, blockmedlemmar, sabotörer, terrorister och utländska agenter, däribland den trotskistiske förbindelsemannen Sergej Bessonov och de medicinska mördarna doktorerna Levin, Pletnov och Kasakov.

Den amerikanske korrespondenten Walter Duranty, som bevistade rättegången, skrev i sin bok »Kreml och folket«:

»Detta var verkligen processen som skulle göra slut på processerna, ty denna gång stod sammanhanget klart. Åklagarmyndigheten hade samordnat dess enskildheter och lärt sig att känna igen fiender både hemma och ute. Tidigare tvivel och tvekan hade förjagats, ty den ena rättegången efter den andra — och särskilt, skulle jag tro, den så kallade generalsprocessen — hade så småningom fullständigt den bild som var så oklar och ofullständig den gången Kirov mördades.«

s. 297

Sovjetregeringen hade förberett saken med yttersta grundlighet. Först efter månader av förberedande förhör, av jämförelser med bevisning och bekännelser från föregående rättegångar, av konfrontationer mellan anklagade och vittnen, av grundliga korsförhör med de häktade konspiratörerna, hade man utformat anklagelseakten. Sovjetregeringen yrkade ansvar för:

1. att de anklagade under åren 1932–33 på uppdrag av underrättelseväsendena i mot Sovjetunionen fientliga stater bildat en konspirativ grupp under namn av »högerns och trotskisternas block« i syfte att för främmande staters räkning bedriva spioneri, skadegörelse, sabotage och terroristisk verksamhet, undergräva Sovjetunionens militära styrka, provocera militärt angrepp av dessa stater mot Sovjetunionen, arbeta för Sovjetunionens nederlag och styckning,

2. att »höger- och trotskisternas block« trätt i förbindelse med vissa främmande stater i syfte att vinna dessas militära bistånd för förverkligandet av sina brottsliga planer,
3. att »höger- och trotskisternas block« engagerat sig i systematisk spionverksamhet för dessa staters räkning och försett utländska underrättelseväsen med ytterst betydelsefulla hemliga statsupplysningar,
4. att »höger- och trotskisternas block« systematiskt utfört sabotage- och förstörelsearbete inom olika grenar av det socialistiska uppbygget (industrin, jordbruket, järnvägarna, finansväsendet, administrationen o.s.v.),
5. att »höger- och trotskisternas block« organiserat en rad terroristiska handlingar mot ledare för Sovjetunionens kommunistiska parti och sovjetregeringen samt utfört terrordåd mot S.M. Kirov, V.R. Mensjinskij, V.V. Kujbysjev och A.M. Gorkij.

Genom rättegången mot höger- och trotskistblocket offentliggjordes för första gången i historien, hur axelmakternas femte kolonn i detalj arbetade. Alla konstgrepp i axelmakternas metod för erövring inifrån låg där fullständigt blottade — propaganda, spioneri, terror, förrädare på höga poster, komplotter av quislingar, taktiken med en hemlig armé som angriper inifrån — hela historien om den femtekolonnstrategi, varmed nazisterna var i färd med att underminera Spanien, Österrike, Tjeckoslovakien, Norge, Belgien, Frankrike och andra europeiska och amerikanska nationer.

— Män som Bucharin och Rykov, Jagoda och Bulanov, Krestinskij och Rosengolz, förklarade sovjetåklagaren Vysjinskij i sitt sammanfattande tal den 11 mars 1938, är ingenting annat än en femte kolonn.

Ambassadören Joseph E. Davies, som övervar förhandlingarna, fann detta brottmål vara ett förfärande juridiskt, mänskligt och politiskt drama. Han skrev i sin dagbok den 8 mars:

»Alla den mänskliga naturens inneboende svagheter och laster — personlig ärelystnad när den är som värst — kommer

till synes vid förhandlingarna. Här blottas grunddragen i en komplott, som var mycket nära att lyckas i sitt uppsåt att bringa denna regering på fall.«

Några av de anklagade sökte rädda sina liv genom att slingra sig undan det fulla ansvaret för sina brott, skjuta skulden på andra och gesken av att vara ärliga men missledda politiker. Andra förtäljde utan synbar rörelse eller förhoppning om att undgå dödsdomen om de ruski-ga enskildheterna i de »politiska« mord de begått och den spioneri- och sabotageverksamhet de bedrivit under ledning av de tyska och japan-ska militära underrättelseväsendena.

I sitt sista yttrande inför rätten lämnade Bucharin, som nyss be-tecknat sig som sammansvärjningens »ideolog«, en livfull psykologisk bild av de inre slitningar och tvivel, som efter deras häktning börjat anfäkta så många av de förutvarande radikaler, vilka blivit förrädare och tillsammans med Trotskij konspirerat med Nazityskland och Ja-pan mot Sovjetunionen. Bucharin sade:

»Redan när jag avgav min huvudbekännelse under rättegången, sade jag, att det inte var enbart kampens nakna logik som drev oss, de kontrarevolutionära konspiratörerna, ner i denna stinkande undre värld, som här vid rättegången har blottats i all sin eländighet. Denna kampens nakna logik beledsagades av en tankarnas, sinnesförfattningens urartning, en urartning av oss själva som människor. Vi har välkända historiska exempel på dylik urartning. Man behöver bara nämna Briand, Mussolini och dylika. Så urartade även vi.

Jag vill nu tala om mig själv, om skälen till att jag ångrar mig. Det måste naturligtvis medges, att den framförda bevisningen härvid spelar en mycket betydande roll. För tre månader sedan vägrade jag att säga någonting. Sedan började jag erkänna. Varför? Därför att jag i fängelset gjorde en värdering av hela mitt förflutna. Ty när man frågar sig själv: 'Om du måste dö, vad dör du då för?', så öppnar sig plötsligt med överraskande tydlighet den absoluta svarta tomheten framför en. Där fanns ingenting att dö för, om man ville dö utan att ångra sig. Och man frågar sig: 'Nå, men antag att

s. 299

du inte dör, att du genom något under får behålla livet, vad har du då att leva för? Isolerad från alla, en fiende till folket, i en ohållbar situation, fullständigt avstängd från allt som gör livet värt att leva. . . ' Och man får genast samma negativa svar. Och i sådana stunder, medborgare domare, försvinner allt personligt, allt det man personligen är inpyrd med, allt agg, all stolthet och en massa annat faller bort, förintas.

Jag talar nu måhända för sista gången i mitt liv. Jag kan på förhand anta, att Trotskij och mina övriga medbrottslingar och även Andra internationalen kommer att försöka försvara oss och särskilt just mig. Jag tillbakavisar detta försvar. Jag motser nu min dom.«

Domen avkunnades på morgonen den 13 mars 1938. Alla de anklagade förklarades skyldiga. Tre av dem, Pletnev, Bessonov och Rakovskij, ådömdes fängelsestraff. De övriga dömdes att skjutas.

Tre år senare, på sommaren 1941, efter det nazistiska överfallet på Sovjetunionen, skrev förutvarande amerikanske Moskvaambassadören Joseph E. Davies:

»I Ryssland fanns ingen s.k. inre angripare, som samarbetade med tyska överkommandot. Hitlers inmarsch i Prag 1939 beledsagades av aktivt militärt stöd från Henleins organisationer i Tjeckoslovakien. Förhållandet var detsamma vid hans invasion i Norge. Men i Ryssland fanns ingen sudetisk Henlein, ingen slovakisk Tiso, ingen belgisk Degrelle, ingen norsk Quisling.

Historien därom hade redan blivit berättad vid de s.k. förräderi- eller upprensningsprocesserna 1937 och 1938, vilka jag bevistade och avlyssnade. När jag nu går igenom förloppet av dessa processer och även det som jag själv skrev vid den tiden, så finner jag att praktiskt taget varje sorts utslag av tysk femtekolonnverksamhet, sådan vi nu känner den, blev avslöjat och blottlagt genom de bekännelser och vittnesmål, som vid dessa rättegångar framfördes av män, som själva erkände sig vara ryska quislingar.

Alla dessa rättegångar, upprensningar och likvideringar, som

s. 300

på den tiden syntes så brutala och upprörde världen, framstår nu fullt klart som led i en kraftfull och målmedveten strävan av Stalins regering att skydda sig inte bara mot revolution inifrån utan också mot angrepp utifrån. Den gjorde sin sak grundligt med att städa upp och rensa ut alla förrädiska element inom landet. Regeringen klarade alla osäkra moment till sin favör.

Det fanns inga femtekolonnare i Ryssland 1941 — de var skjutna. Upprensningen hade rensat landet från förrädderi.«

Axelmakternas femtekolonn i Sovjetunionen hade krossats.

Kapitel 21

Mord i Mexico

Den huvudanklagade i alla tre Moskvaprocesserna var en man på tusen mils avstånd. s. 301

Efter rättegången mot Sinovjev och Kamenjev och häktningen av Pjatakov, Radek och andra ledande medlemmar av trotskistcentralen blev Trotskij i december 1936 tvingad att lämna Norge. Han begav sig över Atlanten och kom till Mexico den 13 januari 1937. Efter ett kort uppehåll hemma hos den förmögne konstnären Diego Rivera slog han upp ett nytt högkvarter i en villa i Coyoacan, en förstad till Mexico City. I Coyoacan fick Trotskij under de följande månaderna maktlös sitta och se, hur den invecklade och mäktiga femte kolonnen i Sovjetunionen bit för bit föll sönder för sovjetregeringens hammarslag.

Den 26 januari lämnade Trotskij till Hearstpressen i Förenta staterna ett av honom undertecknat uttalande om processen mot Pjatakov och Radek. »Inom partiet har Stalin placerat sig över all kritik och över staten«, sade Trotskij som kommentar till ett vittnesmål vid rättegången. »Det är omöjligt att avlägsna honom annat än genom mord.«

En amerikansk kommitté för Leo Trotskijs försvar, sammansatt av Trotskijs anhängare i Förenta staterna men till namnet ledd av sovjetfientliga »socialister«, journalister och pedagoger, bildades i New York. I kommittén ingick ursprungligen några framstående liberaler. En av dessa, författaren Mauritz Hallgren, medarbetare i tidningen Baltimore Sun, utträdde ur kommittén, så snart dess verkliga uppgift som sovjetfientlig propagandainrättning blev klar för honom. Den 27 januari 1937 offentliggjorde Hallgren en förklaring, som han tillställt kommittén och vari det hette:

»Jag har inte kunnat undgå att komma till den slutsatsen, att den amerikanska kommittén för Leo Trotskijs försvar har, måhända omedvetet, blivit ett redskap i trotskisternas händer för mot Sovjetunionen riktad politisk verksamhet. Ni torde därför stryka mitt namn i kommitténs medlemsförteckning.«

Kommittén för Trotskijs försvar satte i gång en våldsamt propagandakampanj, varvid Trotskij framställdes som »den ryska revolutionens hjälte och martyr« och Moskvaprocesserna som »en komplott av Stalin«. En av kommitténs första åtgärder var att tillsätta en »preliminär undersökningskommission« för att »granska de anklagelser som riktades mot Trotskij vid Moskvaprocesserna i augusti 1936 och januari 1937«. Medlemmar av kommissionen var den gamle filosofen och pedagogen John Dewey, författaren Carleton Beals, den förutvarande tyske socialdemokratiska riksdagsmannen Otto Rühle, den amerikanske f.d. radikale och nu sovjetfientlige journalisten Benjamin Stolberg och den hängivet Trotskijvänliga journalisten Suzanne La Follette.

Med mycken bombasm och publicitet började »undersökningskommissionen« den 10 april att anordna förhör i Coyoacan i Mexico. De enda vittnena var Trotskij själv och en av hans sekreterare, Jan Frankel, vilken hade börjat som medlem av Trotskijs personliga livvakt på Prinkipo 1930. Som Trotskijs juridiska biträde uppträdde hans amerikanske advokat Albert Goldman. Denne Goldman blev sedermera, den 1 december 1941, av en domstol i Minneapolis dömd för att ha sökt undergräva moralen inom Förenta staternas armé och flotta.

Förhören varade i sju dagar. Trotskijs »vittnesmål«, som fick stor spridning genom den amerikanska och europeiska pressen, bestod huvudsakligen av våldsamma beskyllningar mot Stalin och sovjetregeringen samt ett oresonligt skryt över hans egen roll i den ryska revolutionen. Den detaljerade bevisning mot Trotskij, som framförts vid Moskvaprocesserna, blev till största delen fullständigt ignorerad av undersökningskommissionen. Den 17 april drog sig Carleton Beals tillbaka från kommissionen. Han avgav en offentlig förklaring, i vilken det het-
te:

»De övriga kommissionsmedlemmarnas underdåniga beundran för herr Trotskij under förhören har slagit ner alla ansatser till saklig undersökning. Redan första dagen fick jag

veta, att mina frågor var olämpliga. Det slutliga korsförhöret var inpressat i ett schema, som förhindrade allt forskning efter sanningen. Jag fick på huden för att jag yttrat mig spydigt om Trotskijs arkiv. Korsförhöret bestod i att låta Trotskij ösa ur sig frasrika propagandapåståenden och vilda beskyllningar, medan ytterst få försök gjordes att få honom att bevisa sina påståenden. Kommissionen må framlägga sin ynkedom inför offentligheten, om den så behagar, men jag lånar inte mitt namn till vidare barnsligheter av liknande slag.«

s. 303

Under inflytande av denna amerikanska kommitté för Leo Trotskijs försvar satte man i gång en kampanj för att få in Trotskij i Förenta staterna. Böcker, artiklar och uttalanden av Trotskij fick stor spridning överallt i Staterna, medan sanningen om Moskvaprocesserna förblev inlåst i utrikesdepartementets lådor eller i hjärnorna på Moskvakorrespondenter, vilka trodde på, som Walter Duranty senare skrev, »de amerikanska läsarnas ytterliga motvilja mot att höra något annat än dåligheter om Ryssland«.

Trotskij lämnade olika »förklaringar till de erkännanden som vid rättegångarna gjorts av hans förutvarande goda vänner, underhuggare och bundsförvanter. Först förklarade han om rättegången mot Sinovjev och Kamenjev, att de anklagade av sovjetregeringen blivit lovade att få behålla livet på villkor att de framförde falska beskyllningar mot honom. »GPU har inte större fordringar än så«, skrev Trotskij, »och låter sina offer leva bara fordringarna uppfylls.« När Sinovjev, Kamenjev och deras medbrottslingar i terroristcentralen var skjutna, förklarade Trotskij att GPU svikit sitt löfte till dem. Men denna förklaring blev hopplöst otillfredsställande, sedan Pjatakov, Radek och de övriga anklagade vid andra Moskvaprocessen erkänt sig skyldiga och tillstått ännu värre saker. Nu påstod Trotskij, att de anklagades bekännelser var resultat av djävulsk tortyr och mystiskt verkande »droger«. Han skrev: »GPU:s rättegångar har en alltigenom inkvisitorisk karaktär, det är den enkla sanningen om dessa bekännelser. Det kan ju hända, att det här i världen finns mången hjälte, som är i stånd att uthärda varje slag av tortyr, fysisk eller moralisk, som tillfogas honom, hans hustru, hans barn. Det känner jag inte till.«

I en artikel kunde Trotskij framställa de anklagade vid rättegångarna som män av »ädel karaktär«, hängivna och ärliga »gamla bolsjevikerna«, som slagit in på oppositionens väg på grund av Stalins »förräderi mot revolutionen« och som därför blivit likviderade av Stalin. I en annan artikel kunde Trotskij häftigt beskylla Pjatakov, Radek, Bucharin och de andra för att vara »föraktliga individer«, »män med svag vilja« och »Stalins nickedockor«.

Som svar på frågan, varför dessa gamla revolutionärer, om de nu var oskyldiga, skulle avge dylika bekännelser, och varför inte en enda av de anklagade hade använt sig av den offentliga rättegången till att ropa ut sin oskuld, svarade slutligen Trotskij vid förhören i Mexico 1937: s. 304

— Det ligger i sakens natur att jag inte är skyldig att svara på dylika frågor.

I Mexico, liksom förut i Turkiet, Frankrike, Norge och överallt där han vistats, samlade Trotskij snabbt omkring sig ett kottteri av lärjungar, äventyrare och väpnade vakter. Återigen levde han i en fantastisk atmosfär av intriger.

Den villa i Coyoacan, där Trotskij inrättade sitt mexikanska högkvarter, var en sannskyldig fästning. Den omgavs av en sex meter hög mur. I de fyra hörntornen stod poster med armégevär på vakt dag och natt. Förutom den mexikanska polisavdelning, som särskilt uttagits till tjänstgöring utanför villan, patrullerade Trotskijs egna beväpnade livvakter oavbrutet kring hans högkvarter. Alla besökare måste identifiera sig och undergå förhör lika påfrestande som vid en gränspostering. Deras passersedlar måste signeras och kontrasigneras. Efter att ha släppts igenom porten i den höga muren fick de vid inträdet i själva villan sina kläder genomsökta efter dolda vapen.

Därinne rådde en atmosfär av intensiv verksamhet. En anseilig personal tog emot instruktioner av sin ledare och utförde hans uppdrag. Speciella sekreterare arbetade med den sovjetfientliga propagan- dan, med Trotskijs proklamationer, artiklar och böcker och med hans hemliga korrespondenser på ryska, tyska, franska, spanska och engelska. Liksom på Prinkipo, i Paris och i Oslo gick många av Trotskijs »sekreterare« med revolver vid sidan, och samma vidunderliga stämning av intriger och hemligheter omgav även här den sovjetfientlige konspiratören.

Posten var omfångsrik och strömmade till det mexikanska högkvarteret från alla delar av världen. Inte sällan krävde brevposten kemisk behandling, då de verkliga meddelandena var skrivna med osynligt bläck mellan oskyldiga synliga rader. Där var ständig telegrafisk förbindelse med Europa, Asien och Förenta staterna. En ändlös ström av journalister, berömdheter, politiker och mystiska personer utan namn kom för att få tala med den sovjetfientliga rörelsens »revolutionäre« ledare. Där kom titt och tätt delegationer av utländska trotskister — franska, amerikanska, indiska och kinesiska trotskister och spanska POUM-are.

Trotskij mottog sina besökare med en härskande despots åthävor. Den amerikanska journalisten Betty Kirk, som intervjuade och fotograferade Trotskij i Mexico för tidskriften Life, skildrade hans teatraliska och diktatoriska uppträdande: s. 305

»Trotskij tittade på klockan och sade i självhärskarton att han kunde bevilja oss precis åtta minuter. När han kommanderade sin ryska sekreterare att sitta för fotografen och ta upp hans diktamen, skrek han gällt åt henne att skynda på. Han befallde därefter sin nordamerikanska sekreterare Bernard Wolfe att sitta på samma sätt, och medan Wolfe var på väg genom rummet stod Trotskij och knackade med pennan i bordskanten och skrek:

– Raska på bara!«

Från den befästa villan i Coyoacan dirigerade Trotskij sin världsomspännande sovjetfientliga organisation, Fjärde internationalen.

Överallt i Europa och Asien, i Nord- och Sydamerika rådde intima förbindelser mellan denna fjärde international och axelmakternas nät av femte kolonner.

I *Tjeckoslovakien* samarbetade trotskisterna med naziagenten Konrad Henlein och hans sudettyska parti. Den trotskistiske kuriren Sergej Bessonov, som varit konsulent vid sovjetbeskickningen i Berlin, erkände när han år 1938 stod inför rätta att han i Prag på sommaren 1935 hade trätt i förbindelse med Konrad Henlein. Bessonov förklarade att han tjänstgjort som kontaktman mellan Henleins grupp och Leo Trotskij.

I *Frankrike*: Jacques Doriot, nazistagent och grundaren av det franska fascistpartiet, var en kommunistisk fanflykting och trotskist. Liksom andra nazistagenter och franska fascister samarbetade Doriot intimt med den franska sektionen av den trotskistiska fjärde internationalen.

I *Spanien* ingick trotskisterna i POUM, den femtekolonnorganisation som biträdde Francos fascistiska uppror. Ledare för POUM var Andreas Nin, Trotskijs gamle vän och bundsförvant.

I *Kina* opererade trotskisterna under direkt överinseende av Japans militära underrättelseväsen. Deras verksamhet var mycket uppskattad av ledande japanska underrättelseofficerare. Chefen för den japanska spioneritjänsten i Peking förklarade år 1937: »Vi bör stödja den trotskistiska gruppen och hjälpa den till framgång, så att dess verksamhet i olika delar av Kina blir till gagn för vårt kejsardöme, ty dessa kineser verkar mycket nedbrytande på sitt lands enhet. De arbetar anmärkningsvärt slugt och skickligt.«

s. 306

I *Japan* kallades trotskisterna »hemliga tjänstens hjärntrust«. De var anställda vid specialskolor, där de undervisade japanska hemliga agenter i konsten att nästla sig in i Sovjetunionens kommunistiska parti och i kämpande antifascistiska rörelser i Kina och Japan.

I *Sverige* åtnjöt den ledande trotskisten och sedermera nazisten Nils Flyg ekonomiskt stöd av den pronazistiske finansmannen och svindlaren Ivar Kreuger. Kreugers subsidiering av den trotskistiska rörelsen kom i dagen efter hans självmord, när utredningsmännen bland hans papper fann kvittenser från allehanda politiska äventyrare, däribland Adolf Hitler.

Flygs tidning och parti subsidierades som bekant också direkt av den tyska nazistregimen. Ö.a.

Över hela världen hade trotskisterna blivit till ett redskap, som axelmakternas underrättelseväsen använde för att i egna syften nästla sig in i liberala och radikala rörelser och i arbetarorganisationerna.

Även efter Trotskijs död fortsatte Fjärde internationalen med sin femtekolonnverksamhet.

I Storbritannien gjorde folk från Scotland Yard och polisen i april 1944 razzior i de trotskistiska högkvarteren i London, Glasgow, Wallsend och Nottingham, sedan det uppdagats att trotskisterna sökt få i gång strejker över hela landet i syfte att försvaga den brittiska krigsinsatsen.

I Förenta staterna blev arton ledande amerikanska trotskister av en domstol i Minneapolis den 1 december 1941 förklarade skyldiga till

konspiration i syfte att undergräva lojaliteten och disciplinen bland de amerikanska soldaterna och matroserna.

Tillsammans med Trotskijs advokat Albert Goldman dömdes sekreteraren i Socialistiska arbetarpartiet (det namn under vilket trotskisterna i Förenta staterna opererade) James P. Cannon, trotskisttidningen Militants redaktör Felix Morrow, en av Trotskijs livvakter från Mexico Jake Cooper och fjorton andra ledande medlemmar av den amerikanska trotskiströrelsen. De fick fängelsestraff varierande mellan ett år och sexton månader.

Grant Dunne, en av de främsta trotskisterna inom amerikanska arbetarrörelsen, vars namn hade blivit nämnt under förhandlingarna, begick självmord tre veckor innan rättegången började.

I mars 1943 blev trotskistorganet Militant transportförbjudet på grund av att det sökt »försvåra och förhindra regeringens ansträngningar att föra kriget till ett segerrikt slut«. Efter en granskning av Militant sände justitiedepartementet ut en förklaring, vari det het- s. 307 te: »Sedan den 7 december 1941 har tidningen öppet sökt avskräcka folkens breda lager från deltagande i kriget. Den har även innehållit förlöjligande av demokratin och annat material, som tydligen varit avsett att framkalla opposition mot krigsdeltagandet samt att undergräva moralen inom de väpnade styrkorna.«

Den amerikanske utlandskorrespondenten Paul Ghali i Chicago Daily News meddelade från Schweiz den 28 september 1944, att Gestapochefen Heinrich Himmler använde de europeiska trotskisterna som del av en planerad nazistisk underjordisk rörelse för sabotage och konspiration efter kriget. Ghali omtalade, att de fascistiska ungdomsorganisationerna utbildades i trotskistisk »marxism«, försågs med falska papper, beväpnades och lämnades kvar bakom de allierades linjer med order att nästla sig in i de kommunistiska partierna i de befriade områdena. I Frankrike blev medlemmar av Joseph Darnands fascistmilis beväpnade av nazisterna för att bedriva terror och femtekolonverksamhet efter kriget. »Detta den franska nationens avskum«, tillade Ghali i sitt reportage, »utbildas nu i 'bolsjevikisk' verksamhet enligt den trotskistiska internationalens traditioner och efter Heinrich Himmlers personliga order. Deras uppgift är att bedriva sabotage på de allierades förbindelselinjer och mörda gaullistiska franska politiker. De instrueras att säga sina landsmän, att Sovjetunionen av i dag bara representerar en borgerlig förvrängning av Lenins ursprungliga

principer och att det är på tiden att återgå till sund bolsjevikisk ideologi. Detta uppsättande av »röda« terroristgrupper är Himmlers nyaste politik i syfte att skapa en fjärde international, ordentligt infekterad av nazistiska baciller. Den är avsedd att sättas in såväl mot brittena och amerikanerna som mot ryssarna, men särskilt mot ryssarna.«

Den ryska femte kolonnens slutgiltiga sammanbrott vid Moskva-rättegången mot höger- och trotskistblocket var ett bedövande slag för Trotskij. En grundton av desperation och hysteri började dominera i det han skrev. Hans propaganda mot Sovjetunionen blev alltmera hänsynslös, motsägelsefull och överspänd. Han talade ständigt om sin egen »historiska rätt«. Hans angrepp mot Josef Stalin förlorade allt samband med sunda förnuftet. Han skrev artiklar, där han påstod att sovjetledaren fann en sadistisk njutning i att »blåsa rök i ansiktet på spädbarn«. Hans frätande personliga hat mot Stalin blev alltmer den förhärskande faktorn i hans liv. Han satte sina sekreterare till att arbeta med en omfångsrik, alltigenom smädlig levnadsbeskrivning över Stalin.

s. 308

Trotskijs vänner i Förenta staterna gick i författning om att få denna bok utgiven på Harpers förlag i New York. Men när boken redan var i tryck, beslöt Harper i sista minuten att inte ge ut den, och de få exemplar som redan sänts ut i bokhandeln indrogs. En del avsnitt av boken hade förut publicerats av Trotskij i artikelform. Den sista artikeln som publicerades före hans död blev införd i tidskriften Liberty i augusti 1940 och bar titeln »Blev Lenin förgiftad av Stalin?«. I april 1946, mitt i en ny högkonjunktur för den sovjetfientliga propagandan i Förenta staterna, ändrade Harperförlaget sitt föregående beslut och gav ut Trotskijs ordsvall mot Stalin.

År 1939 kom Trotskij i förbindelse med den kongresskommitté, som leddes av deputeraden Martin Dies från Texas. Kommittén, som tillsatts för att undersöka oamerikansk verksamhet, hade blivit ett forum för sovjetfientlig propaganda. Trotskij uppvaktades av ombud för denna Dieskommitté och ombads att som »sakkunnigt vittne« avge sitt yttrande om hotet från Moskva. I New York Times för den 8 december 1939 återgavs ett uttalande av Trotskij, vari han förklarade det vara hans politiska plikt att vittna inför Dieskommittén. Man diskuterade planer på att låta Trotskij komma till Förenta staterna. Dessa planer kom emellertid aldrig till utförande.

I september 1939 kom en europeisk trotskistagent, som reste under namnet Frank Jacson, till Förenta staterna med den franska atlantbåten Ile de France. Hans rätta namn var annars Jacques Mornard van der Dresche. Bland hans övriga täcknamn var Leon Jacome och Leon Haikys. Denne Jacson hade värvats till den trotskistiska rörelsen av en amerikansk trotskist, Sylvia Ageloff, medan han studerade vid Sorbonne i Paris. År 1939 uppsöktes han i Paris av en representant för den hemliga ledningen för Fjärde internationalen och fick besked om att han skulle fara till Mexico för att tjänstgöra som en av Trotskij »sekreterare«. Han fick ett pass, som ursprungligen hade tillhört en kanadensisk medborgare Tony Babich, som varit med i den spanska republikanska armén och blivit dödad av fascisterna i Spanien. Trotskisterna hade fått tag på Babichs pass, avlägsnat hans fotografi och satt dit Jacques i stället.

s. 309

Jacson möttes vid sin ankomst till New York av Sylvia Ageloff och andra trotskister. Han meddelade sedermera inför den mexikanska polisen:

»Trotskij ville skicka mig till Sovjetunionen med uppgift att organisera en ny tingens ordning där. Han sade att jag måste fara till Shanghai med en Kinabåt och på vissa fartyg där träffa samman med andra agenter för att sedan tillsammans med dem resa genom Manchukuo till Ryssland. Vårt uppdrag var att åstadkomma demoralisering inom Röda armén och utföra diverse sabotagehandlingar vid vapenfabriker och andra industrier.«

Jacson kom aldrig iväg på sin terroristiska mission till Sovjetunionen. I den starkt befästa villan i Coyoacan mördade han på aftonen den 20 augusti 1940 sin ledare Leo Trotskij genom att slå en spetshacka i huvudet på honom.

När Jacson häktades av den mexikanska polisen, uppgav han att han velat gifta sig med Sylvia Ageloff, men att Trotskij förbjudit giftermålet. Ett våldsamt gräl om flickan hade utbrutit mellan de båda männen.

— För hennes skull, sade Jacson, beslöt jag att offra mig själv helt och hållet.

I sin vidare redogörelse förklarade Jacson:

»I stället för att möta en politisk ledare, som gick i spetsen för arbetarklassens frihetskamp, fann jag mig stå inför en man, som inte traktade efter annat än att få tillfredsställa sina egna behov, sitt hat och sin hämndlystnad, och som inte använde arbetarnas kamp för annat än att dölja sin egen lumpenhet och sina egna snöda beräkningar.

Sedan jag lärt känna det här huset, som han sade sig ha förvandlat till en så utmärkt fästning, har jag ofta undrat varifrån pengarna till ett dylikt arbete kan ha kommit. Den konsul för en stor främmande nation,¹ som så ofta besökte honom, skulle kanske kunna svara på den frågan.

Det var Trotskij som förstörde mig, min framtid och alla mina strävanden. Han gjorde mig till en man utan namn, utan hemland, till ett redskap i sina händer. Jag hade hamnat i en återvändsgränd. Trotskij kramade ihop mig i sina händer som om jag varit papper.«

Efter Trotskijs död fanns endast en kandidat för Napoleons roll i Ryssland kvar i livet — Adolf Hitler.

¹*Nation*: här menas egentligen inte *nation* utan *stat*, men det engelska ordet »nation« har kommit till användning i översättningen, trots att det engelska ordet »nation« inte betecknar samma sak som det svenska »nation«; de ser bara likadana ut. Sovjetunionen var ju t.ex. inte en nation utan omfattade liksom det kejserliga Ryssland flera. I den tyska översättningen står också mycket riktigt på motsvarande ställe »eines großen Staates« (»en stor stats«) och i den ryska »odnogo krupnogo inostranogo gosudarstva« (»en viss stor utländsk stats«). Se i J.V. Stalin: »*Marxismen och den nationella frågan*« (Moskva 1950) bl.a. om vad, en nation är. Anm. vid avskrift år 2006.

Del IV

**FRÅN MÜNCHEN TILL SAN
FRANCISCO**

Kapitel 22

Andra världskriget

s. 313

München

I sin officiella publikation »Fred och krig; Förenta staternas utrikespolitik« förklarade det amerikanska utrikesdepartementet: »Det ödes tunga årtiondet 1931–1941 började och slutade med japanska våldshandlingar. Det kännetecknades av det hänsynslösa utvecklandet av en politik, som medvetet syftade till världsherravälde från Japans, Tysklands och Italiens sida.«

Andra världskriget började 1931, när japanerna bröt in i Manchuriet under förevändning att de skulle skydda Asien mot kommunismen. Två år senare störtade Hitler den tyska republiken under förevändning att det gällde att rädda Tyskland från kommunismen.

År 1937 slöt sig Italien till Tyskland och Japan i deras Antikominternpakt, Japan slog på nytt till i Kina och besatte Peking, Tientsin och Shanghai. Axeln Berlin–Rom–Tokio tillkom för att »rädda världen från kommunismen«.

Sovjetunionens utrikeskommissarie Maxim Litvinov yttrade i september 1937 inför Nationernas förbunds församling:

»Vi känner till tre stater, som under de senaste åren gjort sig skyldiga till angrepp på andra stater. Trots all skillnad i fråga om regim, ideologi, materiell och kulturell standard hos offren för dessa angrepp, så rättfärdigar alla tre staterna sina angrepp med en och samma motivering: att bekämpa kommunismen. De styrande i dessa stater tror helt naivt,

eller rättare låtsar sig tro, att det räcker att nämna ordet 'antikommunism' för att alla deras förbrytelser mot internationella åtaganden skall vara dem förlåtna.«

s. 314

Maskerade bakom Antikominternpakten gick Tyskland, Japan och Italien fram för erövringen och förslavandet av Europa och Asien.

Världen hade två ting att välja på, dels sammanslutning alla nationer som motsatte sig den nazistiska, fascistiska och japanska aggressionen, och stoppande av axelns krigshot innan det var för sent, dels splittring, bitvis underkastelse för aggressionen och oundviklig fascistisk seger. Axelns propagandaministerier, Trotskijs agenter, franska, brittiska och amerikanska reaktionärer förenades alla i den internationella fascistiska kampanjen mot den kollektiva säkerheten. Tanken på enhet mot aggressionen angreps som »kommunistisk propaganda«, avfärdades som en »utopisk dröm« och stämplades som »krigsprovokation«. I stället kom man med den försoningspolitik som syftade till att ställa om det oundvikliga kriget till ett samfällt dråpslag mot Sovjetunionen. Nazityskland levde högt på denna politik.

Den brittiske premiärministern Neville Chamberlain, försoningspolitikens store hjälte, sade att den kollektiva säkerheten komme att dela upp Europa »i två väpnade läger«.

Nazisttidningen Nachtausgabe förklarade i februari 1938:

»Vi vet nu, att den engelske premiärministern i likhet med oss anser den kollektiva säkerheten vara rena galenskapen.«

I ett tal i Manchester den 10 maj 1938 replikerade Winston Churchill:

»Vi har fått veta, att vi inte får dela upp Europa i två väpnade läger. Ska det då bara få finnas ett väpnat läger — diktatorernas väpnade läger — och en hop isolerade folk, som står utanför och undrar vilket av dem som först blir taget och om de ska bli underkuvade eller bara rätt och slätt utplundrade?«

Churchill kallades »krigshetsare«.

I september 1938 nådde försoningspolitiken sin höjdpunkt. Det nazistiska Tysklands, det fascistiska Italiens samt Storbritanniens och

Frankrikes regeringar undertecknade Münchenavtalet, den sovjetfi-entliga heliga allians, som all världens reaktionärer hade drömt om alltsedan 1918.

Detta avtal ställde Sovjetunionen utan bundsförvanter. Traktaten mellan Frankrike och Sovjetunionen, hörnstenen i Europas kollektiva säkerhet, fanns inte mer. Det tjeckiska Sudetlandet blev en del av Nazityskland. Portarna österut stod uppslagna på vid gavel för den tyska krigsmakten.

s. 315

Den 24 september 1938, medan nazisterna som bäst marscherade upp mot Tjeckoslovakien, förkunnade den ledande artikeln i den trotskistiska New York-tidningen Socialist Appeal:

»Tjeckoslovakien är ett av de mest vidunderliga nationella missfoster som kläcktes fram på den skändliga Versailleskonferensen. Den tjeckoslovakiska demokratin har aldrig varit annat än en smutsig täckmantel för en långt driven kapitalistisk utsugning. Den historiska nödvändigheten kräver den skarpaste revolutionära opposition mot den tjeckoslovakiska borgarstaten, hur förhållandena än gestaltar sig.«

Under dylika falskt revolutionära slagord förde trotskisterna runt om i Europa och Amerika en oförtruten kampanj mot den kollektiva säkerheten och mot de små staternas rätt att försvara sig mot axelns angrepp. När Etiopien, Spanien, Nord- och Mellankina, Österrike och Tjeckoslovakien i tur och ordning invaderades av Tyskland, Italien och Japan, skrek medlemmarna av Trotskijs fjärde international ut över världen, att kollektiv säkerhet bara var att frammana kriget. Trotskij påstod, att »försvar av den nationella staten« i själva verket var en »reaktionär uppgift«. I sin broschyr »Fjärde internationalen och kriget«, vilken användes som grundläggande propagandamaterial av trotskisterna i deras kamp mot den kollektiva säkerheten, skrev Trotskij:

»Försvaret av den nationella staten, framför allt i det balkaniserade Europa, är i ordets fullaste bemärkelse en reaktionär uppgift. Den nationella staten med sina gränser, pass, mynts-system, tullar och sin armé för att skydda tullarna har blivit ett fruktansvärt hinder för mänsklighetens ekonomiska och kulturella utveckling. Proletariatets uppgift är inte

att försvara den borgerliga staten, utan att fullständigt och slutgiltigt förgöra den.«

Trotskijns anhängare och sympatisörer i Europa och Amerika förde en hätsk kamp mot den franska folkfronten, den spanska republikanska regeringen och andra fosterländska antifascistiska massrörelser, som sökte uppnå nationell enhet inom de egna länderna och kollektiv säkerhet genom avtal med Sovjetunionen. Den trotskistiska propagandan gjorde gällande, att dessa rörelser bara skulle dra in sina länder i krig. »Den stalinistiska formen av enhetsfront«, sade den ledande brittiske trotskisten C.L. James, »är inte en enhet för frihetskamp, utan s. 316 enhet för att driva alla arbetare ut i ett imperialistiskt krig«.

Trotskij själv varnade oupphörligt för de »faror« som ett axelns nederlag mot de icke aggressiva nationerna skulle föra med sig. »En seger för Frankrike, Storbritannien och Sovjetunionen över Tyskland och Japan«, förklarade Trotskij vid förhören i Mexico i april 1937, »skulle först och främst betyda att Sovjetunionen förvandlades till en borgerlig stat och Frankrike till en fasciststat, ty för att kunna besegra Hitler måste man ha en oerhörd militärapparat. En seger skulle betyda att fascismen slogs ner i Tyskland och upprättades i Frankrike.«

På detta sätt arbetade Trotskij och hans medagitatorer hand i hand med försoningsmännen och med axelns propagandaministerier för att intala Europas folk att kollektiv säkerhet var en krigsprovokation och att de som arbetade för kollektiv säkerhet var »Stalins verktyg«.

»Münchenavtalet«, skrev Walter Duranty i »Kreml och folket«, »syntes vara den största förödmjukelse Sovjetunionen lidit sedan Brest-Litovsk-fördraget.«

Och nu väntade världen på kriget mellan nazisterna och Sovjetunionen.

När Neville Chamberlain återkom till England, viftade han med en papperslapp med Hitlers namnteckning på och ropade:

— Det här betyder fred i vår tid!

Tjugo år tidigare hade den brittiske spionen kaptan Sidney George Reilly utropat:

— Detta fruktansvärda som kommit till i Ryssland måste till varje pris krossas! Fred med Tyskland! Ja, fred med vem som helst! Fred, fred till varje pris, och sedan en enad front mot mänsklighetens verkliga fiender!

Den 11 juni 1938 förklarade Chamberlains vapendragare i underhuset Arnold Wilson:

— Enighet är nödvändig, och den verkliga faran för världen i dag hotar inte från Tyskland eller Italien utan från Ryssland.

Men de första offren för det sovjetfientliga Münchenavtalet var inte sovjetfolken. De första offren var de borgerligt demokratiska folken i Europa. Återigen dolde den antibolsjevikiska fasaden ett förräderi mot demokratin.

I februari 1939 erkände de franska och brittiska regeringarna general Francos fascistdiktatur som Spaniens lagliga regering. De sista dagarna i mars förvandlades det republikanska Spanien till en fascistisk provins efter två och ett halvt års legendarisk, kvalfull kamp mot en förkrossande övermakt. s. 317

Den 15 mars 1939 upphörde Tjeckoslovakien att vara en självständig stat. Nazistiska pansardivisioner körde bullrande in i Prag. Skoda-erken och tjugotre andra krigsmateriefabriker, representerande en vapentillverkning tre gånger så stor som det fascistiska Italiens, blev Hitlers egendom. Den fascistvänlige general Jan Sirovy, som en gång lett de tjeckiska interventionsarméerna i Sovjetsibirien, överlämnade till det tyska överkommandot den tjeckoslovakiska arméns tusen flygplan, dess arsenaler, dess förråd och hela dess förstklassiga militära utrustning.

Den 20 mars 1939 tvingades Litauen avträda sin enda hamn, Memel, till Tyskland.

På långfredagsmorgonen den 7 april 1939 gick Mussolini över Adriatiska havet och överföll Albanien. Fem dagar senare mottog kung Viktor Emanuel den albanska kronan.

Ännu medan Hitler var i färd med att besätta Tjeckoslovakien, kom Stalins varningar till Englands och Frankrikes försoningspolitiker att deras sovjetfientliga politik kunde sluta olyckligt för dem själva. Stalin

talade i Moskva den 10 mars 1939 vid Sovjetunionens kommunistiska partis artonde kongress.

Det icke förklarade krig, sade Stalin, som axelmakterna redan satt igång i Europa och Asien under Antikominternpaktens mask, var inte riktat enbart mot Sovjetunionen, utan också, och nu faktiskt i första hand, mot Englands, Frankrikes och Förenta staternas intressen.

Kriget förs, sade Stalin, av aggressiva stater, som på alla sätt inkräktar på de icke aggressiva staternas intressen, främst då Englands, Frankrikes och Förenta staternas, under det att dessa sistnämnda länder dragit sig undan, retirerat, gjort eftergift på eftergift åt aggressorerna, avstått från varje som helst försök till motstånd och rentav själva i viss grad understött aggressorerna. Otroligt men sant!

De reaktionära politikerna i västdemokratierna, förklarade Stalin, hade förkastat den kollektiva säkerhetens politik. I stället drömde de om en mot Sovjetunionen riktad sammanslutning, maskerad med diplomatiska fraser som »försonlighet« och »nonintervention«. Men denna politik var redan dömd, sade Stalin och fortsatte:

Vissa europeiska och amerikanska politiker och tidningskrivare har förlorat tålamodet i sin väntan på marschen mot Sovjetukraina och börjat blotta vad som i verkligheten ligger bakom noninterventionspolitikerna. De säger helt öppet och ger oss svart på vitt på att de blivit grymt besvikna på tyskarna, som i stället för att fortsätta marschen österut, mot Sovjetunionen, nu bevars vänt sig västerut och krävt kolonier. Det verkar som om Tyskland skulle ha fått Tjeckoslovakien som förskotts betalning på en beställning av krig mot Sovjetunionen och nu vägrar effektuera beställningen. s. 318

Det skulle inte falla mig in, fortsatte Stalin, att moralisera över noninterventionspolitikerna, att tala om svek, förräderi och så vidare. Det vore naivt att predika moral för folk som inte erkänner några allmänmänskliga moralbegrepp. Politik är politik, som de gamla förhårdade borgerliga politikerna säger. Det måste emellertid sägas ifrån, att det stora och farliga politiska spel, som noninterventionspolitikerna män satt igång med, kan sluta med ett allvarligt fjasko för dem själva.

Sovjetunionen önskade alltjämt mellanfolkligt samarbete mot angrifarna och en realistisk kollektiv säkerhetspolitik, men Stalin sade klart ifrån, att detta samarbete måste vara ärligt och helhjärtat. Röda armén hade inte för avsikt att kratsa kastanjerna ur elden åt de engelska och franska försoningspolitikerna. Om det värsta till slut skulle

inträffa, så kunde Röda armén förlita sig på sin egen styrka och på sovjetfolkens enhet och solidaritet. Som Stalin uttryckte det:

Skulle det bli krig, så kommer vår armé att ha både uppland och front starkare än varje annat lands armé, och de utanför våra gränser boende personer, som tycker om militära konflikter, gjorde klokt i att lägga detta på minnet.

Men Stalins rättframma, eftertryckliga varning ignorerades.

I april 1939 visade en brittisk opinionsundersökning, att 87 procent av det engelska folket var för en allians mellan England och Sovjetunionen mot Nazityskland. Churchill ansåg att ett närmande mellan de båda folken var »en fråga om liv eller död«. I ett tal den 27 maj sade han skarpt ifrån:

— Hans majestäts regering har försummat vårt försvar, kastat bort Tjeckoslovakien med allt vad detta land betyder ifråga om militära resurser och lastat på oss försvaret av Polen och Rumänien, och om den nu avvisar och kastar bort den outhärliga ryska hjälpen och sålunda på sämsta möjliga sätt leder oss in i det värsta av krig, så har den dåligt förtjänat den storsinta behandling den åtnjutit av sina landsmän.

David Lloyd George understödde den 29 juli Churchills yrkanden s. 319 med följande ord:

— Herr Chamberlain förhandlade direkt med Hitler. Han for till Tyskland för att träffa honom. Han och lord Halifax besökte Rom. De kom till Rom, drack Mussolinis skål och talade om för honom vilken fin karl han var. Men vem har de sänt till Ryssland? De har inte ens skickat ett lägsta rangens statsråd, utan bara ett skrivbiträde från utrikesdepartementet. Detta är en förolämpning. De har inget sinne för proportioner och för allvaret i en situation, där världen står vid randen av en avgrund.

Men det brittiska folkets röst och vad engelska statsmän som Churchill och Lloyd George sade lämnades utan avseende.

»En hastigt påkommen allians med Ryssland skulle bli till hinder för andra förhandlingar«, skrev Londontidningen Times.

Samma dag som nazistarmén ryckte in i Prag var en delegation av brittiska industrimän i Düsseldorf för att utarbeta de sista detaljerna i ett vittomfattande avtal med den tyska storfinansens.

I juli kom den brittiska pressen med den sensationella uppgiften, att sekreteraren i parlamentets handelsutskott Robert S. Hudson hade sammanträffat med Hitlers ekonomiske rådgivare dr Helmuth Wohlthat för att dryfta möjligheterna för ett brittiskt lån på 51 miljoner pund till Nazityskland.

Långt ifrån alla stora brittiska affärsmän gillade försoningspolitiken med nazisterna. Den 8 juni yttrade bankiren och kolmagnaten lord Davies i överhuset:

— Den ryska regeringen vet mycket väl, att vissa kretsar här i landet bär på hoppet att de tyska örnarna ska flyga österut och inte mot väster, som det tydligen var meningen på den tid då Hitler skrev »Mein Kampf«.

På tal om Chamberlains förhandlingar med sovjetregeringen sade lord Davies:

— Jag undrar ibland allt fortfarande om regeringen menar allvar med dessa förhandlingar eller om de bara är ett köttben att slänga åt folkopinionen.

När sommaren 1939 gick mot sitt slut och kriget i Europa var mera överhängande än någonsin, var William Strang, en lägre tjänsteman i utrikesdepartementet, vilken Chamberlain sändt till Moskva, den ende brittiske representant som låg i direkta förhandlingar med sovjetregeringen. Folkopinionens tryck tvingade Chamberlain att ge förhandlingarna med Sovjetunionen ett annat utseende. Den 11 augusti kom en brittisk militärdelegation till Moskva för generalstabsöverläggningar. Denna brittiska delegation hade rest från London med ett tretton knops fartyg, alltså långsammaste möjliga färd sätt. När delegationen kommit fram, fick ryssarna veta att den inte hade mer befogenhet än Strang att sluta något avtal med sovjetregeringen.

s. 320

Sovjetunionen skulle isoleras och lämnas ensam att möta ett nazistiskt Tyskland, som understöddes passivt, om inte rentav aktivt, av de Münchensinnade regeringarna i Europa.

Joseph E. Davis skildrade sedermera det val, som sovjetregeringen ställdes inför. Förre ambassadören i Sovjetunionen skrev den 18 juli 1941 till president Roosevelts rådgivare Harry Hopkins:

»Med anledning av mina iakttagelser och förbindelser sedan 1936 tror jag mig kunna säga att det, bortsett från Förenade staternas president, inte fanns någon regering i världen, som såg Hitlers hot mot freden och nödvändigheten av kollektiv säkerhet och allianser mellan de icke aggressiva nationerna mera klart än vad sovjetregeringen gjorde. Den var redo att slåss för Tjeckoslovakien. Den sade upp sin nonaggressionspakt med Polen före *München*, emedan den ville ha vägen fri för sina trupper genom Polen för att om så krävdes kunna komma till Tjeckoslovakiens hjälp och uppfylla sina fördragsförpliktelser. Även efter München och så sent som på våren 1939 var sovjetregeringen villig att gå samman med Storbritannien och Frankrike, om Tyskland skulle angripa Polen eller Rumänien, men yrkade på att det skulle hållas en internationell konferens av icke aggressiva stater för att objektivt och realistiskt kunna bestämma vad var och en kunde göra, och att Hitler därefter skulle få besked om deras samfällda motstånd. Förslaget avvisades av Chamberlain under hänvisning till Polens och Rumäniens motvilja mot att gå samman med Ryssland.

Hela våren 1939 försökte sovjetregeringen få till stånd en definitiv överenskommelse, som säkrade ett enhetligt uppträdande och samordnande av de militära planerna för att stoppa Hitler.

Storbritannien vägrade att ge Ryssland samma garanti för försvaret av de baltiska staterna, som Ryssland gav Frankrike och Storbritannien om försvaret av Belgien och Nederländerna. Sovjetregeringen kom på goda grunder till den övertygelsen att inga omedelbara, praktiska och effektiva åtgärder kunde åstadkommas tillsammans med Frankrike

s. 321

och Storbritannien. Den tvingades till en nonaggressionspakt med Hitler.«

Tjugo år efter Brest-Litovsk-fördraget hade de sovjetfientliga politikerna i Västeuropa än en gång drivit Sovjetunionen till att i självförsvar sluta ett icke önskat avtal med Tyskland.

Den 24 augusti 1939 ingick Sovjetunionen en nonaggressionspakt med det nazistiska Tyskland.

Världskriget nummer två

Den 1 september 1939 gick nazisternas motoriserade divisioner över polska gränsen på sju ställen. Två dagar senare förklarade Storbritannien och Frankrike krig mot Tyskland. På två veckor störtade den polska regim samman, som under ledning av den sovjetfientliga s.k. översteklickan hade gått i förbund med nazismen, avvisat Sovjetunionens bistånd och bekämpat den kollektiva säkerheten, och nu gjorde nazisterna rent hus med resterna av sin forna bundsförvant.

Den 17 september, medan nazistkolonnerna rusade fram genom Polen och den polska regeringen flydde i panik, gick Röda armén över Polens östra förkrigsgräns och besatte de bjeloryska, västukrainska och galiziska områdena innan de nazistiska pansaravdelningarna hann dit. Under snabb marsch västerut återtog Röda armén hela det territorium, som Polen hade tillskansat sig av Sovjetryssland år 1920.

— De ryska arméernas uppställning på denna linje var en uppenbart nödvändig rysk säkerhetsåtgärd inför det nazistiska hotet, förklarade Winston Churchill i en radioutsändning den 1 oktober. Det har skapats en östfront, som det nazistiska Tyskland inte vågar sig på. När herr von Ribbentrop i förra veckan var kallad till Moskva, så var det för att få och hålla till godo med det beskedet, att de nazistiska planerna på Baltikum och Ukraina måste skrinläggas.

Röda arméns framryckning västerut var den första i en rad åtgärder, som sovjetregeringen vidtog för att motverka nazismens utbredning och stärka Sovjetunionens försvar inför den oundvikliga uppgörelsen med Tredje riket.

Sista veckan i september och första dagarna i oktober ingick sovjetregeringen avtal om ömsesidigt bistånd med Estland, Lettland och Litauen. Dessa avtal tillerkände Sovjetunionen rätten att förlägga garnisoner, flygfält och flottbaser inom de baltiska staterna.

s. 322

Men längre norrut förblev Finland en potentiell militär bundsförvant till Tredje riket.

Finlands militära ledare, friherre Carl Gustaf Mannerheim, stod i intim och ständig förbindelse med det tyska överkommandot. Det förekom titt och tätt gemensamma stabsöverläggningar och tyska officerare höll regelbunden uppsikt över finska arméns manövrer. Den finske generalstabschefen general Lennart Oesch hade fått sin militära utbildning i Tyskland liksom hans närmast man general Hugo Österman, vilken tjänstgjort i tyska armén under första världskriget.

Även de politiska förbindelserna mellan Finland och Nazityskland var intima. Statsminister Risto Ryti ansåg Hitler vara ett »geni«, och den förmögne tyskvännen Pehr Svinhufvud, som innehade tyska järnkörset, var den mäktigaste mannen bakom kulisserna i finsk politik.

Med hjälp av tyska officerare och ingenjörer hade Finland förvandlats till en mäktig fästning och bas för en invasion i Sovjetunionen. Tjugotre militära flygbaser hade anlagts på finsk mark, och de var i stånd att härbärgera tio gånger så många plan som det finska flygvapnet förfogade över. Nazistiska tekniker hade lett bygget av Mannerheimlinjen, en kedja av labyrintiska, förstklassigt inredda befästningar med tungt artilleri på flera mils djup utefter sovjetgränsen, delvis på endast trettiofem kilometers avstånd från Leningrad. Till skillnad från Maginotlinjen var Mannerheimlinjen anlagd inte bara i försvarssyfte utan också för att kunna hysa en ansevärd angreppsstyrka. När denna Mannerheimlinje nalkades sin fullbordan på sommaren 1939, kom Hitlers generalstabschef Halder från Tyskland och gjorde en sista översyn över den väldiga befästningsanläggningen.

Sovjetregeringen föreslog Finland en pakt om ömsesidigt bistånd. Moskva erbjöd Finland åtskilliga tusen kvadratkilometer sovjetterritorium i mellersta Karelen i utbyte mot några strategiskt viktiga finska öar nära Leningrad samt ett stycke av Karelska näset och begärde att på trettio år få arrendera hamnen Hangö för att där anlägga en flottbas. Sovjetledarna betraktade de nämnda territorierna som oumbärliga för försvaret av den röda flottbasen Kronstadt och staden Leningrad.

Den nazistorienterade klick, som behärskade den finska regeringen, avbröt helt tvärt förhandlingarna i mitten av november. s. 323

I slutet av november var Sovjetunionen och Finland i krig med varandra.

De sovjetfientliga elementen i England och Frankrike trodde att stunden för det länge väntade heliga kriget nu var inne. Det besynnerliga, orörliga kriget mot Nazityskland i väster var »fel krig«. Det rätta kriget var i öster. I England, Frankrike och Förenta staterna började en våldsam sovjetfientlig kampanj under parollen »Hjälp Finland!«.

Premiärminister Chamberlain, som nyss förut hade gjort gällande att hans land inte hade vapen nog för att kunna slåss mot nazisterna, fick nu brått att skicka 144 brittiska flygplan, 114 tunga kanoner, 185.000 granater, 50.000 handgranater, 15.700 flygbomber, 100.000 vinterkappor och 48 ambulanser till Finland. I en stund, då franska armén trängande behövde varenda bit av sin militära utrustning för att möta den oundvikliga nazistoffensiven, överlät franska regeringen åt finska armén 179 flygplan, 472 kanoner, 795.000 artilleriprojektiler, 5.100 kulsprutor och 200.000 handgranater.

Medan stiltjen på västfronten fortsatte gjorde brittiska överkommandot, som alltjämt behärskades av sovjetfientliga militärer som general Ironside, upp planer på att sända 100.000 man över Skandinavien till Finland, och franska överkommandot förberedde ett samtidigt angrepp mot Kaukasien under ledning av general Weygand, som öppet medgav att franska bombplan stod redo i Orienten för att rikta ett slag mot oljefälten vid Baku.

Dag efter dag förkunnade de brittiska, franska och amerikanska tidningarna väldiga finska segrar och katastrofala nederlag för sovjettrupperna. Men efter tre månaders krigföring i utomordentligt svår terräng och under otroligt hårda väderleksförhållanden, varvid temperaturen ofta sjönk till trettio, fyrtio grader under noll, hade Röda armén smulat sönder den »ointagliga« Mannerheimlinjen och grundligt slagit den finska armén.

Institutet för propagandaanalys i New York meddelade i juni 1940:

»Den amerikanska pressen har innehållit mindre sanning och mera lögn och fantasier om det finska kriget än om någon annan konflikt under senare tid.«

Inför Sovjetunionens högsta sovjet förklarade Molotov den 29 mars 1940:

— Sovjetunionen har besekrat den finska armén och haft alla möjligheter att besätta hela Finland, men har dock inte gjort detta och inte heller krävt något skadestånd för sina förluster i kriget, som varje annan makt skulle ha gjort, utan inskränkt sina krav till ett minimum. Vi har vid fredsslutet inte gått in för något annat än att sörja för Leningrads, Murmansks och Murmanskjärnvägens säkerhet.

s. 324

Nazityskland fortsatte sitt icke förklarade krig mot Sovjetunionen.

Den dag då fientligheterna mellan Finland och Sovjetunionen upphörde förklarade general Mannerheim i en dagorder till finska armén att »arméns heliga uppgift är att vara den västerländska civilisationens utpost mot öster«. Kort tid därefter började finska regeringen anlägga nya befästningar längs den reviderade gränsen. Nazistiska tekniker kom från Tyskland för att leda arbetet. Stora mängder vapen beställdes i Sverge och Tyskland. Tyska trupper började i betydande antal komma till Finland. De finska och tyska förbanden inrättade gemensamma högkvarter och höll gemensamma manövrer. Personalen på tyska ambassaden i Helsingfors och de elva konsulaten i landet ökades med mängder av naziagenter.

Stiltjen i väster fick ett brått slut på våren 1940. Den 9 april invaderades Danmark och Norge av tyska trupper. Danmark besattes utan motstånd på en enda dag. Mot slutet av månaden hade nazisterna krossat det organiserade norska motståndet, och de brittiska trupper som kommit till norrmännens hjälp uppgav sina få och utsatta fotfästen. En nazistisk marionettregering upprättades i Oslo med major Vidkun Quisling i spetsen.

Den 10 maj begärde Chamberlain sitt avsked som premiärminister efter att ha försatt sitt land i den måhända mest förtvivlade situationen i dess långa historia, och kungen gav Winston Churchill i uppdrag att bilda den nya regeringen. Samma dag bröt tyska armén in i Nederländerna, Belgien och Luxemburg. Den 21 maj hade tyskarna brutit ned det skröpliga motståndet, nått fram till Engelska kanalen och avskurit de allierade i Flandern.

Paniken grep omkring sig i Frankrike. Överallt var femte kolonnen i arbete. Franska trupper övergavs av sina officerare. Hela divisioner

fann sig stå där utan tillförsel av förnödenheter. Paul Reynaud yttrade i senaten att det franska armébefälet begått »otroliga fel«. Han gick till angrepp mot »förrädare, defaitister och kujoner«. Dussintals högstående franska officerare blev plötsligt häktade. Men upprepningen kom för sent. Femte kolonnen hade redan kontrollen över Frankrike.

s. 325

Förutvarande franske flygministern Pierre Cot skrev efteråt i »Förräderiets triumf«:

»Fascisterna gick fram på sitt eget vis runtom i landet och inom armén. Den antikommunistiska agitationen var en rökri-då, i vars hägn man kunde ägna sig åt den sammansvärjning, som skulle lamslå Frankrike och underlätta Hitlers arbete. Femte kolonnens mest verksamma redskap var Weygand, Pétain och Laval. Vid det ministerråd, som hölls i Cangé nära Tours den 12 juni 1940, yrkade general Weygand på att regeringen skulle avsluta kriget. Hans viktigaste argument var att en kommunistisk revolution hade utbrutit i Paris. Han påstod att kommunistiska partiets generalsekreterare Maurice Thorez redan installerat sig i presidentpalatset. Inrikesministern Georges Mandel telefonerade ögonblickligen till polismästaren i Paris, vilken dementerade Weygands uppgifter; inga oroligheter hade förekommit i staden och befolkningen förhöll sig lugn. Så fort Pétain och Weygand hade tillskansat sig makten mitt i all förvirringen vid sammanbrottet, skyndade de sig att med hjälp av Laval och Darlan undertrycka alla politiska friheter, lägga munkavle på folket och upprätta en fascistregim.«

För varje timme tilltog oredan och paniken, medan de franska soldaterna kämpade sin förtvivlade, hopplösa strid och världen fick bevittna hur en nation föll offer för ett förräderi av aldrig förr skådad omfattning.

Mellan 20 maj och 4 juni 1940 evakuerade britterna sina trupper från Dunkerque och lyckades med en heroisk ansträngning rädda hem 335.000 man.

Den 10 juni förklarade det fascistiska Italien krig mot Frankrike och England.

Den 14 juni föll Paris, och Pétain, Weygand, Laval och trotskisten Doriot blev Frankrikes nazistiska marionettregenter.

Den 22 juni undertecknades ett vapenstillestånd mellan Tyskland och Frankrike i Compiègneskogen i just samma järnvägsvagn, i vilken marskalk Foch tjugotvå år tidigare hade dikterat kapitulationsvillkoren för de besegrade tyskarna.

När Frankrike bröt samman vidtog Röda armén återigen skyndsamma åtgärder för att stärka Sovjetunionens försvar. s. 326

För att förebygga en hotande nazistkupp i de baltiska staterna besatte röda pansardivisioner i mitten av juni Estland, Lettland och Litauen.

Den 27 juni ryckte Röda armén in i Bessarabien och norra Bukovina, som Rumänien hade ryckt åt sig från ryssarna efter revolutionen.

Sovjetunionen och Nazityskland stod nu ansikte mot ansikte längs sin kommande stridslinje.

I slutet av juli satte nazisterna igång med flyganfall i stor skala mot London och andra engelska städer, varvid tonvis med sprängämnen vräktes ner över civilbefolkningen. Anfallen, som oavbrutet stegrades i våldsamhet under den följande månaden, var avsedda att skräckslå och paralysera hela nationen och snabbt få det redan allvarligt försvaga England på knä.

Men nu var genomgripande förändringar igång inom Storbritannien. Den förvirring och splittring som var ett resultat av Chamberlains styre, hade givit vika för beslutsamhet och tilltagande nationell enhet. Över den smala Kanalen kunde brittiska folket se hur femte kolonnen for fram. Scotland Yard och underrättelseväsendet slog ner på nazistagenter, brittiska fascister och ledare för femte kolonnens intriger. Vid en överraskande razzia i brittiska fascistförbundets högkvarter i London fick myndigheterna tag på viktiga dokument och häktade en mängd femtekolonnare. Det brittiska fascistpartiets ledare Oswald Mosley blev häktad i sin bostad. Ännu mer uppseendeväckande häktningar följde. Förutvarande parlamentsledamoten och grundaren av det sovjetfientliga och nazistvänliga »folkpartiet« John Becket, den skotske högermannen och parlamentsledamoten kapten A.H. Ramsey, tjänstemannen i hälsovårdsdepartementet Edward Dudley Elan och hans hustru, fru Dacre Fox, samt andra framstående nazistvänner och fascister häktades. Det antogs en lag, som stadgade dödsstraff för högförräderi.

Den brittiska regeringen visade, att den tagit lärdom av Frankrike och av Moskvaprocesserna, och meddelade i juli 1940 att förre chefen

för marinens underrättelseväsen amiral Barry Domvile hade häktats. Domvile var en vän till Alfred Rosenberg och den avlidne general Max Hoffmann och hade varit insyltad i de flesta sovjetfientliga sammanväringar sedan 1918. När han blev häktad var han ledare för ett nazistvänligt hemligt sällskap i England, kallat The Link och organiserat med Gestapochefen Heinrich Himmlers bistånd. s. 327

Då det brittiska folket nu kände sig tryggat mot förräderi inifrån, mötte det utan vacklan de nazistiska bombräderna och försvarade sig mot dem. På en enda dag, den 17 september 1940, sköt det brittiska flygvapnet ner inte mindre än 185 tyska plan över England.

Inför ett sådant våldsamt och oväntat motstånd och med tanke på Röda armén vid östgränsen gjorde Hitler halt vid Kanalen. Han avstod från att invadera de brittiska öarna.

Så ingick år 1941. En atmosfär av spänd väntan låg över hela Europa, när Sovjetunionen och Nazityskland, världens båda militärt starkaste makter, redde sig till en väpnad uppgörelse.

Den 1 mars intågade tyskarna i Sofia och Bulgarien blev en nazistisk bas.

Sedan en folkresning hade störtat prinsregenten Pauls regim i Jugoslavien och nazistagenterna tvingats fly ur landet ingick sovjetregeringen den 6 april ett nonaggressionsavtal med den nya jugoslaviska regeringen. Samma dag förklarade Nazityskland krig mot Jugoslavien och invaderade landet.

Den 5 maj blev Stalin regeringschef i Sovjetunionen.

Klockan 22.30 lördagen den 10 maj 1941 störtade ett tyskt Messerschmidtplan över Lancashire i Skottland och begravde nosen i en åker nära slottet Dungavel, som ägdes av den unge hertigen av Hamilton. En person, som varit anställd på hertigens gods, såg planet störta och därefter en fallskärm dala långsamt som en vit fjäder. Beväpnad med en högaffel rusade han dit och fann en man ligga på marken med brutten fotled. Mannen var Hitlers ställföreträdare Rudolf Hess.

— För mig till hertigen av Hamilton! sade Hess på engelska.
Jag har kommit för att rädda mänskligheten.

Hess hoppades att genom Hamilton och hans vänner vinna den brittiska högerns stöd för det nazistiska angreppet mot Sovjetunionen. Borgmästaren i Glasgow, Patrick Dollan, yttrade den 11 juni 1941:

— Hess kom hit i den tron, att han kunde stanna två dagar i Skottland, diskutera sina fredsförslag med en viss grupp och sedan bli försedd med olja och kartor, så han kunde ta sig tillbaka till Tyskland och inrapportera resultatet av sina överläggningar.

Beträffande Hess och hans mission förklarade Stalin i sitt tal den 6 november 1941: s. 328

— Tyskarna visste, att deras politik att fiska i motsättningarna mellan klasserna i enskilda stater och i motsättningarna mellan dessa stater och Sovjetunionen redan hade lett till resultat i Frankrike, vars styresmän stirrat sig blinda på revolutionens spöke, avstått från att göra motstånd och skräckslagna lagt sitt fosterland under Hitlers häl. De tysk-fascistiska strategierna trodde att det skulle gå likadant i Storbritannien och Amerikas förenta stater. Det var just i detta syfte som de tyska fascisterna skickade den beryktade Hess till Storbritannien för att övertala de brittiska politikererna att ansluta sig till det allmänna fälttåget mot Sovjetunionen. Men tyskarna räknade grundligt fel. Rudolf Hess blev den brittiska regeringens fånge.

Klockan fyra på morgonen den 22 juni 1941 svärmade Hitlers stridsvagnar, flyg, fältartilleri, motoriserade förband och infanteri utan föregående krigsförklaring in över Sovjetunionens gränser längs en ofantlig front, som sträckte sig från Östersjön till Svarta havet.

Längre fram på morgonen skrek Göbbels ut Hitlers krigsproklamation i radion. I den hette det bl.a.:

»Tyska folk! I detta ögonblick sker en uppmarsch, som torde vara en av de största världen någonsin skådat. Förenade med sina finska kamrater står segervinnarna från Narvik uppe vid Norra Ishavet. Tyska divisioner under befäl av Norges betvingare och i samarbete med de finska frihetskjärlarna under deras marskalk värnar Finlands jord. Den tyska östfrontens formationer sträcker sig från Ostpreussen till Karpaterna. Tyska och rumänska soldater står förenade

under statschefen Antonescu längs Prut och Donaus nedre lopp ut till Svarta havet. Denna front tjänar sålunda inte blott till försvar av ett enskilt land utan till hela Europas värn och därmed allas vår räddning.«

Italien, Rumänien, Ungern och Finland slöt upp i det nazistiska kriget mot Sovjetunionen. Speciella fascistförband sattes upp i Frankrike och Spanien. Ett kontrarevolutionärt Europas förenade arméer hade startat sitt heliga krig mot sovjeternas land. General Max Hoffmans plan blev äntligen omsatt i praktiken.

Den 7 december 1941 angrep japanska bombplan och krigsfartyg Amerikas förenta stater utan föregående varning. Det nazistiska Tyskland och det fascistiska Italien förklarade Förenta staterna krig.

Den 9 december yttrade president Roosevelt i ett budskap till det amerikanska folket:

»Den kurs, som Japan har följt i Asien de senaste tio åren, har löpt parallellt med Hitlers och Mussolinis kurs i Europa och Afrika. I dag har det blivit vida mer än en parallell. Det är samarbete, så väl uträknat, att axelstrategerna nu betraktar alla jordens kontinenter och alla världshav som ett enda ofantligt slagfält.

År 1935 överföll Japan Manchukuo utan föregående varning.

År 1935 överföll Italien Etiopen utan varning.

År 1938 besatte Hitler Österrike utan varning.

År 1939 överföll Hitler Tjeckoslovakien utan varning.

Längre fram år 1939 överföll Hitler Polen utan varning.

År 1940 överföll Hitler Norge, Danmark, Nederländerna, Belgien och Luxemburg utan varning.

År 1940 anföll Italien Frankrike och senare Grekland utan varning.

År 1941 överföll Hitler Sovjetunionen utan varning.

Och nu har Japan anfallit Indonesien, Siam och Förenta staterna utan föregående varning.

Alltsammans har gått efter samma ritning.«

Maskerna var kastade. Antikominternmakternas hemliga krig mot Sovjetunionen hade uppgått i världskriget mot alla fria folk.

Den 15 december 1941 förklarade president Roosevelt i ett budskap till kongressen:

»År 1936 slöt sig Japans regering öppet samman med Tyskland genom att underteckna Antikominternpakten. Denna pakt var, som vi alla vet, till namnet riktad mot Sovjetunionen, men dess verkliga syfte var att skapa en fascistisk sammanslutning mot den fria världen och då särskilt mot Storbritannien, Frankrike och Förenta staterna.«

Det andra världskriget hade trätt in i sitt sista och avgörande skede som en världsomspännande kamp mellan den internationella fascistens styrkor och den progressiva mänsklighetens förenade arméer.

Kapitel 23

Den amerikanska Antikomintern

s. 330

Arvet från de svarta hundrgrupperna

Huvudmålet för axelmakternas hemliga diplomati efter den 22 juni 1941 var att till varje pris förhindra, att Förenta staterna anslöt sig till den engelsk-ryska alliansen mot Nazityskland. Amerikas isolering var av yttersta vikt för de tyska och japanska överkommandonas gemensamma storplan.

Amerika blev en brännpunkt för axelns sovjetfientliga propaganda och intrigspel.

Ända sedan 1918 hade det amerikanska folket blivit matat med en ändlös ström av lögnpropaganda om Sovjetunionen. Den ryska revolutionen utmålades som ett verk av en »vild och laglös pöbel«, som upphetsats av »mördare, förbrytare och degenererade element«, Röda armén var idel »odisciplinerat slödder«, sovjetekonomin var »oduglig«, Sovjetunionens industri och jordbruk var »i ett hopplöst tillstånd av anarki« och sovjetfolken väntade bara på ett krig för att kunna revoltera mot »de omänskliga herrarna i Moskva«.

Så fort Nazityskland hade gått till angrepp mot sovjetlandet var det i Förenta staterna en kör av röster som profeterade omedelbart sammanbrott för Sovjetunionen. Här några typiska uttalanden av amerikaner strax efter överfallet på Sovjetunionen:

»Hitler kommer inom trettio dagar att ha kontrollen över Ryssland.«

Kongressmannen Martin Dies den 24 juni 1941.

»Det tarvas ett underverk, större än något som hittills skådats sedan bibeln skrevs, för att rädda de röda från fullständigt nederlag inom mycket kort tid.«

Fletcher Pratt i New York Post den 27 juni 1941.

»Ryssland är dömt till undergång, och Amerika och Storbritannien kan ingenting göra för att förhindra dess snabba sönderfallande inför den nazistiska arméns blixtkrigsframstötter.«

s. 331

Hearsttidningen New York Journal American d. 27 juni 1941.

»Ryssarna kan ingalunda mäta sig med tyskarna ifråga om stabsarbete och ledning, utbildning och utrustning, och Timosjenko, Budjonnyj och Stern är ingalunda av samma kaliber som Keitel och Brauchitsch. Utrensningar och politik har förstört den röda armén.«

Hanson W. Baldwin i New York Times den 29 juni 1941

»Här behövs inga ursäkter och förklaringar utöver att oduglighet, despotism, brist på ledarförmåga och initiativ, regerande genom skrämsel och utrensningar har gjort jätten hjälplös och oförmögen. Sovjetryssland har bluffat världen i ett kvarts århundrade, och bluffen har avslöjats. Vi får bereda oss på chocken av att Sovjetryssland fullständigt försvinner ur kriget.«

George E. Sokolsky den 26 juni 1941.

Den 20 november 1941 innehöll Houston Post en ledande artikel under titeln »Okunnigheten om Ryssland«. Där framfördes en fråga, som upptog många amerikaners tankar. I artikeln förklarade:

»Någonting som inte blivit tillfredsställande klarlagt är varför Förenta staternas folk i så stor utsträckning hållits i okunnighet om de materiella framstegen i Sovjetunionen.

När Hitler anföll Sovjetunionen, rådde en praktiskt taget enhällig mening här i landet att Stalin inte kunde klara sig länge till. Våra 'bästa hjärnor' hyste inget hopp för Sovjets del. De förutsåg att nazisterna snabbt skulle erövra landet. Och de flesta amerikaner trodde, att Sovjetunionen skulle bryta samman allt eftersom nazisterna ryckte fram.

Hur och varför har upplysning i dessa ting så länge undanhållits det amerikanska folket?«

Alltsedan 1918 hade en mur varit rest mellan Amerikas och Sovjetunionens folk. Hat mot och fruktan för Sovjetunionen hade i Amerika på konstlad väg uppammats av reaktionära politiker och affärsmän, av ryska vitgardistiska emigranter och kontrarevolutionära agenter samt inte minst av axelmakternas propagandaministrar och underrättelseväsen. s. 332

Omedelbart efter den ryska revolutionen började vitgardistiska ryska emigranter översvämma Amerika med sovjetfientliga falskriarier och agitera upp misstänksamhet och fientlighet mot sovjetlandet. De tsaristiska emigranternas sovjetfientliga kampanj i Förenta staterna smalt redan från början samman med fascisternas hemliga krig mot Amerika självt.

De första nazistiska cellerna i Förenta staterna bildades 1934. De opererade under ledaren för det nazistiska Teutoniasällskapet i Chicago, Fritz Gissibl. Samma år upprättade kapten Sidney George Reilly och hans ryska vitgardistkumpaner en amerikansk avdelning av sitt internationella antibolsjevikiska förbund. Under hela 1920-talet var nazistagenter som Fritz Gissibl och Heinz Spanknoebel i farten på order av Rudolf Hess och Alfred Rosenberg och bedrev sin antidemokratiska och sovjetfientliga verksamhet i Förenta staterna i intimt samarbete med de sovjetfientliga vitgardisterna.

Vitgardisten Peter Afanasijev, alias furst Peter Kusjabue, alias Peter Armstrong, kom år 1922 till San Francisco, bidrog till spridandet av »Sions vises protokoll« i Amerika och började tillsammans med förutvarande tsarofficern kapten Victor de Kayvill ge ut ett nazistvänligt, antisemitiskt propagandabladd, The American Gentile. I denna verksamhet arbetade Afanasijev samman med nazistagenterna Fritz Gissibl och Oscar Pfaus.

Nikolaj Rybakov, före detta överste i ataman Grigorij Semjonovs japanskkontrollerade vitgardistarmé, kom i början av 1920-talet till Förenta staterna, där han ägnade sig åt sovjetfientlig och antisemitisk propaganda. När Hitler år 1933 kom till makten i Tyskland, startade Rybakov den nazistvänliga ryska tidningen Rossija i New York. Japanagenten Semjonov och hans närmaste man Rodsajevskij stod i kontakt med Rybakov från Manchukuo, där de kommenderade en av Japan finansierad rysk vitgardistarmé. Japansk propaganda från Manchukuo publicerades regelbundet i Rossija tillsammans med nazistisk propaganda. Vid Hitlers anfall mot Sovjetunionen 1941 betecknade Rybakovs New York-tidning den nazistiska krigsmakten som »den rättvist straffande försynens eldsvärd, Hitlers kristligt fosterländska, antibolsjevikiska vita segerlegioner«.

En av Rybakovs främsta medarbetare i Rossija var den antisemitiske agitatorn och förre ochranaagenten Boris Brasol, som hade upprättat den första ryska antisovjetorganisationen i Förenta staterna strax efter den ryska revolutionen och som i stor skala hade spritt Sionsprotokollen i Amerika.

s. 333

Brasol hade aldrig förlorat hoppet om ett återupprättande av tsarismen i Ryssland. Under 1920- och 1930-talen förde han i Förenta staterna en oförtruten kampanj mot Sovjetunionen, organiserade vitgardistiska sovjetfientliga sällskap, skrev artiklar och böcker med angrepp på sovjetregimen och försåg Förenta staternas regeringsinstitutioner med sovjetfientliga förfalskningar. På ett litet hemligt möte med framstående representanter för ryska vitgardistorganisationer i New York den 15 november 1935 avgav Brasol en mer än timslång redogörelse för den antibolsjevikiska verksamhet han bedrivit sedan han kom till Förenta staterna år 1916 och uppehöll sig med särskild stolthet vid sin egen »blygsamma insats« för att allt intill 1933 förhindra att Sovjetunionen blev erkänd av Förenta staterna.

Genom att framhålla sig som auktoritet på rysk lagstiftning blev Brasol juridisk rådgivare hos bröderna Couderts advokatfirma i New York. Han anlätades även av amerikanska regeringsinstitutioner som »sakkunnig rådgivare« i frågor som rörde Sovjetunionen. Han föreläste om rysk litteratur och liknande ämnen vid Columbiauniversitetet och andra kända amerikanska läroanstalter. På alla upptänkliga sätt utnyttjade Brasol sina många inflytelserika förbindelser för att uppamma misstänksamhet och fientlighet mot Sovjetunionen.

När den isolationistiska och sovjetfientliga föreningen America First bildades på hösten 1940, blev Brasol genast en av dess mest aktiva krafter. Han skaffade föreningen en massa sovjetfientlig propagandalitteratur och hans artiklar trycktes i föreningens publikationer. Bland det propagandamaterial, som Brasol försåg America First med och som fick stor spridning genom föreningen, var en broschyr utgiven efter det nazistiska överfallet på Sovjetunionen som protest mot amerikansk låne- och uthyrningshjälp till sovjetlandet. Broschyren innehöll en »deklaration av den ryska emigrantkolonin i Shanghai«, undertecknad av tjugo vitgardistorganisationer i Fjärran Östern, vilka alla stod under japanska regeringens överinseende. Bland de uppräknade organisationerna var ryska fascistförbundet, som leddes av ataman Grigorij Semjonovs adjutant Konstantin Rodsajevskij.

Den förnämste kontaktmannen mellan nazisterna och de ryska vitgardisterna i Förenta staterna var James Wheeler-Hill, generalsekretärare i tysk-amerikanska föreningen. Wheeler-Hill var inte tysk, utan rysk vitgardist, född i Baku. Han hade kommit till Tyskland efter de vita arméernas nederlag i Ryssland och sedan begett sig till Förenta staterna. År 1939 blev han av de amerikanska myndigheterna häktad som nazistspion. s. 334

Den mest betydande Tysklands- och Japanagenten bland de ryska vitgardisterna i Förenta staterna var »greve« Anastasij A. Vonsjatskij. Den 25 september 1933 skrev nazistagenten Paul A. von Lilienfeld-Toal i ett brev till de pronazistiska amerikanska silverskjortornas ledare William Dudley Pelley:

»Jag vill härmed nämna något om mina förbindelser med de vitgardistiska ryssarna. Jag har kommit i kontakt med 'de ryska fascisternas generalstab' (Box 631, Putnam, Conn.). Deras ledare, herr A.A. Vonsjatskij, befinner sig just nu ut-

omlands, men hans medhjälpare, herr D.I. Kunle, har skrivit ett vänligt brev till mig och tillställt mig några exemplar av deras tidning *The Fascist*.«

»Greve« Vonsiatskij i Thompson, Connecticut, hade varit tsarofficer och kämpat i Denikins vita armé. Efter Denikins nederlag var Vonsiatskij anförare för ett vitt terroristband på Krim, vilket ägnade sig åt att bortföra ryska medborgare, kräva lösen för dem och tortera dem till döds om pengarna inte kom fram. Vonsiatskij kom till Förenta staterna i början av 1920-talet och gifte sig med fru Marion Buckingham Ream Stephens, en amerikansk mångmiljonärska, som var tjugotvå år äldre än han. Vonsiatskij blev amerikansk medborgare och slog sig ner på det vräkiga godset Ream i Thompson.

Med hustruns förmögenhet till sitt förfogande började Vonsiatskij smida högtflygande planer på att skapa en antibolsjevikisk armé, som han personligen skulle tåga in i Moskva med. Han började företa vidsträckta resor i Europa, Asien och Sydamerika och träffade samman med representanter för Torgprom, internationella antibolsjevikförbundet och andra sovjetfientliga organisationer.

I augusti 1933 grundade Vonsiatskij »det ryska fascistiska nationalrevolutionära partiet« i Förenta staterna. Dess officiella emblem var hakkorset. Dess högkvarter var på godset Ream i Thompson, där Vonsiatskij lade upp en privat arsenal av gevär, kulsprutor och annan militär utrustning och började driva gruppexercis med unga män i uniform och hakkors.

s. 335

I maj 1934 besökte han Tokio, Charbin och andra storstäder i Fjärran Östern, varvid han konfererade med medlemmar av japanska överkommandot och ryska fascister, däribland ataman Semjonov. Från Japan for Vonsiatskij till Tyskland, där han träffade Alfred Rosenberg, dr Göbbels och företrädare för tyska militära underrättelseväsendet. Han åtog sig att för Tysklands och Japans räkning bedriva spionage i Förenta staterna.

Lokalavdelningar av Vonsiatskijs parti upprättades i New York, San Francisco, Los Angeles, i Sao Paolo, Brasilien, och i Charbin, Manchukuo. Dessa lokalavdelningar var direkt underordnade de tyska och japanska militära underrättelseväsendena.

Utöver spioneriverksamheten i Förenta staterna bedrev den av Vonsiatskij finansierade och ledda organisationen en mot Sovjetunionen

riktad sabotage- och terrorkampanj. Vonsiatskij i Thompson, Connecticut utgivna tidning The Fascist meddelade i februari 1934:

»Den 7 oktober fick fascistiska trion nr A-5 ett militärtåg att spåra ur. Enligt de uppgifter vi erhållit dödades omkring 100 personer.

I Starobinskdistriktet blev säningskampanjen fullständigt saboterad tack vare våra bröders verksamhet. Flera kommunister, som var ansvariga för säningskampanjens genomförande, försvann spårlöst. I distriktet Osera Kmia blev den 3 september den kommunistiske ordföranden för ett kollektivjordbruk dödad av våra bröder nr 167 och 168!«

I april 1934 meddelade The Fascist, att dess redaktion mottagit »1.500 zloty att överlämnas till Boris Koverda, när han slipper ut ur fängelset. Dessa pengar är en gåva av herr Vonsiatskij.« Boris Koverda avtjänade vid denna tid ett fängelsestraff i Polen för att han mördat sovjetambassadören Vojkov i Warszawa.

I det ryska fascistiska nationalrevolutionära partiets officiella program hette det:

»Organisera mord på sovjetregimens militära instruktörer, militära korrespondenter, politiska ledare och framträdande kommunister! Döda framför allt partisekreterarna!

Sabotera alla order från de röda myndigheterna! Skapa oreda i den röda regimens kommunikationer! Hugg ner telegrafstolpar, skär av ledningar, bryt och förstör alla telefonförbindelser!

s. 336

Håll fast i minnet, bröder fascister: vi har gått förstörande fram, vi åstadkommer alltjämt förstörelse och vi kommer att fortsätta vårt förstörelseverk!«

I juni 1940 yttrade Vonsiatskij till en reporter från tidningen Hour, att han och Trotskij hade »parallella intressen« i sin kamp mot sovjetregimen.

Omedelbart efter det japanska angreppet på Pearl Harbor blev »greve« Anastasij Vonsiatskij häktad av de amerikanska myndigheterna.

han anklagades för brott mot spionerilagen, förklarades skyldig till att ha utlämnat amerikanska militärinformationer till de tyska och japanska regeringarna samt dömdes till fem års fängelse.

De ryska fascisterna var emellertid inte de enda ryska emigranter som bedrev sovjetfientlig agitation i Förenta staterna. En mängd gamla ryska mensjeviker, socialistrevolutionärer och andra mot sovjetregimen fientliga politiska element hade kommit till Amerika och gjort Förenta staterna till sitt högkvarter för fortsatt intrigspel och agitation mot Sovjetunionen. Typiska sådana emigranter var Viktor Tjernov, Rafael Abramovitj, Nikifor Grigorijev och Natan Tjanin.

I det tsaristiska Ryssland hade Viktor Tjernov varit en av ledarna för den socialistrevolutionära rörelsen. Som sådan hade han stått i intim förbindelse med två andra socialistrevolutionära ledare, nämligen den beryktade lönnmördaren och tsaristiske provokatören Jevno Asev samt mördaren och antisovjetkonspiratören Boris Savinkov. I sin bok »En terrorists minnen« beskrev Savinkov hur han 1903 for till Genève för att rådgöra med Tjernov om det planerade mordet på den tsaristiske inrikesministern Vjatjeslav Pleve. Savinkov berättade vidare om hur han och Asev 1906 vände sig till den socialistrevolutionära terroristbrigadens centralkommitté för att bli befriade från uppdraget att mörda premiärminister Stolypin. »Centralkommittén«, skrev Savinkov, »avslog vår begäran och krävde att vi skulle fortsätta att inrikta oss på Stolypin. Närvarande utom Asev och jag själv var Tjernov, Natanson, Sletov, Kraft och Pankratov.« Efter tsarismens sammanbrott blev Tjernov jordbruksminister i den första provisoriska regeringen. Han förde en hätsk kamp mot Lenin och bolsjevikerna. Sedan sovjetregeringen upprättats deltog han i organiserandet av socialistrevolutionära komplotter mot sovjetregimen. Han lämnade Ryssland i början av 1920-talet och blev en av de aktivaste antisovjetagitatorerna bland de ryska emigranterna och ledare för sovjetfientlig verksamhet i Prag, Berlin, Paris och andra europeiska huvudstäder. Vid början av andra världskriget kom han från Frankrike till Förenta staterna. I Amerika fortsatte han sin sovjetfientliga propaganda och organisationsverksamhet. Han samarbetade intimt med sovjetfientliga s.k. socialister inom amerikanska arbetarrörelsen. Ordföranden i internationella damkonfektionsförbundet David Dubinsky introducerade den 30 mars 1943 Tjernov som hedersgäst vid ett i New York anordnat protestmöte mot sovjetmyndigheternas avrättande av Henryk Erlich och Wiktor Alter,

s. 337

två polska socialdemokrater, som av högsta sovjetdomstolens militärkollegium befunnits skyldiga till att ha bedrivit upplösningspropaganda inom Röda armén och sökt förmå sovjettrupperna att förbrödra sig med tyskarna.

En av Viktor Tjernovs medarbetare i hans sovjetfientliga verksamhet inom Förenta staterna var Rafael Abramovitj, en gammal rysk mensjevikedare, som enligt ett vittnesmål vid mensjevikprocessen i mars 1931 spelat en ledande roll i en spion- och sabotörgrupp, som konspirerat för att störta sovjetregeringen. Efter att ha bedrivit sovjetfientlig verksamhet i Berlin och London kom Abramovitj till Förenta staterna och slog sig ner i New York, där han liksom Viktor Tjernov inledde ett intimt samarbete med David Dubinsky och andra sovjetfientliga arbetarledare. Hans våldsamma angrepp mot Sovjetunionen inflöt i New Leader, New York-tidningen Forward och andra sovjetfientliga publikationer.

Nikifor Grigorijev var en sovjetfientlig ukrainsk emigrant, som haft en ledande post inom det ukrainska socialistrevolutionära partiet och som år 1939 kommit till Förenta staterna. Som framstående sovjetfientlig propagandist inom emigrantkretsar i Europa hade Grigorijev intimt samarbetat med Victor Tjernov. I Prag redigerade Grigorijev en tidskrift kallad Suspilsto (Gemenskap), vilken förde en propaganda som gick ut på att »Sovjetryssland och Sovjetukraina var i judarnas händer« och pläderade för »ett stort antijudiskt fälttåg på Ukrainas, Bjelorysslands, Litauens och Polens mark«. Grigorijev fortsatte med sin sovjetfientliga propaganda även sedan han kommit till Förenta staterna. Efter det nazistiska överfallet på Sovjetunionen hjälpte Grigorijev och Tjernov till med att bilda en »kommitté för demokratins främjande« i New York, vilken krävde Ukrainas och andra sovjetrepublikers »frigörelse« från Sovjetunionen. Bland det propagandamaterial som Grigorijev spred omkring sig i Förenta staterna var en broschyr med titeln »Grundprinciper för en oberoende ukrainsk politik«, vilken innehöll »statistik« som skulle bevisa att judarna »behärskade« industri, ekonomi och politik i Sovjetukraina. I denna broschyr manade Grigorijev rödarmisterna att desertera och inte »våga livet för sina förtryckare«.

Lika framträdande bland de sovjetfientliga »vänsterryssarna« i Förenta staterna var Natan Tjanin, som var ordförande i ett arbetarstudiesällskap och regelbunden medarbetare i den sovjetfientliga tidning-

s. 338

en Forward. I början av 1930-talet bedrev Tjanin insamling av pengar för att finansiera »de hemliga socialdemokratiska celler som nu arbetar i Ryssland« och »den svåra kamp våra kamrater i Ryssland för mot bolsjevismen«. I januari 1942 skrev Tjanin: »Det sista skottet har ännu inte lossats. Och detta sista skott kommer att avfyras från det fria Amerika — och för det skottet kommer även Stalinregimen att störta samman.«

»Amerikas räddning från kommunismen«

År 1931 framkläcktes i Förenta staterna en »plan för en internationell rörelse till bekämpande av det röda hotet« av en organisation, som kallade sig »Nationella medborgarförbundet«. Grundare och ledare för denna organisation, som specialiserat sig på antikommunistisk och arbetarfientlig agitation, var en förutvarande Chicagojournalist, Ralph M. Easley. Norman Hapgood hade år 1927 skrivit en översikt över Easleys »professionella patriotism«, vari det hette:

»Sovjetunionen är naturligtvis den stora styggelsen för herr Easley. Han har frejdigt gjort tsarismens sak till sin med herr Boris som främste rådgivare.«

Bland medlemmarna i Easleys »Nationella medborgarförbund« var kongressledamoten Hamilton Fish i New York, den antisemitiske agitatorn och gamle arbetarspionen Harry Augustus Jung i Chicago, förre kaiser- och senare nazistagenten George Sylvester Viereck, den reaktionäre vice ordföranden i den amerikanska arbetarfederationen AFL Matthew Woll, som tillika var ordförande i Nationella medborgarförbundet och som öppet kallade Sovjetunionen »detta vansinniga röda vidunder«, samt en mängd andra i det antibolsjevistikiska korståget intresserade framstående amerikaner.

s. 339

I början av 1933 blev Easley ordförande i en organisation, som kallades »Amerikanska sektionen av Internationella kommittén för bekämpande av det kommunistiska världshotet«. Det internationella högkvarteret för denna organisation var i Europahuset i Berlin. Många av Nationella medborgarförbundets medlemmar gjorde Easley sällskap in i den nya organisationen.

Samma år startade Alfred Rosenberg i Berlin en centralbyrå, som skulle dirigera den sovjetfientliga agitationen i världsmåttstock. Den kallades »Internationella kommittén för bolsjevikfarans bekämpande« och var den ursprungliga formen för Antikomintern. Bland underordnade organisationer var:

- De tyska antikommunistiska föreningarnas samorganisation.
- Sydamerikanska antikommunistiska blocket.
- Nordkinesiska antikommunistiska unionen.
- Europeiska antikommunistförbundet.
- Amerikanska sektionen av internationella kommittén för bekämpande av det kommunistiska världshotet.

Det var denna amerikanska sektion som spred den första offentliga nazistiska propagandaskriften i Förenta staterna. Den hade formen av en sovjetfientlig bok, tryckt i England under titeln »Kommunismen i Tyskland«. Boken hade utkommit i Tyskland på Eckharts förlag. Tusentals exemplar skickades över Atlanten för att spridas i Amerika. Genom massutsändning per post och gratisutdelning vid »patriotiska« möten i New York, Los Angeles, Chicago och andra städer fick man också ut boken i stor upplaga. Det startades en landsomfattande reklamkampanj för den med tidningsartiklar, föredrag, möten och cirkulärskrivelser.

Boken inleddes med citatet:

»I början av detta år var det några veckor, då vi befann oss ytterst på randen av bolsjevikiskt kaos!«

Rikskansler Adolf Hitler i sin proklamation den 1 september 1933.

Texten på nästa sida lydde:

»VARFÖR AMERIKANERNA BÖR LÄSA DENNA BOK.

Frågan om den kommunistiska propagandan och verksamheten är av största betydelse för det amerikanska folket, särskilt om den ses mot bakgrunden av den nu aktuella frågan, om Socialistiska sovjetrepublikernas union skall erkännas av Förenta staternas regering.

s. 340

Detta är en väckande bok. Den bör läsas av varje tänkande medborgare, därför att den ger oss historien om den kamp på liv och död, som Tyskland haft att utkämpa mot kommunismen. Den visar att de omstörtningssmetoder och det förstörelsearbete, som kommunisterna praktiserat i Tyskland, är desamma som de vilka hyllas i Förenta staterna av dessa de civiliserade folkens fiender.

Denna ryska redogörelses värde som åskådlig lektion för andra länder har föranlett vår kommitté att sätta den i händerna på den allmänna opinionens ledare över hela Förenta staterna.«

Under detta tillkännagivande stod följande förteckning över ledande medlemmar av »Amerikanska sektionen av Internationella kommittén för bekämpande av det kommunistiska hotet«:

»Walter C. Cole, ordförande i nationella försvarsrådet och i Detroit's handelskammare.

John Ross Delafield, armébefälhavare, tilldelad Världskrigsorden.

Ralph M Easley, ordförande i Nationella medborgarförbundet.

Hamilton Fish, kongressledamot.

Elon Huntington Hooker, ordförande i amerikanska försvarsföreningen.

F.O. Johnson, ordförande i föreningen 'Ett bättre Amerika'.

Orvel Johnson, överstelöjtnant.

Harry Jung, chef för 'De vaksamma amerikanernas kunskapstjänst'.

Samuel McRoberts, bankdirektör.

C.G. Norman, ordförande i byggnadsföretagarnas förbund.

Ellis Searle, redaktör för United Mine Worker.

Walter S. Steele, redaktör för National Republic.

John B. Trevor, ordförande i American Coalition.

Archibald E. Stevenson, f.d. medlem av Förenta Staternas militära underrättelseväsen.

Amerikanska sektionen av Internationella kommittén för bekämpande av det kommunistiska världshotet.«

Härmed några data om en del av de amerikanska faddrarna för den nazistiska propagandaboken »Kommunismen i Tyskland«:

Harry Augustus Jung hade varit spion inom arbetarrörelsen och stod i spetsen för en antidemokratisk Chicagoorganisation, som kallades »De vaksamma amerikanernas kunskapartjänst«. Dess tidning *Vigilant* stöddes och rekommenderades av den officiella nazistiska propagandaagenturen *World Service*. Bland Jungs tidigare kompanjoner i den sovjetfientliga verksamheten var den ryske vitgardisten *Peter Afanasijev*, som till honom överlämnat en översättning av Sionsprotokollen för spridning i stor skala inom Förenta staterna. Jung blev sedermera god vän med överste *Robert R. McCormick*, utgivare av den isolationistiska och våldsamt sovjetfientliga tidningen *Chicago Tribune*, och förlade sitt kontor till tidningens hus i Chicago.

s. 341

Walter S. Steele var redaktör för *National Republic* och bedrev en oförtruten sovjetfientlig propaganda, avsedd att påverka de amerikanska affärsmännen. Han samarbetade med Jung i att sprida Sions vises protokoll.

James B. Trevor var ledare för Amerikanska föreningen, en organisation som av justitiedepartementet år 1942 anmäldes till åtal för att den konspirativt utnyttjats till att undergräva moralen i Förenta staternas väpnade styrkor. Trevor stod i intim förbindelse med sovjetfientliga vita ryssar och hans organisation bedrev en ständig antisovjetpropaganda.

Archibald E. Stevenson, som en gång hade tillhört amerikanska arméns underrättelsetjänst, var en av de pådrivande krafterna i den sovjetfientliga agitationen inom Förenta staterna under perioden fram

till andra världskriget. Han stod Ralph M. Easley mycket nära och blev sedermera ombudsman för »Staten New Yorks ekonomiska råd«, ett arbetarfientligt och antidemokratiskt propagandaföretag, vars ordförande var Merwin K. Hart, en ökänd förespråkare för den spanske fascistdiktatorn Franco.

Kongressledamoten *Hamilton Fish* i New York besökte Sovjetunionen år 1923, medan han var chef för export- och importfirman Hamilton Fish & Co. När han kom tillbaka till Förenta staterna framlade han för kongressen ett förslag om upprättande av handelsförbindelser med Sovjetunionen. Senare blev han en av de hätskaste antisovjetagitatorerna i Förenta staterna. I början av 1930-talet var han ordförande i en kongresskommitté för »undersökning av den amerikanska kommunismen« och den förnämste talesmannen för de vitgardistiska, sovjetfientliga ryssarna i Förenta staterna och andra inbitna fiender till Sovjetunionen. Bland de »experter«, som försåg Fishs kommitté med material, var förre ochranaagenten Boris Brasol och den tyske propagandisten George Sylvester Viereck. När Hitler kommit till makten i Tyskland hyllade Fish nazisternas ledare som den man som frälst Tyskland från kommunismen. Som en av de främsta företrädarna för isolationismen och försoningspolitiken gick Fish samman med beryktade amerikanska pronazister och fick in deras propaganda i kongressens publikation Congressional Record. På hösten 1939 var Fish i Nazityskland och överlade med den nazistiske utrikesministern Joachim von Ribbentrop, italienske utrikesministern greve Galeazzo Ciano och andra av axelns ledare. Fish reste runt Europa i ett tyskt flygplan, yrkade på ett nytt München och predikade att »Tysklands strävanden var berättigade«. I februari 1942 framkom det vid rättegången mot nazistagenten Viereck, att Fishs kontor i Washington hade tjänat som högkvarter för en nazistisk propagandagrupp och att Fishs sekreterare George Hill var en av dem som höll i trådarna till det tyska propagandanätet i Förenta staterna.

s. 342

Vid tiden för Amerikas inträde i andra världskriget var massor av amerikanska fascistorganisationer, vilka presenterade sig som »antikommunistiska«, verksamma runtom i Förenta staterna. Dessa organisationer hade erhållit instruktioner och i många fall även ekonomiskt understöd från Berlin och Tokio. Betalda agenter från Nazityskland hade grundat en mängd av dem. En del av organisationerna såsom Tysk-amerikanska föreningen och Kyffhäuserförbundet gjorde

knappast några försök att dölja sitt utländska beroende, medan andra, såsom Silverskjortorna, Kristna fronten, Amerikanska gardet, Amerikanska nationalistförbundet och Amerikanismens korsfarare maske-
rade sig som fosterländska sällskap, vilka skulle »frälsa Amerika från det kommunistiska hotet«.

År 1939 hade inte mindre än 750 fascistiska organisationer bildats i Förenta staterna och dessa översvämmade landet med axelvänliga, antisemitiska och sovjetfientliga bulletiner, tidskrifter, nyhetsblad och tidningar. Under förebärande av att det gällde att rädda Amerika från kommunismen agiterade dessa organisationer och publikationer för störtande av Förenta staternas regering, upprättande av en amerikansk fascistregim och allians med axelmakterna mot Sovjetunionen.

Den 18 november 1936 förklarade de nazistinspirerade silverskjortornas ledare William Dudley Pelley:

— Låt oss vara fullt klara över, att om ännu ett inbördeskrig bryter ut i detta land, så blir det inte ett krig för att störta den amerikanska regeringen, utan för att driva bort de usurpatorer, som tillägnat sig den amerikanska regeringsmakten i syfte att därav skapa en filial under Moskva.

s. 343

Efter det nazistiska överfallet på Sovjetunionen förklarade den nazistvänliga Kristna frontens ledare pater Charles E. Coughlin i sitt propagandaorgan Social Justice för den 7 juli 1941:

»Tysklands krig mot Ryssland är en strid för kristendomen. Vi minns, hur den ateistiska kommunismen avlades och föddes i Ryssland framför allt genom de gudlösa judarnas förmedling.«

Samma sorts propaganda spreds ut över Förenta staterna av Gerald B. Winrods »Defender« i Wichita, Kansas, William Kullgrens »Beacon Light« i Atascadero, Kalifornien, Court Ashers »X-ray« i Muncie, Indiana, E.J. Garners »Publicity« i Winchita, Kansas, Charles B. Hudsons »America in Danger« i Omaha, Nebraska, och en mängd liknande nazistvänliga och sovjetfientliga publikationer.

Efter Pearl Harbor åtalades ett flertal av dessa personer genom justitiedepartementet för spridande av upprorisk propaganda och konspirerande med nazistagenter för att störta Förenta staternas regering. Det oaktat fortsatte de under hela kriget med att propagera, att

axelmakterna förde ett »heligt krig« och att Förenta staterna lurats in i konflikten av »judisk-kommunistiska konspiratörer i Washington, London och Moskva«.

Paul Scheffers illustra historia

Några dagar efter det japanska angreppet mot Pearl Harbor häktade amerikansk detektivpolis en liten prydd, medelålders tysk journalist, som bodde på ett förnämligt pensionat i New York. Hans namn var Paul Scheffer. I utrikesdepartementets kartotek stod han upptagen som Amerikakorrespondent för Das Reich, det nazistiska propagandaministeriets officiella organ.

Paul Scheffers historia är en slående illustration till hur nazist-agenter kunde operera i Förenta staterna under antisovjetismens mask.

Även japanska agenter var i farten med att sprida sovjetfientlig propaganda i Förenta staterna. En typisk sådan var John C. Le Clair, som var vice personalchef vid Internationella Telefonbolaget och förut hade föreläst i historia vid New Yorks stadsuniversitet och S:t Francis högskolan i Brooklyn. Som godtagen auktoritet på vad som rörde Fjärran Östern skrev Le Clair en mängd artiklar för kända amerikanska tidskrifter, i vilka han lovprisade Japan och hävdade att Sovjetunionen utgjorde det verkliga hotet mot Förenta staterna. Han redigerade även en spalt kallad »Kommentarer och förutsägelser«, vilken innehöll liknande propaganda och distribuerades till 200 tidningar och tidskrifter runtom i landet. Karaktäristisk för Le Clairs artiklar var en, som i september 1940 inflöt i tidskriften America under rubriken »Ingen vänskap önskvärd mellan Förenta staterna och Sovjetunionen«. Han häktades av amerikansk polis hösten 1943 och ställdes inför domstol i New York, där han den 8 september erkände att han verkat som betald propagandaagent för japanska regeringen under en treårsperiod som slutade några månader före Pearl Harbor.

s. 344

Vad nu beträffar Paul Scheffer, så hade han en gång varit en internationellt ansedd journalist. Som Moskvakorrespondent för Berliner Tageblatt från 1922 till 1929 skapade sig Scheffer ett namn som »världens om Sovjetunionen bäst informerade man«. Hans färgstarka reportage från Sovjetunionen trycktes på ett dussin språk. Bland hans

vänner och beundrare var framstående statsmän, aktade litterära personligheter och ledande industri- och finansmän i Europa och Amerika.

På hösten 1929 fick Scheffers karriär som Moskvakorrespondent ett brått och oväntat slut. Under ett av hans tillfälliga besök i Tyskland utfärdade sovjetmyndigheterna plötsligt förbud för honom att återvända. Detta utlöste förtrytsamma protester bland Scheffers många förnåma vänner. De krävde att få veta vad sovjetregeringen kunde ha för skäl till en dylik åtgärd. Men svaret på frågan var inlåst hos Sovjetunionens hemliga polis.

En del av skälen kom i dagen åtta år senare, den 2 mars 1938, när högerkonspiratören och förre jordbrukskommissarien Michail Tjernov avgav sin bekännelse inför högsta sovjetdomstolens militärkollegium.

Tjernov tillstod, att han mottagit 4.000 rubel i månaden av Tysklands militära underrättelseväsen för att utlämna ryska militära och ekonomiska hemligheter och för att organisera en omfattande sabotageverksamhet. Han namngav den tyske agent, under vars överinseende han utfört sina första spioneri och sabotageuppdrag. Denne tyske agent var enligt Tjernov »Berliner Tageblatts korrespondent Paul Scheffer«.

s. 345

Michail Tjernov arkebuserades den 13 mars 1938. Endast några dagar före avrättningen kom Paul Scheffer till Förenta staterna som Berliner Tageblatts Amerikakorrespondent.

Sedan han år 1929 utestängts från Sovjetunionen, hade han blivit en av Europas mest produktiva och högst betalda sovjetfientliga propagandister. Knappast en vecka gick utan att någon av hans artiklar, som häftigt angrep sovjetregeringen och förutsade dess snara fall, kom in i någon framstående europeisk eller amerikansk tidskrift.

Efter att ha gift sig med en rysk grevinna besökte Scheffer år 1931 Förenta staterna för att agitera emot ett amerikanskt erkännande av sovjetregeringen. »Om Amerika beslutar sig för att erkänna«, varnade Scheffer högtidligt i en artikel i Foreign Affairs, avtryckt i Reader's Digest, »så kommer man i framtiden kunna säga, att det år 1931 med berätt mod gjorde sitt val mellan det borgerliga Europa och sovjetlandet. Ett amerikanskt erkännande skulle endast egga det kommunistiska Ryssland till större aggressivitet och djärvhet i dess angrepp på de borgerliga länderna i Europa.«

När Hitler kom till makten var Scheffer i London som Berliner Tageblatts korrespondent. Han återvände omedelbart till Tyskland och

blev utnämnd till chefredaktör för tidningen, som nu kommit att sortera under det nazistiska propagandaministeriet.

För dem av sina inflytelserika vänner utomlands, vilka alltjämt betraktade honom som en liberal journalist och högeligen förvånades över hans återvändande till Tyskland, förklarade Scheffer i förtroende, att han åtagit sig något hemlighetsfullt antinazistiskt uppdrag i tredje riket. Medan han inriktade sig på sin kommande verksamhet sökte han samtidigt bevara sina värdefulla förbindelser i utländska kretsar. Underligt nog var det många av hans vänner som trodde på hans historia.

Bland dem som Scheffer inte lyckades övertyga om sina antinazistiska känslor var den numera avlidne antifascistiske amerikanske Tysklandsambassadören William E. Dodd. Den 15 november 1936 gjorde Dodd i sin dagbok följande anteckning om Scheffer: »Jag har varit på min vakt mot den där Scheffer, som för några år sedan var socialdemokrat, i flera år var i Förenta staterna som korrespondent för den tyska pressen och nu är god nazist.«

I början av 1937 fick Scheffer order att slå sig ner i Förenta staterna. Från New York sände han inom kort presstelegram till Berliner Tageblatt, vilka utgjorde en skicklig blandning av antiamerikansk propaganda och upplysningar som kunde tänkas intressera de tyska militärmyndigheterna. Han befordrades snart till Amerikakorrespondent för Das Reich, det nazistiska propagandaministeriets officiella organ. I denna sin befattning var Scheffer dr Göbbels' specielle representant i Förenta staterna. En av hans huvuduppgifter var att i Förenta staterna hetsa upp stämningen mot Sovjetunionen. Sovjetfientliga artiklar av »Rysslandsexperten« Scheffer publicerades regelbundet i kända amerikanska tidningar och tidskrifter. Ett av hans favoritämnen var Moskvaprocesserna. För sina talrika amerikanska läsare framställde Scheffer dessa rättegångar, vid vilka han själv blivit avslöjad som tysk agent, som en »gigantisk bluff«. Han beskrev Bucharin, Pjatakov, Radek och de andra ryska femtekolonnarna som »de verkliga bolsjevikledarna«. Sina amplaste lovord sparade han dock för Trotskij.

I en typisk artikel, »Från Lenin till Stalin«, som fanns införd i den kända amerikanska kvartalsskriften Foreign Affairs i april 1938, förklarade Scheffer att Stalin var »en slug oriental«, som drevs av snikhet, avundsjuka och maktlystnad, och att han hade låtit avrätta

s. 346

trotstkisterna bara därför att de stod i vägen för hans privata strävanden.

Scheffers propagandaverksamhet i Förenta staterna tog inte slut i och med hans häktning efter Pearl Harbor. Den 13 september 1943 hade New York Times på första sidan av sin söndagsbilaga en artikel om Tyskland med en »Conrad Long« angiven som författare. En redaktionell notis upplyste att författaren var en person »som noggrant studerat tyska förhållanden under det pågående kriget«. Artikeln innehöll en uppgift att »grödan i Ukraina denna sommar lär ha blivit fördubblad genom tyska metoder«.

I verkligheten fanns det ingen Conrad Long. Det var en pseudonym. Författaren till artikeln i Times var Paul Scheffer.

Efter Scheffers häktning hade vissa av hans inflytelserika amerikanska vänner lyckats utverka hans frigivande ur häktet. De lagade så han fick skriva under täcknamn i Times. De lyckades även få honom anställd som sakkunnig rådgivare i tyska frågor vid Förenta staternas byrå för strategisk verksamhet.

På våren 1944 blev Scheffer på nytt häktad av justitiedepartementets män. Och denna gång var det ingen tvekan om att dr Göbbels' specialrepresentant skulle hållas inburad så länge kriget varade. s. 347

Dieskommittén

I augusti 1938, strax innan Münchenavtalet underskrevs, tillsattes i Förenta staterna en speciell kongresskommitté för att undersöka »oamerikansk« verksamhet. Ordförande i denna kommitté var kongressmannen Martin Dies från Texas.

När Dieskommittén bildades antogs det allmänt, att den skulle komma att bekämpa axelmakternas intriger i Förenta staterna.

I stället kom de »undersökningar«, som kongressledamoten Dies bedrev, att koncentreras på en enda sak: att övertyga det amerikanska folket om att dess huvud- och dödsfiende var Sovjetunionen.

Den förste av Dieskommittén tillsatte undersökningsledaren var en föga känd arbetarspion och antisovjetpropagandist vid namn Edward F. Sullivan. Innan han trädde i tjänst hos Dies hade han varit knuten till den i Amerika verksamma sovjetfientliga ukrainska nationaliströrelsen, som tog sina direktiv från hetman Skoropadskij och andra

ukrainska vitgardister i Berlin. Som ung, medellös journalist i Boston hade Sullivan blivit lejd att hjälpa till med underblåsandet av den sovjetfientliga stämningen bland de ukrainska amerikanerna. Trots att han inte kunde ett ord ukrainska började han bedriva propaganda för ett »oberoende Ukraina«.

Martin Dies' blivande undersökningsledare blev snart en betydande person inom den fascistiska ukrainsk-amerikanska rörelsen. Som talesman för rörelsen kom han i intim förbindelse med nazistiska agenter och propagandister, samarbetade med dem och anslöt sig även offentligt till deras sak. Den 5 juni 1934 talade Sullivan på ett möte med medlemmar av Tysk-amerikanska föreningen och uniformerade stormtrupper på Thurnhall i hörnet av Lexingtonavenyn och 85:e gatan i New York. Han lär därvid ha utropat:

— Vräk de lusiga judarna i Atlanten!

I augusti 1936 skyltade Sullivan som huvudtalare på en landskonferens med ledande amerikanska antisemitiska och pronazistiska propagandister i Asheville, Nord-Carolina. Andra talare på konferensen var silverskjortornas ledare William Dudley Pelley, James True, som i samarbete med Sullivan utgav en fascistisk bulletin, och Ernest F. Elmhurst, alias E.F. Fleischkopf, medlem av Tysk-amerikanska föreningen och nazistagent. Talarna angrep våldsamt Sovjetunionen och påstod att Roosevelts styrelse var ett led i en »judisk-kommunistisk komplott«. Asheville-tidningarna skrev att Sullivans tal var »vad Hitler skulle ha sagt om han haft ordet«.

s. 348

De amerikanska skattebetalare, som fick bekosta Sullivans arbete som Dieskommitténs ledare av undersökningen av »oamerikansk« verksamhet, torde vara intresserade av hans mellanhavanden med polisen:

Förseelse	Plats	Datum	Påföljd
Fylleri	Charlestown, Mass.	7/9 1920	Anhållen och släppt.
Fortkörning	Roxbury	18/12 1923	25 dollars böter.
Körning utan körkort	Suffolk	11/2 1924	25 dollars böter.
Fortkörning	Suffolk	27/6 1924	Villkorligt frigiven.
Stöld	Malden	4/2 1932	6 mån. straffarbete.
Stöld	Middlesex	12/4 1932 (högre rätt)	Föregående avskrivet.
Körning med ogiltigt körkort	Lowell	11/2 1932	Registrerad.
Homosexualitet	New York	20/12 1933	Frikänd.
Falskt upptr. som polis	Pittsburgh	11/12 1939	Målet avskrivet.

När liberala amerikanska organisationer avslöjade en del om Sullivans osmakliga föregående, såg sig kongressledamoten Dies nödsakad att mot sin vilja avlägsna honom från posten som undersökningsledare. »Av ekonomiska skäl«, sade Dies. Sullivan anslöt sig då på nytt till den fascistiska ukrainska rörelsen och startade det ukrainsk-amerikanska institutet i Pittsburgh i Pennsylvania. Denna institution, vars huvudsakliga uppgift var att bedriva sovjetfientlig agitation bland de till en miljon uppgående ukrainsk-amerikanerna, stod i förbindelse med tyska ambassaden i Washington. Sullivan fortsatte att samarbeta med nazistvänliga och sovjetfientliga propagandister runt om i landet. »Fjärde juli blir en lyckosam dag för er«, telegraferade Coughlin med hänsyftning på en affär som han höll på att göra upp tillsammans med Sullivan.

s. 349

Trots att Sullivan officiellt avlägsnats från Dieskommittén stod han fortfarande i förbindelse med den som en av dess »antikommunistiska experter«. Den 27 juli 1939 fick han ett brev från sin vän Harry Jung, den sovjetfientlige och antisemitiske propagandisten i Chicago. Jung skrev:

»En av kommitténs undersökningsmän har varit här för litet sedan och tillbringat en del av tiden tillsammans med oss, och vi har laddat upp honom med en massa sensationella upplysningar.

Jag hoppas verkligen att samarbetet mellan oss och kommittén kommer att bli fullständigt, tillfredsställande och ömsesidigt.«

Sullivans plats som Dies' närmaste man och rådgivare i kommittén för undersökning av »oamerikansk« verksamhet intogs av J.B. Matthews, en fanflykting från den amerikanska radikala rörelsen. Matthews' skrifter fick stor publicitet och spridning genom ledande amerikanska fascister och axelagenter. Det nazistiska propagandaministeriet rekommenderade hans skrifter. Artiklar av honom inflöt i Kontra-Komintern, organ för Alfred Rosenbergs Aussenpolitisches Amt.

I det med marmorpelare prydda konferensrummet i det gamla kommissionshuset i Washington passerade vecka ut och vecka in en maktprocession av gamla brottslingar, arbetarspioner, utlandsagenter

och utpressare för att inför Dieskommittén högtidligen avge sina »expertutlåtanden« till bevis för att Moskvas agenter konspirerade för att störta Förenta staternas regering. Här några av dessa antikommunistiska vittnen:

Alvin Halpern, som dagen efter sitt vittnesmål av en Washington-domstol dömdes till två års fängelse för stöld. Inte desto mindre blev hans vittnesmål intaget i Dieskommitténs offentliga handlingar.

Peter J. Innes, arbetarspion som uteslutits ur amerikanska sjöfolksförbundet efter att ha stulit 500 dollar ur förbundets kassa. Han dömdes sedermera till åtta års fängelse för våldtäktsförsök mot minderårig.

William C McCuiston var organisatör av väpnade grupper för överfall på fackföreningsfolk. När han avgav vittnesmål inför Dieskommittén, stod han under åtal för mordet på Philip Carey, en arbetarledare, som blev skjuten och slagen till döds i New Orleans. Han blev sedermera frikänd.

s. 350

William Nowell, arbetarspion och konfidentiell rådgivare åt fascistledaren, silverskjortan nr 3223, Gerald L.K. Smith.

»General« *Walter G. Krivitsky*, alias Samuel Ginsberg, som påstod sig ha varit »GPU-agent« under Jagoda innan han tog sin tillflykt till Förenta staterna, där han utgav en gement sovjetfientlig självbiografi. Enligt Krivitskys amerikanske advokat Louis Waldman hade hans inresetillstånd till Förenta staterna utverkats av den sovjetfientlige Parisambassadören William C. Bullit.

Richard Krebs, alias Jan Valtin, en gammal poliskund som hade erkänt sig vara Gestapoagent.

I januari 1941, medan tyska överkommandot som bäst förberedde sitt angrepp mot Sovjetunionen, utkom i Förenta staterna en uppseendeväckande sovjetfientlig bok under titeln »Ur nattens djup«. Författaren uppgavs heta Jan Valtin. (I Sverge utkom boken på Bonniers 1942. Övers. anm.)

»Jan Valtin« var bara ett av den gamle Gestapoagenten Richard Krebs många täcknamn. Han kallade sig också Richard Anderson, Richard Peterson, Richard Williams, Rudolf Heller och Otto Melchior.

Krebs' bok »Ur nattens djup« skulle föreställa en bekännelse av en kommunist »Jan Valtin«, som flackat kring jorden för att verkställa Moskvas onda uppsåt. Författaren beskrev i snuskiga detaljer de kriminella konspirationer, som »bolsjevikagenterna« påstods ha iscensatt

mot demokratin i världen. Han skildrade hur han efter tio års brottslig verksamhet »för Komintern«, däribland ett mordförsök i Kalifornien 1926, hade börjat »tvivla på kommunistpartiets och dess programs existensberättigande«. Och så till slut hade han enligt sin berättelse beslutat fullständigt bryta med Moskva och avslöja alltsammans.

Krebs hade kommit till Förenta staterna i februari 1938. Från Europa hade han haft med sig manuskriptet till »Ur nattens djup«, vilket hade en förvånande likhet med en viss sovjetfientlig propagandabok, som flitigt spreds i Nazityskland. Vid bokens utredigering för publicering i Förenta staterna fick Krebs hjälp av den amerikanske journalisten Isaac Don Levine, en gammal beprövad antisovjetpropagandist och regelbunden medarbetare i Hearstpressen.

Tack vare en makalös reklamkampanj blev »Ur nattens djup« en sensationell bestseller. »Månadens bok«-klubben månglade ut 165.000 exemplar bland sin läsekrets. Reader's Digest publicerade ett långt sammandrag med anmärkningen att denna självbiografi »fått sin äkt-het omsorgsfullt prövad av utgivarna«. Tidskriften Life avtryckte i två på varandra följande nummer långa utdrag ur boken. Få böcker i den amerikanska bokhandelns historia hade blivit så utbasunerade och be-kostats en sådan reklam som »Ur nattens djup«.

Medan ett flertal recensenter öppet ställde sig skeptiska mot boken, fanns det andra, kända för sin sovjetfientliga inställning, vilka öste idel lovord över den. I tidskriften Saturday Review of Literature yttrade sig den sovjetfientliga kvinnliga journalisten Freda Utley om Krebs' bok: »Ingen bok avslöjar mera tydligt den hjälp som Stalin gav Hitler innan denne tillskansade sig makten, och som han tydligen ger honom än i dag«. Trotskijbeundraren Sidney Hook förklarade i den s.k. socialdemokratiska federationens organ New Leader: »Som rent historisk skildring är den så spännande med sitt hisnande händelseförlopp, att den aldrig skulle kunna godtas som roman, då den bryter mot alla regler för en romans trovärdighet«. William Henry Chamberlain, vars sovjetfientliga framställning av Moskvaprocesserna hade influerat i Tokioregeringens propagandaorgan Contemporary Japan, påstod i New York Sunday Times' bokbilaga, att »Valtin« hade blivit »en värdefull hjälp för de institutioner i Förenta staterna, som hade att bekämpa spioneri, sabotage och annan olaglig, utifrån inspirerad verksamhet«. Max Eastman, Eugene Lyons och andra medlemmar av den sovjetfient-

liga och Trotskijvänliga litteratörklicker i Amerika lovprisade hänfört den gamle Gestapoagentens »historiska exposé«.

»Jan Valtin« blev nationalhjälte. Han inbjöds att som antisovjetexpert avge vittnesmål inför Dieskommittén.

Den 28 mars 1941 blev Krebs häktad som icke önskvärd och under utvisningslagen hemfallen utlänning. Vid de följande polisförhören framkom det att Krebs gjort sig skyldig till ett mordförsök i Kalifornien år 1926 och avtjänat 39 månader i S:t Quentin-fängelset. Av protokollen från domstolen i Los Angeles framgick, att detta brott, vilket Krebs i »Ur nattens djup« hade beskrivit som ett Kominterndåd, hade framsprungit ur ett gräl om en skuld, vari Krebs häftade till en småhandlare. När han inför rätten förklarade varför han försökt mörda handlaren, sade han:

— Den där juden gjorde mig galen!

s. 352

Vid förhören framkom vidare, att Krebs blivit utvisad ur Förenta staterna i december 1929 och att han år 1938 liksom 1926 illegalt hade tagit sig in i landet. Det framkom även att han år 1934 med sitt vittnesmål hade fått en sjömanskollega dömd för förräderi av nazistregimen. Beträffande hans förbindelser med det tyska kommunistpartiet, ur vilket han blivit utesluten, förklarade han att han hade »nästlat sig in i organisationen«.

Den amerikanska immigrationsdomstolen förklarade i sitt utlåtande: »Den anklagade har under de senaste fem åren varit att betrakta som agent för det nazistiska Tyskland. Av vad som här framgått synes han ha varit alltigenom opålitlig och omoralisk.«

Avslöjandet av Krebs som gammal Gestapoagent och dömd brottsling fick föga publicitet. Hans inflytelserika sovjetfientliga amerikanska vänner gick i god och lade sig ut för honom, så att immigrationsmyndigheterna till slut gav honom klara papper på att han blivit en bättre människa samt beviljade honom amerikanskt medborgarskap. »Ur nattens djup« fick stå kvar på de offentliga bibliotekens hyllor runtom i landet och sprida sin sovjetfientliga förkunnelse bland tiotusentals amerikaner.

Martin Dies' kartotek var snart överfulla med namn på potentiellt farliga »bolsjeviker«. Kongressledamoten från Texas kunde med korta mellanrum dramatiskt meddela, att han uppdagat en landsomfattande femte kolonn som opererade enligt direktiv från Moskva.

År 1940 utgav han en bok för att popularisera sin kommittés »avslöjanden«. Under titeln »Den trojanska hästen i Amerika. En rapport till nationen« bjöd Dies' bok huvudsakligen på sovjetfientlig propaganda. medan Tysk-amerikanska föreningen och Kristna fronten som den nazistiska femte kolonnens spjutspetsar anordnade nazistvänliga massdemonstrationer i de amerikanska storstäderna, målade kongressledamoten Dies ut Stalin som »chef för 150 divisioner uniformerade sovjet-soldater« på väg att invadera Förenta staterna.

Dies förklarade, att »Moskvaagenter« i själva verket redan hade börjat »sovjetinvasionen i Förenta staterna«.

Axelvänliga och sovjetfientliga element i Förenta staterna understödde entusiastiskt kongressledamoten Martin Dies' verksamhet. Den 8 december 1939 gav Merwin K. Hart, den främste förespråkaren för Francos spanska fascistregim, en bankett i New York, där Dies var hedersgäst. Bland övriga närvarande var John B. Trevor, Archibald E. Stevenson och Tysk-amerikanska föreningens ledare Fritz Kuhn. När journalisterna frågade Kuhn vad han ansåg om Dieskommittén, svarade han:

s. 353

— Jag är för att den fortsätter sin verksamhet och får mer pengar till sitt förfogande.

Här är några andra uttalanden av antisovjetagitatorer om Dieskommittén och dess arbete:

»Jag hyser den största aktning för Dieskommittén och sympatiserar med dess program.«

George Sylvester Viereck, nazistagent, den 21 februari 1942 dömd till två år och åtta månaders fängelse.

»Jag grundade Silverlegionen år 1933 för att propagera exakt samma grundsatser, som herr Dies och hans kommitté nu aktivt fullföljer.«

William Dudley Pelley, ledare för de nazistiskt orienterade silverskjortorna, den 13 augusti 1942 dömd till femton års fängelse för brottslig upprorsverksamhet och 1944 ytterligare dömd för att ha deltagit i en nazistisk sammansvärjning mot Amerika.

»Om ni vet att uppskatta det arbete som utförs av Dies, så bör ni ägna några ögonblick av er lediga tid åt att skriva ett uppmuntrande brev till honom. En miljon dylika brev på hans skrivbord vore i sanning ett värdigt svar till alla dem som önskar förgöra honom och den lagliga myndighet han representerar.«

Pater Charles E. Coughlin, nazistvänlig propagandist, grundare av Kristna fronten och tidningen Social Justice, som år 1942 blev transportförbjuden på grund av sitt uppviglande innehåll.

I själva Berlin uttryckte man öppet sitt entusiastiska gillande av Dies' sovjetfientliga verksamhet i Förenta staterna. Den amerikanska statliga kortvågskontrollen meddelade på vintern 1941, att kongressledamoten Martin Dies var den amerikan, som »oftast och med största gillande« blev citerad i axelmakternas kortvågssändningar till västra halvklotet.

Två dagar efter det nazisterna angripit Sovjetunionen profeterade Dies, som förut sagts, att Hitler inom 30 dagar skulle ha kontrollen över Ryssland. Han förkastade tanken på att sända hjälp till Röda armén. »Amerikansk hjälp till Ryssland är en dårskap«, förklarade han, »ty utrustningen kommer i alla fall att hamna i tyskarnas händer«. Han varnade för »den ytterst stora faran för att vår regering genom att hjälpa Ryssland öppnar en ny västfront åt Stalin här mitt i Amerikas huvudstad«. s. 354

I ett brev till president Roosevelt den 2 oktober 1941, kort efter det presidenten hade förklarat att försvaret av Sovjetunionen var av yttersta vikt för Amerikas försvar, tillkännagav Dies sin avsikt att fortsätta med sin sovjetfientliga propagandakampanj. »Jag har för avsikt, herr president«, skrev Dies, »att utnyttja alla möjligheter att låta det amerikanska folket veta, att likheten mellan Stalin och Hitler är långt mera påfallande än skillnaden.«

Även sedan Förenta staterna och Sovjetunionen blivit militärt allierade fortsatte Martin Dies med sin sovjetfientliga kampanj. Den 29 mars 1942 förklarade Förenta staternas vicepresident Henry Wallace:

»Om det rådde fred, skulle man kunna överse med denna verksamhet som ett utslag av en överspänd sinnesförfattning. Men nu råder inte fred. Vi är i krig, och detta och liknande uttalanden av herr Dies är så ägnade att hos allmänheten ingjuta tvivel och missnöje, att de i betraktande av sina praktiska konsekvenser lika gärna kunde ha kommit från Göbbels själv. Faktum är att deras inverkan på vår moral skulle vara mindre fördärlig om herr Dies stode direkt i Hitlers sold. Vi amerikaner måste ta konsekvensen av denna obehagliga sanning.«

Den ensamma örnen

Mot slutet av 1940, medan Hitler fullföljde förslavandet av Europa och förberedde sig för den kommande kraftmätningen med Röda armén, dök en egendomlig företeelse upp på Amerikas politiska arena. Den kallades America First-kommittén. Genom tidningar, radio, offentliga möten, gathörnsagitation och alla möjliga andra propagandamedel bedrev America First under det följande året en kraftig och landsomfattande sovjetfientlig, antibrittisk och isolationistisk propaganda bland det amerikanska folket.

Bland de ursprungliga ledarna för America First var general Robert E. Wood, Henry Ford, överste Robert R. McCormick, senatorerna Burton K. Wheeler, Gerald P. Nye och Robert Rice Reynolds, kongressledamöterna Hamilton Fish, Clare E. Hoffman och Stephen Day samt John L. Lewis' dotter Katherine Lewis.

s. 355

Föreningens främsta kvinnliga förespråkare var förra aviatriken och socialpolitikern Laura Ingalls, som sedermera blev dömd som betald agent för nazistregeringen. En annan nazistagent, George Sylvester Viereck, skrev bakom kulisserna en mängd av den propaganda, som America Firsts agitatorer slog omkring sig med. Ralph Townsend, som senare blev dömd som japansk agent, var ledare för en avdelning av America First på västkusten och med i styrelsen för föreningens båda propagandaorgan Scribner's Commentator och Herald. På Herald's redaktion hade man kortvägsmottagare, som dag och natt stod inställda på det av Hitler behärskade Europa och på Japan. På samma sätt uppfångad axelpropaganda inflöt i Herald och Scribner's Commentator.

De båda tidningarna spreds gratis över Förenta staterna, delades ut vid America Firsts offentliga möten och sändes ut som masskorsband efter särskilt uppgjorda adresslistor, som tillställts America First av Charles A. Lindbergh, Hamilton Fish, Charles E. Coughlin, senator Burton K. Wheeler samt nazistagenterna Frank Burch, George Sylvester Viereck och andra. Werner C. von Clemm, senare dömd för att ha insmugglat diamanter i Förenta staterna i samförstånd med tyska överkommandot, tjänade som hemlig strateg och ekonomisk gynnare av America Firsts New York-avdelning. Frank B. Burch, som sedermera dömdes för att ha mottagit 10.000 dollar av nazistregeringen för illegal propaganda i Förenta staterna, var med om att bilda föreningens avdelning i Akron, Ohio.

I juli 1942 fastslog justitiedepartementet att America First var en sammanslutning som sysslat med konspiration för att undergräva moralen inom Förenta staternas väpnade styrkor.

Den allra främste ledaren och talesmannen för America First var emellertid den beryktade amerikanske flygaren Charles A. Lindbergh, som redan hade utmärkt sig som pronazistisk och sovjetfientlig agitator i Europa och Amerika.

Lindbergh hade avlagt sitt första besök i Tyskland på sommaren 1936. Han färdades som nazistregeringens gäst. Nazisterna ordnade anslående ceremonier till hans ära och beviljade honom många speciella förmåner. Höga nazistiska ämbetsmän ledsagade honom personligen på en privat »inspektionstur« till tyska krigsindustrier och flygbaser. Lindbergh tog ett djupt intryck av det nazistiska Tyskland.

s. 356

På de vräkiga bjudningar som gavs för honom av fältmarskalk Hermann Göring och andra nazistspetsar uttalade han som sin övertygelse att det tyska flygvapnet var oöverberrömligt.

— Det tyska flyget är mer avancerat än något annat lands, sade han till Luftwaffe-pampen general Ernst Udet. Det är oslagbart.

— Vad tusan tar åt den där amerikanen? sade den tyske flyggeneralen Bruno Lörzer till den politiska journalisten Bella Fromm. Han kommer att skrämja vettet ur amerikanerna med sitt prat om vårt oslagbara Luftwaffe. Och det är just vad våra gossar här vill att han ska göra.

— Vi kan inte få en bättre propagandamakare, sade Axel von Blomberg, den nazistiske krigsministerns son, efter att ha övervarit en bjudning för Lindbergh år 1936.

Två år senare, under de kritiska dagar som föregick Münchenavtalet, gjorde Lindbergh ett besök i Sovjetunionen. Han var där bara några få dagar. På sin återresa började han genast sprida ut, att Röda armén var hopplöst illa utrustad, dåligt utbildad och uruselt ledd. Han försäkrade att Sovjetunionen var värdelös som partner i en militärallians mot Nazityskland. Han förklarade som sin åsikt, att man måste samarbeta med och inte mot nazisterna.

Lindberghs svarta och rödgula flygplan blev en vanlig syn på flygfälten vid Europas bekymmersfyllda huvudstäder, när han flög från land till land och pläderade för politiskt och ekonomiskt samgående med Tredje riket.

Medan Münchenförhandlingarna pågick samlades små utvalda grupper av sovjetfientliga brittiska affärsmän, aristokrater och politiker på lady Astors gods vid Cliveden för att lyssna till Lindberghs synpunkter på den europeiska situationen. Lindbergh talade om Tysklands väldiga flygstyrka, snabbt växande krigsproduktion och lysande militära ledning. Nazisterna, upprepade han om och om igen, var oövervinnliga. Han rekommenderade Frankrike och Storbritannien att komma överens med Hitler och »låta Tyskland få utvidga sig österut inåt Ryssland utan att förklara krig«. När Lindbergh på ett av America First anordnat möte i Förenta staterna den 30 oktober 1941 skildrade sin verksamhet under denna period, yttrade han: s. 357

— År 1938 hade jag kommit till den slutsatsen, att om krig utbröt mellan Tyskland å ena sidan och England och Frankrike å den andra, skulle det bara kunna resultera i antingen en tysk seger eller ett förslavat och förött Europa. Jag föreslog därför, att England och Frankrike utan att förklara krig skulle låta Tyskland breda ut österut åt Ryssland till.

Det ordnades så att Lindbergh fick hålla en rad intima överläggningar med brittiska parlamentsledamöter och olika ledande politiker. Bland dessa var David Lloyd George, som efteråt gav sitt utlåtande om den amerikanske flygaren:

— Han var i Ryssland ungefär en vecka, skulle jag tro. Han träffade ingen av de stora ryska ledarna, han kunde inte ha sett mycket av flygvapnet, men han kom tillbaka och talade om för oss att den ryska armén var dålig och att de ryska fabrikerna var i ett bedrövligt tillstånd. Och det fanns en hel hop som trodde på det — men inte Hitler.

Genom sitt samtal med Lindbergh fick Lloyd George den uppfattningen att, som han uttryckte det, den amerikanske flygaren var »agent och verktyg för slugare och lömskare karlar än han själv«.

Från Sovjetunionen kom samma förkastelsedom i mera bestämda ordalag. En grupp framstående sovjetflygare offentliggjorde i Moskva en förklaring vari Lindbergh anklagades för att sprida den »kolossala lögnen« att Tyskland besatt ett så starkt flygvapen, att det skulle kunna besegra Englands, Frankrikes, Sovjetunionens och Tjeckoslovakiens förenade luftflottor. Sovjetflygarna sade vidare:

»Lindbergh uppträder som en dum lögnare, som lakej och stövelslickare åt de tyska fascisterna och deras aristokratiska beskyddare i England. Han har order från engelska reaktionära kretsar att vittna om sovjetflygets svaghet och ge Chamberlain en motivering för att i München kapitulera i den tjeckoslovakiska frågan.«

Tre veckor efter Münchenavtalets undertecknande demonstrerade Tredje rikets regering sin officiella uppskattning av de tjänster som Lindberg hade gjort det nazistiska Tyskland. Vid en middag, som gavs till Lindberghs ära i Berlin på kvällen den 18 oktober 1938, överlämnade fältmarskalk Göring till den amerikanske flygaren en av Tysklands högsta utmärkelser, Tyska örnen orden.

Efter att ha vistats utomlands i tre och ett halvt år kom Lindbergh tillbaka till Förenta staterna strax före krigsutbrottet 1939. s. 358

Så fort nazisterna ryckt in i Polen, och Storbritannien och Frankrike hade förklarat Tyskland krig, skyndade sig Lindbergh att publicera en trängande proklamation: kriget mot Tyskland var fel krig, det rätta kriget var i öster. I en artikel med rubriken »Flyg, geografi och ras« i novembernumret av Reader's Digest, hållen i en ton som påfallande erinrade om Alfred Rosenberg, förklarade Lindbergh:

»Vi, den europeiska kulturens arvtagare, står inför ett olycksaligt krig, ett krig inom vår egen familj av nationer, ett krig som kommer att minska den vita rasens styrka och föröda dess skatter. Asien tränger på vid den ryska gränsen, alla främmande raser har obevekligen satt sig i rörelse. Vi kan ha fred och säkerhet endast så länge vi håller samman och bevarar vår dyrbaraste ägodel, vårt arv av europeiskt blod — endast så länge vi värjer oss mot angrepp av främmande arméer och uppblandning med främmande raser.«

Under år 1940 smalt Lindbergh alltmera samman med den isolatistiska, sovjetfientliga och ofta axelvänliga rörelse, som då växte fram på amerikansk botten. Han blev den främste talesmannen för den isolationistiska föreningen mot utlandskrig och den amerikanska femte kolonnens idol.

John C. Metcalfe, som var reporter för Chicago Daily Times och sedermera blev anställd vid hemliga polisen, hade år 1937 antecknat följande uttalande, som gjorts för honom av Hermann Schartzmann, ledare för Tysk-amerikanska föreningens avdelning i Astoria på Long Island: »Vet ni vem som ska bli föhrer för vårt stora politiska parti? Lindbergh! Ja, det är inte så orimligt som ni kanske tror. Ni vet att han har mycket lätt för att få folk med sig. Amerikanerna gillar honom. Ja, det är en massa saker i görningen som allmänheten ännu inte har en aning om.«

— Vi måste hålla fred med de nya makterna i Europa, yttrade Lindbergh inför en liten grupp studenter på Yale-universitetet på hösten 1940.

Mötet på Yaleuniversitetet hade anordnats av en rik ung student vid namn R. Douglas Stuart d.y., arvtagare till spannmålsfirman Quaker Oats förmögenhet. Kort därefter fick Stuarts grupp en avläggare i Chicago, Illinois, under namn av America First.

Lindbergh talade på stora massmöten, anordnade av America First s. 359 runt om i landet, och i radions storsändare, varvid han talade om för det amerikanska folket, att dess verkliga fiende var Sovjetunionen och inte Nazityskland. Kriget måste förvandlas till en samfällid offensiv mot Sovjetunionen.

Den nazistiska invasionen i Sovjetunionen hälsades med hänförelse av America First. Dess språkrör Herald hade rubriken:

»EUROPAS MASSOR TILL KAMP MOT DE RYSKA KOMMUNISTERNA

Sjutton nationer sluter upp på tyska rikets sida i det heliga korståget mot Sovjetunionen.»

Det nazistiska Tysklands seger över Sovjetunionen påstods ligga i Förenta staternas intresse. Medlemsbladet America First Research Bureau Bulletin förklarade den 1 augusti 1941:

»Ni vet väl att även om det nazistiska Tyskland slår under sig det kommunistiska Ryssland, så kommer den utvidgade tyska ekonomin snarare att försvagas än att stärkas?«

America Firsts hela propagandamaskineri sattes i arbete i en landsomfattande protestkampanj mot låne- och uthyrningshjälpen till Sovjetunionen. Charles A. Lindbergh, Hamilton Fish, senatorerna Burton K. Wheeler och Gerald P. Nye samt andra av America Firsts talesmän i kongressen gick emot hjälpen till Röda armén och förklarade att Sovjetunionens öde inte angick Förenta staterna.

Herbert Hoover tog del i denna kampanj. Tillsammans med John L. Lewis, Hanford MacNider och tretton andra ledande isolationister utsände den förutvarande presidenten den 5 augusti ett offentligt protestuttalande mot »löftet om olaglig hjälp till Ryssland och andra krigsbronade åtgärder«. I uttalandet hette det:

»De senaste händelserna inger tvivel på att detta krig verkligen är en kamp för frihet och demokrati. Det är inte rätt och slätt en världskonflikt mellan tyranni och frihet. Den engelsk-ryska alliansen har förjagat den illusionen.»

Den 30 oktober 1941, medan nazisterna närmade sig Moskva, hade America First anordnat ett möte i Madison Square Garden i New York, där tal hölls av John Cudahy, som varit kapten i den amerikanska interventionsarmén i Archangelsk och sedan amerikansk ambassadör i Belgien, där hans tyskvänliga inställning föranledde hans återkallande från posten. Cudahy krävde att Förenta staternas regering skulle s. 360

sammankalla en »fredskonferens«, där även Nazityskland skulle vara representerat. Han förklarade att »de tongivande i nazistregeringen insåg vilket hot den amerikanska krigspotentialen utgjorde. Det sade von Ribbentrop till mig, när jag träffade honom i Berlin för fem månader sedan.«

Cudahy ansåg att detta gav en trumf på hand för »fredsförhandlingar« med nazisterna.

— Man säger att det inte kan bli någon fred med Hitler. Men Hitler är bara en övergående företeelse, sade Cudahy. Vi har här i landet en stor kännare av Europa och samtidigt en man med rent fosterländska syften, nämligen Herbert Hoover. Låt oss sätta Hoover i arbete på en plan för varaktig fred!

Vid detta America First-möte med Cudahy som talare hölls bön av pastor George Albert Simons. Före den ryska revolutionen hade denne pastor Simons varit anställd vid en protestantisk missionskyrka i Petersburg. Där hade han blivit god vän med Boris Brasol, den antisemitiske agitatorn som skulle komma att spela en huvudroll vid spridandet av Sionsprotokollen i Amerika. I februari 1919 avgav pastor Simons ett vittnesmål inför en senatskommitté för »utredning av bolsjevismen«. I detta hans vittnesmål hette det: »Mer än hälften av den så kallade bolsjevikrörelsens agitatorer är judar. Den ryska revolutionen var judisk, och man kan finna en av dess härdar på östsidan i New York.« Pastor Simons rekommenderade Sionsprotokollen som en värdefull källa för upplysning om revolutionen. Han yttrade:

— De visar vad detta hemliga judiska sällskap har gjort för att erövra världen och slå den under sig. I denna bok sägs en massa saker om deras program och metoder som helt passar in på den bolsjevikiska regimen.

När japanerna angrep Pearl Harbor blev föreningen America First officiellt upplöst. Dess ordförande general Wood manade medlemmarna att stödja Förenta staternas krigsansträngningar mot Tyskland och Japan. Lindbergh drog sig tillbaka från Amerikas offentliga liv och tog anställning hos Henry Ford som teknisk konsulent vid hans motorfabriker.

Men den sovjetfientliga America First-propagandan fortsatte. När Röda armén närmade sig sina västgränser, förutsade America First-männen att sovjettrupperna inte skulle överskrida dessa gränser, utan sluta separatfred med Nazityskland och låta England och Förenta staterna slåss ensamma i fortsättningen. När Röda armén fortsatte över gränserna, upphov America First-männen ånyo sitt skri om »ett av Moskva behärskat Europa«.

Tre av de inflytelserikaste tidningsutgivarna i Förenta staterna, vilka hållit America First under sina vingars skugga, fortsatte med sin hätskt sovjetfientliga agitation även sedan Förenta staterna och Sovjetunionen blivit allierade i kriget mot Nazityskland. Dessa tre tidningsägare — William Randolph Hearst, kapten Joseph M. Patterson och överste Robert R. McCormick — matade sina många miljoner läsare med ändlösa serier artiklar och ledare, ägnade att framkalla misstro och avoghet mot Amerikas bundsförvant Sovjetunionen.

Här några typiska utdrag ur deras tidningar under kriget:

»Ni vet alla, att man inte får vänta sig för mycket av Ryssland. En björn som går likt en människa tänker inte alltid som en människa. I den ryska mentaliteten finns alltid något av den brutala egoism och gränslösa opålitlighet, som utmärker det vilda djur, vilket är dess symbol.«

Hearsts New York Journal American den 30 mars 1942.

»När man tar en överblick över läget på de olika fronterna, så ser det ju mycket lovande ut i Ryssland — *för Ryssland!* Ryssland är naturligtvis ingen hel och full bundsförvant till Förenta nationerna. Det är till hälften bundsförvant med axelmakterna.«

Hearsts New York Journal American den 30 mars 1942.

»Vad Stalin syftar till är en separatfred med Tyskland så snart han finner detta vara en förmånlig politik. Han förbereder sig därpå genom att beskylla de allierade för att inte uppfylla sina åtaganden. Därför anser han sig också löst från sina. Det är möjligt att han inte behöver denna förvändning. Men han har den till hands. Han är beredd.«

McCormicks Chicago Tribune den 10 augusti 1943.

»Om Stalin kan utvinna mer av Tyskland, och det med mindre besvär, än vad han i framtiden kan utvinna av sina så kallade allierade, vilketdera skulle då denne suveränt självupptagne och till sin natur trolöse man välja? Den grusiske Kremlusurpatorns hela levnadsbana har varit en oavbruten följd av våldsamma, skrupelfria, snikna hugg efter personligt åtrådade saker.«

s. 362

McCormicks Chicago Tribune den 24 augusti 1943.

»Vilketdera kommer att smaka bäst, ett ryskt eller tyskt Europa?«

Pattersons Daily News den 27 augusti 1943.

»Det vore löjligt att söka skapa en varaktig fred med hjälp av Ryssland. Ryssland överföll de olyckliga småstaterna Finland och Polen och var redo att med Englands samtycke falla Tyskland i ryggen, men Hitler förekom detta.«

Pattersons New York Daily News den 2 november 1943.

President Roosevelt varnade den 28 april 1942 för att låta krigssträngningarna hindras »av falska patrioter, som använder pressens okränkbara frihet till att ge eko åt propagandamakarna i Tokio och Berlin«.

Den 8 november 1943 hölls i Madison Square Garden ett möte för att fira tioårsminnet av upptagandet av de diplomatiska förbindelserna mellan Förenta staterna och Sovjetunionen. Inrikesminister Harold L. Ickes gick därvid skarpt till rätta med den sovjetfientliga agitation som alltjämt utan avbrott bedrevs av Hearst, Patterson och McCormick. Inrikesministern förklarade:

— Olyckligtvis har vi här i landet mäktiga och verksamma krafter, som medvetet uppammar illvilja mot Sovjetunionen. Jag vill kort och gott som exempel nämna Hearstpressen och tidningsaxeln Patterson-McCormick, och då särskilt den senare. Om dessa tidningsutgivare nu hatar Sovjetunionen och Storbritannien, så hyser de också ett bittert hat mot sitt eget land. De måste hata sitt eget land och förakta dess institutioner, om de med berätt mod går in för att uppamma hat mot de båda nationerna vilkas hjälp vi måste ha för att kunna slå Hitler.

När Nazityskland på hösten 1944 stod inför det oundvikliga nederlaget till följd av de samordnade offensiverna av Förenta staternas, Storbritanniens och Sovjetunionens arméer, ljöd i Förenta staterna på nytt en stridsappell mot Sovjetunionen.

Från Italiens nyss befriade huvudstad Rom krävde William C. Bullit, som varit ambassadör i Moskva och Paris en ny sovjetfientlig allians för att frälsa västerns civilisation från »sovjetimperialismens hot«.

s. 363

William C. Bullits karriär hade gått i gammal välkänd stil.

År 1919 hade Bullit varit ett av Woodrow Wilsons sändebud i Sovjetryssland. Femton år senare, år 1934, blev han den förste amerikanske ambassadören i Sovjetunionen. Förmögen, ärelysten och fallen för diplomatiskt intrigspel som han var trädde han snart i vänskaplig förbindelse med ett flertal ryska trotskister. Han började tala om hur nödvändigt det var för Sovjetunionen att överlämna Vladivostok till Japan och göra eftergifter för Nazityskland i väster. År 1935 kom Bullit till Berlin på besök. William E. Dodd, som då var amerikansk ambassadör i Tyskland, antecknade i sin diplomatiska dagbok:

»När Bullit på genomresa kom till Berlin på våren eller sommaren 1935, uttalade han för mig som sin övertygelse att Japan komme att angripa östra Ryssland inom sex månader, och han trodde att Japan skulle slå under sig hela det ryska området i Fjärran östern.

Bullit sade att det inte var någon affär för Ryssland att söka hålla den halvö, som sticker ut i Japanska havet vid Vladivostok. Allt det där skulle snart bli taget av japanerna. Jag

frågade honom, om han verkligen ansåg att tyskarna borde få sin vilja fram, så att Ryssland med sina 160 miljoner människor utestängdes från både Stilla havet och Östersjön. Han svarade att det inte spelade någon roll. Jag blev bestört över att höra en ansvarig diplomat tala på det sättet.

Vid en lunch tillsammans med franske ambassadören kom han åter fram med sin fientliga inställning och hade en längre ordväxling med fransmannen, varvid han slog ner på den fredspakt mellan Frankrike och Sovjetunionen, som det just då förhandlades om och som den engelske ambassadören, enligt vad han sagt mig, ansåg vara den bästa möjliga garantin för europeisk fred. Vid samma tid eller något senare kom den nye italienske ambassadören hit direkt från Moskva och talade om för oss att Bullit blivit påverkad av fascismen innan han lämnade Moskva.«

Den 27 januari 1937 antecknade ambassadör Dodd:

»Jag har fått färskare underrättelser om att amerikanska banker överväger nya stora krediter och lån till Italien och Tyskland, där krigsmaskineriet redan är stort nog för att hota världens fred. Jag har även hört, fast det syns mig otroligt, att Bullit skulle uppmuntra dessa planer.«

Efter det franska sammanbrottet 1940 återvände Bullit från Frankrike till Förenta staterna för att kungöra, att marskalk Pétain var en »patriot« som genom att kapitulera för nazisterna hade räddat sitt land från kommunismen. s. 364

Fyra år senare, när det andra världskriget led mot sitt slut, dök Bullit åter upp på den europeiska kontinenten, denna gång som »korrespondent« för tidskriften Life. Från Rom sände han till Life en uppseendeväckande artikel, som inflöt i numret för den 4 september 1944. Under föregivande av att återge vissa anonyma »romares« åsikter luftrade han på nytt den sovjetfientliga propaganda, som den internationella fascismen i tjugo år hade kört med i sin jakt efter världsherravälde. Bullit skrev:

»Romarna räknar med att Sovjetunionen kommer att behärska Finland, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Rumänien,

Bulgarien, Ungern och Tjeckoslovakien. De räknar med att ryssarna förutom östra Polen kommer att annektera Ostpreussen med Königsberg. Här i Rom cirkulerar en makaber kvickhet, som ger uttryck för vad man hoppas på: Vad är en optimist? En som tror att det tredje världskriget kommer att bryta ut om femton år mellan Sovjetunionen och ett av Storbritannien och Förenta staterna stött Västeuropa. Vad är en pessimist? En som tror att Västeuropa, Storbritannien och Förenta staterna inte kommer att våga slåss.«

Bullit hävdade, att den fara som den västerländska civilisationen måste ena sig emot var Moskva och dess »kommunistiska agenter«.

Det var samma rop som det, varmed kapten Sidney George Reilly ett kvartssekel tidigare, vid första världskrigets slut, sökt återuppliva kontrarevolutionen över hela världen.

Samma rop återskallade även sedan Nazityskland lidit sitt slutgiltiga nederlag inför Englands, Amerikas och Sovjetunionens förenade styrkor, när kongressledamoten Clare Luce, hustru till utgivaren av tidskrifterna Time, Life och Fortune, efter en resa i Europa i början av 1945 återvände för att upplysa amerikanerna om att bolsjevismen hotade uppsluka hela Europa, sedan Röda armén besekrat Nazityskland. Fru Luce krävde att Förenta staterna skulle ge sitt stöd åt alla sovjetfientliga krafter i Europa. Detta hade givetvis varit nazisternas förnämsta hopp och var den nazistiske propagandaministern dr Göbbels' huvudtema i hans sista radioutsändningar från det belägrade Berlin.

Och det var samma rop som upphovs, när en av de amerikanska senatorer som besökte Rom på våren 1945 frågade några amerikanska soldater om de var hågade att fortsätta och »avsluta jobbet« genom att slåss mot Sovjetunionen. Soldaterna sades ha tagit emot senatorns antibolsjevikiska korstågsinvi- s. 365 med synbart ogillande. Några av dem gick ut ur rummet.

Samtidigt fortsattes den sovjetfientliga propagandan i Förenta staterna med en mängd böcker av samma typ och innehåll som Jan Valtins »Ur nattens djup«. Bland de mest spridda av dessa under 1945–46 utgivna böcker var »Rapport om ryssarna« av William L. White, »En som överlevde« av Alexander Barmine och »Jag valde friheten« av Viktor Kravtjenko.

Den amerikanske journalisten William L. White skrev sin »Rapport om ryssarna« efter en hastig sexveckorstur i Sovjetunionen. Från början till slut var hans bok, som först publicerades i sammanträngd form i Reader's Digest, ett enda skall mot sovjetfolket, dess ledare och även dess krigsinsats. Den hälsades som en »fyllig och objektiv rapport« av sådana sovjetfientliga publikationer som den socialdemokratiska New Leader och citerades med förtjusning av Patterson-McCormicks och Hearsts tidningar, medan den kraftigt utdömdes av den del av amerikanska pressen som var intresserad av att ett gott förhållande inom Förenta nationerna vidmakthölls. En grupp framstående amerikanska korrespondenter, som arbetat i Sovjetunionen under kriget, däribland John Hersey, Richard Lauterbach, Ralph Parker och Edgar Snow, utsände en offentlig förklaring, vari de skarpt fördömde Whites bok som »ett i högsta grad förvridet och missvisande reportage, inriktat på att förlänga livet på de lastgamla myterna och fördomarna mot en stor bundsförvant, vars offer i detta krig har besparat oss omätliga blodsoffer och lidanden«. Korrespondenterna framhöll vidare, att bokens »värsta ohederlighet består i att inte en enda sak ställs in i sitt sammanhang och mot sin bakgrund« och att »boken må betraktas som ett uttryck för de okunniga och oresonliga kretsar här och i Europa, vilka söker skärpa misstron och misstänksamheten mellan de allierade«. Inte desto mindre kördes »Rapport om ryssarna« fram genom en våldsamt påkostad reklamkampanj och nådde ut till tiotusentals amerikanska läsare.

Alexander Barmine's bok »En som överlevde« påstods vara en »skildring inifrån« av Sovjetunionens politik och ledning, given av en förutvarande »sovjetdiplomat« och »specialist« på sovjetfrågor. Liksom »Rapport om ryssarna« angrep Barmine's bok hätskt allting som hade med Sovjetunionen att göra och påstod att Stalin var ledare för en »triumferande kontrarevolution«, som blivit till en »reaktionär diktatur«. Vid tiden för avslöjandet och likvideringen av den ryska femte kolonnen hade Alexander Barmine tjänstgjort som Sovjetunionens chargé d'affaires i Grekland. Han lämnade då tvärt sin post och vägrade återvända till Sovjetunionen. I »En som överlevde« berättade Barmine att flera av de avrättade sovjetkonspiratörerna hade varit bland hans närmaste »vänner och kolleger«. Beträffande general Tuchatjevskij, som befunnits skyldig till stämplingar tillsammans med tyska generalstaben mot Sovjetunionen, skrev Barmine: »I Moskva hade jag intimt

s. 366

samarbetat med honom«, och vidare att den ryske generalen »under de sista åren varit min gode vän«. Barmine nämnde också att han »utfört en del uppdrag« åt Arkadij Rosengolz, som år 1938 erkände att han varit betald agent för tyska underrättelseväsendet, samt att han, Barmine, i Paris haft besök av den »skarpsinnige« Leo Sedov Trotskij. Boken »En som överlevde« var försedd med ett panegyriskt förord av Max Eastman och blev starkt framhållen av andra av andra sovjetfientliga personer i Förenta staterna. Liksom William L. Whites bok blev Barmines »En som överlevde« med särskild förtjusning lovordad och reklamerad i New Leader, i vars redaktion satt Eugene Lyons, vars sovjetfientliga skrifter flitigt citerades av det nazistiska propagandaministeriets officiella agenter och William Henry Chamberlain, vars antisovjetartiklar återgavs i Hearstpressen och vars framställning av Moskvaprocesserna inflöt i det japanska propagandaorganet Contemporary Japan. Bland New Leaders medarbetare var vidare Sidney Hook, som var gammal Trotskijanhängare, John Dewey, som varit ordförande i »undersökningskommissionen« vid »förhören« med Trotskij i Mexico, samt Max Eastman, Trotskijs gamle intime medarbetare, vän och översättare.

I Europa blev både W.L. Whites och Alexander Barmines alster utnyttjade av nazisterna i deras agitation mot Sovjetunionen. Utgivandet av Whites »Rapport om ryssarna« hälsades i en entusiastisk förstasidesartikel i det nazistiska riksvärnets officiella organ Der Westkämpfer för den 30 januari 1945. Artikeln gjorde gällande att Whites bok visade på möjligheten av splittring inom Förenta nationerna. I mars 1945 bombarderades amerikanska trupper i Italien med projektiler, som innehöll särtryck ur en artikel av Barmine, vilken förut hade varit införd i Reader's Digest under rubriken »Den nya kommunistiska sammansvärjningen«.

s. 367

Viktor Kravtjenkos »Jag valde friheten«, som utkom i början av 1946, var en enda våldsamt smädelse mot sovjetregeringen och dess in- och utrikespolitik. Kravtjenko hade varit medlem av en sovjetrysk handelsdelegation i Washington och hade deserterat från sin post i mars 1944, mitt under kriget. Betecknande för »avslöjandena« i hans bok var hans påståenden, att femårsplanerna och jordbrukskollektiviseringen hade försatt Ryssland i ett tillstånd av yttersta utarmning och elände, värre än vad någonsin förekommit på tsarismens tid, och att Röda armén inte var stort mer än ett odugligt, odisciplinerat hopravs av »en-

ögda, halta, lungsiktiga, folk med hjärtfel och magsår, skäggiga femtioåringar, så slitna att de knappt orkade hasa sig fram, men förklarade fronttjänstdugliga«. Enligt Kravtjenko »kunde tyskarna i dessa dagar faktiskt ha tagit Moskva utan strid. Varför de drog sig tillbaka är en gåta, som endast tyskarna själva kan ge historien en lösning på.« Kravtjenko krävde ett nytt korståg mot Sovjetunionen och förklarade: »Nästa steg mot världens trygghet består inte i en världsorganisation, utan i att de ryska massorna befrias från sina tyranner.« Kravtjenkos bok »Jag valde friheten« blev entusiastiskt lovordad av sådana recensenter som W.H. Chamberlain och Dorothy Thompson som »ett anmärkningsvärt och avslöjande reportage och ett viktigt dokument till frågan om förbindelserna mellan Amerika och Sovjetunionen«. Kort efter det »Jag valde friheten« utkommit, började Hearsttidningarna publicera boken som följetong.

När det andra världskriget slutade i Europa, var de antibolsjeviska korsriddarnas röster inte mindre gälla än efter 1918, men hade långt mindre makt att påverka Amerikas och andra länders folk, som hade lärt mycket sedan Woodrow Wilsons död.

Ty djupgående förändringar hade ägt rum i världen.

Medan William C. Bullit predikade ett nytt korståg mot sovjetlandet, stötte Storbritanniens, Förenta staternas och Sovjetunionens arméer samfällt fram från öster, väster, norr och söder mot kontrarevolutionens högborg — Berlin.

Inför hotet av fascistiskt slaveri och inför den mest reaktionära makt världen någonsin skådat hade västerns demokrater funnit sin mäktigaste bundsförvant i den stat som fötts ur den ryska revolutionen. Alliansen var ingen tillfällighet. Händelsernas obevekliga logik hade efter ett kvartssekel av tragiska missförstånd och artificiellt uppammanad fiendlighet ofrånkomligt fört världens frihetsälskande folk närmare varandra och svetsat dem samman i en kämpande enhet. Ur det andra världskrigets exempellösa blodsutgjutelse och lidande framsträng Förenta nationerna.

s. 368

Kapitel 24

De sexton polackerna

Under de sista månaderna av andra världskriget inriktades den sovjetfientliga agitationen i Storbritannien och Förenta staterna huvudsakligen på den polska frågan. När Röda armén stötte fram västerut, gick över de polska gränserna och befriade allt större delar av Polen från de nazistiska inkräktarna, påstod brittiska högermän och amerikanska isolationister att »den polska friheten« nu hotades av Sovjetunionen. Vecka efter vecka manade Hearsts och Patterson-McCormics tidningar i Förenta staterna till sovjetfientlig aktion för att rädda Polen från »bolsjevismen«. I amerikanska kongressen och brittiska parlamentet uppträdde ideligen talare som fördömde »den röda imperialismens ränker i Polen« och anklagade sovjetregeringen för att förråda Förenta nationernas principer. Mycket av denna sovjetfientliga propaganda grundades på uttalanden och material som släpptes ut av den polska exilregeringen i London och dess representanter i Washington. Exilregeringen i London bestod av polska militärer, företrädare för Polens feodala godsägare, en del polska fascister samt ett fåtal socialister och bondeledare, som hamnat i England efter det polska sammanbrottet 1939. s. 369

Den polska exilregeringen i London betraktade sig som den rättmätiga arvtagaren till Pilsudskiregimen, vars traditionella politik var baserad på fiendskap mot Sovjetunionen. Raymond Leslie Buell skrev i sin bok »Polen, nyckeln till Europa«: »Pilsudski trodde att Polen måste ha ett stort territorium. De historiska omständigheterna gjorde det lättare att ta ut detta på Rysslands än på Tysklands bekostnad.« Den polska förkrigsdiplomatin under ledning av den gamle sovjetfientlige un-

derrättelseofficern överste Jozef Beck var inte riktad mot Nazityskland utan mot Sovjetunionen. Den polska armén, som hade procentuellt mer kavalleri än någon annan armé i världen, var organiserad för operationer på de ukrainska slätterna. Polens industrier var koncentrerade utmed tyska gränsen, militärbefästningarna längs sovjetgränsen. Sedan den polska staten bildades hade den behärskats av militären och de feodala godsherrarna, blivit en hörnsten i den antibolsjevikiska cordon sanitaire och en samlingsplats för internationella agenter, som konspirerade för att störta sovjetregeringen. Boris Savinkov slog upp sitt högkvarter i Polen sedan han flytt från Ryssland, och med Pilsudskis direkta bistånd upprättade han på polsk mark en 30.000 man stark vit armé, som skulle användas mot Sovjet-Ryssland. I slutet av 1920-talet träffade Torgpromkonspiratörerna en överenskommelse med det polska överkommandot om att Polen skulle vara en av huvudbaserna för det nya interventionskrig mot Sovjetunionen som de planlade. Det polska underrättelseväsendet upprättade intimt samarbete med alla sovjetfientliga krafter, däribland den trotskij-bucharinska underjordsorganisationen. Efter Münchenavtalet 1938 visade de polska styresmännen tydligt sin sovjetfientliga inställning. När nazisterna avgav sitt ultimatum till Tjeckoslovakien och tjeckerna beredde sig till försvar, mobiliserade polska regeringen sin armé och förlade den mitt i vägen för varje möjlig undsättning åt tjeckerna från Sovjetunionen. I gengäld tillät Hitler polackerna att rycka åt sig Teschenområdet från tjeckerna vid styckningen av Tjeckoslovakien. Ännu 1939, strax innan nazisterna överföll Polen, vägrade de polska militaristerna att ändra sin sovjetfientliga självmordspolitik, förkastade förslaget om en militär överenskommelse med Sovjetunionen och tillät inte Röda armén att beträda polskt territorium för att möta den nazistiska krigsmakten. Denna politik ledde till olycksaliga konsekvenser för Polen, och nästan omedelbart efter det nazisterna överskridit gränsen flydde den polska regeringen till utlandet och tog med sig landets guldreserver. Först i Frankrike och sedan i England konstituerade sig denna regeringsrepresentanter som polsk exilregering och fortsatte med de sovjetfientliga intriger som störtat deras nation i fördärvet. I dessa intriger understöddes de av mäktiga krafter inom de internationella ekonomiska, politiska och religiösa kretsar, som betraktade en militär sovjetseger över Nazityskland som ett hot mot deras privata intressen.

Mot slutet av kriget fanns det faktiskt två polska regeringar. Förutom emigrantregeringen i London fanns det en provisorisk polsk regering, den så kallade Warszawaregeringen, i själva Polen. Denna Warszawaregering, som baserade sig på en sammanslutning av polska antifascistiska partier, arbetade för genomgripande ekonomiska och politiska reformer inom landet, avskaffande av de feodala storgodsens och vänskapliga förbindelser med Sovjetunionen. Den annullerade 1935 års fascistiska Pilsudskiförfattning, som London-polackerna höll sig till.

s. 371

På Jaltakonferensen i februari 1945 hade Roosevelt, Churchill och Stalin en längre diskussion i frågan om Polens framtid och kom överens om att Warszawaregeringen skulle »reorganiseras på en bredare demokratisk basis med upptagande av demokratiska ledare i själva Polen och bland utlandspolackerna«, varefter den skulle erkännas som landets lagliga provisoriska regering.

Jaltaöverenskommelsen möttes med våldsam opposition av de polska emigranterna i London och deras amerikanska och brittiska bundsförvanter. Den stämplades som ett »förräderi mot Polen«. Diplomatiske intriger sattes i gång för att förhindra verkställandet av Jaltabeslutet.

Det sovjetfientliga agiterandet och intrigerandet i den polska frågan nådde sin höjdpunkt, när sovjetregeringen i maj 1945 meddelade att den låtit häkta sexton polska agenter för exilregeringen i London, anklagade för konspiration mot Sovjetunionen. De polska emigranterna i London förklarade denna åtgärd av sovjetregeringen vara det mest långtgående utslaget av Moskvas strävan att förkväva »den polska demokratin« och pracka på det polska folket en »röd diktatur«.

Det bäst kända namnet bland de sexton av sovjetregeringen häktade polackerna var general Leopold Bronislaw Okulicki, förutvarande stabschef i den polska exilarmén. Denna armé hade spelat en framträdande roll i de polska emigranternas sovjetfientliga kampanj.

Armén i fråga hade ursprungligen satts upp på sovjetterritorium år 1941 enligt en överenskommelse mellan Polen och Sovjetunionen, och meningen var att den skulle kämpa sida vid sida med Röda armén mot tyskarna. Den leddes av general Wladyslaw Anders, gammal medlem av den »översteklick« som hade toppridit Polen under Pilsudskidiktaturen. Till utbildning och utrustning av Anders' armé inför dess insättande mot tyskarna hade sovjetregeringen beviljat ett räntefritt lån på 300 miljoner rubel och gjort allt för att underlätta arméns rekrytering och

förläggning. Generalerna Anders och Okulicki motsatte sig det oaktat i hemlighet alliansen med Röda armén. De trodde att Sovjetunionen var dömd att snabbt duka under för Nazityskland, och de handlade i enlighet därmed. En rapport av överstelöjtnant Berling, som senare blev chef för Warszawaregeringens väpnade styrkor, avslöjade att general Anders år 1941, strax efter att de första polska enheterna upprättats på sovjetterritorium, hade haft en överläggning med sina officerare och därvid yttrat: s. 372

— När Röda armén bryter samman under de tyska dråpslagen, vilket inte kan dröja mer än några månader, kommer vi att kunna slå oss igenom till Persien över Kaspiska havet. Vi kommer då att vara den enda väpnade styrkan i detta område och kunna göra vad vi vill.

När Röda armén trots general Anders' förväntningar underlät att bryta samman för det nazistiska blixtkriget, sade den polske chefen till sina officerare att de inte behövde vara alltför ivriga att uppfylla villkoren i överenskommelsen med Sovjetunionen om gemensam kamp mot Tyskland.

— Det finns ingen anledning till brådska, yttrade Anders till chefen för femte polska infanteridivisionen general Borucie-Spiechowiczow.

Enligt överstelöjtnant Berling gjorde Anders och hans officerare »allt vad de kunde för att försena utbildningen och beväpningen av sina divisioner« så att de inte skulle behöva träda i aktion mot Tyskland. Den polske stabschefen general Okulicki saboterade nitiskt utrustningen av de polska trupperna. Berling rapporterade:

»Okulicki saboterade anläggandet av en bas vid Kaspiska havet för mottagande av engelska vapen och förnödenheter från Persien. Sovjetmyndigheterna byggde en särskild järnvägslinje dit samt förrådshus på Kaspiska havets stränder, men general Anders såg till att inte ett enda gevär, en enda stridsvagn eller en enda förnödenhetssäck kom fram.«

Polska officerare och soldater, som var pigga på att godta sovjethjälpen och gripa till vapen mot de tyska inkräktarna, blev terroriserade av den reaktionära klicken med generalerna Anders och Okulicki i spetsen. Det upprättades listor över »sovjetvänner«, som var »förrädare mot Polen«. En särskild förteckning, känd som »Register B«, upptog namn och data på alla som sades »sympatisera med Sovjetunionen«. Fascistisk och antisemitisk propaganda gynnades av det polska befälet. »Där var«, berättade Berling, »öppet tal om att göra upp räkningen med judarna, och det förekom ofta att judar blev pryglade«. Den så kallade Dwojka, spiontjänsten i Anders' armé, började i hemlighet samla uppgifter om Sovjetunionens krigsindustrier, statsjordbruk, järnvägar, arméförråd och militära positioner.

s. 373

På våren 1942 hade Anders' armé i Ryssland ännu inte haft en enda träffning med den tyske fienden. I stället blev polska officerare och soldater intensivt matade med sina generalers sovjetfientliga och antisemitiska lärosatser. Det polska överbefälet begärde till slut att dess armé under brittisk ledning skulle förflyttas till Persien. I augusti 1942 hade 75.491 polska officerare och soldater med 37.756 familjemedlemmar lämnat Sovjetunionen utan att ha slagit ett enda slag för sitt land.

Den 13 mars 1944 sände den australiske korrespondenten James Aldridge ett ocensurerat telegram till New York Times om de emigrerade polska arméchefernas fascistiska uppträdande i Persien. Aldridge förklarade, att han sedan mer än ett år önskat få publicera fakta om de polska emigranterna, men att den allierade censuren inte tillät det. En av de allierades censorer yttrade till Aldridge:

— Jag vet att allt det där är sant, men vad kan jag göra? Vi erkänner ju den polska regeringen, som ni vet.

Här ett litet utdrag ur Aldridges reportage:

»Den polska förläggningen var indelad i klasser. Ju lägre klass man tillhörde, desto sämre var förläggningsförhållandena. Judarna var avskilda i ett ghetto. Förläggningen styrdes efter totalitära principer. De mera reaktionära grupperna bedrev en oförtruten kampanj mot Ryssland. En gång, när mer än 300 judiska barn hade utrustats för att fara till Palestina, lyckades de polska toppfigurerna, som var mycket

antisemitiska, genom påtryckning på de persiska myndigheterna förhindra att barnen kom iväg.

Jag hörde många amerikaner säga, att de i likhet med mig gärna hade velat förtälja sanningen om polackerna, men att det var lönlöst, emedan dessa polacker hade så mäktiga beskyddare i Washington.«

Från Persien flyttade den polska emigrantarmén över till Italien, där den under brittiska överkommandots ledning och med Vatikanens stöd slog upp sitt högkvarter. Generalerna Anders och Okulicki och deras kumpaner gjorde föga hemlighet av att deras stora traktan var att få förvandla sin polska emigrantarmé till kärnan i en ny vit armé för kommande krig mot Sovjetunionen.

När Röda armén nalkades polska gränsen på våren 1944, intensifierade de polska emigranterna i London sin sovjetfientliga kampanj. »Ett grundvillkor både för vår seger och för själva vår existens är att Ryssland åtminstone försvagas, om inte helt krossas«, förkunnade Penstwo Polski, en av de underjordiska tidningar som spreds i Polen av exilregeringens agenter. I hemliga instruktioner från London-polackerna till deras underjordiska agenter hette det: »Vi måste till varje pris upprätta det bästa förhållande till alla tyska civilmyndigheter.« s. 374

Den polska exilregeringen beredde sig på väpnad aktion mot Sovjetunionen. Den kraft, som skulle genomföra denna aktion, var Armia krajowa, i förkortning AK, en underjordisk militärorganisation inom Polen, organiserad och kontrollerad av emigranterna i London. Armia krajowa leddes av general Bor-Komorowski.

I början av mars 1944 blev general Okulicki kallad till de polska London-emigranternas militära representant general Sosnkowskis högkvarter. General Okulicki redogjorde sedermera för detta hemliga sammanträffande:

»När general Sosnkowski mottog mig innan jag flög till Polen, sade han att vi inom närmaste framtiden kunde vänta oss en offensiv av Röda armén med påföljd att tyskarna drevs ut ur Polen. I så fall, sade Sosnkowski, komme Röda armén att besätta Polen och inte tillåta att Armia krajowa existerade på polsk botten som en militär organisation underställd den polska regeringen i London.«

Sosnkowski föreslog att Armia krajowa skulle låtsas upplösa sig, sedan Röda armén drivit ut nazisterna ur Polen, och att ett hemligt »reservhögkvarter« för operationer i ryggen på Röda armén skulle upprättas.

»Sosnkowski förklarade att detta reservhögkvarter skulle ha till uppgift att leda Armia krajowas kamp mot Röda armén.

Han begärde att dessa instruktioner skulle framföras till Armia krajowas chef i Polen, general Bor-Komorowski.«

Strax därefter flög general Okulicki i all hemlighet till det av tyskarna besatta Polen, där han genast kom i förbindelse med general Bor-Komorowski. Chefen för Armia krajowa meddelade Okulicki att han skulle upprätta en särskild organisation för att fylla följande uppgifter:

1. Lagra vapen för underjordisk verksamhet och som förberedelse till en mot Sovjetunionen riktad resning.
2. Bilda väpnade stridsavdelningar med högst sextio man i varje. s. 375
3. Bilda terroristiska »likvidationsgrupper« för att mörda fiender till AK och representanter för Sovjetunionens militärmyndigheter.
4. Utbilda sabotörer för verksamhet bakom sovjetlinjerna.
5. Bedriva militär underrättelse- och spioneriverksamhet i Röda arméns rygg.
6. Bevara de radiostationer, som redan upprättats av AK, och upprätthålla radioförbindelsen med AK:s överkommando i London.
7. Bedriva skriftlig och muntlig propaganda mot Sovjetunionen.

På hösten 1944 nådde Röda armén fram till Wisla (Weichsel) och gjorde halt framför Warszawa för att omgruppera sina styrkor och få fram färska förråd efter den utsträckta sommaroffensiven. Sovjetkommandots strategi gick ut på att inte företa något frontalangrepp på den polska huvudstaden, utan ta den genom en plötslig kringränning och

sålunda bevara staden och dess befolkning. Men utan sovjetkommandots vetskap och på order från London satte general Bor-Komorowski i gång en allmän resning bland de polska patrioterna i Warszawa under förklaring att Röda armén stod redo att rycka in i staden. Då Röda armén ännu inte hunnit träffa några som helst förberedelser för att övergå Wisla, var det nazistiska överkommandot i stånd att bomba sönder varje del av staden som hölls av de revolterande polska patrioterna. Här följer general Okulickis egen redogörelse över Bor-Komorowskis roll vid de polska styrkornas slutliga kapitulation i Warszawa:

»Vid slutet av september 1944 inledde Armia krajowas chef general Bor-Komorowski kapitulationsförhandlingar med befälhavaren för de tyska trupperna i Warszawa, SS-Obergruppenführer von Den-Bach. Bor-Komorowski utnämnde ställföreträdande chefen för högkvarterets andra avdelning (underrättelsetjänsten) överste Boguslawski att föra förhandlingarna som representant för Armia krajowas stabschef. När Boguslawski i min närvaro rapporterade för Bor-Komorowski om de kapitulationsvillkor tyskarna uppställt, yttrade han att von Den-Bach ansåg det påkallat att polackerna upphörde med sin väpnade kamp mot tyskarna, alldenstund Sovjetunionen var Polens och Tysklands gemensamma fiende. När jag träffade Bor-Komorowski på kapitulationsdagen sade jag honom, att von Den-Bach tydligen hade rätt, vilket Bor-Komorowski höll med om.«

s. 376

Medan Röda armén under höst- och vintermånaderna 1944 och på våren 1945 genomförde sina gigantiska offensiver för att slutgiltigt krossa den tyska härsmakten på östfronten, bedrev Armia krajowa under general Okulickis ledning en omfattande kampanj av terrorism, sabotage, spioneri och väpnade överfall i sovjetarméernas rygg.

— Det sovjetryska militärkommandots åtgärder i stridsområdena saboterades, deklarerade sedermera Stanislaw Jasiukowicz, vice premiärminister i den polska Londonregeringen och en av Okulickis kumpaner. Våra tidningar och radiosändare bedrev en misstänkliggörande propaganda. Det polska folket eggades upp mot ryssarna.

Avdelningar ur Okulickis AK sprängde trupptåg för Röda armén, förstörde deras förråd, minerade vägar som sovjettrupper hade att passera och vållade alla tänkbara slags avbrott i transport- och kommunikationslinjerna. I en order, som utfärdades den 17 september 1944 av en av Okulickis underhuggare, hette det:

»Operationerna måste vara allomfattande: sprängning av militärtåg, lastbilar, järnvägsspår och broar, förintande av upplag och bysovjeter. Och de måste utföras i hemlighet.«

En viss Lubikowski, chef för en AK-avdelning och ledare för en hemlig specialskola för spioner och sabotörer, rapporterade om en del av de uppdrag som utfördes av hans agenter:

»Från Ragner fick jag skriftlig rapport om verkställandet av mina order, enligt vilken han utfört tolv sabotagehandlingar, fått två tåg att spåra ur, sprängt två broar och rivit upp ett järnvägsspår på åtta ställen.«

Särskilt utbildade grupper av AK-terrorister överföll och mördade rödarmister och anhängare av Warszawaregeringen. Enligt ofullständiga uppgifter, som senare offentliggjordes av de militära sovjetmyndigheterna, dödade AK-terrorister under loppet av åtta månader 594 röda officerare och soldater samt sårade 294.

Efter instruktioner, som erhöles per radio från polska överkommandot i London, bedrev general Okulickis agenter samtidigt en omfattande underrättelseverksamhet bakom sovjetlinjerna. I direktiv från polska Londonregeringen, adresserade till general Okulicki och daterade den 11 november 1944 nr 7201-1-777, hette det: s. 377

»Då kännedom om Sovjetunionens militära avsikter och möjligheter i öster är av yttersta vikt för att kunna förutse och planlägga den vidare utvecklingen i Polen, måste ni utfylla luckorna genom att inleverera underrättelser i enlighet med instruktionerna från högkvarterets underrättelseavdelning.«

Direktiven fortsatte med att kräva detaljerade upplysningar om Sovjetunionens militära styrkor, förråd, befästningar, flygfält, vapen och krigsindustrier.

Vecka efter vecka sändes chiffrerade spionrapporter till polackerna i London från ett nät av illegala radiosändare i Röda arméns rygg. Ett typiskt radiotelegram, nr 621-2, sänt från Krakow till överkommandot i London och uppfångat och dechiffrerat av Sovjetunionens militära underrättelsetjänst, lydde:

»Under senare hälften av mars har i medeltal 20 tåg med trupper och utrustning — artilleri, amerikanska stridsvagnar, infanteri varav en tredjedel kvinnor — dagligen passerat i västlig riktning. En order om mobilisering av årsklasserna 1895–1925 har utfärdats i Krakow. En högtidlighet, varvid 800 officersfullmakter överlämnats till aspiranter österifrån, har ägt rum i Krakow med deltagande av general Zymierski.«

Den 22 mars 1945 gav general Okulicki uttryck för sina överordnades i London sista förhoppningar i hemliga direktiv adresserade till överste »Slawbor«, chef för Armia krajowas västra distrikt. Däri hette det:

»I händelse av en sovjetseger över Tyskland kommer denna att inte bara hota Storbritanniens intressen i Europa utan ge hela Europa någonting att frukta för. Av hänsyn till sina egna intressen i Europa kommer briterna att nödgas mobilisera Europas krafter mot Sovjetunionen. Självfallet kommer vi att inta vår plats i detta europeiska antisovjetblock, men samtidigt är ett sådant block otänkbart om inte ett av briterna kontrollerat Tyskland är med.«

Dessa de polska emigranternas planer och förhoppningar blev inte långlivade. Sovjetunionens militära underrättelseväsen hade i början av 1945 börjat rensa upp med de polska konspiratörerna bakom sovjetlinjerna. Fram på sommaren var ledargarnityret i sovjetmyndigheternas händer. Sexton av dem, däribland general Okulicki, ställdes inför Sovjetunionens högsta domstols militärkollegium.

Rättegången började den 18 juni i Fackföreningshuset i Moskva. Den varade i tre dagar. Av bevismaterialet framgick det klart, att de polska emigranterna och deras underjordiska redskap av sitt hat mot s. 378

Sovjetunionen drivits till att lämna direkt hjälp åt de nazistiska inkräktarna i hemlandet.

Under rättegången förekom följande replikskifte mellan sovjetåklagaren generalmajor Afanasijev och den kortvuxne, sammanbitne ledaren för den sovjetfientliga polska underjordiska rörelsen general Okulicki:

Afanasijev: Gick er verksamhet ut på att försvåra Röda arméns operationer mot tyskarna?

Okulicki: Ja.

Afanasijev: Vem gagnade den då?

Okulicki: Den var givetvis till gagn för tyskarna.

Generalmajor Afanasijev meddelade rätten, att han inte ville yrka dödsstraff för någon av de anklagade, emedan de endast var marionetter åt de polska emigranterna i London och emedan »vi nu upplever segerns glädjemättade dagar och dessa män inte längre är farliga«. Sovjetåklagaren fortsatte:

— Denna rättegång ger oss summan av de polska reaktionärernas verksamhet och den kamp de i årtal fört mot Sovjetunionen. Deras politik ledde till att Polen ockuperades av tyskarna. Röda armén kämpade för frihet och oberoende mot barbariet. Sovjetunionen spelade med sina allierades hjälp den avgörande rollen vid Tysklands nedkämpande. Men Okulicki och de andra ville rädda kniven i ryggen på Röda armén. De ville hellre ha en cordon sanitaire omkring Sovjetunionen än leva i vänskap med den.

Den 21 juni avkunnade militärkollegiet sitt utslag. Tre av de anklagade frikändes. General Okulicki och elva av hans kumpaner förklarades skyldiga och dömdes till fängelsestraff på lägst fyra månader och högst tio år.

Rättegången mot den sextonde av de anklagade, Anton Pajdak, uppsköts på grund av hans sjukdom. När det först blev känt att de sexton polackerna häktats av sovjetmyndigheterna, hade amerikanske utrikesministern Edward R. Stettinius och hans brittiske kollega Anthony

Eden kraftigt protesterat och förklarat de häktade vara framstående polska »demokratiska ledare«. Efter rättegången iakttog Stettinius och Eden en diskret tystnad.

Sedan domen avkunnats återkallade Förenta staterna och Storbritannien sitt erkännande av den polska exilregeringen i London. Sovjetregeringen hade avbrutit de diplomatiska förbindelserna med den två år tidigare, den 25 april 1943, på grund av dess sovjetfientliga konspirativa verksamhet. Warszawaregeringen, som ombildats i enlighet med bestämmelserna i Jaltaavtalet, blev officiellt erkänd som Polens provisoriska regering.

Det var huvudsakligen den brittiska regeringen som hållit den polska exilregeringen under armarna och finansierat den. Sedan Warszawaregeringen erkänts, blev en del av de polska emigranterna lovade brittiskt medborgarskap och polisbefattningar i de brittiska kolonierna. När general Anders och hans kumpaner fick veta de allierades beslut att erkänna Warszawaregeringen, förklarade de offentligen att de polska emigranttrupperna under deras befäl aldrig skulle godta det allierade beslutet utan förbli lojala mot »regeringen« i London och endast »med vapen i hand« återvända till sitt hemland. På hösten 1945 hade emellertid en stor del av de polska emigrantsoldaterna övergivit sina reaktionära ledare och på Warszawaregeringens kallelse återvänt till Polen för att delta i dess återuppbyggnad.

Kapitel 25

Förenta nationerna

I kampen för tillvaron lär folken känna sina vänner och sina fiender. Under loppet av andra världskriget blev många illusioner och lögner avklädda. s. 380

Detta krig beredde världen många överraskningar. Världen stod slagen av häpnad när femtekolonnerna vällde fram ur Europas och Asiens undre värld för att i många länder gripa makten med hjälp av de nazistiska och japanska arméerna. Den snabbhet, varmed axelmakterna vann sina första segrar, förbluffade alla dem som inte kände till axelns mångåriga hemliga förberedelser, intriger, terrordåd och sammansvärjningar.

Men den största av andra världskrigets alla överraskningar var Sovjetunionen. Det var som om en tjock rökridå med ens hade skingrats så att man kunde se sovjetlandets verkliga struktur och betydelse, dess ledare, dess ekonomi, dess armé, dess folk och, för att citera Cordell Hull, »den episka storheten i dess patriotiska elan«.

Den första stora upptäckt, som andra världskriget förde med sig, var att Röda armén under marskalk Stalin var den säkraste och starkaste stridsmakten på den sida som slogs för framsteg och demokrati.

Den 23 februari 1942 informerade general Douglas MacArthur i Förenta staternas armé sina landsmän om Röda armén:

»Världssituationen är just nu sådan, att civilisationens fästes vid den tappra ryska arméns stolta fanor. Jag har personligen deltagit i flera krig, iakttagit andra och dessutom

ganska ingående studerat de fälttåg som förts av gångna tiders stora fältherrar.

I intet fall har jag sett ett sådant effektivt motstånd inför de hårdaste slag av en ditintills obesegrad fiende och därpå en förkrossande motattack, som driver fienden tillbaka till hans eget land.

Omfånget och storslagenheten av denna prestation gör den till den största militära händelsen i världshistorien.«

s. 381

Den andra stora upptäckten var att Sovjetunionens ekonomiska system var förvånande effektivt och i stånd att upprätthålla massproduktion under exempellöst vidriga förhållanden.

När vice ordföranden i Förenta staternas krigsproduktionskommitté William Batt kom tillbaka från ett officiellt uppdrag i Moskva år 1942, rapporterade han:

»Jag for med ett stilla tvivel på Rysslands förmåga att klara ett totalt krig, men jag blev mycket snabbt övertygad om att hela befolkningen till sista kvinna och barn var med i kampen.

Jag for med tvivel på ryssarnas tekniska förmåga och fann dem utomordentligt snabbtänkta och skickliga i att sköta sina fabriker och producera sina maskinvapen.

Jag for i hög grad förvirrad och bekymrad på grund av de historier som berättades här om oenighet och godtycke inom den ryska regimen, men jag fann regeringen stark, duglig och stödd med en oerhörd entusiasm av folket.

Kort sagt, jag for för att få svar på frågan: är Sovjetunionen en pålitlig och dugande bundsförvant? Och frågan blev besvarad med ett rungande ja.«

Den tredje stora upptäckten var att Sovjetunionens mångnationella befolkning stod enig bakom sin regering med en i historien enastående patriotisk hänförelse.

Premiärministern Winston Churchill yttrade i Quebec den 31 augusti 1943 på tal om sovjetregimen och dess ledning:

»Ingen av människor skapad regering har hittills mäktat fortleva efter så hårda och grymma slag som dem Hitler tillfogat Ryssland. Men Ryssland har inte bara överlevt och repat sig efter dessa fruktansvärda slag, utan har också på ett sätt som ingen annan makt i världen tillfogat den tyska krigsmaskinen dödande slag.«

Den fjärde stora upptäckten var att västdemokratiernas allians med Sovjetunionen öppnade ett verklighetsperspektiv för en ny internationell ordning med fred och säkerhet för alla folk.

Den 11 februari 1943 förklarade tidningen New York Herald Tribune i en ledande artikel:

»Demokratierna har nu endast två ting att välja på. Det ena är att samarbeta med Sovjetunionen för världens återuppbyggnad — vilket vi har utomordentliga möjligheter att göra, om vi tror på styrkan av våra egna principer och bevisar det genom att tillämpa dem. Det andra är att sylta in sig i intrigspel med alla reaktionära och antidemokratiska krafter i Europa, vilket endast kan leda till att vi gör Kreml till vår fiende.«

s. 382

Ordföranden i Förenta staternas krigsproduktionskommitté Donald Nelson rapporterade i New York den 8 november 1943 från sitt besök i Sovjetunionen:

»Jag har kommit hem från min resa med en fast tro på Sovjetunionens framtid och på den välgång som framtiden kommer att bringa hela världen, även oss själva. När vår seger väl är vunnen och vi har detta krig bakom oss, har vi så långt jag kan se ingenting annat att frukta än misstänksamhet mot varandra. Kommer vi bara därefter att vi arbetar i samråd med de övriga förenta nationerna på att producera för freden och höja levnadsstandarden för alla folk, då är vi på väg mot nya höjder av välstånd och större mänsklig tillfredsställelse än någonsin tillförne.«

Den 1 december 1943, på den historiska konferensen i Teheran, gavs svaret på den antidemokratiska och sovjetfientliga sammansvärjning, som i tjugofem år hade hållit världen i en ständig gastkramning

av hemlig diplomati, kontrarevolutionärt intrigspel, terror, fruktan och hat, och som ofrånkomligen hade kulminerat i axelns krig för att förslava mänskligheten.

Ledarna för världens tre mäktigaste nationer,¹ president Franklin Delano Roosevelt för Amerikas förenta stater, premiärminister Winston Churchill för Storbritannien och marskalk Josef Stalin för Socialistiska sovjetrepublikernas union, kom samman för första gången och utfärdade efter en rad militära och diplomatiska överläggningar de tre makternas deklARATION.

Teherandeklarationen gav garanti för att nazismen skulle sopas bort genom de tre stora bundsförvanternas samfällda aktion. Och mer än så, deklARATIONEN visade den krigshärjade världen ett perspektiv av varaktig fred och en ny era av endräkt mellan folken, i det den förklarade:

»Vi inser till fullo det utomordentliga ansvar, som vilar på oss och alla nationer,² då det gäller att åstadkomma en fred, som kommer att kräva medverkan av alla världens folk och bannlysa krigets gissel och fasor för många generationer framåt.

Tillsammans med våra diplomatiska rådgivare har vi diskuterat framtidsproblemen. Vi skall söka samarbete med och aktivt deltagande från alla länder, stora och små, vilkas folk i hjärta och sinne liksom våra egna folk vill arbeta för att avlägsna tyranni och slaveri, förtryck och intolerans. Vi skall hälsa dem välkomna i den mån de önskar ansluta sig till de demokratiska ländernas världsomfattande familj.«

s. 383

Teheranöverenskommelsen följdes av de avgörande Krimbesluten i februari 1945. De tre statsmännen Roosevelt, Churchill och Stalin möttes på nytt, denna gång i Jalta på Krim, där de enades om sin samfällda

¹*Nation*: här menas egentligen inte *nation* utan *stat*, men det engelska ordet »nation« har kommit till användning i översättningen, trots att det engelska ordet »nation« inte betecknar samma sak som det svenska »nation«; de ser bara likadana ut. Sovjetunionen var ju t.ex. inte en nation utan omfattade liksom det kejserliga Ryssland flera. Se i J.V. Stalin: »*Marxismen och den nationella frågan*« (Moskva 1950) bl.a. om vad, en nation är. Anm. vid avskrift år 2006.

²*Nation*: se föregående anmärkning om detta ord.

politik för att slutgiltigt nedkämpa Nazityskland och fullständigt likvidera den tyska generalstaben. Diskussionerna i Jalta tog sikte på den period av fred som skulle komma och lade grunden för den epokgörande konferensen med Förenta nationerna i San Francisco, där grundstadsplanen för en världsomfattande säkerhetsorganisation, framsprungen ur de tre största makternas allians, såg dagens ljus i april.

Den 12 april 1945, strax före San Franciscokonferensen, förlorade Sovjetunionen en stor vän och hela världen en stor demokratisk ledare. President Franklin Delano Roosevelt gick bort. Men det verk han inlett fortsattes. Vicepresidenten Harry S. Truman, som omedelbart intog hans plats, utfäste sig att fortsätta kriget mot angriparmakten till ett segerrikt slut i förbund med de övriga medlemmarna av Förenta nationerna samt att fullfölja Roosevelts efterkrigspolitik för varaktig fred i samverkan med Storbritannien och Sovjetunionen.

Den 8 maj 1945 underskrev representanter för det tyska överkommandot i närvaro av Amerikas, Storbritanniens och Sovjetunionens främsta fältherrar i det sönderskjutna Berlin den tyska krigsmaktens slutgiltiga och villkorlösa kapitulation. Kriget i Europa var slut. Winston Churchill sade i ett budskap till marskalk Stalin:

»Framtida generationer kommer att erkänna sin skuld till Röda armén lika oförbehållsamt som vi, som har upplevt dess stolta segrar.«

Intet krig i historien har utkämpats med sådan våldsamhet som det mellan Nazityskland och Sovjetunionen. I ettusenfyrahundraarton dagar, fyrtiosju månader, alltså i fyra år rasade bataljer av exempellös omfattning och häftighet på östfrontens gigantiska slagfält. Slutet kom den 2 maj 1945, när Röda arméns pansartrupper stormade och intog det nazistiska fästets hjärta, Berlin. En okänd rödarmist hissade den röda fanan över riksdagshuset.

Frihetens fanor vajade överallt i Europa.

Det angloamerikanska kriget i Fjärran östern mot den tredje axelmakten, det japanska kejsardömet, fortsatte. Även här visade Sovjetunionen sin styrka och sin solidaritet med demokratins sak.

s. 384

Under hela den tid då Röda armén kämpade mot den nazistiska krigsmakten i väster höll Fjärran österns röda armé en ansenlig japansk armé, uppskattad till över 500.000 man med Tokios bästa motoriserade förband, bunden vid manchuriska gränsen. Den 9 augusti

1945 inträdde Sovjetunionen i kriget mot Japan och uppfyllde därmed sitt åtagande på Jaltakonferensen i januari att ingripa i Fjärran östern inom nittio dagar efter det nazistiska Tysklands nederlag. Efter Sovjetunionens krigsförklaring och den amerikanska atombombningen av två japanska industristäder gav den japanska regeringen upp och bad om fred. Den 2 september erkände Japan sitt nederlag och skrev under den villkorlösa kapitulationen. I öster som i väster var det andra världskriget till ända.

Men sedan Förenta nationerna väl hade skapats med sikte på efterkrigssamverkan mellan de axelfientliga makterna och fullständig utrotning av fascismen, kom plötsligt en ny våg av sovjetfientlig propaganda och konspiration, som hotade själva grundvalarna för freden. Liksom efter första världskriget krävde de europeiska folken återigen att få sina demokratiska förslag förverkligade, återigen sökte de undertryckta kolonialfolken nå fram till frihet och självstyre, och återigen samlade sig den internationella reaktionens och imperialismens krafter för att slå vakt om sina maskerade privatintressen och gäcka folkens strävanden. Och på nytt, som ett led i kampen mot världsdemokratien, höjdes det kontrarevolutionära ropet på krig mot »det bolsjevikiska Ryssland«.

Knappa sex månader efter andra världskrigets slut återupptog Winston Churchill sin gamla roll som det antibolsjevikiska korstågets främste häröld. Efter det förkrossande nederlaget för hans högerparti i England och inför den växande krisen för det brittiska imperiets herravälde över den koloniala världen upptäckte Churchill på nytt »bolsjevikfaran«. I ett flitigt återgivet tal i Fulton, Missouri, den 5 mars 1946, riktat till det amerikanska folket, krävde Churchill en sovjetfientlig allians mellan Storbritannien och Förenta staterna mot »den ryska kommunismens allt starkare utmaning och hot mot den kristna civilisationen«.

I Amerika och Storbritannien satte den sovjetfientliga kampanjen åter igång. Folken i världen greps av fruktan för ett tredje världskrig.

I ett tal i Förenta staternas senat den 20 mars 1946 påtalade senator Claude Pepper från Florida med skärpa den fruktansvärda faran av ett nytt krig. Senator Pepper yttrade:

s. 385

»Ryssland, som förvägrats delaktighet i atombomben, förvägrats import av material för avloppsinstallationer, förväg-

rats hövligt bemötande i de ekonomiska förbindelserna med sin störste allierade, måste givetvis få den uppfattningen att dess ideologi är sådan, att det aldrig kan accepteras av nationer som behärskas av monopolister, reaktionärer och rysshatare, och till följd därav uppfyllas av farhågor.

Ryssland vet vad krig är. Dess farhågor är inte grundlösa. De har sin grund i utståndna kval och lidanden. De har sin grund i de rykande ruinerna och ödelagda områdena, i de femton miljoner som gjordes hemlösa och utblottade men dock gjorde sin insats för att besegra dessa fiender, som med barbarisk vildhet och obeskrivlig grymhet invaderade Rysslands jord och överföll dess folk.

Ryssarnas farhågor ökas genom minnet av vad som varit. De minns sommaren 1919, när fjorton nationers arméer, däribland Storbritanniens, Frankrikes, Kinas, Förenta staternas, Tysklands och Japans, förde krig mot den unga sovjetstaten på dess egen mark.

De minns hetsen mot de röda, det öppna och fräcka konspirerandet mot deras land från världens största kapitalmakter, ett konspirerande som fortsatte sedan de främmande militärstyrkorna dragits bort eller körts ut ur landet, samt den långa period då Sovjetunionen var fruktad och hatad av alla och erkänd av ingen.

De minns hur man rustade upp Hitler emot dem och hur de vägrades tillträde till München, där man i själva verket beslutade Hitlers överfall på dem.

De minns den tysk-japansk-italienska sammansvärjningen för att förgöra Ryssland under Antikominternpaktens hycklande maskering och att inte en enda av de stora och mäktiga nationerna protesterade mot dessa angreppsplaner.«

Senator Pepper framhöll farorna med den av Churchill föreslagna engelsk-amerikanska alliansen mot Sovjetunionen:

»Förenta nationernas organisation är tillspillogiven, om två av de tre stora under Förenta nationernas täckmantel skapar en ny cordon sanitaire kring den tredje store.

Vad har vi då för väg ut ur denna skrämselförhållning? Och hur kan Förenta nationerna och freden räddas?

Jag vågar påstå, att den enda väg vi har att gå är den som utstakats av Franklin Delano Roosevelt, den man som mer än någon annan har äran av Förenta nationernas tillkomst: att återupprätta enheten mellan Storbritannien, Sovjetunionen och Förenta staterna samt att få dessa makter att inta en ny mental hållning gentemot freden och välförhållandet.«

*

När denna boks originalupplaga gick i tryck, hade författarna ett samtal med den man, vars historia inleder boken, överste Raymond Robins. Överste Robins drog sig för några år sedan tillbaka från offentligheten för att leva i stillhet på sin 800 hektars egendom vid Chinesgut Hill i Florida, som han donerat till Förenta staternas regering som naturpark och agrikulturellt experimentfält. Överste Robins har bevarat sitt »utomhussinne«, sin avsky för fördomar och rovlystnad och sitt djupa intresse för den nation, vars pånyttfödelse han mitt i revolutionens villervalla fått uppleva.

Här är vad överste Robins sade:

»Den största stunden i mitt liv var då jag såg hoppet om frihet från seklers tyranni och förtryck tändas i de ryska arbetarnas och böndernas ögon, när de lystrade till appellerna från Lenin och de andra ledarna av sovjetrevolutionen.

Sovjetunionen har alltid önskat fred i världen. Lenin visste, att hans stora nationella program skulle bli rubbat om inte omöjliggjort i händelse av krig. Det ryska folket har alltid velat ha fred. Skolning, produktion, utnyttjande av ett väldigt och rikt territorium upptar alla dess tankar, krafter och förhoppningar. Den störste utrikesministern i vår generation, kommissarie Maxim Litvinov, arbetade skickligt och ihärdigt för kollektiv säkerhet ända tills den engelsk-franska försörningspolitiken gentemot Mussolini och Hitler omöjliggjorde den kollektiva säkerheten.

Sovjetunionen utsuger inga kolonier, vill inte alls ha någon att utsuga. Den bedriver ingen kapitalexport, söker inte efter någon att profitera på. Stalins politik har utplånat alla ras-, religions-, nationalitets- och klassmotsättningar inom sovjetländerna. Denna sovjetfolkens enhet och harmoni visar oss vägen till internationell fred.»

Bibliografi

Beträffande det material, som för denna bok hämtats ur offentliga s. 387 handlingar samt ur tidningar och tidskrifter för åren 1917–1946, är dessa källor i regel angivna i texten, varför vi här nöjer oss med att ange de övriga böcker och publikationer, vilka tjänat författarna som källskrifter.

KAPITEL I-II

William Hard: Raymond Robins' own story, Newyork 1920.
John Reed: Ten days that shook the world, Newyork 1919.
The history of Communist Party of the Soviet Union, Newyork 1939.
Albert Rhys Williams: The soviets, Newyork 1937.
James Bunyan H.H. Fisher: The Bolshevik revolution, Palo Alto 1933.
Vladimir I. Lenin, a political biography, Newyork 1943.
Frederick L. Schuman: American policy toward Russia, Moskva 1939.
David Francis: Russia from the American embassy, Newyork 1931.
Samuel Hoare: The fourth seal, London 1930.
Alexander F. Kerenskij: The catastrophe, Newyork 1934.
— The crucifixion of liberty, Newyork 1934.
Boris V. Savinkov: Memoirs of a terrorist, Newyork 1931.
John Wheeler-Bennet: The forgotten peace, Newyork 1939.
Bruce Lockhart: British agent, Newyork 1933.
Jacques Sadoul: The socialist republic of Russia, London 1918.
L. Trotskij: The history of the Russian revolution, Newyork 1932.

KAPITEL III

Mrs. Reilly: Britain's master spy, Newyork 1933.
Winfried Ludecke: Secrets of espionage, Newyork 1929.
Richard Wilmer Rowan: Terror in our time, Newyork, 1941.

George Hill: *Go spy the land*, London 1932.
— *Dreaded hour*, London 1936.

KAPITEL IV

William S. Graves: *American Siberian adventure*, Newyork 1931.
George Stewart: *The white armies of Russia*, Newyork 1933.
Papers relating to the foreign relations of the United States, Washington 1931.
Lansing papers 1914–1920, Newyork 1931.

KAPITEL V

George Seldes: *World panorama*, Newyork 1935.
R. Burlingham A. Stevens: *Victory without peace*, Newyork 1944.
Herbert O. Yardley: *The American black chamber*, Newyork 1931.
René Kraus: *Winston Churchill*, Newyork 1940.
The Bullit mission to Russia, Newyork 1919.

KAPITEL VI

W.P. C.Z. Coates: *Armed intervention in Russia*, London 1935.
Sergei N. Kournakoff: *Russia's fighting forces*, Newyork 1942.
Gorkij, Molotov m.fl.: *History of the civil war in the USSR*, London 1937.
V. Parvenov: *The intervention in Siberia*, Newyork 1937.
Winston S. Churchill: *The world crisis*, Newyork 1922.
Ralph Albertson: *Fighting without a war*, Newyork 1920.
John C. Cudahy: *Archangel, the American war with Russia*, Chicago 1924.
Paul Dukes: *Red dusk and the morrow*, Newyork 1922.
Vladimir Pozner: *Bloody Baron*, Newyork 1936.

KAPITEL VII

John Knox: *The great mistake*, Washington 1930.
Walter Ligget: *The rise of Herbert Hoover*, Newyork 1932.
John Hamil: *The strange career of Herbert Hoover*, Newyork 1931.
Cecil Malone: *The Russian republic*, Newyork 1920.

KAPITEL VIII

Konrad Heiden: Der Führer, Boston 1944.
— A history of national socialism, Newyork 1935.
Ernst Henri: Hitler over Russia, Newyork 19356.
Max Hoffmann: The war of lost opportunities, Newyork 1925.
— War diaries and other papers, London 1929.
Edgar D'Abernon: The diary of an Ambassador, Newyork 1929.

KAPITEL IX

Boris Nikolajewsky: Aseff the spy, Newyork 1934.
Winston Churchill: Great contemporaries, Newyork 1937.
Glyn Roberts: The most powerful man in the world, Newyork 1938.
Francis Delaisi: Oil, its influence on politics, London 1922.
R. Page Arnot: The politics of oil, London 1924.

KAPITEL X

Boris Brasol: The world at the crossroads, Boston 1921.
The Protocols of the wise men of Zion, Newyork 1920.
Norman Hapgood: The inside story of Henry Ford's Jew mania, artikelserie i tidskriften Hearst's International 1922.

KAPITEL XI-XII

R. Palme-Dutt: World politics, Newyork 1936.
Japanese imperialism exposed, the secret Tanaka document, Newyork 1942.
F.L. Schuman: International politics, Newyork 1941.
Wreckers on trial, a record of the trial of the Industrial Party, Newyork 1931.

KAPITEL XIII-XIV

The Menshevik trial, Newyork 1931.
The Moscow trial and the Labour and Socialist International, London 1931.
Trial of the Vickers engineers, official verbatim report, Moskva 1933.
Allan Monkhouse: Moscow, Boston 1934.
Maurice Dobb: The press and the Moscow trial, London 1933.
Adolf Hitler: My new order, Newyork 1941.

— Mein Kampf.
Roosevelt's foreign policy, Newyork 1942.
Frederick L. Schuman: Europe on the ever, Newyork 1939.
The brown network, Newyork 1936.
Ernst Henri: Hitler over Europe, Newyork 1934.

KAPITEL XV-XVI

L. Trotskij: My life, Newyork 1931.
— Leon Sedov, son-friend-fighter, Newyork 1938.
V.I. Lenin: Selected works, Newyork 1943.
N. Popov: Outline history of the Communist Party, Moskva 1934.
Stalin, Krupskaja m.fl.: The errors of Trotskyism, London 1925.
Isaac F. Marcossou: Turbulent years, Newyork 1938.
Bernard Pares: Russia, Newyork 1943.
Sidney Beatrice Webb: Soviet communism, a new civilization? Newyork 1937.
J.R. Campbell: Soviet policy and its critics, London 1939.
Report of court proceedings in the case of the Trotskyite-Zinovievite terrorist center, Moskva 1936.
Verbatim report of court proceedings in the case of the anti-Soviet Trotskyite center, Moskva 1937.
Verbatim report of court proceedings in the case of the anti-Soviet bloc of Rights and Trotskyites, Moskva 1938.

KAPITEL XVII-XX

Elwyn F. Jones: The battle for peace, London 1938.
Walter Duranty: The Kremlin and the people, Newyork 1941.
D.N. Pritt: At the Moscow trial, Newyork 1937.
John Gunther: Inside Europe, Newyork 1938.
Geneviève Tabouis: They call me Cassandra, Newyork 1942.
Bella Fromm: Blood and banquets, Newyork 1942.
John E. Davies: Mission to Moscow, Newyork 1941.

KAPITEL XXI

L. Trotskij: I stake my life, Newyork 1937.
The case of Leon Trotsky, Newyork 1937.
Max Schachtman: Behind the Moscow trials, Newyork 1936.
George Soria: Trotskyism in the service of Franco, Newyork 1938.
Agnes Smedley: Red flood over China, Moskva 1934.

— Battle hymn of China, Newyork 1943.
Anna Louise Strong: One-fifth of mankind, Newyork 1938.
Josef Stalin: Mastering Bolshevism, Newyork 1937.
August Raymond Ogden: The Dies committee, Washington 1943.
Albert Goldman: The assassination of Leon Trotsky, Newyork 1941.

KAPITEL XXII

Peace and war, United States foreign policy, Washington 1943.
Frederick L. Schuman: Night over Europe, Newyork 1941.
Elwyn Jones: The attack from within, London 1939.
Ambassador Dodd's diary, Newyork 1941.
Stalin: Report on the work of the central committee to the eighteenth congress of the CPSU(B), Newyork 1939.
Gregory Meiksins: The Baltic riddle, Newyork 1943.
Pierre Cot: Triumph of treason, Chicago 1944.
Pertinax: The gravediggers of France, Newyork 1944.

KAPITEL XXIII

George Seldes: The facts are, Newyork 1942.
M. Sayers A.E. Kahn: Sabotage, Newyork 1942.
John Roy Carlson: Under cover, Newyork 1943.
Communism in Germany, the truth about the communist conspiracy, Berlin 1933.
Martin Dies: Trojan horse in America, Newyork 1940.
Jan Valtin: Out of the night, Newyork 1941.
George Seldes: Witchhunt, Newyork 1940.

KAPITEL XXIV

The case of the 16 Poles, Newyork 1945.
Raymond Leslie Buell: Poland key to Europe, Newyork 1939.

KAPITEL XXV

Wendell Willkie: One world, Newyork 1943.
Walter Lippmann: US foreign policy shield of the republic, Boston 1943.

Personförteckning

Sidhänvisningar gäller pappersbokens sidnumrering, icke avskriftens.
I avskriften är pappersbokens sidbrytningar angivna i marginalen.

Abetz O 157
Abramovitj R 167–68, 336–37
Afanasijev P 332, 341, 378
Agelof S 308, 309
Albertson R 85
Aldridge J 373
Alexander, kung 228
Alter W 337
Anders W 371–73, 379
Armstrong 193
Arnold V 238
Asev N 336
Astor, lady 356
Avalov-Bermond t 117
Azev E 126
Babich T 308
Babiy I 228
Badjura 58
Bainville J 153
Bakajev I 239–40, 242–44, 276
Baker F 103
Baker N D 55
Bakitj 94
Baldwin S 170, 261
Balfour A J 76, 78, 82
Balkov 39, 43, 50, 124
Barmine A 291, 365–67
Barthou 228
Batt W 381
Baumgarten 221
Beals C 302
Beck J 369
Becket J 326
Bell G 138, 161
Berg, von 221
Berling 372
Berman-Jurin, K 240-41, 275-76
Berzin 47–49, 52, 54
Bessonov S 218–19, 229, 234–35, 257, 279, 296, 299, 305

Blomberg A von 356
 Blumkin 44, 45, 187–88, 206
 Bobadilla P 122
 Bogdan 240
 Bogory N de 142
 Boguslawski 375
 Bojarsjinov 237–38
 Boncour P 283
 Borah W E 86
 Borisov 275
 Bor-Komorowki 374–76
 Boruce-Speichowiczow 372
 Brandeis 144
 Brasol B 141–45, 333, 342, 360
 Briand 157, 298
 Bucharin N 29, 188–89, 191, 193, 201–02, 223–24, 246, 248, 253, 263, 278, 282, 294, 296, 298, 303, 346
 Buckler W H 74
 Budjonny 185, 281, 294
 Buell R L 369
 Bulanov P 245, 248, 275, 296, 298
 Bullit W C 77, 350, 362–64, 367
 Burch F 355
 Buré E 262
 Burillo 274
 Burnham J 291
 Cameron W 144
 Cannon J P 306
 Carey Ph 350
 Chamberlain A 197, 314, 316, 319–20, 322, 324, 326, 357
 Chamberlain W H 291, 351, 366–67
 Chambers 122–24
 Chang Tso-lin 98, 152
 Chautemps C 229–30
 Chrasje I 225
 Chiang Kai-shek 152
 Childs W 138
 Churchill W 54, 62, 75–80, 82, 100, 123, 125, 127–29, 134, 136–37, 175, 179, 193, 207, 314, 318–19, 321, 324, 326, 371, 381–85
 Ciano G 342
 Clemenceau G 67–69, 71–74, 78, 197
 Clemm W C 355
 Cole W C 340
 Cooper J 306
 Cot P 325
 Coughlin Ch E 343, 349, 353, 355
 Cromie 47, 49–51, 74
 Cuchny 170
 Cudahy J 84, 85, 359–60
 Cummings H 290
 Dagmara 43, 52–53
 Daladier 229
 Darlan J L 325
 Darnand J 307
 David F 240–42, 275–76
 Davies J E 258, 290, 295–96, 298–99, 319–20
 Day S 355

Déat M 230
Degrelle L 299
Dehlman 219–20
Delafield 340
Den-Bach von 375–76
Denikin A 53, 67, 78–81, 89–93, 103, 113–15, 123, 134, 186, 281
Denisov N T 115, 155–57
Deterding H 53, 130–31, 138, 145, 153, 158, 161–63, 166, 170, 172, 174
Dewey J 302, 366
Dies M 308, 330, 347–49, 352–54
Dilling E 146
Dodd W E 345, 363
Dollan P 327
Dollfuss 228
Domvile B 121, 326
Doriot J 181, 230, 305
Dornovskij S 51
Dougherty 106
Drebkov 124, 147
Dreitser E 187, 199, 200, 224, 239, 275
Dreyfus L 196
Drobnis J 265
Drysdale 59
Dsersjinskij F 135
Dubinsky D 337
Duca I 228
Duces P 88
Dunne G 306
Duranty W 288, 296, 303, 316
Easley 338–41
Eastman 194, 291, 351, 366
Eden 378
Eichart D 145
Eichhorn H von 90
Eideman R P 293–94
Elan E D 326
Eliot Ch 65
Elmhurst E F 348
Emerson 146
Erich H 337
Ernst K 234
Feldman B M 294
Fish H 338, 340–42, 355, 359
Flessa 221
Flyg N 306
Foch F 68, 69, 71, 72, 74, 95, 115, 121, 154, 157, 174, 195
Follette S L 302
Fomitjov 128
Ford H 141, 143–46, 355, 360
Fox D 326
France D 326
Francis D 10–12, 17, 19, 20, 23–25, 32, 36, 37, 57, 73, 83, 84
Franco F 273–74, 316, 341, 353
Frankel J 302
Friedrich av Hessen 87
Fromm B 356
Frunse 185

Gajda 57, 58, 60, 115, 127
 Gamarnik J B 281–82, 292–94
 Ghali P 307
 Gilei Y 237
 Ginsburg (Krivitskij) 266, 291, 350
 Gissibl F 332
 Goldman A 291, 302, 306
 Golovin 79, 80
 Goltz R von der 87, 88, 117
 Golum-Bek D 280–81
 Gorkij M 239, 254, 257–59, 297
 Grammatikov 44, 50
 Graves W S 55, 56, 60–63, 64–65, 67
 Gregory A 172
 Grey 153
 Grigorijev N 336–38
 Grinko G 226, 296
 Groman 168
 Guernot H 229–30
 Gunther J 207–08, 287
 Göbbels J 181, 235, 328, 335, 346–47, 354, 364
 Göring H 356–357
 Haase 192, 225
 Halifax, lord 319
 Hallgren M 301
 Halpern A 349
 Hamilton 327
 Hammerstein 213, 281
 Hanson W B 331
 Hapgood N 145, 338
 Hart M K 341, 352
 Harte 3 206
 Hauer 221
 Hearst W R 209, 211, 361–62, 365, 369
 Heiden K 209
 Heines E 234
 Henlein K 299, 305
 Herriot 283
 Hersey J 365
 Hess R 228, 235, 286–87, 289, 327–28, 332
 Hicks 44, 59
 Hill G 48, 53, 54, 124, 342
 Himmler H 212, 235, 241, 277, 307, 327
 Hindenburg P 120
 Hitler A 75, 119, 146, 172–75, 179, 209, 214, 235, 248, 273–74, 281–83, 295, 299, 306, 309, 313, 317, 319–21, 325, 327–29, 331–32, 339, 342, 345, 348, 354, 356–57, 360, 362, 385–66
 Hoare S 15, 62, 78, 79, 261–62
 Hoffmann Cl E 355
 Hoffman M 29, 69, 115, 119–21, 123, 153–54, 161–63, 326, 328
 Holmes H 87, 88, 94, 104–06, 140, 175, 359–60
 Hook S 351, 366
 Hooker E H 340
 Hoover H 87, 88, 94, 104–06, 140, 175, 359–60
 Hopital R 157
 Hopkins H 320
 Horthy 121, 174
 Houghton H 144

Hudson R S 319
 Hugenberg 118
 Hughes 106, 144
 Hull C 290, 296, 380
 Ickes H L 362
 Ingals L 355
 Innes P J 349
 Ironside 322
 Ivanov-Rinov 64–65
 Jacson F 308–09
 Jagoda H G 245–55, 257–58, 275, 278, 284, 296, 298, 350
 Jakir I E 293–94
 James C L 315
 Jasiukowicz S 376
 Jenukidse J S 248, 254–56
 Jesjov N I 244, 275, 278
 Jevdomikov 275
 Joffe 199
 Johnson F O 340
 Joinville 157–58, 166
 Jordania N 91, 131–33, 161
 Judenitj N 43, 44, 49, 52, 80, 81, 99, 89, 113
 Judson W 23, 67
 Jung H A 338, 340–41, 349
 Jurenev 235–36
 Kabakov 218
 Kaganovitj L 239, 241, 254, 258
 Kaledin A 24, 25, 32, 90
 Kalmikov 63
 Kamenjev L 187, 193, 199–200, 224, 239–40, 243–45, 247, 275, 301, 303
 Kaplan D 52, 188
 Karumidze 161
 Kasakov I N 250–53, 296
 Kato 58
 Kayville V de 332
 Keller H 144
 Kerenskij A 11–13, 15–18, 21, 42, 57, 104, 184
 Kirk B 305
 Kirov S 185, 211, 239, 242–47, 254, 258, 296, 297
 Knight 58
 Knjasev I 226, 263
 Knox A 16–18, 61–63, 115, 127
 Koch 65, 67, 77–79, 81, 93–94, 220
 Kollontay A 20
 Koltjak A V 15, 60–63, 64, 103, 113, 186
 Kork A J 293–94
 Kornilov L 15–17, 21, 61, 90, 91, 127
 Koverda B 335
 Kraft 336
 Krasjnosjtjanov 147
 Krasnov P 46 115, 160
 Kravtjenko V 365, 367
 Krebs R (J Valtin) 350–52
 Krestinskij N 29, 187, 191–92, 196, 200, 212–13, 223, 229–32, 235, 246, 278–79, 282, 284–86, 292–94, 296, 298
 Kreuger I 306
 Krugljanskij I D 241

Krupp 118
Kujbysjev V 239, 254–57, 297
Kuhn F 353
Kunle D I 334
Lansing R 11, 19, 23–25, 36, 78
Laritjev V 158, 166
Laval P 181, 260–63, 325
Law B 111
Le Clair J 343–44
Lenin V I 11, 12, 17, 20–22, 25, 28–31, 33–39, 48, 49, 51, 52, 66, 77, 130, 148, 167, 180, 182–85, 187–90,
192, 194–95, 198, 209, 307–08, 336, 386
Levin L 249–53, 256–59, 296
Levine I D 291, 350
Lewis J L 359
Lewis K 355
Liebold E G 144
Lilienfeld-Toal P A von 334
Lindbergh Ch 355–69
Lippman W 112–13
Littlepage J 217–18
Litvinov M 53, 74, 140, 170, 175, 261–62, 295, 313, 386
Livsjits J 225
Ljanosov S 15, 115, 130
Llano Queipo de 273
Lloyd George 27, 66–69, 71–75, 77, 129 319, 357
Lockhart B 27, 28, 30–33, 35–38, 40, 44–47, 52, 184, 193
Lodges 75
Lubikowski 376
Luce C 364
Ludendorff 120
Ludwig E 207
Lurye M 241, 276
Lurye N 240–41, 275–77
Lvov 79
Lyons E 351, 366
Lörzer B 356
Maas 221
MacArthur D 380
MacDonald W 169–72
MacNider H 359
Majlov A 227
Malone C L 102
Mandel G 325
Mannerheim C G 87, 115, 121, 174, 322
Mantasjev 130
Marchand R 48, 52, 64
Marcosson I F 180, 189, 203
Maslov 213
Matthews J B 349
Maugham S 125–26
Maximov V A 255–56
McCormick 341, 355, 361–62, 365
McCouston W C 349
McRoberts J B 340
Mensjinskij V R 239, 246, 249–54, 297
Metcalf J C 358
Mirbach 44, 187–88

Molinieer 206
Molotov V 238, 239, 254, 293, 323
Moltjanov 245
Monkhouse A 169–70
Monet M 164
Morov F 63, 306
Morris 63
Mosley O 171, 326
Mratkovskij S 187, 199, 224, 275
Muralov N 187, 190, 199, 285, 287, 289
Mushakoji M 274
Mussolini B 70, 125, 130–31, 163, 181, 208, 262, 273, 298, 317, 319, 329, 386
Najda 236
Natanson 336
Nelson D 382
Nicolai W 118, 138, 212
Nicole 195–96
Nikolajew L 243–44, 247
Nin A 208, 273, 395
Nobel G N 115–16, 155, 161
Nordwall 172
Normale E 163
Norman M 164, 261
Noulens 32, 34, 42, 73, 74, 133
Nowell W 350
Nye GP 355, 359
Oesch K 322
Okulicki L B 371–74, 376–78
Olberg P 276
Olberg V 241, 275–76
Orlando V 67
Orlovskij V 43
Ormsby-Gore W C A 152
Ovey E 170
Pajdak A 378
Pankratov 336
Papen F von 121
Pares B 190
Parker R 365
Patterson J 361–62, 365
Pauker 245, 247
Paz Madeline 213
Pelley W D 334, 342, 348, 353
Pepper C 5, 385
Pesjkov M 257–59
Pétain H P 69, 115, 121, 157, 174, 195, 325, 364
Petljura S 90, 115
Petrovna V 52
Pfaus O 146, 332
Pieracki B 228
Pilsudski J 81, 114, 127, 370
Pjatakov J 78, 187, 199, 200, 215–18, 221–24, 231, 235, 246, 253, 258, 263–64, 269–73, 284–89, 292–93, 301–03, 347
Pletnov 296, 299
Pleve 126, 336
Poincaré 153, 157, 166
Politis 283

Pons 58
 Poole O J 47, 58, 83, 84
 Powers R R 89
 Pratt F 330
 Primakov V M 294
 Pusjkin G 225
 Putna V I 281–82, 284, 292, 294
 Quisling V 267, 299, 324
 Radek K 187, 189, 199, 200, 222, 224, 232–34, 253, 266, 269, 278, 284, 285, 288–89, 292, 302, 303, 346
 Rakovskij C 187, 193–95, 225, 235–36, 262, 299
 Ramsay A H 326
 Ramzin 155–56, 158–59, 165–66
 Ratajtjak S 225, 265, 286
 Rechberg A 118, 154
 Reed J 15, 94
 Reich K (Johansson) 234, 270
 Reilly S (Relinskij, Massino m.fl.) 39–54, 59, 88, 122–25, 127, 129–33, 135–37, 139–41, 146–50, 191, 193, 196, 316, 332, 364
 Reingold I 240
 Reynaud P 324
 Reynolds R R 355
 Ribbentrop J von 261, 274, 321, 342, 360
 Richards C S 168–69
 Rivera D 301
 Rjabusjinskij V 115, 155, 159–69
 Robins R 9–18, 20–24, 27, 31–38, 48, 57, 144, 176, 386
 Rodjanov 145
 Rodsajevskij K 333
 Roemer 213
 Roginskij 171
 Romanov M 98
 Romm V 232
 Roosevelt F D 10, 175–76, 320, 329, 348, 362, 371, 382–83, 386
 Rosanov 62
 Rosenberg A 116–19, 142, 174, 228–29, 235, 289, 326, 332, 335, 338, 349, 358
 Rosengolts A 225, 278–79, 284–86, 292–94, 296, 298, 366
 Rothermere 170, 174, 209
 Rybakov 332
 Rühle O 302
 Rykov A 201–02, 224, 246, 248, 253, 278, 294, 296, 298
 Ryti R 322, 324
 Röhm E 66, 234–35
 Sadathjerasjvili 161
 Sadoul J 32
 Salkind L 168
 Sasonov S 61, 79, 128
 Savinkov B 17, 42–44, 46, 49, 52, 54, 79, 88, 114, 124–38, 146, 193, 336, 370
 Schachanan-Esseze E 283
 Schacht HJ 261
 Scheffer P 343–46
 Schickedanz A von 117
 Schlieffen 119
 Schmidt W 161
 Schmit G L K 145, 350
 Schneuber-Richer 117
 Schultz M 147, 149–50
 Schwartzmann H 358

Searle E 340
 Sedov L 191, 200, 202, 205, 213–21, 223, 229, 232, 366
 Seeckt H von 121, 191–92, 197, 213, 225, 281
 Semjonov G 63, 95, 96, 99, 113–14, 140, 332–33
 Serebrjakov L 264
 Sergej 126, 278
 Sigerist H E 250
 Simon J 260
 Simons G A 360
 Sinovjev G 138, 187, 193, 200, 218–21, 223–24, 240–45, 247, 275, 278, 301, 303
 Sirovy 57, 58, 115, 174, 317
 Sisson E 142
 Sjaaposjnikov 294
 Sjarangovitj V 226, 266, 296
 Sjdancov A 239, 254
 Sjer V 167
 Sjestov A 218–21, 225, 238, 264, 274, 285, 288, 289
 Sjors 185
 Skoropadskij P 46, 90, 115, 117, 347
 Sletov 336
 Smirnov I N 187, 199, 214–15, 220, 224, 247, 275
 Snow E 365
 Sokolnikov G 187, 231, 233, 278, 285, 289
 Sokolsky G E 331
 Sommerregger 221
 Sosnkowskij 374
 Spanknöbel H 332
 Stalin J 22, 156, 168, 182, 185–86, 188, 190, 192–94, 197–98, 208–11, 216, 219, 221–22, 239–43, 248, 254, 257–58, 271, 284, 292–93, 299, 301–03, 307–08, 316–18, 327–28, 331, 346, 354, 361, 371, 380, 382–83, 386
 Steele W S 340–41
 Steffen L 77
 Stettinius E R 378
 Stevenson A 340–41, 353
 Stewart 85
 Stickling W 274
 Stirner 270
 Stolberg 302
 Stolypin 336
 Strang W 319–20
 Strojlov M 221
 Stuart R D d.y. 358
 Sugiyama 237
 Sullivan E F 347–49
 Summers M 20, 24
 Svesjevskij 128
 Svinhufvud P 322
 Tabouis G 283
 Taft W H 144
 Tanaka G 95, 115, 152
 Tannery M 261
 Thompson D 367
 Thompson W B 10, 13, 14, 17, 18, 21, 27
 Thorez M 325
 Thornhill 83
 Thornton C L 169–72
 Thyssen F 118, 145
 Tiso 299

Titulescu N 282
Tjajkovskij N 83, 84
Tjanin N 336, 338
Tjaplin G J 83, 84
Tjerep-Spirodovitj 142–43
Tjernov M 226, 265, 296, 344–45
Tjernov V 126, 336–37
Tjitjerin 37
Tjuberskij 43, 44, 123
Tomskij M 201–02, 224, 246, 248, 278, 282, 294
Townsend R 355
Trevor J B 34–41, 353
Trotskij L 20, 28–31, 33–35, 38, 42, 45, 95, 148, 154, 156, 158, 179–210, 212–17, 219–25, 228–36, 239–42, 246, 248, 257, 262–63, 266–73, 276, 278–79, 281–82, 284–89, 291, 294, 298–99, 301–09, 314, 336, 366
True J 348
Truman H S 383
Tuchatjevskij M 95, 188, 231, 279–85, 292–94, 296, 366
Tukalevskij 276
Turok J 226
Uborevitj I P 293–94
Udet E 356
Ungern-Sternberg R 96–99, 173
Uritskij 50
Urquhart L 105, 166
Utley F 351
Valsetin 186
Viereck G S 146, 338, 342, 355, 353
Viktor Emanuel 317
Villard O G 106
Vojkov 335
Volkov 154
Volodarskij 44
Volovitj 245, 247
Vonsiatskij A 243–44, 334–36
Vorosjilov K 185, 190, 234, 241, 254, 281, 293–95
Vysjinskij A 170–72, 276, 277, 286, 288–99, 292, 298
Waldman L 350
Wallace H 354
Wallenius 123
Wang Ching-wei 181
Ward J 64
Webb S o. B 198
Webster 59
Weitz F 241, 277
Weygand M 69, 95, 115, 157, 174, 322, 325
Wheeler B K 355, 359
Wheeler-Hill J 334
White W L 365–67
Wilhelm II 65, 87
Wilson A 316
Wilson H 68, 72, 75, 86, 106
Wilson W 36, 48, 66, 67, 69–78, 104, 142, 144, 205, 363, 367
Wohlthat H 319
Wolfe B 305
Woll M 338
Wood G 360
Wood R E 355

Wrangel P 91, 92, 94–96, 113–15, 160, 173, 281
Yardley H O 71
Üxkull 138
Zaharoff B 158
Österman H 322

Pappersbokens innehållsförteckning

SOVJETMAKTENS UPPKOMST	s. 399
På uppdrag i Petrograd	9
Kontrarevolution	14
Revolution	17
Icke erkänd	20
Hemlig diplomati	24
KONTRAPUNKT	
En brittisk agent	27
Vid en nollpunkt	33
Slutfört uppdrag	36
MÄSTERSPIONEN	
Herr Massino gör entré	38
Sidney Reilly	40
Pengar och mord	42
Den lettiska komplotten	46
Sidney Reilly gör sorti	49

DET SIBIRISKA ÄVENTYRET	
Aide Mémoire	55
Intriger i Vladivostok	57
Terror i öster	60
FRED OCH KRIG	
Fred i väster	66
Fredskonferensen	71
Golovins uppdrag	78
INTERVENTIONSKRIGET	
Preludium	81
Fälttåget i norr	83
Fälttåget i nordväst	87
Fälttåget i söder	89
Fälttåget i öster	93
Polackerna och Wrangel	94
Den siste överlevande	95
ETT BOKSLUT	100
ANDRA DELEN	
Cordon Sanitaires hemligheter	
DET VITA KORSTÅGET	
Oro i efterskörden	111
Den vitgardistiska emigrationen	113

En herre från Reval	116
Hoffmannplanen	119
EN TERRORISTS SÄLLSAMMA KARRIÄR	
Sidney Reilly kommer tillbaka	122
»En affär som alla andra«	125
Söndag på Chequers	129
Moskvaprocessen 1924	130
TILL FINSKA GRÄNSEN	
Antibolsjevism på Broadway	139
Agent B 1	141
Svarta hundragruppen i Detroit	143
Sidney Reillys ändalykt	146
UVERTYR MED KRIGSTRUMMOR	
MILJONÄRER OCH SABOTÖRER	
Ett möte i Paris	155
Angreppsplanen	158
En titt bakom kulisserna	160
Världens undergång	162
TRE PROCESSER	
Processen mot Industripartiet	165
Processen mot mensjevikerna	166
Processen mot Vickersingenjörerna	168
EN ERA GÅR I GRAVEN	173

TREDJE DELEN

Femte kolonnen i Sovjetunionen

FÖRRÄDERIETS VÄG

Rebell bland revolutionärer	179
Vänsteroppositionen	185
Vägen till förräderiet	190
Kampen om makten	192
Alma-Ata	200

EN FEMTE KOLONNS TILLKOMST

Trotskij på Elba	205
Träff i Berlin	212
De tre centralerna	222

FÖRRÄDERI OCH TERROR

Förräderiets diplomati	227
Terrorns diplomati	237

MORD I KREML

Jagoda	246
Mordet på Mensjinskij	249
Mord under garanti	254
»Historisk nödvändighet«	257

AVGÖRANDE DAGAR

Kriget drar västerut	260
----------------------------	-----

Ett brev från Trotskij	266
En flygtur till Oslo	269
Sista chansen	273
SLUTET	
Tuchatjevskij	280
Processen mot trotskisternas parallellcentrum	285
Aktionen i maj	292
Finalen	296
MORD I MEXICO	301
FJÄRDE DELEN	
Från München till San Francisco	
ANDRA VÄRLDSKRIGET	
München	313
Världskriget nummer två	321
DEN AMERIKANSKA ANTIKOMINTERN	
Arvet från de svarta hundragrupperna	330
»Amerikas räddning från kommunismen«	338
Paul Scheffers illustra historia	343
Dieskommittén	347
Den ensamma örnen	354
DE SEXTON POLACKERNA	369
FÖRENTA NATIONERNA	380

Bibliografi	387
Personförteckning	392